TOM HODGKINSON
GHIDUL LENEŞULUI
mic tratat pentru leneşi rafinaţi
Traducere din limba engleză GABRIEL STOIAN

Coperta colecţiei Dana MOROIU, Corneliu ALEXANDRESCU Imaginea copertei James Tissot, Picnic, detaliu
Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României HODGKINSON, TOM
Ghidul leneşului / Tom Hodgkmson, trad Gabriel Stoian Bucureşti, Nemira & Co , 2006
ISBN(10)973-569-873-0
ISBN (13) 978-973-569-873-7
l Stoian, Gabriel (trad) 1599
Tom Hodgkmson
HOWTO BE IDLE
© Tom Hodgkmson, 2004
© lllustrations. Rodenck Mills, 2004
© Editura Nemira & Co, 2006
Lector Nicoleta GHEMENT Tehnoredactor Mariana DUMITRU
Tiparul executat de Regia Autonomă Monitorul Oficial
Orice reproducere, totală sau parţială, a acestei lucrări, fără acordul scris al editorului, este strict interzisă si se pedepseşte conform Legii dreptului de autor
ISBN (10) 973-569-873-0 ISBN (13) 978-973-569-873-7

Pentru Gavin Hills, care a ştiut cum să trăiască

PREFAŢĂ

E plăcut să fii leneş. Această carte îşi propune să preamărească lenevia şi să declanşeze un atac împotriva culturii muncii din lumea occidentală, care i-a înrobit, demoralizat şi deprimat pe atât de mulţi dintre noi.

Cu toate acestea, şi inactivitatea este o treabă grea, aşa cum sublinia Oscar Wilde. întotdeauna se găsesc mulţi care se străduiesc să te pună la muncă. Acesta e motivul pentru care am încercat să creez un soi de canon alcătuit din pasaje îndemnând la lenevie din filozofia, literatura, poezia şi istoria ultimilor trei mii de ani, pentru a ne oferi nouă, trântorilor, muniţia mentală de care avem nevoie ca să luptăm împotriva muncii, însuşi numărul de mari le-neşi declaraţi de-a lungul istoriei stă dovadă că nu suntem singuri.

Lenevia înseamnă libertate, dar nu a fi liber să alegi între McDonald's şi Burger King sau între Volvo şi Saab. Este vorba despre libertatea de a ne trăi viaţa aşa cum vrem, fără şefi, salarii, navetă, con-sumerism şi îndatorare. Lenevia înseamnă distracţie, plăcere şi bucurie.

Ne aşteaptă o revoluţie, iar marele avantaj este acela că pentru a participa la ea nu e nevoie să faceţi absolut nimic. Aşadar, alăturaţi-vă nouă, Băieţi şi Fete care iubiţi Libertatea. Aceasta va fi cea mai inofensivă revoluţie pe care a cunoscut-o lumea.

North Devon
16 iunie 2004
www.idler.co.uk

Ora S dimineaţa GREU MAI E SĂ TE TREZEŞTI

„Sa fim leneşi în toate, mai puţin în iubire şi băut, mai puţin în a fi leneşi."

Gotthold Ephraim Lessing (1729-81)

Mă întreb dacă acel trudnic filozof raţionalist si promotor al hărniciei, americanul Benjamin Franklin, şi-a dat seama vreodată câte nenorociri va aduce pe lume când, pe la 1757, îmbătat de zel puritan, a popularizat şi promovat banalul şi de-a dreptul neadevăratul aforism conform căruia „devreme la pat şi tot astfel la sculat te face sănătos, deştept şi bogat".

Tristul adevăr este că, încă din fragedă copilărie, ne tiranizează mitul moral că e bine, corect şi sănătos

Ghidul lene,,q

să sărim din pat imediat ce ne trezim, iar asta ca să facem ceva util, cât se poate de repede şi de radioşi. în cazul meu, îmi aduc aminte cu limpezime că mama răcnea la mine să cobor din pat imediat. Aşa cum stăteam întins, într-o binecuvântată comoditate, cu ochii închişi, încercând să mă agăţ încă de un vis ce începea să se destrame, făcând tot posibilul să ignor ţipetele ei, începeam să calculez timpul cel mai scurt de care aveam nevoie ca să mă scol, să iau dejunul şi să plec la şcoală, ca să ajung totuşi acolo, aşa încât să-mi mai rămână câteva secunde de răgaz înainte de strigarea catalogului. Şi pentru a mă bucura de câteva momente în plus de somnolenţă, consumam atâta inventivitate şi efort mintal... Aşa începe leneşul să înveţe meserie.

Părinţii încep procesul de spălare a creierului, apoi şcoala acţionează şi mai insistent să îndoctrineze copiii cu ideea necesităţii sculatului devreme. Vinovăţia mea pentru faptul că mă simţeam de-a dreptul incapabil din punct de vedere fizic să mă trezesc devreme a persistat până pe la douăzeci de ani. Ani la rând am luptat cu sentimentul de autodetestare care însoţea blegeala mea de dimineaţă, îmi promiteam că mă voi scula la ora 8. Ca student, am elaborat sisteme de alarmă complicate. Mi-am cumpărat o priză cu temporizator şi am programat-o să pornească, nu doar cafetiera, ci şi pick-upul, pe platanul căruia puneam albumul cel mai zgomotos pe care-1 aveam, It'sAlive, al grupului punk

The Ramones. Ora stabilită era 7.50. Fixam volumul la un nivel care-ţi putea sparge timpanele. Fiind o înregistrare din concert, primul cântec era prefaţat de zgomotul produs de spectatori. Uralele şi răcnetele mă trezeau şi ştiam că mai aveam doar

câteva secunde până să sar din pat ca să dau sonorul mai încet înainte ca Dee Dee Ramone să mormăie: un-doi-trei-patru", iar eu şi cei cu care împărţeam apartamentul să fim asaltaţi de acordurile de început ale bucăţii Rockaway Beach dată la maximum. Ideea era ca apoi să-mi beau cafeaua şi să realizez saltul până la trezia deplină. Treburile ieşeau pe jumătate. Săream din pat si mă bâţâiam câteva clipe, însă apoi se întâmpla altceva: dădeam volumul mai încet, săream peste cafea şi mă ghemuiam înapoi în îmbrăţişarea caldă a plăpumii. După aceea, îmi veneam în fire, încet, încet, pe la 10.30, somnolam până la 12 şi, într-un târziu, mă ridicam din pat pradă unei crize de dispreţ de sine. Pe vremea aceea eram un adevărat moralist: chiar îmi făcusem un afiş, lipit pe perete, pe care stătea scris: „întâi construieşti ceva, după aceea te distrezi puţin." Era sic, mai ales că îl extrăsesem dintr-un cântec al grupului hardcore punk1 numit Bad Brains, însă mesajul, cred că sunteţi de acord cu mine, sună dezgustător, în prezent procedez invers.

Abia după ani şi ani mi-am dat seama că nu eram unic prin lenevie si prin trăirea emoţiilor conflictuale de plăcere şi vinovăţie care însoţeau totul. Există o mulţime de lucrări literare pe acest subiect. Şi, în general, acestea sunt scrise de autorii cei mai buni, mai amuzanţi şi mai capabili să transmită bucurii, în 1889, umoristul victorian Jerome K. Jerome a publicat

* Stilul hardcore, cu originea în Statele Unite în anii '80, este o versiune mai agresivă a rock punk-ului, caractenzându-se prin-tr-un ritm mult mai rapid, schimbări neaşteptate de tempo şi acorduri şi versuri mai dure, pătimaşe (n. tr.).

Gândurile trândave ale unui pierde-vară. Imaginaţi-vă cât de bine m-am simţit când am citit următorul pasaj, în care Jerome analizează plăcerile somnului:

„Vai! Ce plăcere sa te întorci pe partea cealaltă şi să adormi la loc: «Doar cinci minute.» Oare există vreo fiinţă umana, mă întreb, în afara de eroul unei «poveşti pentru băieţi» de la şcoala de duminică, exista vreun om care să se scoale de bunăvoie? Sunt unii pentru care scularea la ora potrivită este absolut imposibilă. Daca se întâmplă ca ora 8 să fie cea la care trebuie să ajungă undeva, atunci ei stau în pat până la 8.30. Daca situaţia se schimbă şi 8.30 este ora potrivita, atunci se face 9 până să se scoale. Aceşti oameni seamănă cu omul de

stat despre care se spune ca era întotdeauna punctual cu o jumătate de oră după. Ei încearcă tot soiul de stratageme, îşi cumpără ceasuri deşteptătoare (invenţii viclene care declanşează soneria la momentul nepotrivit şi strica somnul cui nu trebuie)... Am cunoscut pe cineva care chiar se trezea şi se ducea să facă o baie cu apă rece; şi nici măcar asta nu-i folosea, pentru că după aceea sărea din nou în pat să se încălzească."

Somnorosul Louis Theroux, care îşi mărturiseşte păcatul, scriind în revista Idler (Leneşul) pe care o public, îşi aduce aminte de un truc inventat de amicul lui, Ken. „Lucrurile se desfăşurau astfel: ţii o cană cu cafea rece şi două pastile Pro Plus pe noptieră. Fixezi soneria deşteptătorului la 8.20 - cu jumătate de oră înainte de ora la care vrei de fapt să te scoli - iar când porneşte soneria, în clipa de luciditate facilitată de

ceas, înghiţi repede cafeaua şi pastilele după care îţi reiei somnul. Jumătate de oră mâi târziu sari în picioare deplin treaz, sub efectul puternic al cofeinei."

Somnul are o mare putere de seducţie, ceea ce explică maşinăria terifiantă pe care am inventat-o ca să luptăm împotriva lui. Mă refer, fireşte, la ceasul deşteptător. Ce geniu râu a împreunat aceşti doi duşmani ăi leneşului - ceasul şi soneria - într-un singur mecanism? în fiecare dimineaţă, în întreagă lume occidentală, indivizi care visează fericiţi sunt zdruncinaţi cu brutalitate de un târâit sau de un ţiuit electronic, menit să dăuneze auzului. Ceasul deşteptător este prima etapă în transformarea diavolească pe care ne silim să o îndurăm dimineaţa, din visători fericiţi şi fără de griji, în truditori bântuiţi de anxietăţi, apăsaţi de răspunderi şi îndatoriri. Lucrul cu adevărat uimitor este că ne cumpărăm deşteptătoare de bunăvoie. Nu e absurd sa cheltuim din banii câştigaţi cu greu pe un dispozitiv menit ca în fiecare zi din viaţa să demareze cât se poate de neplăcut şi care serveşte de fapt angajatorului căruia îi vindem timpul nostru? Da, există unele ceasuri deşteptătoare care se lipsesc de sonerie şi ne trezesc în schimb cu flecăreala crainicilor de la emisiunile matinale de radio, dar sunt acestea cu ceva mai presus decât celelalte? Veselia apăsătoare a unor asemenea oameni urmăreşte şa ne aducă într-o stare de bună dispoziţie că să luăm în piept ziua ce ne aşteaptă sau să ne distragâ de la necazuri cu vreo glumă neghioabă. Mi se pare pur şi simplu supărător. Nimic mai păgubos

decât limbuţia altei fiinţe umane când tu te afli într-o stare de reflecţie existenţială, presantă şi profundă. Aşa cum spune prietenul meu John Moore, cel mai leneş om din lume, când soţia încearcă să-1 trezească: „O să mă scol când o să existe ceva pentru care să merite să o fac."

în Marea Britanie, versiunea snoabă a acestui apel la trezie este programul Today realizat de Radio 4, în care se discută despre calamităţile zilei cu mare seriozitate şi îngrijorare. Majoritatea ţărilor au încă de la prima oră o emisiune cu ştiri serioase din întreaga lume. Acest lucru are efectul de a stârni emoţii precum furia sau teama ascultătorului, însă unii oameni simt că au datoria de a asculta aşa ceva, ca si cum simplul act de a asculta va îmbunătăţi în vreun fel lumea.

Datorie - of, ce povară eşti! Nu mai există benzi de emisie pentru posturi de radio care să nu transmită ştiri? Când ascult muzică clasică la radio, când conduc, de exemplu, nimic nu-i mai enervant decât să mi se întrerupă reveria şi visarea leneşă cu titlurile veştilor din plicticoasa realitate.

Aşadar: pentru cei mai mulţi dintre noi, ziua de muncă debutează cu chinuri când, smulşi din nectarul uitării de sine, suntem confruntaţi cu perspectiva de a încerca să devenim cetăţeni îndatoritori, gata să ne slujim stăpânii de la serviciu cu recunoştinţă, bună dispoziţie şi energie debordantă. (Apropo, de ce-om fi cu toţii atât de disperaţi după „slujbe"? Astea sunt nişte chestii îngrozitoare. Dar despre un asemenea subiect vom vorbi mai târziu.)

După ceasul deşteptător, vine rândul Domnului Kellogg să ne ruşineze ca să ne punem în mişcare. „Ridică-te şi străluceşte!" ne îndeamnă el de pe

pachetul de fulgi de porumb. Actul fizic de a crăn-tăni fulgi de porumb sau alte cereale este descris la televiziune ca exercitând o reacţie chimică magică asupra trândavelor fiinţe umane: trântorul incoerent, nebărbierit (personajul rău) este transformat ca prin minune într-un lucrător inteligent si vesel, plin de yjgoare si cu un ţel ferm (personajul bun) de puterea pozitivă a cerealelor. Lucru elocvent, Kellogg, inventatorul produsului, era o persoană cu purtări puritane, înnebunită după sănătate, care nu făcea niciodată sex (prefera clismele). Cam aceştia sunt arhitecţii vieţii noastre zilnice.

în ciuda promisiunilor de lejeritate, libertate şi liber arbitru în acţiuni pe care ni le face societatea modernă, cei mai mulţi dintre noi suntem încă sclavii unui program pe care nu noi 1-am alcătuit.

Cum de au ajuns lucrurile până aici? Ei bine, forţele antilenevie sunt treze încă de la căderea omului în păcat. Propaganda împotriva dormitului excesiv a început de mult, de peste două mii de ani, odată cu Biblia. Iată, referitor la această problemă, Pildele lui Solomon, capitolul 6:

„6. Du-te, leneşule, la furnică şi vezi munca ei şi prinde minte!

7. Ea, care nu are nici mai-mare peste ea, nici în
drumător, nici sfătuitor,

8. îşi pregăteşte de cu vară hrana ei şi îşi strânge
la seceriş mâncare. [...]

9. Până când, leneşule, vei mai sta culcat? Când te
vei scula din somnul tău?

10. «Puţin somn, încă puţină aţipire, puţin să mai stau în pat cu mâinile încrucişate!»

Ghldul)e"eşu,u 15

11. Iată vine sărăcia ca un trecător şi nevoia te prinde ca un tâlhar."1

în primul rând, eu aş pune serios la îndoială dreapta gândire a unei religii care ia furnica drept exemplu pentru modul de a trăi. Sistemul furnicarului este reprezentat de o aristocraţie ce se bazează pe truda neînchipuit de istovitoare a milioane de lucrătoare şi pe completa inactivitate a unei regine şi a câtorva

trântori. Glasul Domnului nu se opreşte aici, şi îl admonestează pe sărmanul „leneş" că doarme, apoi îl avertizează că răsplata îi vor fi sărăcia şi foamea dacă va continua să stea în pat. Lenea este un păcat, iar răsplata pentru păcătoşi este moartea (iar răsplata pentru muncă grea este de 22 585 lire pe an, conform estimărilor unor londonezi.)

De atunci încoace, creştinismul a promovat vinovăţia pentru dorinţa de a lenevi în pat. Acest pasaj din Biblie este folosit ca un ciomag de moralişti, capitalişti şi birocraţi, pentru a inculca în mintea oamenilor ideea că Dumnezeu nu te iubeşte când te scoli târziu. Neleneşul este caracterizat de dorinţa pătimaşă de ordine: nu risipi timpul! Mai bine să fii ocupat decât să nu faci nimic!

în Londra de la mijlocul secolului al XVIII-lea, dr. Johnson, care nu avea motive să se ruşineze în ceea ce priveşte producţia literară, se autoflagela pentru obiceiurile sale lenevoase. „O, Doamne, îngăduie-mi... să recâştig timpul petrecut în lenevie", scria el într-unul dintre jurnalele sale la vârsta de douăzeci şi nouă de ani.

l Biblia sau Sfânta Scriptură, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1982 (n. tr.).

pouăzeci de ani mai târziu, situaţia nu se îndreptase, iar el hotăra „să mă scol devreme. Cel târziu la 6, dacă pot." în anul următor, după ce nu reuşise isprava asta, si-a adaptat hotărârea: „îmi propun să mă scol la 8 pentru că, deşi nu mă voi trezi devreme, tot va fi mai devreme decât o fac acum, fiindcă deseori stau în pat până la ora 2 după-amiaza." Johnson, profund credincios şi având un temperament melancolic, se ruşina de lenea lui. Dar provoca ea dureri celorlalţi? îi obliga pe alţii să facă lucruri de care nu aveau chef? Nu.

La sfârşitul secolului al XVIII-lea şi în cel următor, noilor avataruri ale Progresului le convenea să promoveze o cultură a sculatului devreme în rândul clasei muncitoare, în 1755, reverendul J. Clayton a publicat un pamflet, Sfat prietenesc către săraci, în care susţinea că sculatul devreme îi va alunga pe scandalagii de pe străzi: „Necesitatea de a se scula devreme va obliga săracii să se culce din vreme; şi astfel, se va preveni pericolul încăierărilor în timpul nopţii." Metodistul John Wesley, care se scula la ora 4, a scris o predică intitulată „Datoria si avantajele sculatului devreme" (1786), în care pretindea că statul în pat este nesănătos şi apela la argumente cvasiştiinţifice pentru a-şi susţine afirmaţia: „Prin şederea prea îndelungată în aşternut, carnea apare ca şi cum ar fi fiartă, devine moale şi fără de vlagă. Nervii, în tot acest timp, sunt descolăciţi." în 1830, preţioasa Hannah More a publicat următoarele versuri pe tema „Sculatului devreme":

„Tu, Lene, ucigaş tăcut, Nu-mi ţine mintea sclavă; în Somn un ceas nu vreau pierdut Căci e ca o otravă."

Exprimarea este cam dură. Moore vede Lenea, al şaptelea păcat de moarte (deşi cel de-al şaptelea păcat e, în realitate, tristeţea), ca ucigaş al timpului, care

ţine în sclavie mintea omului leneş, împotriva sa trebuie dusă o luptă, o bătălie îndârjită a voinţelor. Avem de a face, desigur, cu un nonsens evident: somnul ne e prieten, nu otravă. Oricine ştie că mintea, departe de a fi încătuşată, se bucură de cea mai mare slobozenie când stăm în pat moţăind dimineaţa, şi vom reveni mai târziu la beneficiile creatoare ale acestei încântătoare stări intermediare. Totuşi, creativitatea nu a fost un cuvânt iubit de noii capitalişti. Promotorii Revoluţiei Industriale trebuia să convingă masele de beneficiile trudei disciplinate şi plicticoase. Iar cărţile lui Samuel Smiles, autor de mare succes în epoca victoriană, purtau titluri precum Ajutorul de sine (1859), Risipa (1875) şi Datoria (1880) şi gemeau de recomandări asemănătoare celor de mai sus. Curăţenia, ordinea, buna gospodărire, punctualitatea, abnegaţia, datoria şi răspunderea: aceste „virtuţi" autonegatoare erau comunicate de o reţea sofisticată de moralişti, scriitori şi politicieni.

Dacă ne închipuim că astăzi am scăpat de aşa ceva, să aruncăm o privire în revistele pe care le citim şi la îndemnurile de tip „ordonează-ţi viaţa" pe care ele le propagă. Cărţi care ne vorbesc de sus despre efortul personal ne dezmiardă cu diferite strategii ultraefici-ente pentru a deveni mai productivi, mai puţin beţivi şi mai harnici. Multe dintre aceste strategii presupun cheltuirea unor sume mari de bani. Revistele destinate deopotrivă bărbaţilor şi femeilor se slujesc de teama de propriul nostru corp ca să ne trimită la acea cameră de tortură modernă care se numeşte sală

(de gimnastică). Ne chinuim toată ziua şi la sfârşitul i plătim plăcerea de a alerga ţ?e o bandă rulantă! Re-jamele pentru agendele electronice de buzunar sugerează că jucăriile acelea ne vor ajuta să ajungem la o perfecţiune de roboţi; scriitorul Charles Leadbetter a observat recent că planificările fanteziste care apar în reclamele pentru „Agende" (ca si cum simpla achiziţie a dispozitivului îţi va organiza viaţa ca prin minune) încep în mod invariabil cu un rând pe care scrie: „7 dim. Sală."

Sculatul de dimineaţă nu numai că este cu desăvârşire nefiresc, dar eu aş afirma că statul în pat pe jumătate treaz - cercetătorii în domeniul somnului numesc această stare „hipnagogică" - este benefic pentru sănătatea şi pentru sentimentul de fericire. O moţăiala sănătoasă de jumătate de oră sau mai mult poate, de exemplu, să te ajute în pregătirea mentală pentru problemele şi sarcinile care te aşteaptă. Aceasta este şi părerea unuia dintre filozofii mei preferaţi, Lin Yutang. Scriitor american de origine chineză de la începutul secolului XX, el şi-a petrecut mult timp străduindu-se să-i convingă pe americanii superharnici de valabilitatea filozofiei lenei, practicate în China antică, despre care el spunea că încuraja „libertatea şi detaşarea", fiind „o filozofie de viaţă înţeleaptă şi fericită", în cartea sa Importanta de a trăi, publicată în 1938, scriitorul a dedicat un capitol întreg artei de a sta în pat. Iată cum îl sfătuieşte el pe cel ce vrea să trăiască bine să se opună sculatului devreme:

„Ce contează dacă cineva stă în pat la ora 8? E de o mie de ori mai bine să ţină o cutie de ţigarete bune pe noptieră şi să-şi acorde timp din belşug

până ce se va ridica din pat pentru a rezolva toate problemele zilei încă înainte de penajul dinţilor... în acea poziţie comodă, el poate analiza toate realizările şi greşelile zilei precedente, diferenţiind apoi lucrurile importante de cele inutile în programul zilei care-1 aşteaptă. Mai bine să sosească la birou la ora 10 şi să fie propriul său stăpân decât să fie punctual la 9 sau chiar cu un sfert de oră mai devreme şi să-şi supravegheze subordonaţii ca un conducător de sclavi, apoi «să se agite fără a realiza nimic», după cum spun chinezii."

Ideea că şederea în pat pe jumătate treaz ar putea face mai eficientă viaţa leneşului a apărut când i-am luat un interviu poetului John Cooper Clarke. El îşi foloseşte timpul destinat somnului de dimineaţă ca să-şi aleagă hainele pe care le va purta în acea zi, a spus el. Mintea lui cutreieră neîngrădită prin garderob, analizând diferite combinaţii de stiluri, culori şi materiale. După acest exerciţiu mintal, îmbrăcatul este, prin urmare, floare la ureche, departe de a se dovedi plicticos şi împovărător, după cum ar părea o asemenea perspectivă la prima vedere.

Umanitarul, bătăiosul şi sclipitorul jurnalist G.K. Chesterton se numără printre scriitorii care au atacat ideea că sculatul devreme este bun din punct de vedere moral, iar statul în pat este rău. în schimb, el a îmbrăţişat o părere ce trădează libertatea de conştiinţă: ora la care ne sculam este o problemă de opţiune personală. „Tonul obişnuit adoptat acum faţă de practica de a zăbovi în pat este ipocrit şi nesănătos", a scris el în eseul din 1909 intitulat Despre şederea în pat. în loc să fie considerată, aşa cum se cuvine, o

chestiune de alegere personală, problema sculatului dimineaţa devreme a ajuns să fie privită de mulţi ca si cum ar constitui o parte esenţială a moralităţii. Totul depinde de înţelepciunea practică a fiecăruia; nu putem vorbi de ceva bun sau rău în această privinţă."

Măreţia şi sculatul târziu sunt tovarăşi fireşti de pat. Sculatul târziu este rezervat celor cu mintea independentă, indivizilor care refuză să devină sclavi ai muncii, ai banilor, ai ambiţiilor, în tinereţe, Walt Whitman, marele poet al peregrinărilor, obişnuia să sosească la redacţia ziarului la care lucra în jur de ora 11.30, şi la 12.30 lua o pauză de masă de două ore. Urmă încă o oră de muncă după prânz, apoi sosea momentul să umble prin oraş.

Aşadar, ce putem face? în cazul meu, viaţa mi s-a îmbunătăţit substanţial când m-am debarasat de ceasul deşteptător. Am descoperit că te poţi obişnui să te trezeşti aproximativ la ora dorită - dacă, într-adevăr, eşti atât de nenorocos şi ai o „oră potrivită" la care să te scoli - fără ajutorul lui. în acest fel, te trezeşti alene, firesc şi cu plăcere, îţi părăseşti patul când eşti cu totul pregătit, şi nu când ţi-o impune cineva. S-a dus calvarul zilnic de a fi smuls din deliciile somnului de zgomotul mecanic al soneriei. Te ajută, bineînţeles, să nu ai slujbă şi să-ţi fii propriul stăpân. Dar chiar de sunteţi înjugaţi la carul serviciului, vă sugerez să faceţi o încercare. Va fi primul pas spre lenevie.

Desigur, nu este întotdeauna uşor să atingi culmile sublimului din confortul patului când lumea din jur trudeşte. Uneori cel ce se dăruieşte cu totul patului

este trezit cu brutalitate de răcnetele constructorilor, de agitaţia colegilor de apartament, de ţipetele copiilor ce abia învaţă să meargă sau chiar de degetele

rozalii ale zorilor care pătrund prin fereastră. Aceste impedimente ale somnului trebuie oprite dacă vrei să te bucuri de moţăiala de dimineaţă. Să vă mai ofer un sfat practic? Investiţi în dopuri pentru urechi, jaluzele care împiedică pătrunderea oricărei raze şi ochelari de somn. Cu ajutorul acestor lucruri simple vă puteţi prelungi somnolarea, în cazul copiilor mici, cu cât mai devreme sunt instruiţi să se ridice din pat şi să-şi pregătească singuri micul dejun, cu atât mai bine.

Am afirmat la începutul capitolului că dictonul lui Benjamin Franklin „devreme la sculat..." nu a adus doar nenorocire, ci a fost şi fals. Cum asta? Ei bine, când mă gândesc la oamenii sănătoşi, înţelepţi şi bogaţi, văd printre ei artişti, scriitori, muzicieni şi întreprinzători. Se ştie prea bine că nimeni din categoriile enumerate nu se scoală cu noaptea în cap. Pentru a avea idei, apoi pentru a face planuri ca să le realizeze, oamenilor creativi le trebuie timp de gândire, să stea departe de birou, de telefon şi de nenumăratele elemente perturbatoare ale vieţii casnice şi cotidiene. Iar dormitul de dimineaţă reprezintă calea cea mai bună de a reuşi toate acestea.

Cât priveşte întrebarea: Cum Dumnezeu ar putea culcatul odată cu găinile să garanteze automat bogăţia şi fericirea, presupun că nu se poate dovedi nimic, dar sunt alături de dr. Johnson care a afirmat sigur de sine: „Cine se gândeşte să se culce înainte de ora 12 este un mişel."

Nu, cei ce se scoală devreme nu sunt sănătoşi, bogaţi şi deştepţi. Ei sunt deseori bolnăvicioşi, săraci şi proşti. Ei îi slujesc pe cei care se scoală târziu. Dacă nu mă credeţi, uitaţi-vă la feţele trase, disperate, ale celor care călătoresc cu metroul în

metropolele marilor naţiuni industrializate - Londra, Ţokyo, New York - între orele 8 şi 9. Sunt sănătoşi? Bineînţeles că nu. Bogaţi? Nici vorbă, altfel nu s-ar afla în metrou la o asemenea oră. în realitate, lucrătorii cel rnai prost plătiţi manifestă tendinţa de a fi cei care călătoresc cel mai devreme. Deştepţi? Cum să fie, dacă preferă să facă naveta în felul acela? Dacă vreţi sănătate, bogăţie şi fericire, primul pas este să aruncaţi pe fereastră ceasul deşteptător!

Ora 9 dimineaţa TRUDĂ SI DURERE

„Pe orice stradă ce-o cutreier Aproape de-al Tamisei mal, Pe fiecare chip ce-1 treier De chin şi boală văd semnal."

William Blake, Londra (1794)

Ora 9 dimineaţa este cu certitudine cea mai brutală şi mai temută dintre toate orele ce alcătuiesc ziua leneşului, fiindcă este cea la care cineva, undeva, hotărăşte că trebuie să se înceapă munca. Cu puţin înainte de ora 9.00, autobuzele, trenurile, tramvaiele şi străzile gem de truditori cu chipuri sumbre care se deplasează dintr-o parte a oraşului în alta. Lifturile

suspină sub greutatea directorilor executivi cu blugi măsură mare, funcţionarele machiate din belşug tocane pe tocuri prin anticamere, imigranţi recent ajunşi, cu căşti pe cap, sosesc pe şantierele de construcţii, comisionarii apar cu cafele, vânzătorii aşteaptă în faţa magazinelor sosirea şefului cu cheile, scările rulante ne duc din lumea subterană lipsită de aer şi ne depun în birouri la fel de neaerisite. Citim ziarele si ne cutremurăm. Avem o slujbă. O slujbă! Recompensa primită după ani si ani de educaţie! Am muncit mult în tinereţe, ca să muncim şi mai abitir ca adulţi. O slujbă! Ţelul vieţii noastre! Răspunsul la toate!

Ideea de „slujbă" reprezintă răspunsul la toate necazurile noastre, individuale si sociale, este unul dintre cele mai primejdioase mituri ale societăţii moderne. Ea este promovată de politicieni, părinţi, ziarişti moralizatori şi lideri ai industriei de pretutindeni: paradisul, susţin ei, este „ocuparea integrală a forţei de muncă". Un indicator-cheie al succesului unei ţări este procentul populaţiei în şomaj. Cu cât mai mulţi oameni au slujbe, cu atât mai bine, ni se spune. Termenul „slujbă" i se defineşte rareori cu precizie unui adolescent sau student în vreme ce acesta parcurge drumul spre ea, însă mitul sugerează că „o slujbă bună" ne oferă bani cu duiumul, viaţă împlinită, poziţie socială şi muncă, pe care o vom considera „satisfăcătoare". Mă uimeşte cât de puţin ne oprim să analizăm aceşti termeni când suntem la şcoală sau colegiu. Şi, în copilărie, chiar dacă îi auzim pe părinţi plângându-se în fiecare seară de şefi sau colegi, asta nu ne lecuieşte de dorinţa de a intra în lumea muncii. Socotim că lucrurile vor sta altfel în ceea ce ne priveşte.

Aşa cum se întâmplă îndeobşte cu asemenea idei oprimante, există o prăpastie imensă între promisiune şi realitate. Când ajungem în lumea ignobilă a muncii, suntem imediat şocaţi de umilinţele cu care dăm piept acolo. Cea mai proastă slujbă pe care am avut-o a fost cea de documentarist la un ziar de scandal, a cărui redacţie se afla lângă Chancery Lane, în Londra. Cu doi ani înainte, ca student, citeam romane, publicam reviste, cântam într-un grup

hardcore punk şi mă sculam când pofteam, în ansamblu, eram stăpân peste propriul meu timp şi făceam ceea ce voiam. După aceea, opt ore pe zi, dădeam telefoane la biroul de presă de la lanţul de magazine ASDA ca să verific preţul fasolei gătite. Dimineaţa întârziam invariabil, tuturor prietenilor părea să le meargă mai bine decât mine, iar eu mă simţeam ofensat că trebuia să mă duc la garaj ca să aduc maşina redactorului sau să plec - blestemată expresie - în „turul după cafea". Stăpânul de la douăzeci şi unu de ani devenise sclav la douăzeci şi doi.

în concluzie: nici o bucurie. Bineînţeles că nu era satisfăcător nici financiar, nici emoţional, nici intelectual. Singura plăcere adevărată pe care mi-o asigura era aceea negativă ca la sfârşitul zilei să stau în cârciumă cu colegii, ca să ne plângem de şefi. Plata era mizeră, aşa că nu mă bucuram nici de bani în plus. Părea să am atât cât să ajung la muncă şi înapoi, să-mi cumpăr câte un sandviş cu brânză la prânz şi să-mi plătesc chiria. Am stat acolo aproape doi ani şi îndrăznesc a spune că acea experienţă a fost o completă pierdere de vreme, lăsând la o parte că îmi arăta cât de monotonă şi lipsită de bucurii poate fi activitatea într-un birou. Am descoperit că, departe de a mă simţi bine, de a avea satisfacţii si bani, singurele recompense

pentru faptul că munceam ca un sclav erau suferinţele, lipsurile si nemulţumirea. Şi, cumplită ironie, când slujba pe care o avem nu ne asigură nici mulţi bani, nici distracţie, socotim că putem rezolva problema luându-ne o slujbă mai bună. Aşa se întâmplă mereu: un ciclu nesfârşit, un aranjament nefericit, sclipitor satirizat în comedia britanică de televiziune Biroul.

Ca să apere viaţa profesională atât de strict înregimentată, unii vor spune: „A, dar oamenilor le place munca pentru interacţiunea socială." Acesta e mitul persistent al câştigătorului la loterie care, cu toate că nu trebuie să mai muncească, îşi păstrează slujba într-o fabrică, unde primeşte un salariu de râs. N-am crezut niciodată în aşa ceva. Nu, oamenilor le place interacţiunea socială în ciuda condiţiilor neatrăgătoare în care se desfăşoară aceasta: mediul cenuşiu şi mohorât, oameni cu care nu tu ai ales să fii alături, bufetele deprimante, legile împotriva fumatului şi a consumului de alcool, „angajamentele" enervante lipite pe pereţi. Chiar crede cineva că, dacă n-am avea slujbe, orice interacţiune socială ar înceta? Majoritatea fiinţelor umane sunt creaturi sociabile; am reuşi să realizăm interacţiunile astea şi fără ajutorul unui angajator. Oare nu avem familii, amici, bodegi, cafenele, baruri, pieţe?

Şi, în orice caz, plăcerea slujbei este privită deseori cu ochi încruntaţi. Şeful meu de la revistă avea obiceiul să ne mustre pentru că discutam între noi. în Nickel ană Dimed (Oameni de duzină, 2001), un studiu superb realizat pe ascuns privind viaţa celor cu salarii foarte mici în America, Barbara Ehrenreich scrie că lucrătorii din restaurantele ieftine şi de la firmele de curăţenie erau frecvent admonestaţi pentru ceea ce era numit „bârfă", adică flecăreală nevinovată.

în cartea sa Constituirea, clasei muncitoare din Anglia (1963), istoricul englez E.P. Thompson afirmă că slujba este un fenomen relativ recent, un copil al Revoluţiei Industriale, înainte de apariţia maşinilor acţionate de abur şi a fabricilor, pe la mijlocul secolului al XVIII-lea, munca era o chestiune întâmplătoare şi mai puţin structurată. Oamenii munceau, de acord, făceau „treburi", însă ideea de a te înjuga la un anumit angajator excluzând orice altă activitate prin care se puteau câştiga bani era necunoscută. Iar omul de rând se bucura de o independenţă mai mare decât astăzi.

Să luăm ţesătorii, de pildă, înainte de inventarea în 1764 a suveicii mobile de către ţesătorul şi dulgherul }ames Hargreaves, şi a motorului cu abur în acelaşi an, de către James Watt, ţesătorii lucrau în general singuri, când şi dacă aveau poftă. Tânărul Friedrich Engels observa că ei aveau control asupra propriului lor timp: „Astfel, ţesătorul avea de obicei posibilitatea de a pune ceva bani deoparte şi de a lua în arendă un lot de pământ, pe care îl cultiva în timpul liber, pe care şi-1 făcea atât cât voia el, fiindcă putea ţese oricând i se năzărea", scria el în studiul din 1845 intitulat Starea clasei muncitoare din Anglia. „Ei nu aveau nevoie să muncească peste măsură; nu făceau decât ceea ce voiau şi totuşi câştigau atât cât aveau nevoie."

în afara acestei vieţi autonome şi doldora de timp liber, ţesătorii rămâneau stăpâni asupra întregului proces de producţie: ei realizau stofele şi le vindeau comercianţilor ambulanţi. Duceau o existenţă simplă, lipsită de sofisticării; Engels susţine că ei aveau puţine cunoştinţe despre evenimentele din satele vecine,

situate, de pildă, la opt kilometri depărtare, şi nici nu se sinchiseau. Cu toate acestea, nu erau sclavii slujbei; în loc să fie legaţi de un program de la 9 la 5 (ori de strămoşul mai brutal al acestuia, de dimineaţă până la asfinţit), îi

interesa treaba bine făcută. Munceau atât cât trebuia si nici o picătură în plus. Timpul nu însemna bani, aşa cum avea să afirme mai târziu Benjamin Franklin, în Obiceiuri comune (1991), E.P. Thompson citează dintr-o descriere a vieţii minerilor mexicani de la începutul secolului XX pentru a ne face să percepem stilul de muncă din perioada preindustrializată. Acei mexicani hotărâţi erau „dispuşi să muncească doar trei sau patru zile pe săptămână dacă asta le asigura strictul necesar". Preferau să lucreze în baza unui proiect decât să facă ore de muncă: „Dacă i se ofereau o înţelegere şi asigurarea că va primi o anumită sumă de bani pentru fiecare tonă de zăcământ excavat, fără a conta cât timp îi lua ca să realizeze totul sau cât timp dorea să se aşeze ca să contemple viaţa, omul lucra cu o vigoare remarcabilă." Pesemne, gândeau ei, cu cât terminau treaba mai repede, cu atât mai repede puteau merge la bodegă.

Mexicanii noştri fericiţi din epoca preindustrializată si ţăranii dinainte de 1750 nu simţeau nevoia să se spetească mai mult decât era necesar pentru a-şi asigura berea şi mâncarea. Iată ce scrie Thompson: „Stilul de muncă era alcătuit din perioade de activitate intensă ce alternau cu lenevie, asta acolo unde oamenii erau propriii stăpâni asupra vieţii lor."

Munca şi viaţa se întrepătrundeau. Un ţesător, de exemplu, putea ţese opt sau nouă metri de pânză într-o zi ploioasă, în alte zile, ne lămureşte un jurnal din acea vreme, se întâmpla să ţească doar doi metri,

după care „îşi făcea de lucru prin curte, iar seara scria o depeşă". Ori se putea duce la cules de cireşe, putea lucra la stăvilarul satului, ajuta vaca să fete, dobora un copac, doi, ori mergea să asiste la o spânzurare. Ca un apartiu, Thompson adaugă: „în prezent, acest stil persistă în rândul unor persoane care desfăşoară activităţi independente - artişti, scriitori, mici fermieri şi probabil studenţi (cu toţii nişte lenevoşi) - şi dă naştere întrebării dacă nu cumva acesta nu este un ritm de muncă «natural» pentru om."

Aşadar, Anglia dinainte de inventarea atelierelor întunecate ale Satanei era o naţiune de leneşi, însă această abordare haotică i-a tulburat pe moralişţii contemporani, care au considerat că oamenii trebuie să facă tot timpul ceva, ca să fie feriţi de a face rele. în 1820, John Poster, observator aparţinând clasei de mijloc, remarca îngrozit că lucrătorii agricoli, după ce-şi terminau munca, „aveau la dispoziţie câteva ore pe zi pe care le puteau petrece după placul inimii [...] stând pe o bancă sau întinşi pe un mal de râu ori pe o colină [...] abandonându-se lenei şi somnolenţei". De aceea constatăm că arhitecţii de început ai Revoluţiei Industriale, precum Matthew Boulton şi Josiah Wedgwood, se plâng în scrisorile lor de lenea lucrătorilor.

Şi totuşi, noua etică protestantă a muncii a avut succes. Mai presus de orice, Revoluţia Industrială a reprezentat o bătălie între munca îndârjită şi lenevie, iar munca a câştigat. Maşinile au furat procesul de producţie din mâinile şi minţile oamenilor. Atelierele au devenit „manufacturi"; liber-profesioniştii s-au

transformat în angajaţi; familiile au început să trăiască doar din salarii şi să cumpere cele trebuincioase din băcăniile pe care, în cursul generaţiilor precedente, le

gestionaseră singuri. Câştigau probabil mai mulţi bani, însă calitatea vieţii lor a suferit o lovitură groaznică. Haosul plin de veselie, munca la unison cu anotimpurile, ghicirea orei după soare, diversitatea, schimbarea, liberul arbitru - toate acestea au fost înlocuite de cultura standardizată şi brutală a muncii, ale cărei efecte le resimţim şi astăzi.

Cu alte cuvinte, slujba a fost inventată pentru a uşura sarcina celor din vârful piramidei. Oamenii s-au trezit despuiaţi de independenţă, pentru a sluji visurile de mărire ale altora - proprietarii de fabrici care aspirau la o poziţie mai înaltă şi credeau în munca îndârjită. Iată cum exprimă acest lucru G.K. Chesterton în Ce este anapoda ţ?e lume (1910):

„La drept vorbind, bogaţii i-au dat pe săraci afară din casa de oaspeţi, aruncându-i în drum şi spunân-du-le în treacăt că acela e drumul ce duce spre succes, în realitate, i-au azvârlit cu forţa în fabrici şi în sclavia modernă a salariului, asigurându-i mereu că aceea era singura cale spre prosperitate şi civilizaţie."

Ce e progresul, la urma urmelor? Clint Eastwood, jucând rolul unui predicator în filmul Călăreţul paUd*, exprimă situaţia în mod elegant. Când un bogătaş local îi spune că un grup independent de căutători de aur refuză să-si lase pământurile pentru a face loc companiei lui şi astfel „se aşază în calea Progresului", Clint îl întreabă simplu: „Progresul tău sau al lor?"

Ascendenţa ceasului şi a maşinilor ne rupe de natură. Iată cum deplânge profesorul universitar Thierry

1 Film western regizat de Clint Eastwood în 1985 (n. tr.).

Paquot1 pierderea modului natural de viaţă în cartea sa Arta siestei (1998):

,.Omul de la ţară, căruia îi place să cutreiere şi e dedat siestei şi visării, dar care este oricând gata să muncească, nu mai reuşeşte să-şi organizeze activităţile zilnice în funcţie de umori. El trebuie să se supună unui regim impus din afară, care este complet străin de modul său de viaţă. Munca pământului a scăpat multă vreme de teroarea ceasului, îngăduin-du-le locuitorilor de la ţară să-şi armonizeze existenţa cu aceea a naturii."

Cum de şi-au îngăduit britanicii atât de serioşi si iubitori de libertate să devină slugi ale capitalismului, un „stat sclav", aşa cum s-a exprimat Bertrand Russell în eseul Spre lauda lenei, publicat în 1932? Marea problemă a Revoluţiei Industriale era modul în care se putea transforma o populaţie de englezi cu voinţă puternică, gândire independentă, dedulcită la petreceri, dornică de scandaluri şi iubitoare de viaţă, într-o forţă de muncă docilă, disciplinată şi chiar recunoscătoare pentru asta. în 1885, un mare filozof moralist - în vremurile noastre astfel de oameni sunt numiţi guru ai managementului - pe numele său Andrew Ure, a scris o carte intitulată Filozofia manufacturilor, destinată noilor şefi, în care a descris dificultăţile de a disciplina o

l Thierry Paquot. filozof, profesor universitar la Şcoala de Arhitectură La Cambre (Bruxelles), editor al revistei Urbamsme. membru al Academiei Naţionale a Artei Străzii (ANAR) si al multor comitete de redacţie ale unor reviste, autor a peste cincisprezece cărţi pe teme de urbanism, colaborator la câteva dicţionare tematice (n. tr.).

naţiune întreagă şi a dat sfaturi privind metodele de spălare a creierelor. Pentru el, problema care se punea era aceea a convertirii:

„[...] Este aproape imposibil să transformi persoane care au depăşit vârsta pubertăţii, atrase din ocupaţii rurale sau artizanale, în nişte lucratori utili în fabrici. După ce se zbat o vreme să-şi înfrângă obiceiurile lenevoase şi delăsătoare, ele renunţă de bunăvoie la slujbe ori sunt date afară de supraveghetori, din cauza neatenţiei [...] Este nevoie ca temperamentele refractare ale lucrătorilor obişnuiţi cu accese periodice de hărnicie să fie date pe brazdă [...] Interesul de căpătâi al oricărui proprietar de manufactură este de a-şi organiza mecanismul moral pe principii la fel de solide ca maşinile, pentru că altfel nu va putea ţine sub comanda sa mâini îndemânatice, ochi vigilenţi şi conlucrare promptă, esenţiale pentru calitatea produselor [...] în realitate, nu există nici o situaţie în care adevărul Scripturii, «Dumnezeirea este marea lucrare», să fie mai aplicabil decât la gospodărirea fabricii extinse."

Dumnezeu a fost invocat fără nici o milă de capitalişti pentru a controla minţile maselor, în mod crucial, metodismul, noua credinţă lipsită de orice bucurie, a fost predicat sărmanilor truditori în biserică, duminică de duminică. Acolo, oamenii erau bombardaţi cu ideea că sunt păcătoşi, că orice plăcere înseamnă o cădere în ispită şi că drumul spre mântuire trebuie să fie presărat cu suferinţa mută pe acest pământ. Dumnezeu se vedea reinventat ca un soi de Big Brother şi era voinţa Lui să munceşti pe brânci. Thompson scrie:

„Nu numai concedierea, ci flăcările iadului puteau fi răsplata pentru indisciplina la locul de muncă. Dumnezeu era cel mai vigilent supraveghetor dintre toţi. Deasupra fiecărui cămin atârna inscripţia „Dumnezeu mă vede în toate".

Fondatorul metodismului, John Wesley, era foarte dornic să îngrozească şi să ţină sub control copiii fragezi. „Frângeţi-le voinţa din vreme", scria el. „învăţaţi copilul încă de la vârsta de un an să se teamă de băţ şi să plângă în tăcere; încă de atunci să-1 faceţi să priceapă care îi este locul." Copiii erau asaltaţi de imaginile terifiante ale vâlvătăilor iadului, de spectrul diavolilor care îi vor urmări dacă sunt neascultători. Aceste imagini se imprimau în imaginaţia copilului mic, ajutând la modelarea minţii umile, obediente, a viitorilor adulţi.

în caz că Dumnezeu nu reuşea să-i transforme pe leneşii de la ţară în truditorii urbani, arma de rezervă cea mai utilă era înfometarea. Un alt filozof al managementului din secolul al XlX-lea, reverendul Andrew Townsend, susţinea că simpla utilizare a forţei legii pentru a instila noua etică a muncii în mintea muncitorilor „creează probleme prea mari, necesită prea multă violenţă şi produce prea mult zgomot". Era mai bine si mai uşor, după părerea lui, ca oamenii să fie lăsaţi flămânzi. „Dimpotrivă, foamea nu este doar o apăsare paşnică, mută şi neîndurătoare, dar devine cea mai firească motivaţie a muncii şi hărniciei, conducând la cele mai paşnice eforturi." Filozofia salariilor scăzute a fost urmată cu mare entuziasm: cu cât era mai redusă plata, cu atât mai abitir lucra proletariatul. Aceeaşi idee este aplicată în prezent de industria fast-foodurilor, unde producţia de hrană s-a industrializat şi s-a descalificat la fel ca producerea industrială

a pânzeturilor în secolul al XlX-lea. Lucrătorii de la restaurantele tip fast-food au cele mai mici salarii din Statele Unite şi îndeplinesc zilnic aceleaşi îndatoriri plicticoase. Demonstrativ, dogma referitoare la rnunca grea - adânc înrădăcinată în ideile contemporane privind ceea ce înseamnă să fii american - este aceea care ne face să trudim şi să ne simţim fericiţi că suntem exploataţi într-un asemenea hal.

Aproape în aceeaşi epocă, zgomotosul polemist Thomas Carlyle a produs la fel de multe nenorociri în secolul al XlX-lea promovând ideea de demnitate sau chiar de romanţiozitate privind truda grea. „Omul a fost creat pentru a munci, nu

pentru a specula, simţi ori visa", scria el. „Orice moment de inactivitate înseamnă o trădare." Datoria voastră patriotică este de a munci din greu - un alt mit extrem de convenabil pentru bogaţii care, aşa cum spunea Bertrand Russell, „preamăresc demnitatea muncii, având în acelaşi timp grijă ca ei înşişi să rămână lipsiţi de demnitate din acest punct de vedere". Or, aşa cum s-a exprimat regretatul scriitor britanic Jeffrey Bernard, când i-am luat un interviu: „Dacă truda ar fi prezentat vreun aspect romantic sau atrăgător [...] dacă ar fi fost vorba de ceva sclipitor, ducele de Westminster şi-ar fi săpat singur nenorocita aceea de grădină, nu credeţi?"

Intr-adevăr, la începutul Evului Mediu, cei care munceau - acei laboratores - erau dispreţuiţi de restul societăţii, în vârful piramidei se situau leneşii - clericii şi războinicii. Potrivit lui Tacit, războinicii respectau regula potrivit căreia trebuiau să fie leneşi si lipsiţi de vlagă la muncă, pentru că prin sânge puteau dobândi tot ceea ce voiau, astfel că între campanii îşi petreceau

vremea ospătându-se, bând, dormind sau alergând după femei.

Bineînţeles, ignoranţa constituia o armă în plus în panoplia capitaliştilor. Important era ca ei să menţină clasa muncitoare într-o stare de prostie, astfel încât aceasta să nu-si dea seama cât de perfid era exploatată. „Folosiţi-vă mult simţurile şi puţin mintea", scria James Froude, discipolul lui Carlyle. „Gândiţi puţin şi citiţi şi mai puţin."

Confruntat cu un asemenea atac, nu este deloc surprinzător că oricare dintre noi ar fi continuat să ţeasă sau să sape, lăsând capul în pământ, însă unii s-au ridicat împotriva acestei nedreptăţi. Au existat câţiva scriitori renegaţi care au reuşit să vadă clar ce se petrecea. William Blake, desigur, a fost unul dintre primii critici ai „tiraniei rotii", apoi Paul Lafargue, ginerele francez al lui Karl Marx, a publicat un pamflet intitulat Dreptul de a fi leneş (1883), în care a demolat scriptura muncii într-un stil magnific si vizionar:

„O amăgire ciudată ia în stăpânire clasele muncitoare ale naţiunilor în care civilizaţia capitalistă îşi continuă marşul. Această minciună aduce după sine nenorocirile individuale şi sociale care de două secole au torturat această amărâtă omenire. Aceasta este dragostea de muncă, furioasa pasiune a muncii, care a stors până la epuizare forţele vitale ale individului şi ale urmaşilor săi. în loc să se opună acestei aberaţii mintale, preoţii, economiştii şi moraliştii au creat o aureolă sfântă în jurul muncii. Oameni muritori şi orbi, aceştia au dorit să se arate mai înţelepţi decât Dumnezeul lor: slabi şi demni de milă, au socotit că trebuie să preamărească exact

ceea ce Dumnezeu a blestemat [...] Epoca noastră a fost numită secolul muncii, în realitate, este vorba despre un secol al durerilor, mizeriei şi corupţiei."

La vremea respectivă, s-a produs o revoltă pe scară largă împotriva noii etici protestante a muncii în rândul celor ale căror vieţi aveau să fie distruse, între 1811 şi 1813, ludiţii, îndeobşte caricaturizaţi în manualele noastre şcolare drept oameni cu gândire redusă şi duşmani declaraţi ai progresului, au sfărâmat cu adevărat maşinile pentru că anticipaseră cu precizie că ele aveau să distrugă vechiul mod de viaţă, privându-i pe oameni de independenţă. E.P. Thompson enumera alte câteva acţiuni revendicative: „în 1817, răscoala de la Pentridge; în 1819, Peterloo; pe întreaga durată a următorului deceniu, proliferarea activităţilor sindicale, propaganda lui Owen, jurnalismul radical, mişcarea în favoarea a zece ore de muncă şi criza revoluţionară din 1831-1832, apoi, colac peste pupăză, nenumăratele mişcări ce au dat naştere cartismului." însă progresul, motorul cu abur şi fabrica au triumfat. Munca şi viaţa au fost despărţite; lucrătorul vesel a devenit un sclav călcat în picioare.

Privind retrospectiv la ororile dezlănţuite asupra oamenilor din epoca victoriană, ne vine la îndemână să fim recunoscători pentru micile îmbunătăţiri ale condiţiilor de muncă din ultima sută de ani pe care, în ciuda imenselor dificultăţi, le-a reuşit mişcarea sindicală. Ne este de asemenea uşor să ne minunăm de credulitatea populaţiei care s-a lăsat oprimată de doctrina metodistă. Cum de s-a lăsat prostită?

Dar oare astăzi suntem liberi? După cum remarcă profesorul universitar Juliet Schor în Americanul

suprasolicitat (1991), lucrurile arată bine doar în comparaţie cu timpurile recente:

„Pretenţia conform căreia capitalismul ne-a eliberat de munca excesivă se poate susţine numai dacă luăm ca termen de comparaţie Europa şi America din secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea - o perioadă în care s-au înregistrat probabil cele mai lungi şi mai intense programe de muncă din istoria omenirii."

Astăzi au apărut noi duşmani ai tihnei, în era con-sumeristă, averea şi statutul social au înlocuit Foamea şi pe Dumnezeu. Industria publicităţii ne îndeamnă să credem că viaţa ni se îmbunătăţeşte prin achiziţionarea unui produs. Dobândirea acestuia costă bani. Banii impun muncă grea. Ori îndatorare. Ne împrumutăm ca să dăm curs dorinţelor noastre, apoi trudim ca să achităm creditul. Aceasta este forma modernă de muncă forţată, în lucrarea Nickel and Dimed (Oameni de duzină), Barbara Ehrenreich descoperă că mulţi dintre colaboratorii săi din restaurantele şi agenţiile în care a lucrat aveau două slujbe

pentru a-şi putea plăti datoriile - de exemplu pentru o maşină de teren de 4 000 de dolari.

Capitalismul a promovat slujba la rang de religie: însă, din păcate, la fel a procedat şi socialismul. Stânga a fost îmbătată de visul socialist privind „ocuparea completă a forţei de muncă". Dar n-ar fi de preferat neocuparea completă a forţei de muncă? în eseul Sufletul omului în socialism (1891), Oscar Wilde a evidenţiat absurditatea acestei idei: „E regretabil că o parte a comunităţii trăieşte practic în sclavie, dar a-ţi propune să rezolvi problemele prin transformarea întregii comunităţi în sclavi este ridicol."

38

TOM

G K I N S o N

Trebuie să fim răspunzători pentru noi înşine; să ne creăm propriile republici. Astăzi, încredinţăm răspunderea noastră şefilor, companiei, guvernului, apoi îi învinovăţim când totul merge prost.

Să spunem răspicat că munca, în special la capătul de jos al scării, este extrem de primejdioasă, în întreaga lume, mania pentru bunuri de larg consum a dat naştere unei culturi ucigătoare a muncii peste măsură. Un raport recent elaborat de ONU arăta că munca ucide două milioane de oameni anual: asta echivalează cu două dezastre de tipul 11 septembrie în fiecare zi. Şi, cu toate acestea, nu am văzut ca vreun guvern să declare „război muncii". De fapt, constatarea raportului a trecut în mare măsură neobservată, în Marea Britanie, ştirea a ajuns în ziarul Guardian, însă i s-au acordat doar câteva paragrafe la pagina 17.

Presa nu-i prea ajută pe cei care doresc să ducă o viaţă de lenevie. Ziarele se autoproclamă independente, însă cum se finanţează din publicitate, fac tot ce pot ca să încurajeze etica muncii şi a consumeris-mului. Ele oferă în acelaşi timp o problemă şi soluţia la aceasta. Problema este prezentată în paginile de ştiri şi constă în articole despre războaie, foamete, corupţie politică, moarte, scandaluri, furturi, răpiri, pedofilie. Pe scurt, ele transmit anxietate. Soluţia la această anxietate apare în secţiunile de diverse şi constă într-un editorial - şi, desigur, reclame pentru frigidere, sisteme de iluminat, automobile, recomandări în materie de sex, alarme antiefracţie, credite, poliţe de asigurare, reţete, covoare, lumânări parfumate şi diferite produse culturale precum muzică, filme şi cărţi. Problema: anxietate. Soluţia: banii. Metoda: munca.

Ghidul len

î. i

39

Dacă vreţi o justificare religioasă a obiceiurilor dumneavoastră refractare, atunci amintiţi-vă că unele fragmente din Biblie, din care propagandiştii în favoarea muncii citează atât de des, combat truda. Munca este un blestem adus pe lume nu de Dumnezeu, ci de şarpele din Grădina Raiului. Trezind în ei dorinţe materiale, el i-a făcut pe Adam şi pe Eva să decadă din condiţia paradisiacă a vieţii fără muncă, condam-nându-i astfel la trudă şi durere. Dacă nu vrei nimic, nu este nevoie să munceşti. Dacă eşti animat de dorinţe, atunci trebuie să munceşti ca să obţii banii necesari pentru satisfacerea lor. lisus a spus: „Luaţi seama la crinii câmpului cum cresc: cum nu se ostenesc, nici nu torc. Şi vă spun vouă că nici Solomon, în toată mărirea lui, nu s-a îmbrăcat ca unul dintre aceştia." (Evanghelia după Matei, 6:28-9). însuşi Dumnezeu, afirmă Paul Lafargue în Dreptul de a fi leneş, a dat un bun exemplu: după ce a lucrat şase zile, se odihneşte etern.

La originea tuturor relelor se află teama. Ea ne paralizează. Nu vă temeţi, abandonaţi-vă slujbele! Nu aveţi nimic de pierdut în afară de anxietate şi necazuri! Ori urmaţi exemplul celor superleneşi, care preferă să muncească trei zile pe săptămână, ceea ce dă naştere unui curent social de bună credinţă. Veţi obţine un beneficiu psihologic enorm ştiind că zilele libere din fiecare săptămână sunt mai numeroase decât cele pe care le vindeţi altuia. Asta ar face munca mai suportabilă şi v-ar oferi patru zile în care să vă ocupaţi de propriile proiecte. Sigur, se înregistrează un regres financiar, dar majoritatea consideră că pierderea de venit este compensată clar de timpul suplimentar câştigat.

40

TOM

Timpul nu înseamnă bani! Munca şi răgazul îşi pot da mâna! Acesta a fost şi visul lui D.H. Lawrence care, în poemul său O revoluţie sănătoasă (1929), scria că dacă este distractivă şi în folos propriu, munca nu trebuie să fie o povară. A sosit vremea să preluaţi frâiele, să faceţi ca viaţa şi munca să convieţuiască în armonie.

Pentru că ne simţim încă prinşi în capcană. Şi, din păcate, nu ne mai mirăm alături de poetul Charles Lamb, care a trăit în secolul al XlX-lea:

„Cine-a fost cel ce munc'-a inventat
Legând şi om si spirit în lanţ greu
Si apăsându-1 în chin ne-ncetat,
S-asude în oraş si câmp, mereu
Să sape, are, ţeasă, şi-otrăvit cadou,
Ca-n cuie prins sa şadă la un trist birou?"

(Munca, 1819)

Ora 10 dimineaţa TOLĂNEALA

„Cea mai fericită parte a vieţii omului este aceea petrecută treaz şi întins în pat dimineaţa."

Dr. Johnson (1709-84)

Este ora 10 dimineaţa. După ce a evitat sentimentul de ruşine produs de ora 8, momentul stabilit de cultură pentru sculare, apoi de jena cauzată de ora 9, cea a muncii, leneşul desăvârşit poate rămâne întins în pat, gândindu-se dacă ar fi cazul sau nu să se scoale. Vă rog! Tolăneala - prin care înţeleg statul în pat, dar treaz - nu este un răsfăţ, ci un instrument esenţial pentru cel care studiază arta de a trăi, căci asta

îl caracterizează cu adevărat pe leneşul care se respectă. Statul în pat fără să faci nimic este nobil si corect, plăcut şi productiv.

Pentru birocrat, pentru omul de afaceri, nimic nu este mai supărător decât ideea că cetăţeni potenţial productivi stau întinşi, inactivi, holbându-se la tavan, în vreme ce el se agită făcând ceva „util", precum inventarea unor noi modalităţi de a vinde maselor floricele de porumb ori trimiţând înştiinţări de plată a amenzilor pentru parcarea în locuri nepermise. Inacţiunea îl îngrozeşte; nu o poate înţelege; îl sperie.

La ora 10 dimineaţa, leneşul poate s-a trezit, poate priveşte în tavan, dar sigur nu se grăbeşte să treacă la poziţia verticală. Liniştea şi nemişcarea domnesc din nou; lucrătorii se află deja la birourile lor, ori în depozite şi fabrici; el a reuşit să-şi înfrângă sentimentul de vinovăţie pentru că stă lungit, iar acum a devenit stăpân peste timpul lui. Şi ce va face? Ei bine, nimic. Nimic, în afară de a contempla, gândi sau citi.

Să căutăm inspiraţie de la maeştri. John Lennon este unul dintre marii leneşi ai epocii moderne. După părerea mea, el întruchipează paradoxul leneşului productiv; şi-a trăit viaţa după propriile reguli, s-a dedat indolenţei, însă această lene a produs cântece memorabile. Alegerea unor titluri precum Dorm, Sunt obosit, iar mai apoi Privind rotile demonstrează că Lennon nu a văzut nici o virtute în munca de dragul muncii şi, de fapt, a proslăvit lenea. Este de notorietate că în 1969, într-o izbucnire magnifică de lene eroică, Lennon şi Yoko Ono au stat în pat o săptămână fără să facă absolut nimic, iar asta pentru pacea lumii. Totuşi, fapta lor a avut o influenţă enormă.

Aşa cum se şi cuvenea, arta a schimbat perspectiva a milioane de oameni, la fel cum regretatul Joe Strummer1, iar acum Peter Doherty de la inegalabilul grup Liberti-nes2 au puterea să schimbe destine: deschizând o gamă largă de posibilităţi pentru oameni, arătându-le că autoritatea nu este în mod necesar de partea adevărului, binelui şi justiţiei, demonstrând că este posibil să gândeşti singur şi să-ţi creezi propria realitate. Cântecele şi năzbâtiile lui John Lennon au reflectat în mod admirabil ideea lui Wilde privind ţelul artei: „Arta caută să tulbure monotonia stereotipiei, sclavia faţă de obiceiuri, tirania obişnuinţei şi reducerea omului la nivelul maşinii."

Prin şederea în pat ne înălţăm peste nivelul maşinii. Roboţii nu cugetă; ei fac ceva tot timpul. Iată ce ne spune T.H. Lawrence: „Omenirea n-a câştigat nimic de pe urma salahorilor." Nefăcând nimic, se pot realiza foarte multe. Unul dintre marile secrete ale lui Sherlock Holmes a fost îmbinarea timpului liber cu tutunul si pernele moi. Umblând fără ţintă în haine de casă, pufăind din pipă, Holmes stă şi se gândeşte ore în şir la câte un caz încurcat, într-o povestire superbă, Omul cu buza răsucită, Holmes rezolvă încă un caz legat de opiu. Incapabil să creadă ce aude, domnul Hărnicilă se miră: „Tare aş vrea să ştiu cum ai ajuns la această concluzie", la care Holmes îi răspunde:

1 Joe Strummer, unul dintre pionierii muzicii punk, lider al grupului The Clash, a decedat în 2002 la vârsta de cincizeci de ani, în urma unui atac de cord (n. tr.).

2 Peter Doherty a înfiinţat grupul punk Libertines, care a în registrat succese între 2002 şi 2004, când s-a desfiinţat din cauza problemelor create de dependenţa de droguri şi de frecventele arestări ale lui Doherty (n. tr.).

T O tsA. H

G K I N S O N

„Am rezolvat cazul şezând pe cinci perne şi consumând o uncie de mahorcă."

în secolul al XVII-lea, Rene Descartes era la fel de dependent de inactivitate. De £apt, inactivitatea se afla în chiar inima filozofiei lui. Când era tânăr şi studia la iezuiţi, era total incapabil să se scoale de dimineaţă. Aruncau căldări de apă pe el, iar el se întorcea pe partea cealaltă ca să doarmă. Apoi, graţie evidentului său geniu, i s-a acordat privilegiul de a se scula târziu. Acela a fost un modus operandi pentru el, deoarece, când stătea întins, gândea - rezolva şarade matematice. Ne este la îndemână ca atunci când vedem pe cineva atât de inactiv să tragem concluzia că mintea şi corpul sunt entităţi separate. Lenea a

dat naştere dualităţii carteziene. Pentru Descartes, statul în pat şi gânditul constituiau însă esenţa umanităţii: Cogito ergo sum, ori altfel spus: Stau în pat şi gândesc, deci exist.

Ideile ne vin mai ales când stăm întinşi. „Unui scriitor i-ar veni mai multe idei de articole sau de roman în această poziţie decât stând încrâncenat la masa de lucru de dimineaţă până seara", scrie Lin Yutang în eseul său, Despre statul în pat. „Pentru că aşa, scutit de telefoane, vizitatori bine intenţionaţi şi mărunţişurile banale ale vieţii de fiecare zi, el vede viaţa printr-un geam sau un paravan, iar o aură de imaginaţie poetică învăluie lumea realităţilor şi îi conferă o frumuseţe fermecată."

Lenea ca pierdere de vreme este o idee dăunătoare lansată de duşmanii săi, goi din punct de vedere spiritual. Faptul că lenevitul poate fi extrem de productiv este reprimat. Muzicienii sunt caracterizaţi drept tâ-râie-brâu; scriitorii, drept ingraţi egoişti; artiştii, drept periculoşi. Robert Louis Stevenson a exprimat acest

paradox după cum urmează în O laudă adusă leneşilor (1885): „Lenea [...] nu înseamnă să nu faci nimic, ci să faci multe lucruri care nu sunt recunoscute de ideologii dogmatici ai clasei conducătoare." Perioadele lungi de torpoare, indolenţă şi privit în tavan sunt trebuincioase oricărei persoane pentru a elabora idei.

Walter Benjamin, unul dintre marii trântori literari ai Europei de la începutul secolului XX, a trăit perfect acest paradox, iar în Arcade, cartea sa impresionantă prin bun-simţ, a citat un rând preferat din dicţionarul Larousse: „Uneori, când pare cel mai puţin preocupat de activitatea lui, artistul sau poetul este cu totul adâncit în ea." Lin Yutang ne spune că înţeleptul chinez Ouyang Hsiu a mărturisit că există trei locuri în care a scris cele mai bune lucrări ale sale: „Pe perne, pe spinarea calului şi pe toaletă". Dar spuneţi-i şefului dumneavoastră că n-aţi ajuns la serviciu decât la prânz pentru că aţi visat la nu ştiu ce idee deosebită pentru elaborarea unui produs; sigur n-o să vă creadă.

Societatea ne pisălogeşte să ne dăm jos din pat tocmai ca să pună frâu gândirii noastre, în 1993, m-am dus să iau un interviu regretatului filozof radicalist şi cercetător în domeniul drogurilor, Terence McKenna. L-am întrebat de ce societatea nu ne îngăduie să fim mai leneşi, iar el mi-a răspuns:

„După mine, motivul pentru care nu organizăm societatea în acest fel se poate rezuma într-un aforism: «Mâinile leneşe sunt uneltele diavolului.» Cu alte cuvinte, instituţiile se tem de populaţia leneşă, deoarece un leneş este un gânditor, iar gânditorii nu reprezintă un ingredient bine-venit în majoritatea situaţiilor sociale. Gânditorii devin disidenţi, cuvântul

«nemulţumit» este un înlocuitor perfect pentru «leneş». în esenţă, ni se dă tot timpul de lucru [...] în nici un caz nu eşti lăsat să-ţi analizezi gândurile în linişte. Freud considera că introspecţia este «morbidă» - nesănătoasă, introvertită, antisocială, probabil nevrotică, potenţial patologică."

Introspecţia ar putea duce la un adevăr cutremurător: o viziune a adevărului, o imagine limpede a ororii lumii noastre fracturate şi disonante. Scriitorul Will Seif, susţinând că perioadele lungi de şofat pe autostradă pot fi o modalitate de a recâştiga timpul de lenevie pierdut, se exprimă astfel: „Acest tabu cultural împotriva gândirii [...] există în Anglia pentru că etica protestantă a muncii impune ca oamenii să nu lenevească - prin urmare, să nici nu gândească."

Această prejudecată este bine înrădăcinată în lumea occidentală. Guvernelor nu le plac leneşii. Aceştia le îngrijorează. Leneşii nu produc obiecte inutile şi nici nu consumă produsele inutile ale muncii. Ei nu pot fi monitorizaţi. Scapă de sub control. Nu vor să trăiască la fel ca liderii lor. Nu vor să fie ajutaţi.

Naziştii s-au temut în mod deosebit de leneşi. Pe 26 ianuarie 1938, Himmler, cel mai brutal dintre conducătorii nazişti, a ordonat ca toţi leneşii - numiţi „elemente care evită munca" - să fie ridicaţi şi trimişi în lagăre de muncă:

„Elementele care evită munca în sensul prezentei ordonanţe sunt bărbaţi suficient de maturi pentru a munci, care au fost declaraţi apţi de un medic recunoscut de autorităţi şi despre care se poate dovedi că au refuzat oferte de muncă în două ocazii fără nici

o justificare şi au acceptat un loc de muncă doar pentru a-1 abandona la scurtă vreme, fără să prezinte motive întemeiatef...]. Toţi deţinuţii luaţi în custodie vor fi trimişi în lagărul de concentrare de la Buchenwald, din apropiere de Weimar."

După sosirea în lagărele de muncă, leneşilor li se cosea un triunghi negru pe îmbrăcăminte (deţinuţii politici purtau unul roşu, Martorii lui lehova, violet, răufăcătorii verde, iar homosexualii, roz). Himmler îi considera pe cei care evitau munca drept o infecţie, un germen care ameninţa să îmbolnăvească organismul sănătos al statului, distrugând astfel din interior viziunea nazistă despre lumea perfectă. Ei nu se adaptau.

In mod similar, însă în domeniul fanteziei, Shrek, minunatul film de animaţie hollywoodian îl înfăţişează pe despoticul lord Farquaad decretând că toate „creaturile de poveste" vor trece în custodia statului, care le va duce în lagăre speciale, în afara lumii lui „perfecte". Şi astfel vedem cum cei trei şoareci orbi, Pinocchio şi cei trei purceluşi sunt urcaţi în camioane şi strămutaţi. Creaturile de basm nu-si găsesc locul în statul ordonat al lui Farquaad. Dar, după cum ştim cu toţii, făpturile de basm - neadaptaţii, ciudaţii, rătăcitorii,

marginalizaţii, poeţii, vagabonzii şi leneşii - sunt cei care fac ca viaţa să merite a fi trăită.

în vremurile noastre, doamna Thatcher s-a arătat suspicioasă faţă de arte şi de aceea a înfiinţat o serie de colegii în care se predau doar cunoştinţe practice. Acum, majoritatea guvernelor se pronunţă la fel, în favoarea muncii: Franţa a anulat recent săptămâna de muncă de treizeci şi cinci de ore; Statele Unite le oferă tinerilor trudnici doar două săptămâni de concediu de

odihnă pe an; în Marea Britanie, cancelarul anunţă mereu noi şi ingenioase iniţiative pentru a-i readuce pe şomeri „înapoi la muncă". Am mulţi prieteni care sunt şomeri pe termen lung şi se văd deseori supuşi unor sesiuni pe tema „revenirii la muncă". Aşadar, problemei celor ce se feresc de muncă i se dedică multă imaginaţie.

Acum, ca să revenim la plăcerile inacţiunii, putem repeta că unul dintre aspectele grozave ale lenevitu-lui în pat este că acest lucru se dovedeşte foarte confortabil. Iată ce spune Lin Yutang: „Dacă iei orice piesă de mobilier din pin roşu şi îi tai câţiva centimetri buni din picioare, ea devine pe dată mai confortabilă; iar dacă mai tai puţin, atunci devine şi mai şi. Concluzia logică este că te simţi cel mai confortabil întins pe pat. Mai simplu nici nu se poate."

în acea poziţie de invidiat, cum să-ţi începi ziua mai bine decât citind o poezie? Mi-a venit ideea asta în timp ce citeam scrisorile lui John Keats. Poezia este îndeobşte respinsă de orăşenii cu pretenţii, care consideră că nu au pur şi simplu timp de pierdut cu asemenea fleacuri, însă un poem poate fi citit în câteva minute şi are un efect extraordinar. Leneşul la orizontală, în pat, la ora 10 dimineaţa, are vreme să facă asta.

„Socotesc", scria Keats când avea doar douăzeci si trei de ani, „că omul şi-ar putea petrece viaţa în mod plăcut astfel - să citească într-o zi o pagină de poezie adevărată sau proză poetică şi să cutreiere cu ea, să se gândească şi să tragă învăţăminte din ea, să o înţeleagă şi să facă profeţii şi să viseze [...] Câtă fericire ar oferi o asemenea călătorie a minţii, ce delicioasă şi harnică ar fi indolenţa!"

Şi ce geniu a dovedit Keats când a creat o expresie superbă precum „delicioasa si harnica indolenţă",

care înglobează extrem de precis şi elegant paradoxalele plăceri ale inactivităţii productive. Pe aceeaşi pagină, Keats susţine nobleţea leneviei. „Mai nobil e să stai ca Iov decât să zbori ca Mercur - să nu ne grăbim dară şi să adunăm ca albina, bâzâind de colo-colo nerăbdătoare datorită ştiinţei că trebuie să ajungă la ceva, ci să ne desfacem petalele ca o floare, rămânând pasivi si receptivi."

Ce frumoasă ar fi viaţa dacă am începe ziua cu o poezie şi nu cu bolboroseala goală a ziarelor, cu meniul lor de teamă, ură, invidie şi gelozie. Ziarele reprezintă doar o izolare de propria fiinţă, semănând puţin cu telenovelele. Scriitorul Marcel Theroux mi-a spus pe 9 ianuarie anul trecut: „Anul acesta m-am simţit înaripat şi pun totul pe seama faptului că vreme de nouă zile nu am citit Daily Telegraph."

Imaginaţi-vă însă ce delectare ar fi să citiţi câteva versuri din Odă indolentei (1819) de Keats. Ca să vă scutesc de truda de a o căuta, citez aici câteva versuri:

„Şi n-aflu bucurii în Poezie
Mai dulci ca-nsomnoratele amiezi
Ori seri topite-n mierea trândăviei.
Urâtul vârstei viaţa-mi cât nu-1 ştie
Schimbate luni nu vreau pe-al bolţii miez,
Iar bunul-simţ uitării pradă fie-i!"1

Inacţiunea este nobilă; acţiunea este pentru perdanţi. Iată cum atacă Oscar Wilde ideea de „acţiune" ca ideal, în eseul său Criticul ca artist (1890):

l John Keats, Cele mai frumoase poezii, trad. Aurel Covaci, Ed. Tineretului, Bucureşti, 1969, p. 35 (n. tr.).

„Acţiunea este [...] refugiul oamenilor care nu au absolut nimic de făcut[...]. Ea se bazează pe lipsa imaginaţiei. Este ultima resursă a celor care nu ştiu să viseze[...]. Acţiunea este limitată şi relativă. Necuprinsă şi absolută e viziunea celui care stă comod şi contemplă, care păşeşte în singurătate şi visare[...].

[.. .]atât de deplin sunt oamenii dominaţi de tirania acestui ideal social înfiorător, încât ei se apropie mereu fără ruşine de câte cineva la Private Views sau în alte locuri unde accesul este liber pentru marele public şi îi spun cu un glas de stentor: «Ce faci?» deşi «Ce gândeşti?» ar fi singura întrebare pe care orice fiinţă civilizată ar trebui să o adreseze în şoaptă alteia[...]. Contemplarea este cel

mai grav păcat de care se poate face vinovat cetăţeanul, deşi în opinia înaltei culturi ea este ocupaţia cea mai potrivită pentru om[...]. Vreau să vă spun că a nu face absolut nimic este cel mai greu lucru din lume, cel mai dificil şi cel mai intelectual[...]. Cei aleşi există pentru a nu face nimic.

Viaţa contemplativă, cea care are drept scop nu să facă, ci să existe, şi nu doar să existe, ci să devină -asta ne poate oferi spiritul critic. Aşa trăiesc zeii [...]."

în acest pasaj, Wilde ridică leneşul de la starea de jeg al societăţii, de chestie iraţională şi inutilă, aproape la înălţimea zeilor. Leneşii, departe de a fi o povară, reprezintă, de fapt, elita, aleşii. Ei sunt apostolii, vizionarii. Ei văd mai limpede decât ceilalţi; ei refuză să fie victimizaţi de obiceiurile celorlalţi; ei ţin ochii deschişi, ei au creat timpul.

Deveniţi umani; creşteţi infinit ca raţiune; deveniţi aidoma zeilor; staţi în pat.

Ora 11 dimineaţa CHIULUL PENTRU PLĂCERE SI PROFIT

„Era mereu vâzut bântuind pe la poarta
colegiului, cu un grup de studenţi în jur, pe
care îi întreţinea spiritual, împiedicându-i
să studieze, dacă nu chiar îndemnându-i să
se răscoale împotriva disciplinei din şcoală."
Episcopul Percy îşi aduce aminte de
dr. Johnson la Oxford, din Viaţa [ui
Samuel Johnson (1791) de James Boswell.

Este ora 11 dimineaţa, iar leneşul simte că este vremea unei pauze. Un mic sandviş sau ceva acolo, cum ar spune ursuleţul Pooh, o pauză de cafea, una de ceai, una de ţigară. Noi, englezii, avem şi un cuvânt

pentru asta: elevenses. Graham Greene, care a avut norocul să trăiască pe vremea când consumul de alcool încă nu era considerat patologic într-un grad atât de absurd ca astăzi, îşi sorbea primul cocktail al zilei la ora 11. Adevărat, asta e ora chiulangiilor. Este vremea când vezi zeci de funcţionari ghemuiţi prin ganguri, furisându-se să fumeze o ţigară; elevi, cu cravata stând şui, râzând şi fumând în cafenele; alţi băieţi făcându-şi de lucru prin magazine, iar fetele flecărind pe băncile parcurilor. In clasă, cineva din fundul sălii priveşte pe fereastră şi visează cu ochii deschişi. Acasă, cei care au anunţat că sunt bolnavi

se uită la televizor sau pe pereţi. Ce au toţi aceşti oameni în comun? Sunt chiulangii şi se răscoală.

Chiulul este actul direct de revoltă împotriva filozofiilor de viaţă aride cu care suntem îndoctrinaţi la şcoală şi la locul de muncă - ideea de a suferi acum, ca să lăsăm plăcerea pe mai târziu. Ei bine, acest mod de gândire este un blestem pentru leneş. El nu poate aştepta până mâine. El consideră că amânarea plăcerii în favoarea unui imaginar viitor de stabilitate este un mit burghez. Prin urmare, el decide să-şi trăiască clipa şi o şterge. Chiulul este exprimarea voinţei individuale faţă de maşinăria oprimantă. Chiulul este trăirea momentului, libertate; înseamnă în acelaşi timp o tiflă la adresa autorităţii si o plăcere în sine.

Marea plăcere de a chiuli este că nu munceşti când tocmai asta ar trebui să faci. In cazul meu, asta ar putea cuprinde măsurarea camerei în lung şi în lat, omorând vremea cu e-mailuri şi numărarea cuvintelor, când, de fapt, ar trebui să scriu. Această plăcere a fost descoperită şi minunat definită de Jerome K. Jerome în fraza: „N-are nici un haz să nu faci nimic

când nu ai nimic de făcut." Jerome, a cărui versiune personală de lene consta în pierderea a nenumărate ceasuri făcând mai nimic, continuă astfel: „Lenea, ca si sărutul, trebuie furată ca să fie dulce."

Lâncezeala, tragerea de timp sau joaca în momente aprobate, precum weekendul, pauzele şi concediile, sunt fireşti, însă adevărata plăcere o simţi doar când nu munceşti în vreme ce alţii trudesc. Ştiind că altul îndură două ore de matematică, în vreme ce tu stai într-o cafenea la o ceaşcă de ceai, înmieşte plăcerea. Nu-i nici o distracţie să te alături grupurilor ce aruncă discuri frisbee în parcuri sâmbăta. Leneşul vrea să facă asta când ceilalţi suferă. Joaca devine incalculabil mai încântătoare în astfel de condiţii.

Pentru a apăra cum se cuvine chiulul, aş vrea să citez din acel mare amic al leneviei, Robert Louis Stevenson. Eseul lui, Laudă leneşilor, scris la vârsta de douăzeci şi şase de ani, când se zbătea să devină scriitor, constituie o apărare magnifică a chiulului, în care susţine că învăţăm mai multe despre viaţă şi ne îmbogăţim mai mult chiulind decât stând în clasă:

„Dacă îţi evaluezi educaţia, sunt convins că nu regreţi orele pline, vii şi instructive de tras chiulul; ai prefera să mai ştergi din memorie câteva perioade lipsite de strălucire dintre somnul şi trezirea în clasă[...]. De fapt, o persoană inteligentă, care priveşte cu propriii ochi şi aude cu propriile urechi, care are permanent un zâmbet pe faţă, va dobândi o educaţie mai adevărată decât multe altele într-o viaţă de vigilenţă eroica. Există, desigur, o cunoaştere rece şi aridă pe culmile ştiinţei oficiale şi trudnice; dar totul se află în jurul tău şi în schimbul efortului simplu de a privi,

T O M

G K I N S O N

vei fi mai aproape de faptele calde şi palpitante de viaţă, în vreme ce alţii îşi încarcă memoria cu o căruţă de cuvinte, dintre care jumătate vor fi uitate încă înainte de încheierea săptămânii, leneşul poate deprinde o artă cu adevărat folositoare: să cânte la scripcă, să recunoască o ţigară bună de foi ori să intre în vorbă cu uşurinţă cu tot felul de oameni."

Cât de adevărat sună: timpul pe care 1-am petrecut ilicit la cafenea în adolescenţă, în timpul orelor, fumând Benson & Hedges şi nemuncind, mi-a rămas în minte mai plin de culoare decât orice lecţie. O versiune modernă a acestui argument este prezentată în filmul Ziua liberă a lui Penis Bueller. Eroul principal se slujeşte de farmec şi inteligenţă ca să-şi ia liber de la şcoală, făcând tot oraşul să creadă că este bolnav, însă ziua liberă a lui Ferris nu reprezintă doar o delăsare; ea devine o călătorie de autoexplorare pentru el şi prietenul său, Cameron, în beneficiul căruia este luată de fapt ziua liberă, în cursul întregii zile, Cameron descoperă în sfârşit că are puterea să se opună tiranicului său tată. El trebuie să se rupă de rutina plicticoasă pentru a-şi vedea problemele în perspectivă şi tatăl în adevărata lui lumină.

Chiulangiul recuperează timpul ce i-a fost furat, iar acest timp jefuit are o fervoare şi o bogăţie proprie. Colindând prin magazine, leneşul poate învăţa despre viaţă. Zonele de distracţii, parcurile, aceste palate ale plăcerii exercită o atracţie magnetică asupra fugarului adolescentin. De fapt, pentru adevăratul leneş, cred că pinball-ul, cu mult mai solicitant fizic şi oferind mai multă satisfacţie decât jocurile moderne pe computer, este o activitate mai potrivită.

Ghidul lenesu;ui 55

Nimic nu se compară cu o partidă de pinball si o bere la ora 11 dimineaţa.

Chiulul se bucură de o istorie îndelungată şi bogată, în eseul Unele obiceiuri ale claselor muncitoare, publicat în 1867, Thomas Wright spune că prima sarcină a celui ce abia îşi începea ucenicia era „să ţină de sase" - adică să fie atent când se apropie şeful, pentru ca tovarăşii lui să poată chiuli fără teamă:

„A ţine de sase înseamnă să fii cât se poate de atent la venirea şefilor sau a supraveghetorilor, ca să poţi să-i anunţi neîntârziat pe oamenii care trag chiulul, citesc sau fumează pe furiş ori se ocupă de «activităţi corporate» - adică ceva pentru ei înşişi."

A existat însă o vreme când chiulul era practicat pe faţă si cu mândrie, aşa cum o demonstrează puţin cunoscutul fenomen numit Sfânta Luni. Aflăm de la istorici precum E.P. Thompson şi Douglas Reid că Sfânta Luni era o tradiţie de chiul instituţionalizat. Se menţionează existenţa ei în secolul al XVII-lea, a persistat în secolul al XVIII-lea şi, treptat, s-a ofilit şi a dispărut în secolul al XIX-lea, distrusă de industrie, în esenţă, era o prelungire a duminicii protestante, în

loc să muncească, cizmarii, ciorăparii şi ţesătorii preferau să-şi petreacă lunea bând bere în taverne sau urmărind lupte cu pumnii si de cocoşi. O poezioară din acea vreme sună astfel:

„Când, la vremea potrivită, Sfânta Luni, iată, soseşte, Spre tavernă, cu pas iute, toată lumea se grăbeşte, Poate că la muncă, unii, pe furiş se fac că trec, Dar menghina şi strungul doar la somn se mai întrec.

Iar o vreme, atelierul stă uitat şi părăsit,
Căci scutirea de la muncă pentru oameni a venit."

Caracteristica de bază a Sfintei Luni era că, spre deosebire de ideile moderne, precum „zilele de puf", când companiile ce se vor „luminate" acordă cu dărnicie timp liber angajaţilor, Sfânta Luni era o iniţiativă pornită de jos; şi-o luau muncitorii, de la sine, deseori împotriva voinţei patronilor.

Sfânta Luni putea exista pentru că aceia care o respectau nu se lăsau infectaţi de dorinţa zilelor noastre de a acumula bunuri. Aşadar, ei nu vedeau nevoia de a câştiga mai mulţi bani decât le trebuia pentru a-şi duce traiul. Aşa cum se exprimă un observator din secolul al XIX-lea:

„Când cereau preţuri mari pentru roadele muncii lor, lucrătorii de la maşinile de tricotat sau cei care teşeau ciorapi de mătase rareori lucrau luni sau marţi, ci îşi petreceau mai toată vremea la berărie sau la popice[...]. Pentru ţesători, era un lucru obişnuit să fie beţi luni, să aibâ dureri de cap marţi si să-şi pună uneltele în ordine miercuri, în ce-i privea pe cizmari, aceştia preferau să fie spânzuraţi decât să uite de Sfântul Crispin din ziua de luni[...]. Şi asta ţinea atât timp cât mai aveau vreun penny în buzunar sau cât se puteau împrumuta."

Sfânta Luni a murit, dar spiritul ei continuă să trăiască, iar una dintre strategiile aflate la dispoziţia leneşului de astăzi a rămas concediul medical. Fenomenul s-a înstăpânit atât de bine în mintea lucrătorilor, încât autorităţile folosesc presa ca să lanseze un război

de propagandă împotriva lui. Ziarele induc sentimentul de vinovăţie în mintea potenţialului chiulangiu, publicând şiruri nesfârşite de articole în care se spune câte milioane se „pierd în industria britanică" în fiecare an ca urmare a concediilor medicale. Presa nu scrie niciodată despre câştigul incalculabil adus sentimentelor de demnitate si valoare proprie ale milioanelor de oameni care au tras chiulul. Adică: dacă telefonezi că nu te simţi bine, îi laşi pe toţi baltă! Individul trebuie să fie sacrificat pe altarul funcţionării fără cusur a societăţii!

în unul dintre aceste rapoarte care instilează sentimentul vinovăţiei, Confederaţia Industriei Britanice s-a văicărit în 1998 că s-au irosit 200 de milioane de zile din cauza concediilor medicale. Şi, cum cunosc cât de cât publicul englez, nu greşesc spunând că o bună parte dintre acestea au fost pentru chiul. Lucru probabil semnificativ, cei care au slujbe în care luptă după toate aparenţele împotriva leneviei sunt şi cei care se grăbesc să fure ceva timp pentru ei înşişi. Interesant, în statisticile privind îmbolnăvirile, poliţiştii şi gardienii de închisori sunt primii, beneficiind în medie de douăsprezece zile de concediu medical pe an. Aceste cifre au dus la declanşarea unei campanii guvernamentale împotriva medicalelor, supremul efort în bătălia de secole dintre lucrătorul chiulangiu şi capitalistul cel harnic. Potrivit unui anunţ transmis recent de BBC, ministrul Gordon Brown s-a angajat să reducă absenteismul din sectorul public cu o treime în termen de cinci ani. Mult noroc, Gordon!

Forţa revoluţionară a bolnavului închipuit a fost demonstrată în anii din urmă de un grup satiric anarhist numit Decadent Action care, în 1999, a creat „Ziua

concediului medical anunţat", care acum este celebrată pe l mai, în mod tradiţional zi de protest şi revoltă. Ideea a dus la apariţia a nenumărate articole în presă. I-am cerut lui Iain Aitch, scriitor şi fondator al Zilei concediului medical anunţat, să-mi explice raţiunea existenţei unei asemenea sărbători:

„Ideea a fost să transformăm acţiunea de a telefona ca să anunţi că eşti bolnav din ceva care îţi induce un sentiment de vinovăţie în ceva prin care simţi că recuperezi pe drept o parte din timpul tău. A fost vorba de a restabili echilibrul din cadrul contractului între şef şi lucrător şi de a-i face pe oameni să înţeleagă cine de cine are nevoie. Apoi, nici nu trebuie ca oamenii să-şi ia concediu medical în ziua desemnată de noi. Dacă astfel am plantat sămânţa revoltei în mintea oamenilor, înseamnă că am reuşit. După aceea, fiecare poate folosi timpul liber, fie că e vorba de o zi sau de şase luni, ca să se gândească exact la ceea ce vrea să facă."

Pentru a-şi dovedi afirmaţia, Iain Aitch era tocmai într-o perioadă de chiul când i-a venit această idee şi ne dezvăluie acum modul în care lucrătorii pot colabora ca să se ajute unii pe alţi să tragă la fit:

„Munceam într-un birou de distribuire a ajutorului de şomaj când am visat totul. Condiţiile de lucru şi moralul personalului erau la pământ şi fiecare îşi lua liber cât putea, iar mulţi considerau concediul medical de şase luni - perioada

maximă cât poţi sta acasă şi să fii plătit - drept o vacanţă. Aveai timp să-ţi pui gândurile în ordine, să-ţi cauţi altă slujbă şi

Ghidul l,

59

să recuperezi ceea ce pierduseşi până atunci. Eu mi-am petrecut cele şase luni redescoperind faptul că eram în stare să scriu şi aşa mi-am ales drumul mai departe. Când eram la muncă, deseori stăteam la birou doar şase ore, reuşind să-mi petrec trei dintre ele jucând cărţi, începusem să mă pricep la asta, inclusiv la chiulit, pentru că nu am fost prins niciodată."

O metodă încercată şi reuşită de a-ţi lua o zi liberă este să faci rost de un bilet cu aspect oficial de la doctor. Cea mai măiestrită fişă de concediu medical pe care am citit-o aparţine unui clasic al literaturii leneviei, Oblomov, de Ivan Goncearov. Acest roman rusesc, publicat în 1859, este un portret al unui leneş blând, din rândul aristocraţiei, pur şi simplu incapabil din născare să trudească, om care nu are nici o ambiţie si care nu consideră nimic greşit în atitudinea sa. La începutul romanului, Oblomov are o slujbă de conţopistîn administraţie. Insă curând solicitările i se par de nesuportat.

„De două ori fusese trezit la miez de noapte ca să scrie «depeşe», de câteva ori fusese adus de un curier dintr-o vizită la nişte prieteni - şi mereu din pricina acelor depeşe. Toate acestea 1-au speriat şi plictisit îngrozitor. «Dar eu când o să mai trăiesc?» repeta el întristat."

După doi ani de trudă, Oblomov socoteşte că îi ajunge. Ca să stea acasă, îi cere doctorului un concediu medical. Rezultatul este o capodoperă de limbaj medical în folosul chiulului. Ce-ar fi s-o copiaţi şi să i-o prezentaţi şefului dumneavoastră?

60

T O M

DGKINSON

„Subsemnatul adeveresc prin semnătura mea şi prin sigiliul propriu că secretarul de colegiu Ilia Oblomov suferă de o îngroşare a inimii cu mărirea ventriculului stâng (Hypertrophia cordis cum dilatione e/us ventriculi siniştri), precum şi de o durere cronică la ficat (hepatită), a cărei dezvoltare ameninţă sănătatea şi viaţa bolnavului, crizele fiind provocate, după toate probabilităţile, de mersul zilnic la serviciu. Pentru preîntâmpinarea repetării şi a intensificării crizelor, socot necesar ca domnul Oblomov să-şi întrerupă pentru un timp

serviciul şi, în genere, prescriu o abţinere de la ocupaţii intelectuale şi de la orice activitate."1

O altă formă de chiul care merită menţionată este arta delegării. O asemenea stratagemă este prezentată în Aventurile lui Tom Sawyer (1876) de Mark Twain (un alt scriitor leneş, care lucra în pat). Tom Sawyer este pus de mătuşa Polly să văruiască un gard, însă el reuşeşte să-si convingă amicii că văruitul nu e muncă, ci distracţie, şi nu numai că reuşeşte să vadă gardul vopsit fără nici un efort, dar le cere prietenilor să-i plătească pentru distracţia de a vărui, astfel că se întoarce acasă cu treaba terminată şi cu o adevărată „avuţie" în buzunare, între care o pereche de mormoloci, un pisoi chior, artificii, un soldat de plumb, o clanţă de alamă şi altele.

„Tom spunea că, la urma urmei, lumea nu era chiar aşa de plicticoasă. Descoperise fără să ştie că

1 Ivan Goncearov, Oblomov, trad. Ştefana Velisar Teodoreanu şi Tatiana Berindei, Ed. RAO, Bucureşti, 1995, pp. 67-68 (n. tr.).

pentru a face pe om să dorească un lucru, fie că-i bărbat în toată firea, fie că-i băieţaş, trebuie să-i înfăţişezi acel lucru ca greu de obţinut. Dacă ar fi fost un filozof mare şi înţelept, de pildă ca scriitorul acestei cărţi, ar fi învăţat de pe urma întâmplării de mai sus că muncă înseamnă ceea ce eşti nevoit să faci, iar joc - ceea ce nu eşti nevoit să faci. Ar fi înţeles mai uşor de ce acela care confecţionează flori de hârtie sau cel care învârte cu piciorul o roată înseamnă că munceşte, pe când acela care dărâmă popice sau cel care suie Mont Blancul se cheamă că se distrează. Există gentlemani bogaţi, în Anglia, care mână poş-talioane cu patru cai, treizeci până la cincizeci de kilometri pe zi, în toiul verii, fiindcă această plăcere este neaccesibilă oamenilor de rând: îi costă o mulţime de bani; dar dacă ar primi leafă pentru treaba asta, s-ar chema că sunt puşi să muncească şi atunci s-ar lăsa repede păgubaşi."1

Aşa sunt expedientele viclene care se nasc din ura faţă de muncă, dar nu devin ele aptitudini utile în viaţă? Personal, n-am înţeles niciodată oamenii care nu sunt în stare să delege o treabă; sigur, asta înseamnă că altcineva trebuie să o facă, dar bineînţeles că e mai bine decât să o faci chiar tu, nu? Tom Sawyer are toate calităţile de antreprenor sau mare om de afaceri, slujindu-se de ingeniozitate ca să-i convingă pe alţii să facă toată salahoria, în vreme ce el stă într-o lojă la Festivalul de la Cheltenham, îmbătându-se lent într-o marţi după-amiază.

1 Mark Twain, Aventurile lui Tom Sawyer, trad. Frida Papadache, Ed. Ion Creangă, Bucureşti, 1988, p. 27 (n. tr.).

62

TOM

0 D G K I N S O N

în istoria literară deocamdată nescrisă a chiulului se evidenţiază o operă care le întrece pe toate: povestirea clasică al lui Herman Melville Banleby, copistul, o poveste de pe Wall Street, publicată în 1853. Bartleby este istoria unui avocat liberal care angajează un funcţionar. La început, Bartleby, deşi este îngrijorător de lipsit de simţul umorului, pare a fi un angajat exemplar care posedă toate aşa-zisele virtuţi apreciate de şefi: punctualitate, grijă faţă de amănunte, precizie, dăruire, curăţenia ţinutei. Totuşi, curând enigmaticul Bartleby începe să manifeste ticuri comportamentale bizare, într-o dimineaţă, patronul său îi cere să verifice nişte documente împreună cu el:

„Imaginaţi-vă surpriza, mai bine zis consternarea mea, când, fără să-şi părăsească bârlogul, Bartleby mi-a răspuns cu un glas ciudat de blajin şi hotărât:

- Prefer să mă abţin!

Câteva clipe am rămas mut de uimire, încercând să-mi adun gândurile. Aveam impresia că urechea mă înşelase, sau că Bartleby înţelesese cu totul greşit cuvintele mele. De aceea, le-am repetat cât se poate de clar, dar răspunsul lui a sunat cu aceeaşi claritate ca şi înainte:

- Preferi să te abţii?! 1-am îngânat eu, ridicân-
du-mâ furios de la masa mea şi străbătând cu paşi
mari încăperea. Ce vrei să spui? Ţi-ai pierdut min
ţile? Vreau să m-ajuţi să confrunt copia asta - ţine-o!
Şi i-am întins-o.
- Prefer să mă abţin!"1

1 Herman Melville, Bemto Cereno, trad. Petre Solomon, Ed. Minerva, col. BPT, Bucureşti, 1967, pp. 12-13 (n. tr.).

Ghidul ienesu;il, 63

Bartleby seamănă foarte mult cu Gandhi în protestul său împotriva muncii: pasiv, ferm, elegant, demn. El întruchipează esenţa refuzului. Pe măsură ce povestea se deapănă, Bartleby munceşte din ce în ce mai puţin. Nu părăseşte niciodată biroul, doarme pe o canapea şi mănâncă doar turtă dulce. Şeful lui încearcă să-1 concedieze, dar nu reuşeşte şi se vede silit să-şi deschidă biroul în altă parte ca să scape de enigmaticul copist. Noii chiriaşi îl găsesc pe Bartleby bântuind pe coridoare zi şi noapte, în cele din urmă, este arestat şi întemniţat, dar refuză să vorbească sau să mănânce. După câteva zile, Bartleby comite ultimul său chiul: moare.

/3a amiază MAHMUREALA

„Mi-i somn în simţuri... inima mă doare Şi, pare-se, cucută doar şi opiu De-o clipă c-am băut cu însetate M-afund în Lethe, de neant m-apropiu." John Keats, Odă la o privighetoare (1819)

Mahmureala începe să se facă simţită cam în jurul orei 12. în general, înainte de amiază, eşti încă ameţit după noaptea dinainte, ori supravieţuieşti cu puţina energie pe care ai căpătat-o după un somn agitat si întrerupt. Poate tocmai de aceea mitologia vorbeşte despre demonii de la miezul zilei care, după cum spune Thierry Paquot în Arta siestei, „pot doborî anumiţi

indivizi la amiază". Islamul susţine că este o oră lipsită de sfinţenie, iar Plutarh o asociază cu superstiţia. Au fost numeroase zilele când am somnolat la birou sau la alt loc de muncă, gemând încetişor, incapabil de concentrare, neputând să lucrez, reuşind doar să-mi prind capul între palme şi să mă blestem pentru excesele din noaptea precedentă. Vai mie!

Mahmureala este de regulă considerată drept una dintre neplăcerile unei vieţi trăite la maximum, o pedeapsă pentru plăcere. Descrierile privind suferinţele de după sunt deseori foarte amuzante: să ne gândim la Withnail, care-şi plânge de milă în filmul Withnail şi eu regizat de Bruce Robinson şi care se vaită în dimineaţa de după un chef monstru cu whisky: „Mă simt de parcă un porc s-ar fi scăpat în capul meu."

Problema legată de mahmureală, secretul puterii ei ucigătoare, este că prezintă o îndoită suferinţă: fizică şi mentală. Atacă şi corpul, şi sufletul. Fizic ne simţim afectaţi de dureri de cap, îngreţoşaţi, poate avem chiar alte dureri; ni se pare că măruntaiele ne tremură uşor şi auzim zgomote în cap. însă durerea fizică este incalculabil agravată de suferinţa mentală, de sentimentele de vinovăţie, ura faţă de sine, nervozitate şi de povara lucrurilor ce trebuie făcute şi care, toate, însoţesc durerea fizică. Una se hrăneşte din cealaltă, provocând o spirală insuportabilă de chinuri care secătuiesc mintea, corpul şi spiritul. Simţim că ne meritäm durerea; că este dreapta răsplată pentru că am abandonat acele virtuţi plicticoase: răspunderea şi datoria, în perspectiva lumii noastre ce se autoflagelează, orice plăcere este egalată de o suferinţă pe măsură.

TOM

G K I N S O N

Există, totuşi, o cale de a trece peste mahmureală stfel încât ea să devină o experienţă pozitivă. Chiar dacă pare ° nebunie, cu puţină ingeniozitate şi cu o idee de planificare, la o adică, te poţi bucura de mah-jnureală. Ea poate deveni o

forţă creatoare, oferind suferindului o perspectivă nefamiliară şi chiar plăcută asupra lumii; dacă îi permitem asta.

Prima greşeală în tratamentul tradiţional al mahmurelii (ouă, aspirină, coca-cola, lămâie etc.) este că te face să-1 socoteşti tratament. Mahmureala nu se lecuieşte; nu poţi decât să o trăieşti în diferite moduri. A doua greşeală este să te concentrezi exclusiv asupra uşurării suferinţelor fizice. De fapt, mintea e componenta cea mai puternică în cazul mahmurelii, şi asupra ei trebuie să ne concentrăm, ca să o dezarmăm. „Am impresia că nu te simţi prea bine", scria filozoful Zen Shunryu Suzuki despre mahmureală. „Ţi-e mintea plină de «bălării». Dar dacă nu te mai zbaţi să ieşi din bălării, şi ele ţi-ar putea îmbogăţi calea spre iluminare."

Faptul că această suferinţă este măcar într-o oarecare măsură „născută de minte" este demonstrat de următoarea anecdotă pe care o datorăm regretatului jurnalist Gavin Hills (ceea ce nu înseamnă că durerea de cap, greaţa, sfârşeala şi incapacitatea de concentrare sunt simple fantasme):

„Nu de mult, într-o duminică dimineaţa, m-am trezit cu tirada mea obişnuită împotriva nedreptăţii existentei. Mă durea tot corpul, stomacul mi se întorcea pe dos, îmi plesnea capul. Am dat vina pe droguri, pe alcool, am blestemat tot ce făcusem în seara precedentă. Numai că, în această criză de negare, mi-am

Ghidul Jen,

adus aminte: în realitate, petrecusem noaptea acasă, în cea mai deplină sobrietate, şi urmărisem Match of the Day1, după care mă culcasem devreme."

Anticiparea de către Gavin a chinurilor de dimineaţă şi a senzaţiei de mahmureală era atât de pregnantă, încât, practic, el şi-a indus simptomele fizice pe care le cunoştea bine. Era atât de dispus să alunece în starea de ură faţă de sine, încât a suferit de o mahmureală mentală care a dat naştere uneia fizice înainte ca el să-şi dea seama că mintea îi juca o festă.

Aşadar, se pune întrebarea: dacă mintea poate crea o asemenea stare, n-ar putea tot ea să o şi alunge? Ne putem sluji de minte - de voinţă - ca să acceptăm mahmureala şi, drept urmare, să o lipsim de puterea de a ne mai tulbura?

Dacă reuşim cumva să evităm deopotrivă sentimentul de vinovăţie şi munca pe durata mahmurelii, atunci ea poate fi transformată dintr-o experienţă negativă în una pozitivă. Am aplicat această idee recent, când am făcut o deplasare de câteva zile la Londra. Trebuia să trec pe la birou să rezolv nişte hârtii şi să dau câteva telefoane, dar nu era nevoie ca toate astea să se se întâmple la o anumită oră. în loc să lupt cu ceea ce devenea o mahmureală de zile mari după două nopţi de băutură, mi-am convins mintea să accepte situaţia,

apoi am plutit în tot restul zilei într-o manieră destul de plăcută. Zăpada, autobuzele, frigul,

* Match of the Day este o emisiune difuzată de BBC sâmbăta seara, în care se prezintă rezumate ale meciurilor de fotbal din Premiere League, comentate de jucători, antrenori, cronicari sportivi etc (n. tr.).

ceilalţi oameni din metrou, e-mailurile necitite de pe computerul de la birou, facturile de plată, micile probleme care ne strică zilele: în mod normal, în starea de mahmureală, asemenea neplăceri ar fi devenit insuportabile, însă, probabil ca urmare a faptului că-mi impusesem prea puţine, m-am mişcat cu încetineală şi plăcere şi chiar am reuşit să rezolv o serie de treburi şi am luat şi un prânz tihnit, în cursul căruia, dacă-mi pot permite o digresiune amuzantă, Mark Manning, amicul şi tovarăşul meu de destrăbălare cu două seri înainte, a apărut pe neaşteptate. „Hei, văd că nu suferi de mahmureală după noaptea trecută!" a zis el. „Mark, n-a fost noaptea trecută. Ci acum două nopţi", 1-am corectat eu. „A, serios?" a făcut el. Manning sărise pur şi simplu peste ziua de suferinţă, probabil dormind, ceea ce constituie o altă modalitate de a rezolva problema.

Evident, impunându-mi voinţa, am refuzat să mă las pradă comodităţii de a mă autoacuza şi învinovăţi. Drept urmare, mi-a venit uşor să trec peste disconfortul fizic al mahmurelii, în a treia noapte, m-am culcat devreme şi, după un somn de nouă ore, m-am trezit cu o senzaţie normală. Am reuşit chiar să prind trenul de întoarcere.

Am înţeles că există o nouă cale de a trata mahmureala când scriitorul american Josh Glenn a trimis un articol pe acest subiect revistei Idler (Leneşul). El susţinea că această stare poate duce la o fascinantă ascuţire a simţurilor:

„Persoana care suferă de mahmureală este anormal de conştientă de imagini, sunete (totul pare prea puternic), gusturi, mirosuri şi texturi care, în

mod normal, trec neobservate. Asta e bine, nu rău. Pentru că nici obstrucţionat de prejudecăţile noastre obişnuite şi nici înşelat de halucinaţii beţivite, ochiul suferind de mahmureală este atras magnetic de obiecte aparent

fireşti, care capătă semnificaţii incredibile, iluminante: cel care a perceput «privirile» când suferea de mahmureală înţelege exact la ce mă refer."

Josh duce mai departe argumentaţia. El susţine că mahmureala poate acţiona chiar ca o poartă către stări vizionare:

„Cu toate că percepţia bruscă a sacrului în lumesc reprezintă ceea ce majoritatea tradiţiilor religioase numesc nirvana, ori un fel stare de graţie, din graba de a scăpa de mahmureală, noi ne ferim mereu de asemenea momente. (Cred, de fapt, că ochiul mahmurit, care se situează undeva între cel critic al abstinentului şi cel aburit al beţivului, ar putea fi modelul pentru «cel de-al treilea ochi» din hinduism, care facilitează iluminarea.) Aşa se face că momentul de mahmureală ne poate propulsa într-o «stare de mijloc» a capacităţii de percepţie care nu seamănă cu nimic din ce am putea trăi vreodată în afara unei mănăstiri."

Mă întreb dacă Blake suferea de mahmureală când a văzut universul într-un grăunte de nisip.

Desigur, nu este chiar atât de uşor să accepţi beneficiile spirituale ale sentimentului de jenă supremă. Evident, avantajele mahmurelii se şterg cu totul dacă eşti obligat să te duci la birou sau să faci

vreo treabă neplăcută. Am descoperit că modalitatea de a aborda senzaţia este să i te abandonezi pe deplin, în loc să încerci să funcţionezi ca o persoană normală. Trebuie să îmbrăţişăm aparenta „inutilitate" a stării, să ne opunem presiunii de a reveni la normal. Mahmureala trebuie acceptată ca zi liberă, timp smuls realităţii, ca o şansă de a trăi momentul, în mod ideal, ea trebuie petrecută acasă, cu nenumărate căni de ceai, prieteni care sunt în aceeaşi stare, vreun film trăsnit precum Zoolander (1-am văzut pe l ianuarie şi nu-mi amintesc să fi urmărit vreodată ceva la fel de amuzant). Prietena mea Nora a venit recent înarmată cu trei dintre filmele realizate de David Attenborough din seria Viaţa secretă a mamiferelor, drept companioni ideali pentru mahmureală. Şi a avut dreptate: privind pinguinii mergând legănat şi curtându-se prin pustietăţile antarctice, am reuşit să traversăm foarte plăcut starea de moleşeală de după petrecere.

O teorie radicală privind mahmureala a fost emisă de actorul Keith Allen şi de artistul Damien Hirst, notorii pentru scandaluri provocate, în cazul lor, suferinţele par să fi fost extrem de mari, deoarece chefurile puteau ţine la ei şi câteva zile. Cei doi au elaborat o teorie conform căreia revenirea era partea „cea mai agreabilă" a întregii petreceri: „Mahmureala este modalitatea de a-ţi spune că nu ai împins lucrurile suficient de departe", mi-a mărturisit Keith. „Obişnuiam

să bem până adormeam. Scriam poezii despre precedentele treizeci şi şase de ore, ne aminteam câte ceva din cele întâmplate şi ne amuzam. E o chestiune de planificare. Trebuie să te debarasezi de muncă si să petreci o zi sau două de limpezire după chef."

Ghidul

71

Pentru Damien Hirst (care, apropo, a renunţat la alcool şi la tutun), cheia era să trăiască revenirea în compania tovarăşilor de pahar:

„Când era pe trecute si aveam o senzaţie oribilă şi ne simţeam ca naiba, de ne venea să ne sinucidem, ne aşezam alături şi spuneam: «Asta-i partea cea mai bună.» Şi treceai greul, luptând cu toate. Era grozav[...] e minunat să te afli cu cineva când faci asta[...]. Prefer să mă simt rău împreună cu prietenii decât să sufăr cumplit în propriul pat."

în situaţia mea, ştiu că mahmureala poate deveni o perioadă de distracţie deosebită, dacă o traversezi cu mult ceai în compania unui grup de prieteni. Problemele mahmurelii provin în parte din faptul că, în general, ne străduim să ne purtăm de parcă n-am avea nimic; muncim la birou, participăm la şedinţe, facem tot felul de lucruri, dar singuri, în concluzie, evitaţi orice activitate utilă, îmbrăţişaţi inutilul. Planificaţi-vă mahmureala: nu luptaţi împotriva ei.

Ca în toate aspectele ce ţin de lene, trebuie să ne opunem presiunii de a respinge acele elemente ale vieţii noastre care nu sunt conforme cu modelul productiv, raţional şi ocupat care ne este impus de societate şi de noi înşine, învăţând cum să trăim, trebuie să învăţăm şi cum să ţinem la mahmureală. Trucul este recomandat cursantului avansat în ale lenei, desigur, dar faceţi o încercare şi veţi constata cum viaţa vi se va schimba în bine.

Ora l după-amiaza MOARTEA PRÂNZULUI

Am vaga idee că odată, nu demult, prânzul era o masă care oferea plăcere, împărtăşită cu prieteni si colegi, savurată si durând două sau trei ore, masa de la jumătatea zilei reprezenta prilej de discuţii. Era timp dedicat bârfei, râsului si băuturii. Constituia o oază visătoare de bucurie, care mai îndulcea după-amiaza dezagreabilă şi era aşteptată cu nerăbdare toată dimineaţa, cât oamenii aveau treabă. Putea presupune chiar şi o plimbare pe jos prin oraş, o călătorie cu taxiul, o vizită la un magazin. Uneori, prânzul ţinea întreaga după-amiază, prelungindu-se până spre seară, lăsând în urma sa un şir încântător de întâlniri anulate şi amânând treburi plicticoase. „Prânzul", scria marele jurnalist Keith Waterhouse

Ghidul

în Teoria şi practica mesei de prânz (1986), „înseamnă liber arbitru".

însă ce reprezintă el acum pentru lucrătorul modern al Occidentului, trăitor în secolul XXI? Din nefericire, prânzul a devenit o treabă strict practică. Tradiţia prânzului tihnit a fost pusă la colţ de noua etică a muncii. De aici evoluţia sandvişului la poziţia de mijloc foarte eficient de a satisface foamea cu minimum de deranj, de aici uriaşul succes în Marea Britanie al companiei Pret-â-manger, furnizor de sandvişuri de „calitate", care, cu numele său franţuzit1, personalul vioi şi muzica insinuantă de jazz, pretinde că este „pasionată după mâncare", însă mai curând este interesată să îndoape eficient funcţionarul pentru ca acesta să se întoarcă la masa de lucru cât mai repede. Pasiunea ei reală, desigur, este profitul, iar pentru a prospera a apelat la cultura lucrătorului mereu în criză de timp. Şi, în orice caz, toate pretenţiile referitoare la pasiunea pentru mâncare s-au dovedit vorbe în vânt când întregul lanţ a fost înghiţit de acei renumiţi iubitori de calitate, McDonald's.

Am putea arunca vina pe mereu ocupaţii, neliniştiţii şi harnicii americani, încă din 1882, Nietzsche observa că prânzul era ameninţat de noua etică a muncii în Statele Unite. „Graba permanentă în care muncesc", scria el în Ştiinţa voioasă, „începe deja să îmbolnăvească vechea Europă[...]. Unii gândesc cu ceasul în mână, asta în vreme ce-şi mănâncă prânzul, timp în care citesc ultimele ştiri de bursă; aceşti oameni trăiesc de parcă s-ar teme că «le scapă ceva»." Pentru unii dintre

l Pret-â-manger (fr.) - Gata preparate. Restaurantele oferă si produse pentru acasă (n. tr.).

noi, moartea prânzului a fost mai înfiorătoare decât moartea lui Dumnezeu.

Studiind New Yorkul anilor '30, Lin Yutang s-a plâns că viteza vieţii distrugea plăcerea de a mânca. „Tempoul vieţii moderne este aşa de îndrăcit, încât acordăm tot mai puţină vreme şi gândire chestiunii gătitului şi hrănirii[...]. Asistăm la o viaţă aproape nebună, în care oamenii mănâncă pentru a lucra, nu muncesc pentru a mânca."

Această atitudine faţă de masă, care rămâne doar ceva care permite omului să muncească, a fost dusă mai departe de fascişti. Prânzul, credeau ei, era util pentru că sporea producţia. Plăcerea ieşea din calcul. Următorul pasaj

este preluat dintr-un manual de management al unei întreprinderi italiene, datând din 1940:

„Industriaşul nu poate rămâne indiferent la faptul că angajaţii săi trebuie să fie mai mult sau mai puţin capabili să se hrănească în mod corespunzător cât se află în fabrică, în afara consideraţiilor de natură umanitară, el trebuie să admită că funcţia hranei este aceea de a oferi organismului lucrătorilor o injecţie de energie care să le permită să o înlocuiască pe cea consumată prin eforturile fizice şi mintale, si să realizeze şi să menţină o eficienţă cât mai mare, deoarece ştim că aceasta scade repede când lucrătorii şi-au epuizat rezervele energetice."

Sacrificarea mâncării în favoarea muncii a atins apogeul în anii '80. în filmul lui Oliver Stone, Wall Street, ambiţiosul broker Cordon Gekko rosteşte o replică nemuritoare: „Prânz? Cred că glumeşti. Prânzul e pentru nevolnici." Prânzul însemna să risipească o

oră, care putea foarte bine să fie petrecută muncind. Sociabilitatea si plăcerea erau şterse din meniu. Prânzul fusese sacrificat pe altarul marilor zei ai muncii, progresului şi ai „lăsării în urmă a celorlalţi". Se pare că azi nimeni nu-si mai găseşte timp să mănânce în tihnă. Nimic neobişnuit să vezi oamenii înfulecând repede un burger sau un sandviş între staţii, în metrou. Acest stil de a mânca sugerează vinovăţie şi furişare. Nu se mai cheamă mâncat, ci realimentare din proprie iniţiativă. Acelaşi lucru s-a petrecut şi cu micul dejun. Flecuşteţele acelea de cereale mereu la îndemână, denumite „batoane pentru mic dejun", îşi fac singure reclamă cu sloganul „Mâncare bună din mers", în felul acesta se obţine o eficienţă şi mai mare.

în prezent, bufetele pentru lucrători s-au privatizat, iar în oraşe mâncăm singuri, la McDonald's, Burger King, KFC şi la mai devreme menţionatul Pret-â-manger. Acestea sunt locurile care întruchipează astăzi definiţia fascistă privind funcţia mâncării, de. a oferi organismului lucrătorilor o injecţie de energie. Lamentabilă privelişte, şiruri de truditori singuratici stând la ferestrele unor asemenea locuri, molfăind fără nici o bucurie, citind ziarul sau privind în gol la peisajul străzii, în lucrarea sa America (1986), filozoful francez Jean Baudrillard îşi exprimă întristarea la vederea unui alt fenomen modern - persoana care face jogging - şi scrie următoarele: „Singura imagine care evocă o nefericire comparabilă este aceea a cuiva care mănâncă singur în inima oraşului."

în Marea Britanic şi Statele Unite, leneşii au asistat cu oroare la proliferarea cafenelei de tip Starbucks, unde mulţi dintre noi înfulecăm un sandviş drept prânz. Cafenelele secolului XXI nu au nimic în comun

cu cele din secolul al XVIII-lea, care erau prin excelenţă localuri de pierdut vremea, servind vase mari cu punci alcoolizat şi existând pentru a facilita schimburile de păreri. Modernele cafenele Costas şi Starbucks au ca misiune secretă un scop pur utilitar: îţi oferă cafea tare şi un colţ de pâine ca să supravieţuieşti peste zi într-o stare de mare anxietate şi teamă. Emană mirosul neplăcut al eficienţei.

Ajungând pe ţărmurile britanice în 1996, primul val de cafenele a avut în frunte Seattle Coffee Company. La început, ideea părea tentantă. Canapele, cafea bună, iluminat discret, mâncăruri gustoase. De acord, a fost vina noastră: cafenelele britanice nu o prea nimeriseră, dacă ţinem seama de cafeaua solubilă, pâinea prăjită, însă rece, iluminatul cu neon, mesele portocalii ţintuite în podea, murdăria de pe jos şi lipsa de solicitudine. Aşadar, pe piaţă exista o nişă descoperită, îmi aduc aminte că mă lăsasem entuziasmat de ele şi am scris chiar un articol în revista Face, explicând diferenţa dintre un latte apos şi o dublă chocomocca. Noile cafenele aveau un şic de Coastă de Vest; aminteau oarecum de un local beatnic din Sân Francisco; arătau ca locuri de pierdut vremea, unde puteai să stai, să fumezi şi să te simţi ca un intelectual francez. Putea fi un cadou făcut celor fără slujbă?

însă cele şaizeci şi cinci de cafenele primitoare şi bine organizate ale Seattle Coffee Company au dispărut când Starbucks le-a cumpărat în bloc în 1998, iar acum fiecare stradă mai răsărită are câte o Costa, Starbucks, Aroma sau Nero. Departe de a fi oaze de confort, aceste locuri au devenit ateliere de reparaţii pentru maşinile de muncit, staţii de benzină pentru fiinţele umane. După cum se exprimă scriitorul Iain Sinclair:

„Toată cultura a luat viteză, astfel că lumea stă la coadă ca să cumpere produse pentru acasă. Asta înseamnă decesul cafenelelor. Cine să-şi mai petreacă ziua prin cafenele? Chestie de domeniul trecutului."

Şi care e rezultatul acestui consum exagerat de cafea? Suntem cu toţii în priză. Marea Britanie începe să semene cu SUA, unde consumul de alcool a fost înlocuit cu cafeaua. Aşadar, în loc să fii pe jumătate „făcut" întreaga după-amiază, aşa cum se întâmpla pe vremea prânzului însoţit de trei pahare cu martini, oamenii de afaceri sunt propulsaţi de cofeină, transpiră, se îngrijorează, se reped, strigă la personalul de servire şi fac ulcer. Sunt convins că vom descoperi curând efectul îngrozitor al acestei frenezii a cafelei asupra stării de sănătate fizică şi mintală a naţiunii. Adevărat, cultura cafelei este inamica leneşului.

însă nu cu mult timp în urmă, la Londra şi în New York City - cei doi poli ai eticii muncii - prânzul tihnit era la ordinea zilei.

„New York e cel mai grozav loc din lume în privinţa prânzului[...]. Trăim vremuri gregare", scria umoristul William Emerson Jr în 1975 în Newsweek. Aceste prânzuri erau scăldate binişor în băutură; într-o cuvântare din 1978, preşedintele Gerald Ford a spus: „Prânzul însoţit de trei martini reprezintă, în rezumat, eficienţa americană, în ce alt loc mai poţi să bagi atâtea pe urechi, gură şi nas în acelaşi timp?" Oare de ce spiritul şi umorul au dispărut din discursurile prezidenţiale?

A, dacă aţi băut vreodată trei martini unul după altul, ştiţi că efectul este puternic. Sunt aşa de tari, că practic le inhalezi. Iau doar un uşor contact cu stomacul, după care ajung la cap. (Vom reveni la acest

subiect în capitolul „Primul pahar al zilei"). Trei pahare la masa de prânz trebuie să fi oferit imaginea unor oameni de stat si de afaceri încântător de ameţiţi, veseli şi somnolenţi, care se urcau nesiguri în taxiuri pe Park Avenue la ora 4 după-amiază, asta înainte de a reveni la birourile lambrisate ca să-şi desfacă nodul la cravată, să-şi pună picioarele pe birou si să le dea zi liberă tuturor subordonaţilor.

Anii '70 au însemnat o epocă de aur pentru prânzul londonez. Jurnalistul şi scriitorul Keith Waterhouse a fost un maestru al artei prânzului şi chiar a scris o carte minunată pe acest subiect, Teoria şi practica prânzului, publicată în 1987, când această masă a zilei nu degenerase într-atât încât să devină un exerciţiu de umplere a stomacului. Waterhouse ne-a pus la dispoziţie o definiţie cuprinzătoare, arătând ce reprezenta pentru el prânzul şi, trebuie să reţinem, rolul să pur utilitar nu se număra printre semnificaţiile sale: „Nu este o masă luată, indiferent de afinitatea dintre participanţi, având ca scop principal hrănireaf...]. Nu consider prânz atunci când cineva ţine regim, se abţine de la băutură sau se grăbeşte." „Prânzul", spune el, „este o masă la mijlocul zilei, luată agale, în mod ideal de două persoanef...]. Consider esenţial ca mesenii să stea faţă în faţă motivaţi de altceva decât de chinul foamei sau de nevoile comerţului. Se poate atinge în treacăt subiectul afacerilor, însă ocazia trebuie să aibă un definit aer amical."

Din fericire, cultura prânzului lung de afaceri prosperă în unele ţări europene. Cu doi ani în urmă am mers în Franţa cu afaceri, ca să discut cu o firmă producătoare de alcool. Realiza o marcă nouă de absint, căreia compania mea îi dăduse numele şi o lansase pe

piaţă. La masa la care eram opt persoane ni s-au servit trei feluri, cu melci, vin, şi nu s-a scos o vorbă despre afaceri. Am râs aproape tot timpul. Pe măsură

ce prânzul se desfăşura, am început să mă agit. Oare n-ar trebui să ne ducem la biroul lor să încheiem afacerea? La urma urmelor, trebuia să prindem Eurostarul. însă când mi-am exprimat temerile, dorinţa mea de a lucra a fost respinsă fără înconjur de francezi. Au râs, susţinând că nu era nici o grabă, că lucrurile se vor rezolva la vremea potrivită şi şi-au justificat afirmaţiile cu următorul paradox: Travailler moins, produire plus. Cu cât munceşti mai puţin, cu atât realizezi mai mult. Aveau dreptate: jumătatea de oră ce ne trebuia ca să ne facem treaba era suficientă. Dacă ne-am fi rezervat o oră şi jumătate, atunci exact atât ne-ar fi luat încheierea afacerii. Munca se lăbărţează, ca să se încadreze în timpul alocat.

în orice caz, acel superb aforism mi-a rămas în minte. Aş mai spune că întregul incident a fost foarte jenant pentru mine, prin faptul că editorul revistei Idler fusese depăşit de nişte oameni de afaceri din provincie.

Dar încercaţi să mormăiţi Travailler moins, produire plus când vă întoarceţi la birou la ora 3.30, iar şeful o să vă ia la trei-păzeşte pentru pierdere de timp şi e puţin probabil să vă căineze cineva.

Mai sunt speranţe pentru britanici, iar acestea vin din partea Mişcării Internaţionale pentru Apărarea Dreptului la Plăcere, cunoscută şi sub numele Slow Food (Mâncare lentă). Fondată în 1986 de un grup de extremă stângă italian îngrozit de ascendenţa culturală a fast-foodului, planul său este de a aduce plăcerea, calitatea, diversitatea si spiritul uman în prepararea şi consumul mâncărurilor. Realizează acest lucru prin organizarea de

evenimente şi degustări şi publicând cărţi şi o revistă superbă. După un început timid, curentul s-a răspândit în întreaga Europă, având aproape 100 000 de membri. Recent, mişcarea a deschis o reprezentanţă şi în Statele Unite, locul de naştere a fast-foodului. Emblema lor este un melc, iar fondatorul Carlo Petrini consideră mişcarea drept o „revoluţie culturală în deplinul înţeles al cuvântului", şi sunt de acord cu asta.

Aşa cum demonstrează manifestul Slow Food, filozofia sa depăşeşte simpla consumare a mâncării şi poate fi considerat un protest împotriva mecanizării dezumanizante a vieţii:

„Secolul nostru, care a început sub semnul civilizaţiei industriale, întâi a inventat maşina, apoi a luat-o drept model de viaţă.

Am devenit sclavii vitezei şi am cedat în faţa aceluiaşi virus: Viaţa Grăbită, care ne tulbură obiceiurile, ne încalcă intimitatea căminelor şi ne obligă să mâncăm la fast-food.

Pentru a fi demn de acest nume, Hotno Sapiens trebuie să renunţe la grabă, ca să nu devină o specie în pericol de dispariţie.

Apărarea cu fermitate a plăcerii discrete este singura modalitate de a ne opune nebuniei universale a Vieţii Grăbite.

Fie ca dozele adecvate de plăcere senzuală garantată şi bucurie domoală şi de durată să ne apere de molima celor care iau frenezia drept eficienţă!

Ghidul leneşu?J|. 81

Acţiunea noastră trebuie să înceapă la masă, cu Slow Food. Să redescoperim aromele şi savoarea bucătăriei regionale şi să surghiunim efectele degradante ale fast-foodului.

în numele productivităţii, Viaţa Grăbită ne-a schimbat modul de a fi şi ameninţă mediul şi peisajul. De aceea, Slow Food este în prezent singura cale care duce spre progres.

Tocmai aceasta este adevărata cultură: aprecierea gustului, nu înjosirea lui. Si ce modalitate mai bună există pentru a promova acest lucru decât prin schimb internaţional de experienţă, cunoştinţe si proiecte?

Slow Food garantează un viitor mai bun."

Britanicii şi americanii sunt pregătiţi pentru invazia ideii de Slow Food. Am îndurat destul mâncarea produsă de roboţi. Succesul enorm al cărţii lui Eric Schlosser Naţiunea fast-foodului (2001), care descrie procesul inuman prin care se obţin hamburgerul, carnea de pui si cartofii prăjiţi şi dezvăluie câteva dintre condiţiile îngrozitoare şi salariile mici îndurate de forţa de muncă necalificatâ care produce toate acestea, reprezintă cu siguranţă un semn pozitiv. Poate ne trezim.

Avem nevoie de mai multe prânzuri ca acela prezentat în Un undiţar în libertate, carte scrisă de William Câine în 1911, când ritmul vieţii era ceva mai domol. Iată cum descrie el plăcerile unui picnic pe malul râului:

82

TOM

oDGKINSO

N

„Trebuie să mâncăm fără a avea sentimentul că pierdem timpul. Bucuria mâncării - plăcere foarte normală - nu trebuie să fie stricată de nici o nelinişte când stai pe malul râului. Trebuie să zăboveşti la ţigara care urmează alteia şi alteia. Nici o grabă. Peştii nu se văd. Să alungăm peştii din minte şi să găsim plăcere în mestecat, fiindcă aşa e înţelept."

Trebuie să readucem prânzul în cultura noastră. Este dreptul nostru firesc. El ne-a fost furat de conducători. Teama care ne ţine ţintuiţi de birou, cu privirea ţintă la ecranul monitorului, nu serveşte spiritului, în timpul prânzului uitaţi că trebuie să daţi dovadă de inteligenţă, simţ practic şi eficienţă. Se cuvine ca prânzul să devină hrănitor fizic, dar şi spiritual. Intim, jovial, o ocazie specială; prânzul se adresează trândavilor.

Ora 2 după-amiaza DESPRE BOALĂ

„Boala este un obstacol pentru trup, dar nu neapărat pentru voinţă."

Epictet (cea 50-138), Cugetările de aur ale lui Epictet

Toţi copiii ştiu că boala poate fi o modalitate încântătoare de a recâştiga timpul de lenevie care le-a scăpat, în perioada şcolară, copilul independent înţelege curând că, dacă este bolnav, poate sta lungit în pat toată ziua, poate evita munca şi poate beneficia de îngrijire. Ce lume diferită faţă de aceea de fiecare zi, cu pedepse, dojeni si îndatoriri! Brusc, toată lumea se poartă frumos cu el. Poate citi reviste de benzi

desenate şi poate privi la televizor. Este clar că are dreptul să NU meargă la scoală, în acele momente poate îmbrăţişa „lingoarea minunată a abandonului de sine", după cum spune scriitorul Peter Bradshaw în articolul „Bucuria bolnavilor", publicat în Idler în 1994.

Boala - care nu ameninţă viaţa, desigur - trebuie văzută ca o plăcere si în viaţa de adult, ca o vacanţă faţă de răspunderi şi corvezi, într-adevăr, ar putea fi una dintre puţinele soluţii legitime care i-au rămas celui ce vrea să lenevească. „Telefonul la birou ca să anunţi că eşti bolnav", adaugă Bradshaw, „este singura posibilitate permisă adultului pentru a trăi inactivitatea: el este privat de alte ocazii în care să cultive arta solitudinii şi comodităţii forţate."

Când eşti bolnav, poţi ocoli toate acele sarcini iritante care fac viaţa atât de grea. In primul rând, nici nu trebuie să te îmbraci. Poţi lipăi desculţ prin casă purtând doar un halat, ca Sherlock Holmes, Noe'l Coward sau amicul nostru Oblomov, model de lene. „în ochii lui Oblomov, halatul de casă avea o serie de calităţi nepreţuite; era moale şi pliabil; nu-1 stânjenea defel; se supunea până şi celei mai imperceptibile mişcări a trupului, ca un sclav ascultător."

Când eşti bolnav, devii stăpân. Faci ce doreşti. Poţi să deschizi pick-upul ca să asculţi discuri vechi cu The Clash. Să priveşti pe fereastră. Să râzi în sinea ta de suferinţele colegilor de muncă. Să te abandonezi lumii viselor delirante când

ba dormitezi, ba eşti treaz. Poţi chiar să te imaginezi un poet romantic întârziat, palid, bolnav de ftizie, înconjurat de fete frumoase şi adorabile.

Analizând ceva mai profund beneficiile stării de boală, putem susţine că durerea fizică duce la

dezvoltarea unui caracter pozitiv, că suferinţa trupească ajută minţii. „Ceea ce nu mă ucide mă face mai puternic", a spus Nietzsche.

Beneficiile intelectuale ale bolii sunt demonstrate şi comentate pe îndelete de Marcel Proust. Recunoscut bolnav cronic şi deseori ţintuit la pat, stând lungit a avut timp din belşug să teoretizeze motivele pentru care starea de boală este benefică pentru sănătatea mintală:

„Doar infirmitatea ne face să observăm şi să învăţăm, ea ne îngăduie să analizăm procese despre care altfel nu am şti nimic. Un om care se duce repede la culcare în fiecare noapte şi încetează să mai trăiască până în momentul când se trezeşte şi se ridică din pat nu va visa niciodată să facă, nu neapărat mari descoperiri, dar nici măcar observaţii neînsemnate despre somn."

Proust a fost acuzat de contemporani de ipohondrie, lucru probabil adevărat. Dar cum şi-ar fi găsit timp să scrie sutele de mii de cuvinte care alcătuiesc In căutarea timpului pierdut? Şi cum altfel ne-am găsi noi timp să citim acest roman dacă nu am fi şi noi bolnavi din când în când? Dacă Proust ar fi fost un membru sănătos şi vertical al societăţii, atunci ar fi îndurat o carieră reuşită în eşaloanele superioare ale administraţiei, iar lumea literaturii ar fi fost cu mult mai săracă.

Scriitorii au filozofat mult despre boală, poate şi pentru că ei formează un grup de oameni plăpânzi. Albert Camus, de exemplu, cu o morbiditate tipic galică, descrie boala drept „remediu împotriva morţii, deoarece ne pregăteşte pentru moarte, creând o ucenicie în care primul pas este mila de sine. Boala

ajută omul în marea lui încercare de a uita faptul că sigur va muri."

Această părere nu este utilă societăţii, dacă socotim societatea un organism eficient. Nu veţi găsi nicicând un articol de ziar care să se refere la „intuiţiile spirituale şi momentele de pură plăcere câştigate de sclavul salarial care dormitează în vreme ce este ţintuit la pat".

însă în zilele de demult, înainte de apariţia analgezicelor, nu era nevoie ca boala şi traumele să fie uitate si ignorate. Se bucurau de respect, li se dădea ascultare şi timp să treacă de la sine. Când a suferit o operaţie extrem de

dureroasă pentru a i se extrage un calcul renal, Samuel Pepys nu a dat fuga la birou treizeci şi şase de ore mai târziu. Nu. A avut dreptul la o perioadă de recuperare de patruzeci de zile, timp în care nu i s-a permis să facă nimic.

Imaginaţi-vă numai! Patruzeci de zile de stat în pat şi gândit! Angajaţii luminaţi la minte trebuie să admită că fie şi câteva zile ajută lucrătorul să revină la birou cu mai puţine resentimente si cu mai multe idei bune pentru companie. La urma urmelor, firmele moderne nu susţin mereu că apreciază creativitatea şi inovaţia? Că le plac ideile noi? Pesemne că adevărul e mult mai trist - ele vor tenacitate, dăruire şi ca fundul dumneavoastră să stea pe scaunul rotativ atâtea ore pe zi cât puteţi rezista. Or, după cum spune cântecul Aşa vrea compania din satira muzicală pe tema politicii funcţionăreşti Cum să reuşeşti în afaceri fără ca măcar să încerci:

„Presupunând că omul genial va face sugestii, Să-i vezi faţa când i se sugerează să demisioneze."

Ghidul lene5u/?J, 87

„Convalescenţa" este un cuvânt pe care nu-1 prea auzim în prezent. E ca şi cum am fi mazilit ideea că timpul le vindecă pe toate şi am fi înlocuit-o cu un grup de proceduri şi produse menite să anuleze convalescenţa. Scopul convalescenţei era acela de a prelungi perioada de boală dincolo de suferinţa reală, oferindu-se timp pentru ca omul să-şi recapete puterile. Aşadar, când gripa trecea, mai aveai nevoie de câteva zile de convalescenţă. Acest concept este prietenul leneşului. Trebuie să readucem cuvântul în uz si să conferim demnitate inactivităţii printr-un anumit scop. „Ce faci zilele astea?" „Sunt foarte ocupat, zău, sunt convalescent." Presupun că această stare este echivalentă cu digestia, însemnând că îi dăm organismului o perioadă de răgaz pentru a-şi reveni după ce a cheltuit prea multă energie fiind bolnav sau mâncând.

Mă întreb unde au dispărut doctorii de la începutul secolului XX, care obişnuiau să recomande perioade îndelungate de inactivitate petrecute în sud, pentru suferinţe neînsemnate? în prezent, medicii te pun să cumperi pastile, însă altădată exista o reţetă medicală minunată care se numea „vindecare prin odihnă" - cu alte cuvinte, singurul mod în care te puteai vindeca era să faci cât mai puţine cât mai multă vreme cu putinţă. Când Robert Louis Stevenson, bolnăviciosul dandy îmbrăcat numai în catifele, s-a îmbolnăvit în 1873, la vârsta de douăzeci şi trei de ani, diagnosticul a fost „epuizare nervoasă cu pericol de ftizie", iar reţeta a fost o iarnă petrecută pe Riviera franceză „în deplină slobozie de anxietate şi griji". Stevenson a scris un eseu frumos despre plăcerile aceste călătorii, numit Ordin de plecare spre sud (1874).

TOM

în Gândurile trândave ale unui pierde-vară, Jerome K. Jerome îşi aminteşte de o anumită boală: „Eram tare bolnav şi mi s-a recomandat să plec la Buxton o

lună, primind instrucţiuni stricte să nu fac absolut nimic câtă vreme mă voi afla acolo. «Ai nevoie de odihnă», mi-a zis doctorul, «cât mai multă odihnă»."

într-o superbă descriere a plăcerii de a fi bolnav, el îşi imaginează în continuare deliciile care îl vor aştepta:

„M-am văzut distrându-mă de minune - o perioadă de patru săptămâni de dolce far niente, totul asezonat cu o idee de boală. Nu prea multă, ci atât cât trebuie - suficient ca să dea acestei perioade savoarea suferinţei şi să o facă poetică. O să mă scol târziu, o să sorb ciocolată şi o să iau dejunul în papuci şi halat de casă. O să stau întins într-un hamac din grădină şi o să citesc romane sentimentale cu sfârşit melancolic, până când cartea îmi va aluneca din mâna ostenită, iar eu voi rămâne aşa, privind visător albastrul adânc al cerului, urmărind norii pufoşi plutind ca nişte corăbii cu pânze albe, pe întinderea nesfârşită, şi voi asculta cântecul păsărelelor şi foşnetul delicat al copacilor. Ori, atunci când o să fiu prea slăbit ca să ies afară din casă, voi rămâne în pat, rezemat de perne, în faţa ferestrei deschise de la parter si voi arăta palid şi interesant, astfel că toate fetele aflate în trecere să suspine de mila mea."

Faptul că Jerome ne spune că în realitate nu s-a bucurat de acea lună de odihnă, din cauză că lui îi plăcea să nu facă nimic doar atunci când avea mult de muncă, nu trebuie să ne abată de la convingerea

că a fi bolnav trebuie să revină la locul meritat pe agenda de lucru a leneşului.

Ştim de la istorici ca Roy Porter şi Jenny Uglow că, din secolul al XVIII-lea, timpul şi opiul erau reţete aproape universale. Erasmus Darwin, celebrul doctor, poet şi liberal, bunicul lui Charles Darwin, vorbea deseori despre „timp" ca despre ingredientul său secret.

Cândva, s-ar părea, ştiam cum să fim bolnavi. Acum, arta s-a pierdut. Nicăieri, nimeni nu mai suportă boala. A fi bolnav înseamnă a nu fi util. Ziarele creează un climat de vinovăţie în această privinţă, din cauza timpului pe care bolnavul îl petrece departe de munca productivă, utilă. Aşa cum am văzut şi în capitolul despre chiul, titlurile care anunţă „zilele pierdute de industria britanică din cauza îmbolnăvirilor" constituie o constantă. Articolele ne fac să simţim că prin boală creăm o pagubă, provocând naţiunii pierderi financiare. Boala înseamnă lipsă de patriotism şi aduce prejudicii îngrozitoare culturii muncii. Ea e sinonimă cu zile de nemuncă şi cu cheltuielile pentru angajaţi. Ne face să ne simţim vinovaţi. Astăzi, societatea nu ne îngăduie să fim bolnavi ori ar prefera cel puţin să fim nişte robotei care să nu crâcnească. Suferinţa este ascunsă după deget, negată, ignorată, pornindu-se un război împotriva ei.

Când ne loveşte boala, n-ar trebui să gândim: „Vai, şeful se va supăra", ci „Mamă, grozav, pot sta în pat, urmări filme vechi, privi în tavan, citi o carte - pe scurt, pot face acele lucruri despre care mă plâng mereu că nu pot să le fac din

lipsă de timp." Nu mai putem lua laudanum, dar am înţeles că siropul de tuse Collis Browne are un efect similar.

într-adevăr, măreţul vis al medicinei moderne este eradicarea bolilor. Sunteţi bolnavi? Luaţi o tabletă. Asta este soluţia ortodoxiei medicale. Companiile producătoare de medicamente obţin profituri uriaşe din boabe fermecate care promit să ne scutească de suferinţe, readucându-ne la birou. Agenţiile de publicitate creează reclame care ne sugerează să luăm medicamente ca nu cumva să ne pierdem slujbele, întâi a fost prânzul; acum ni se spune că boala e pentru fraieri.

în ultima vreme, atitudinea noastră faţă de boală a devenit din ce în ce mai neprietenoasă la adresa leneşilor. Drept demonstraţie, e suficientă o simplă analiză a istoriei recente a marketingului producătorului de antigripale Lemsip. Când eram copil, o cană cu Lemsip amestecat cu miere era una dintre plăcerile de a sta întins în pat când aveam o răceală mai zdravănă sau o gripă. Boala trecea stând învelit în halat şi urmărind serialele Crown Court^. Asta era o parte a distracţiei. Mama ne aducea la pat o cană aburindă cu nectar liniştitor, îl sorbeai, tuşeai fără vlagă şi te delectai cu mirosul lui. Avea un efect pozitiv asupra simptomelor fizice, desigur, dar devenea o plăcere în sine. Lempis făcea parte din calmul delicios şi atât de trebuincios pe care boala îl poate aduce în viaţa noastră.

S-a dus totul. Lemsip s-a reinventat drept „medicament puternic". S-a schimbat din amic al leneşului în duşman. De ce? „Pentru că viaţa nu se opreşte", după cum sună unul dintre sloganurile oripilante ale firmei. Sugestia este că, decât să te bucuri de boală şi

1 Seriale TV de dezbateri ale unor cazuri penale, în care publicul dădea verdictul în calitate de juriu, difuzate în perioada 1972-1985 de postul ITV (n. tr.).

să aştepţi câteva zile până când îţi trece, trebuie să reprimi simptomele cu bărbăţie şi să mergi înainte: normal, competitiv, harnic, consumând.

Lemsip chiar ne sugerează că, luând medicamentul lor, oamenii simpli capătă nobleţe. „Noi produse Lemsip pentru eroi harnici", se proclamă pe site-ul lor. Trebuie să mărşăluim mai departe şi să ne facem corvezile. Nu e vremea de bolit. Nici de stat în pat. Tot înainte, mergi, mergi...

Mult mai înfiorător a fost recentul lor îndemn: „Gata cu smiorcăiala, treceţi la treabă." Recunosc, e o glumă aici, însă glasul rămâne totuşi acela al unui şef autoritar si neînduplecat, care induce în mod deliberat sentimente de vinovăţie. Alte reclame se hrăneau din nesiguranţa lucrătorilor, afirmând că cel ce ia Lemsip

şi se duce cu chiu, cu vai la birou, deşi are gripă, riscă mai puţin să-şi piardă slujba decât fraierul care-şi ia liber o zi sau două. In esenţă, ni se spune: „Dacă răciţi, v-aţi putea pierde slujba, casa, ipoteca -tot ce vă este drag. Luaţi Lemsip şi nimic nu se va întâmpla. Chiar dacă nu sunteţi fericiţi, măcar vă veţi simţi în siguranţă."

Prin ultima sa inovaţie, Lemsip a mers şi mai departe din dorinţa de a deveni un remediu lipsit de orice plăcere. Acum nu mai e ceva ce trebuie sorbit1. Compania a inventat o nouă gamă de tablete numite Lemsip Max Strength Direct (Lemsip cu acţiune maximă) pe care le poţi înghiţi „fără a mai bea apă". Ei susţin că este „cu adevărat primul remediu convenabil împotriva răcelilor si gripei". Altfel spus, poţi înghiţi câteva pastile cât te îmbraci sau alergi după

1 Particula „şip" din numele companiei înseamnă a sorbi (n. tr).

autobuz. Nu mai trebuie să pierzi timp preţios, chestie cumplit de deranjantă, fierbând apă, turnând-o peste pudră, apoi s-o bei pe îndelete. Lemsip fără plicticosul sorbit. Şi fără „lem", probabil. Doar un instrument eficient pentru a-1 ajuta pe trudnic să muncească „la max".

Această cultură a muncii cât eşti bolnav este endemică si în Statele Unite, în Oameni de duzină, Barbara Ehrenreich descrie o reclamă la analgezicul Aleve, în care „funcţionarul elegant întreabă: Dacă pleci după patru ore, ce va spune şeful tău? Iar celălalt funcţionar, dar nu la fel de elegant, care duce o bară metalică în spinare, îi răspunde: M-ar concedia, ce să spună?" Ehrenreich spune că la firma de menajere la care a lucrat, colegele preferau să se drogheze cu analgezice decât să rişte pierderea slujbei. Această cultură este promovată de şeful unei firme de curăţenie, „Ted":

„Ted nu se arată prea înţelegător faţă de boală[...] una dintre şedinţele de dimineaţă a fost dedicată felului în care «să muncim chiar dacă ne simţim rău». Ne-a spus că cineva, şi n-a vrut să dea nume, îşi luase liber din cauza unei migrene. «Ei, dacă aş avea o migrenă, as lua două Excedrine şi mi-aş continua treaba. Asta trebuie să faceţi şi voi - lucraţi şi gân-diţi-vă că n-aveţi nimic»."

însă chiar dacă simptomele sunt eliminate de analgezice, boala rămâne. Dacă o ignori, se vindecă mai greu. Şi nu există riscul de a o transmite colegilor şi navetiştilor dacă te chinuieşti să ajungi la fabrică sau birou chiar dacă eşti bolnav? Campania Lemsip, dar si altele ca ea, ar trebui să ne dea un răspuns.

în concluzie: am doborât un ideal. Pot instala altul în locul lui? S-ar părea că misiunea de a surghiuni pe vecie boala din trupul şi din viaţa noastră este inutilă. Ideea că orice element potenţial dăunător funcţionării eficiente a organismului trebuie distrus face parte dintr-un program în stil fascist. Aşa cum se întâmplă şi cu alte aspecte ale vieţii trândave, soluţia sănătoasă nu e încercarea de a vindeca boala, ci de a elabora strategii menite să ne ajute să funcţionăm oricum. Suferinţa face parte din viaţă; contează doar felul în care trecem peste ea. Atunci, boala poate deveni o plăcere, dar şi o încercare, întâi de toate, trebuie să ne înfrângem vinovăţia că suntem bolnavi, apoi să ne luăm liber de la slujbă atât cât este necesar. Trebuie să binecuvântăm boala, să o cocolim, să ne împrietenim cu ea, să-i cerem să mai stea, să ne întristăm la plecarea ei.

Drept ajutor în această misiune, avem nevoie de doctori mai prietenoşi faţă de leneşi, în loc să ne prescrie medicamente ca să zăpăcească boala în cel mai scurt timp cu putinţă, ar trebui ca ei să le recomande pacienţilor să-şi ia liber pe perioade lungi. Trei zile minimum, însă ne-ar putea prescrie o cură de odihnă de până la două luni. Chiar noi trebuie să-i educăm pe doctori. Să le spunem că avem nevoie de câteva zile de recuperare si de un bilet către şef. Medici, alăturaţi-vă nouă! Vă atrag atenţia! Sunteţi servitorii eticii muncii! Vă invităm să injectaţi foarte necesarul timp liber în viaţa noastră! în felul acesta, perioada petrecută departe de birou ar fi certificată de o autoritate superioară. E greu să fii leneş pe cont propriu.

Apelul la autoritate pentru a primi ajutor este o soluţie temporară pentru leneşii începători care fac

primii paşi pe drumul libertăţii. Bătălia finală trebuie dusă cu sentimentul nostru de vinovăţie pentru liberele luate. Trebuie să ne asumăm răspunderea pentru bolile noastre, în loc să ne arătăm recunoscători că un „expert" ne-a ajutat să scăpăm de ele. Totuşi, confruntarea cu şefi ca „Ted" nu e o treabă uşoară. Dar trebuie să îndrăznim. Să avem încredere şi să ridicăm glasul: „Sunt bolnav, n-o să vin câteva zile la muncă." Nu uitaţi că „truda în orice condiţii" reprezintă modul de gândire al sclavului. Dacă adoptaţi o atitudine pozitivă şi refuzaţi „să lucraţi spunându-vă că nu aveţi nimic", vă vor urma şi alţii. Purtaţi-vă singuri de grijă. Legislaţia si sindicatele ne-au trădat. Suntem singuri. Răspunsul? Somnul.

Ora 3 după-amiaza UN PUI DE SOMN

„Mahomed îşi lua puiul de somn în Paradis. O hurie îi trăsese un nor sub cap, iar el sforăia senin aproape de fântâna Salsabil."

Ernest L'Epine, Legenda lui Croquemitaine^

(1863), ii.9

După părerea mea, e o certitudine absolută că, în paradis, toată lumea trage câte un pui de somn. Vorbim de o plăcere nepereche, dar şi utilă, împarte ziua

l Croquemitaine - personaj imaginar de genul Moşului Rău, Bau-Bau (n. tr.).

în două, făcând-o pe fiecare dintre ele mai uşor de gestionat si mai plăcută. Munca ni s-ar părea mai uşoară dimineaţa dacă am şti că ne aşteaptă un somnuleţ după masa de prânz; iar după-amiaza şi seara ar deveni mai agreabile după aşa ceva. Dacă am fi conştienţi că ceva mai târziu urmează un pui de somn, am alunga definitiv acel sentiment groaznic de sfârşit de lume pe care îl simţim la ora 9 dimineaţa, având opt ore pline de muncă în faţă.

Nu numai atât, dar puiul de somn poate oferi o idee a lumii de dincolo, unde se joacă zeii şi apar visele. Iată ce spune francezul Thierry Paquot în cartea lui de bază, Arta siestei:

„Corpul, care te trăgea în jos cu doar o clipă în urmă, pare acum tot mai uşor, invizibil, non-existent. Fericirea - sau o formă a ei - te copleşeşte. Lasă-te în voia ei, destinde-te şi, cu surprindere, predă-te. Cui? Unui alt stăpân? Sau altei stăpâne? Secreto-sule... încercai să ascunzi vreo relaţie amoroasă? Da, e vorba de o aventură la lumina zilei - dezaprobată de moralitatea productivă - cu noaptea, cu Hypnos..."

Da, dreptul inalienabil de a trage un pui de somn ne-a fost furat de reprezentanţii industriei. Nu se face. „Siesta", continuă Paquot, „este un mod elegant de a trăi - exact un act de viaţă! - care ar trebui definit, popularizat şi practicat cu bucurie şi solemnitate." Noi, cei din SUA si nordul Europei, suntem tare ghinionişti, aşa cred. în ţările în care dogma muncii şi hărniciei nu s-a întipărit chiar atât de ferm si neiertător în conştiinţa naţională, puiul de somn este o parte apreciată a zilei. Sunt nenumărate ocaziile când leneşul în

devenire din nordul Europei, care se autoflagelează (şi ai cărui strămoşi au întemeiat Statele Unite), se uită cu gelozie la ţările mediteraneene, mai calme, unde s-a păstrat obiceiul siestei, în Spania, de pildă, puiul de somn este inclus în

ziua de muncă. Lucrătorii merg acasă la prânz, mănâncă, dorm puţin si revin la birou sau la fabrică pentru a mai face câte ceva, după care dispar în noapte.

Acest mod de a împărţi ziua are corolarul bine-ve-nit că aduce mai multă distracţie serii, care începe şi se încheie mai târziu decât în ţările din nordul Europei. De ce sunt mai plăcute serile? Deoarece ştii că, dacă reuşeşti să recuperezi lipsa de somn prin puiul tras în cursul zilei, presiunea de a te culca devreme este mai scăzută. Câte nopţi grozave în oraş nu v-au fost ruinate de faptul că dumneavoastră sau vreun amic v-aţi ridicat cu regret de la masă, spunând: „Eu să mă retrag. Mâine trebuie să mă scol devreme."

Ritmurile mai relaxate din sud, unde munca este împărţită în două felii printr-un pui de somn sau o pauză, erau un lucru normal şi în Anglia, asta înainte ca el să fie distrus complet de marele duşman al leneşului, Revoluţia Industrială, în eseul său despre Sfânta Luni (vezi capitolul despre chiul), doctorul Douglas Reid citează o descriere făcută de un contemporan privind stilul de muncă al ţesătorilor independenţi din Birmingham la sfârşitul secolului al XVII-lea:

„Trăiau ca locuitorii Spaniei sau după obiceiurile orientale. Ora 3 sau 4 dimineaţa îi găsea la muncă. La amiază se odihneau; mulţi se bucurau de o siestă; alţii îşi petreceau timpul în ateliere, bând şi mâncând, aceste locuri fiind deseori transformate în berării, iar

ucenicii deveneau chelneri; alţii se distrau jucând bile sau popice, în acest fel, trei, patru ore erau dedicate «jocului», după care munceau din nou..."

Dacă li se oferă prilejul, oamenii trag un pui de somn. Numai atunci când li se interzice n-o fac. în cartea sa, Hoţii somnului (1996), un argument elocvent în favoarea mai multor ore de somn, profesorul universitar Stanley Coren prezintă un experiment în cadrul căruia membrii unei echipe de cercetători au fost lăsaţi să doarmă cât şi când voiau. După o săptămână, majoritatea trăgeau câte un pui de somn de o oră sau două zilnic. Coren afirmă că oamenii care nu sunt privaţi de somn sunt de două ori mai puţin predispuşi la infecţii decât cei care suferă de ceea ce el numeşte „deficit de somn".

Aşadar, nu încape îndoială că puiul de somn este o parte firească a ciclului nostru diurn sau „ritm circadian" (derivat din latină: circa, „aproximativ" şi diem, „zi"). Toate ciclurile noastre sunt diferite. Cu toate acestea, încă din primele zile de şcoală, somnul este privit cu o strâmbătură drept o folosire ineficientă a timpului, iar noi suntem încurajaţi să credem în orarul centralizat. Această opoziţie faţă de puiul de somn dă naştere unor somnoroşi devotaţi, care preferă să nu se opună nevoii organismului de a face o pauză, apelând la tot soiul de

subterfugii, numai ca să tragă un somnuleţ. în ce mă priveşte, mi se părea imposibil să stau la două ore de matematică într-o marţi după-ami-ază fără să adorm, lucru pe care îl şi făceam cu bărbia sprijinită în podul palmei, ţinându-mi cotul pe bancă, în acea poziţie puteam dormi dus până când profesorul băga de seamă şi, cu un gest dramatic,

lovea cu palma în bancă pentru a mă trezi. Cred că torpoarea mea i se părea o insultă faţă de metoda lui de predare; susţin şi acum că omul nu avea nici o vină. Dacă şcoala ar fi inclus somnul în orarul zilei, n-aş fi fost silit să dorm la ore. Acelaşi lucru mi s-a întâmplat când am lucrat la diferite firme. Cu bărbia în palmă şi coatele pe birou, cu faţa ascunsă de monitor, orice supervizor ar fi trebuit să mă examineze atent ca să-şi dea seama că ţineam ochii închişi şi pluteam pe cine ştie ce nor.

Am aflat despre altă tehnică de dormit pe ascuns de la un funcţionar mărunt, care se perfecţionase în arta dormitului în toaletă. El se aşeza de-a latul pe scaun, îşi rezema capul de sulul de hârtie igienică, care se transforma într-o perna confortabilă, şi îşi proptea picioarele de perete, în această poziţie, susţinea el, putea aţipi între cincisprezece si douăzeci de minute.

Am ajuns într-o stare de lucruri cumplită dacă am început să ne ruşinăm că tragem un pui de somn. N-ar fi mai potrivit ca firmele să pună paturi la dispoziţia angajaţilor? Patul de zi este una dintre moştenirile benefice lăsate de epoca victoriană, însuşi numele este delicios, chiar obraznic: un pat pentru zi! Când am lucrat cu normă întreagă într-un birou şi tocmai instalam mobilierul, le-am sugerat şefilor că, în loc să cheltuiască două sute de lire pe o canapea de un verde-deschis, alcătuită din cuburi şi lipsită de personalitate, ce fusese aleasă dintr-un catalog, mai bine îmi dădeau mie suma asta şi le aduceam un frumos pat de zi, pe care puteam sta la discuţii si trage câte un pui de somn. Cred că nu vă surprinde să aflaţi că am pierdut acea bătălie, aşa că ori de câte ori ne venea pofta de somn, trebuia să reaşezăm cuburile verzui.

Recent, în China, larg răspânditul obicei numit hsiushi, ori somnul de după-amiază, a primit o lovitură dură din partea programului de muncă de tip occidental. „Oamenilor noştri de afaceri li se spune de către persoane din ţara dumneavoastră că somnul de după-amiază este un semn de lene", a fost înştiinţat un călător. „Noi nu suntem leneşi şi nici nu dorim să apărem aşa, astfel că majoritatea lucrătorilor noştri au renunţat la hsiuhsi."

Acum, când lucrez la domiciliu, mi-am văzut visul cu ochii, astfel că un pat de zi (preţ: o sută de lire) se află faţă în faţă cu biroul de lucru. Una dintre marile plăceri prilejuite de scrierea acestei cărţi este aceea că justifică toate bucuriile de leneş cărora m-am abandonat toată viaţa, dar care până nu de mult erau însoţite de un sentiment de ruşine, când confuz, când accentuat. Acum mă pot dedica acestor plăceri fără teamă, iar ieri, de pildă, m-am recompensat cu cel mai grozav somn postprandial, între 2 şi 4 după-amiază. Când m-am trezit, m-am aşezat la birou şi, vreme de o oră sau două, am rezolvat o problemă administrativă plicticoasă pe care o amânasem săptămâni la rând. Sunt convins că într-o zi fără somn aş fi fost mai puţin productiv şi nici nu m-aş fi simţit atât de bine.

Pentru Paquot, siesta reprezintă libertate, dar şi stăpânirea propriei vieţi. Ea intră în opoziţie clară cu disciplina muncii introdusă în secolul al XVIII-lea. Puiul de somn reprezintă o restituire:

„Aceasta întrerupere a drumului drept pe care îl urmează slujba salarială prezintă o surpriză, un detur, o abateref...]. Siesta este un drum secundar, care ne îndepărtează de orice activitate precisă,

obligatorie, obişnuită şi mecanică[...]. Siesta este un mijloc la îndemână pentru a ne recupera timpul, în afara controlului impus de un pontator. Siesta este eliberatorul nostru."

Din păcate însă, bătălia noastră îndârjită pentru a ne conforma ritmurilor sclavagiste de muncă impuse de societatea contemporană a făcut ca puiul de somn să fie înlocuit cu acea băutură costisitoare şi dăunătoare, cafeaua. Aceasta reprezintă pentru somn ceea ce este paracetamolul pentru răceală: o modalitate de a-1 alunga, un soi de competiţie cu propriul nostru organism, un război civil. După masa de prânz, dacă ne simţim obosiţi, soluţia acceptabilă din punct de vedere social este să ne îndopăm cu cafea ca să în-frângem osteneala, în loc să punem geană pe geană. Cafeaua poate produce o ascuţire trecătoare a simţurilor, însă după aceea apare starea de iritare, ca să nu mai vorbim de deficitul de somn pe parcursul zilei. Bătălia cu somnul nu se poate câştiga. Nu vă mai zbateţi, predaţi-vă lui!

Puiul de somn are şi un renume binemeritat pentru beneficiile spirituale pe care le aduce. Fondatorii marilor religii s-au dăruit cu sfinţenie somnului şi, într-a-devăr, ei au avut viziuni cât au aţipit pe marginea drumului. Somnul este versiunea originală a meditaţiei, Iisus a fost un leneş. Iar Buddha sigur a fost la fel.

Puiul de somn vă poate salva viaţa, îmi aduc aminte o istorisire despre o indiancă, practicantă a tehnicii de meditaţie Raja Yoga, surprinsă în dezastrul de la Bhopal. Se afla în centrul de meditaţie situat foarte aproape de uzina chimică atunci când s-a produs explozia. Pe străzi s-a creat panică şi mulţi dintre cei care

fugeau de norul de gaz toxic au murit. Ceva a îndem-nat-o să facă duş în loc să fugă, apoi s-a culcat şi şi-a tras pătura peste cap. A scăpat nevătămată, în vreme ce mii de oameni au murit sau au fost răniţi. Faptul de a nu face nimic a salvat-o. Adevărul axiomei „Când nu ştii ce să faci, mai bine te culci" (Mason Cooley) nu a fost niciodată mai bine ilustrat decât de această întâmplare.

Aş îndrăzni să adaug că bătălia împotriva puiului de somn este ciudată când o privim dintr-o perspectivă practică. Chiar şi cei mai severi dintre utilitariştii care promovează etica muncii par să accepte rolul pozitiv al somnului. Adevărat, neplăcuta expresie „somn de înviorare" a pătruns recent în limbaj şi descrie un somnuleţ care îl face pe lucrător să revină la birou cu un simţ competitiv mai fin. Am constatat în ultima vreme că până şi unii din cei mai renumiţi adversari ai somnului erau mari somnoroşi. Winston Churchill, care detesta lenea la altii, dormea în fiecare după-amiază. El şi-a apărat obiceiul în termeni practici, ca pe o necesitate indiscutabilă:

„Trebuie sa dormi uneori între masa de prânz şi cea de seară, fără a merge cu jumătăţi de măsura. Te dezbraci şi te culci. Aşa procedez întotdeauna. Să nu crezi că vei munci mai puţin pentru că dormi în cursul zilei. Asta e o idee neroadă susţinută de oamenii lipsiţi de imaginaţie. Aşa vei reuşi să realizezi mai multe. Obţii două zile într-una - sau cel puţin una si jumătate, sunt convins. La începutul războiului, am fost silit să dorm în timpul zilei, pentru că asta era singura cale de a face faţă răspunderilor pe care le aveam."

Cu toate acestea, dacă vă dezbrăcaţi şi urcaţi în pat la birou, riscaţi să fiţi mustraţi pentru nuditate

în public şi pentru lene. Angajatorii ar prefera să mai staţi patru ore la birou fără să realizaţi nimic decât să vă permită o oră de somn, îmbrăcaţi sau nu, după care să lucraţi trei ore cu spor.

Un alt duşman recunoscut al lenei a fost Thomas Edison, promotor îndârjit al eticii muncii, care a inventat becul electric pentru ca oamenii să poată munci toată noaptea. El a permis naşterea acelui lucru îngrozitor - munca în schimburi. După isprava lui Edison, maşinile au funcţionat fără încetare. Potrivit propagandei pe care o făcea, Edison avea nevoie doar de trei, patru ore de somn pe noapte, însă, după cum ne informează Stanley Coren, el dormea la prânz pe săturate. Un inginer de origine croată, pe nume Nikola Tesla, care a lucrat cu Edison, afirma: „Deşi are nevoie doar de patru ore de somn noaptea, Edison doarme în fiecare zi câte trei sau patru ore." Şi Coren nu relatează că, atunci când Henry Ford (alt

inamic al lenei) 1-a vizitat pe Edison într-o după-amiază, a rămas surprins constatând că renumitul duşman al somnului dormea. Când 1-a întrebat pe un asistent în legătură cu acea dovadă de ipocrizie, acesta a ţinut să sublinieze: „Nu doarme foarte mult, ci doar trage mulţi pui de somn."

în cultura muncii ceva mai nepăsătoare a Americii anilor '50, oamenii de afaceri chiar erau sfătuiţi în mod oficial să doarmă şi să consume alcool. Acest tratament sănătos a purtat un nume atrăgător, naţ> and niţ> (un păhărel şi-un somnicel): „Fiecare om de afaceri peste cincizeci de ani ar trebui să practice zilnic regimul nap and nip - adică un pui de somn după masa de prânz şi un pahar de băutură relaxantă înainte de cină", recomanda doctoriţa Sarah Murray Jordan, gastroenterolog, într-un număr din 1958 al revistei Reader's Digest.

TOM

p G K I N S O N

(Despre rolul pozitiv al unui cocktail veţi afla mai multe dintr-un capitol ulterior al acestei cărţi.)

Cea mai apropiată descriere pe care am citit-o despre un asemenea paradis din vremurile recente ne arată cum locuitorii săi dorm la prânz cu multă dăruire. O datorăm volumului Carte despre Puka-puka, publicată de Robert Dean Frisbie în 1929. Frisbie a fost un american din clasa mijlocie, trecut de douăzeci de ani (să ni-1 imaginăm pe Dustin Hoffman în Absolventul), care a scăpat de presiunile exercitate de ambiţioşii lui părinţi şi a înfiinţat un magazinaş pe Insula Puka-puka din Mările Sudului. S-a stabilit acolo şi s-a căsătorit cu o băştinaşă. Iată cum descrie prietenul lui Frisbie cultura indolenţei de pe acea insulă:

„Oamenii de aici nu au motive să se scoale de dimineaţă, iar majoritatea nici nu o fac: dorm toată ziua, însă noaptea se trezesc şi-i poţi vedea pescuind în recif la lumina torţelor - mâncând, dansând si făcând dragoste pe ţărm. Căpitanii navelor comerciale - puţinii care ştiu de Puka-puka - urăsc insula, deoarece nu reuşesc să-i convingă pe oameni să le încarce navele."

în Paradis o să dormim tot timpul. Am învăţat o lecţie importantă: nu vă opuneţi puiului de somn. Singurul dezavantaj este că mulţi prezintă tendinţa de a se scula prost dispuşi după un asemenea somn. Asta o pun pe seama sentimentului de vinovăţie adânc înrădăcinat, pentru faptul că s-au lăsat ademeniţi de inactivitate, ajungând să se urască pe sine pentru slăbiciunea dovedită, în orice caz, există un remediu simplu contra iritabilităţii, iar acesta este ceaiul, de care ne vom ocupa în capitolul următor.

(Jra 4 după-amiaza ORA CEAIULUI

„Ceaiul e băut pentru a uita de larma lumii; el nu este destinat celor care consumă alimente grase si poartă pijamale de mătase."

T'ien Yiheng, cea 1570

Liniştitorul ritual al ceaiului este încă una dintre plăceri lenevoase sacrificate în ultimii ani în dauna productivităţii şi profitului. Cel care a conceput ideea ceaiului de la ora 4 a dovedit geniu. Asta pentru că ora aceasta marchează momentul din zi când energia ne cam lasă. Orele lungi, lipsite de vlagă şi searbede dintre 2 şi 4, când ţi-e imposibil să

faci mare brânză, iar leneşul cu bun-simţ s-a dus la culcare, trec greu, după care creierul reîncepe să se dezmorţească. E vremea să nu faci nimic şi să te gândeşti doar să faci ceva.

Ceaiul ar trebui să fie vremea unei şuete calme şi a reflecţiei, a unei ţigări şi a unui exerciţiu mintal. S-ar cuveni să ţină cel puţin jumătate de oră. îmi aduc aminte că aceea era partea minunată a zilei pe vremea când am avut o slujbă de vacanţă la o firmă de mutări mobilier. Apropo, o astfel de slujbă nu e rea pentru un leneş, fiindcă oferă „paroxisme de hărnicie" urmate de lungi perioade de trândăvie. Ne speteam şi transpiram o oră sau două, după care luam pauză, îmi plăcea acel ritm mai mult decât rutina plicticoasă a slujbelor administrative care te ţin în birou. Aveam parte de deplasări lungi cu camionul, care erau plăcute, pauze îndelungi de masă şi, desigur, pauza de ceai. Aceasta din urmă era sacrosanctă si era respectată cum se cuvine. Nici vorbă de înşfăcarea unui pahar cu ceai (vulgară treabă) cât te holbezi la televizor.

îmi mai aduc aminte foarte clar că în timpul pauzei de ceai discuţiile lucrătorilor de la mutări căpătau un aspect aproape vizionar. Conversaţiile de dimineaţă se învârteau în jurul glumelor, al povestirilor despre sex şi, în general, vizau iritarea celorlalţi şi a nevinovaţilor în trecere. Cu toate astea, la ora ceaiului, rezemaţi de bena camionului, cu oblonul din spate lăsat şi privind spre stradă, oamenii intrau într-o stare moleşită. Descriau locuri frumoase pe care le văzuseră în concedii, vorbeau despre copii şi soţii, ori dezbăteau visurile privind o calitate mai bună a vieţii.

în mod ciudat, acela era felul de ceai care are multe elemente în comun cu ritualul ceaiului din

China şi Japonia, intim legat de căutarea iluminării. Ca multe invenţii care au îmbunătăţit viaţa, ceaiul a fost descoperit într-un moment de totală inactivitate. Potrivit legendei, în 2737 î.Hr., Shen Nong, cunoscător chinez în ale plantelor, stătea sub un copac şi privea în gol, când o frunză ruptă dintr-un tufiş

de ceai sălbatic a aterizat într-o ceaşcă cu apă fiartă aşezată în faţa lui, dând astfel naştere primei ceşti de ceai din lume.

Apoi pare să fi existat o pauză de aproape două mii de ani în istoria ceaiului, după care a apărut în registrele de taxe ale guvernului din anul 400 Î.Hr. în jurul aceleiaşi date, călugării budişti Zen din Japonia au adoptat ceaiul aşa cum catolicii au îmbrăţişat vinul roşu. Călugării beau ceai ca să le slujească la meditaţie, aşa se spunea. El ascuţea mintea şi îi ajuta să stea treji ore în şir. Privind lucrurile dintr-un alt unghi, ceaiul a fost folosit ca instrument care ajuta omului să nu facă nimic pe o perioadă cât mai lungă. Cu alte cuvinte, ca să fie leneş. La urma urmelor, ce este meditaţia decât inactivitate totală? Ceaiul a devenit aproape o religie în sine, care a devenit cunoscută sub numele de „Arta Ceaiului".

Budismul mi se pare cea mai umană dintre religii, oferind vitalitate şi plăcere, din motivul paradoxal că îmbrăţişează suferinţa. S-ar părea că acolo nu exista sentimentul de vinovăţie sau de recunoştinţă care ruinează creştinismul în ochii multora dintre noi. în afară de folosirea ceaiului pentru meditaţie, chinezii ţineau şi la aspectul ritualic al băuturii: pregătirea, servirea, manierele, politeţea în împărţirea unei ceşti de ceai cu cineva. Confucius a sugerat că, prin purtarea cuviincioasă în astfel de situaţii, omul face ca societatea să

funcţioneze fără cusur, într-un fel care mulţumeşte cerul. Astfel, ceaiul a încercat să îmbine individualul cu socialul. El reprezenta punctul de confluenţă între lumea interioară şi cea exterioară. Scopul său era să creeze armonie.

în Anglia, în perioada medievală şi între secolele al XVI-lea şi al XVIII-lea, exista un alt element care ajuta la naşterea armoniei: berea. Aceasta era fermentată acasă şi era băută dimineaţa, la amiază şi seara. O gospodină bună asigura existenţa ei permanent; patronii buni îi ţineau pe muncitori prin calitatea berii lor. Ea a fost băutura naţională pentru o ţară haotică şi cu voinţă puternică, alcătuită din băutori cu feţe rumene. Pesemne că nu erau deosebit de cizelaţi, dar ştiau să se distreze. Cu toate acestea, graţie noilor drumuri comerciale, ceaiul a început să pătrundă în cultura engleză spre sfârşitul secolului al XVIII-lea. întâi a devenit o modă la Curte, probabil pentru că era scump şi greu de procurat, însă popularitatea lui a început să crească.

Unul dintre primii lăudători ai ceaiului a fost dr. Johnson. în felul în care îl bea el nu exista nimic din rafinamentul oriental, iar obiceiul ceaiul de la ora 4 sau 5 încă nu se inventase. Atitudinea doctorului Johnson faţă de ceai pare să fi fost

mai apropiată de aceea a unui toxicoman elevat decât de cea a unui budist Zen. Iată cum prezintă el acest obicei:

„Sunt un băutor înrăit şi neruşinat de ceai care, de mulţi ani, îşi diluează mesele exclusiv cu infuzia din această plantă fascinantă; un băutor al cărui ceainic abia de apucă să se răcească şi cu care îşi binedispune seara, îşi consolează noaptea şi întâmpină dimineaţa."

Ghidul Iene5uJ 109

Johnson a devenit renumit pentru cantitatea mare si iuţeala lipsită de graţie cu care îşi bea ceaiul, într-o seară, pictorul şi prietenul său, Joshua Reynolds, a remarcat că Johnson băuse unsprezece ceşti. Iritat, Johnson i-a răspuns: „Domnule, eu nu ţi-am numărat paharele de vin, de ce ar trebui să-mi numeri dumneata ceştile de ceai băute?" Apoi s-a liniştit şi a ce-rut-o şi pe cea de-a douăsprezecea, pentru a ajunge cu numărătoarea la o duzină neştirbită.

Un contemporan pe nume John Hawkins a descris obiceiul lui Johnson legat de ceai cu un ton de groază amuzată: „Era iubitor de ceai, ducând totul la un exces greu de crezut; oriunde apărea, aproape că turba, iar prin nerăbdarea de a fi servit, prin solicitarea acelor ingrediente care fac băutura plăcută şi graba cu care înghiţea totul, mai întotdeauna reuşea să facă ceaiul o neplăcere pentru ceilalţi, deşi acesta avea rolul de a înviora în general atmosfera."

între timp, pe măsură ce Revoluţia Industrială îşi iuţea paşii, ceaiul a devenit tot mai apreciat şi a început să înlocuiască berea ca băutură naţională britanică. Un motiv al acestei evoluţii ar putea fi faptul că noile ritmuri de muncă din manufacturi nu tolerau băutul toată ziulica. Oamenii oboseau, şi atunci trebuia treziţi, în Economia rurală (1821), un ghid practic pentru cei care aspirau să devină mici proprietari de pământuri, reformatorul Willam Cobbett nu s-a lăsat impresionat de acest nou obicei:

„Băutura care a ajuns să înlocuiască berea a fost, în general, ceaiul. Este bine cunoscut faptul ca acesta nu are tărie folositoare în el; că nu conţine nimic hrănitor; că, lăsând deoparte că nu slujeşte la nimic, este

110

TOM

oDGKINSO U

rău, deoarece se cunoaşte că produce lipsă de somn în multe cazuri şi, în mai toate, zdruncină şi slăbeşte nervii, în realitate, este un fel mai slab de laudanum, care dă vioiciune pe moment şi după aceea moleşeşte, în orice caz, el nu oferă nici o putere organismului; nu ajută în nici un fel la ceea ce îi trebuie lucrătorului. Prin urmare, nu este de nici un folos."

Ceaiul căpăta statut urban; berea rămânea rurală. Ceaiul era pentru mototoli; berea, pentru bărbaţii adevăraţi. Cobbett merge mai departe şi ţine să facă dovada că obiceiul este costisitor în comparaţie cu fermentarea berii în casă, trăgând concluzia:

„După mine, ceaiul distruge sănătatea, slăbeşte organismul, aduce cu sine efeminarea şi lenea, îi face pe tineri să se destrăbălеze şi aduce nenorocire celor în vârstăf...].

[Din băutul ceaiului] rezultă moliciunea, efeminarea, dorinţa de a sta lângă foc, tândăleala în pat şi, pe scurt, toate caracteristicile leneviei pentru care, în acest caz, lipsa reală de tărie ne oferă un motiv întemeiat să renunţăm la el."

Ciudat, acestea au fost exact argumentele utilizate împotriva consumului de alcool de cei care au dus campania de temperanţă din acea vreme.

Insă tocmai calitatea ceaiului de a fi un soi de nimic îl face atât de atrăgător pentru oamenii cu toane reflexive. El injectează lenea în ziua de muncă. Asigură un moment de pauză, de calm. în 1821, acelaşi în care Cobbett îşi publica lucrarea, marele scriitor şi iubitor de căldură a şemineului Thomas de

Ghidul

Quincey, în clasicul său jurnal al un consumator de droguri, Confesiunile unui opioman englez, apăra ceaiul după cum urmează:

„între ultimele săptămâni ale lunii octombrie şi Crăciunf...] este perioada în care fericirea e la ordinea zilei, fericirea care, după judecata mea, intră în încăpere odată cu tava cu ceai; deşi luat în derâdere de cei care sunt în mod firesc mai tari de nervi, sau au devenit astfel din cauza consumului de vin şi nu sunt susceptibili la influenţa unui stimulent atât de rafinat, va fi mereu băutura preferată a intelectualului."

De Quincey bea ceai toată noaptea, şi cu toate că se poate susţine că plăcerea pe care o simţea consumând ceai era oarecum amplificată de faptul că în acele ore devenea altul din cauza opiului, consider că ideea este limpede.

Abia mai târziu, în circa 1840, a început să prindă rădăcini ideea ceaiului ca ritual social, într-un fel de parodie a armonioasei ceremonii chineze a ceaiului, englezii au creat una care, deşi venită oportun, a fost marcată de obligaţii sociale, de etalarea statutului social, răceală, stângăcie şi formalism cu ştaif. Gândul mă duce la William din povestirile lui Richmal Crompton si la suferinţa cumplită pe care trebuie să o fi simţit el când lua ceaiul cu strămătuşile. De fapt, încă mai ţin minte stângăcia ceaiului împărţit cu rudele mele în vârstă, când trei sferturi de ceas păreau să se lungească în zile întregi de moarte totală a eului.

Un alt corolar pozitiv al ceaiului a fost ceainăria urbană. Tinerele secretare si tinerii funcţionari mergeau acolo pentru foitaje, discuţii şi dans. Acestea au

continuat să se bucure de popularitate şi după sfârşitul secolului al XEK-lea şi au pregătit calea pentru „ceaiurile dansante" din anii '20. Ceainăriile au fost de asemenea apreciate pentru că deveniseră singurele locuri acceptabile din punct de vedere social unde doamnele puteau merge fără o escortă masculină.

Ceaiul de după-amiază ca eveniment social îşi continuă existenţa în unele zone ale Franţei rurale. De curând, într-o duminică după-amiază, am participat la un the dansant la căminul cultural al unui orăşel din nordul Franţei. Sala, în care se aşezaseră şiruri de mese cu picioare în capră, era iluminată ca ziua. De pe scenă, o mică orchestră cu o orgă electronică a cântat melodii clasice de dans. S-au servit prăjiturele şi ceai, dar şi bere pentru bărbaţi. Publicul era alcătuit din fermierii locali şi soţiile lor, mai toţi în jur de cincizeci de ani. Ar fi lesne să strâmbăm din nas în faţa lipsei de sofisticare, însă am observat multă vioiciune, râsete şi dans.

Ar trebui să dăm o mână de ajutor la reintroducerea ceaiului ca ritual social, să-1 facem sacrosanct. Dar cum trebuie să bem ceaiul? Cum trebuie să ne bucurăm de el? Cred ca deocamdată îl înţelegem anapoda, asta dacă nu cumva lucraţi în domeniul mutărilor de mobilier. Ceaiul nu trebuie să fie făcut de un automat, să nu fie servit în căni din plastic, în care plicul de ceai să mai plutească, şi să nu fie băut cât staţi cu ochii ţintă la ecranul monitorului. De aceea, să apelăm la chinezi ca să găsim inspiraţie pentru reîntronarea ceaiului ca ritual. Acest poem din secolul al XVI-lea descrie diferite condiţii ideale pentru a vă bucura de ceai:

Ghidul leneşului. H3

„Când inima şi mâinile stau leneşe.
Obosite după lectura unei poezii.
Când gândurile îţi sunt tulburate.
Ascultând cântece şi compoziţii simple.
După ce cântecul s-a terminat.
închis în casă în zi de sărbătoare.
Cântând la ch'in şi privind picturi.
Prins în discuţii până în miez de noapte.
în faţa unei ferestre luminate şi a unui pupitru curat.
Cu prieteni fermecători şi concubine zvelte.
Când revii dintr-o vizită la prieteni.
Când ziua e limpede, iar briza, blândă.
într-o zi cu ploi uşoare.
într-o lotcă pictată în apropierea unui pod de lemn.

într-o pădure de bambuşi înalţi.
într-un pavilion din care vezi lotuşi într-o zi de vară.
După ce ai aprins smirnă într-o cămăruţă.
După o petrecere, când oaspeţii au plecat.
Când copiii sunt la şcoală.
într-un templu tăcut, izolat.
Lângă izvoare renumite şi stânci cu forme ciudate."

Aşa sună Momente potrivite pentru a bea ceai de Hsii Ts'eshu. îmi place în mod deosebit ideea cu concubinele zvelte, dar nu sunt convins că majoritatea soţiilor si prietenelor noastre ar tolera aşa ceva. însă celelalte sugestii nu depăşesc graniţa posibilului. Alte îndrumări ne vin de la chinezul Lin Yutang:

„în natura ceaiului există ceva care ne conduce într-o lume de contemplare mută a vieţii. Ar fi tot atât de dezastruos să serveşti ceaiul cu copii plângă-cioşi în preajmă sau cu femei gureşe ori cu bărbaţi

care nu vorbesc decât despre politică, pe cât ar fi să culegi frunze de ceai într-o zi ploioasă sau înnorată[...]. Ceaiul simbolizează, aşadar, puritatea pământului, cerând curăţenia cea mai atentă la preparare, începând cu culegerea frunzelor, uscarea şi păstrarea lui, şi până la infuzarea şi savurarea lui, rapid compromise chiar şi de cea mai uşoară atingere a unor degete sau ceşti cu urme de grăsime. Prin urmare, el trebuie băut într-o atmosferă în care orice ostentaţie sau sugestie de lux este alungată din ochii şi gândurile omului[...]. Prepararea şi sorbitul ceaiului constituie întotdeauna un spectacol de plăcere iubitoare, importanţă şi distincţie. De fapt, pregătirea reprezintă jumătate din plăcerea ceaiului, aşa cum spargerea seminţelor de pepene verde între dinţi constituie jumătate din plăcerea de a-i mânca."

în ideea de a sărbători şi reînvia servitul ceaiului, am introdus în revista Idler o rubrică permanentă şi 1-am ales pe legendarul pescar Chris Yates (despre care vă voi spune mai multe în capitolul dedicat pescuitului) drept corespondent în probleme de ceai. Primul articol al lui Yates, un atac împotriva ceaiului la plic, a dezvăluit că avem în el un urmaş firesc al scriitorilor chinezi pe tema ceaiului:

„Ceaiul trebui sorbit încet, dar societatea modernă - cu deşteptătoarele ei, bicicletele de exerciţii fizice şi goana spre locul de muncă - a creat plicul de ceai, care reprezintă o insultă adusă naturii, şi paharul de ceai băut în grabă, care este un păcat esenţial... Pregătirea ceaiului, ca şi sorbirea lui, trebuie să fie o activitate contemplativă, făcută pe îndelete, în

care mintea se linişteşte atunci când frunzelor li se oferă timp din belşug ca să se rotească, să se desfacă şi să strălucească în vas, iar spiritul vi se înalţă în timp ce turnaţi lichidul auriu."

Este uimitor cât de puţini oameni folosesc ceai frunze şi cât de multe lucruri pierd ei astfel. Se presupune că pliculeţele sunt mai convenabile şi la îndemână, dar reprezentând esenţa ideii de „ceai în fugă", acţionează contra spiritului adevărat al ceaiului, în realitate, este mult mai convenabil, ca să nu mai vorbim de eleganţă şi plăcere, să ţii frunze de ceai într-un recipient aşezat aproape de ibric decât una dintre cutiile acelea mari şi urâte cu plicuri de ceai. Ceaiul frunze este şi mai uşor de aruncat - fără plicurile îmbibate din care cad picături cafenii pe lângă lavoar.

Să aruncăm acum o privire la doi dintre duşmanii ceaiului: în mod paradoxal, primul este Consiliul Ceaiului, care îl promovează doar ca o băutură utilă şi sănătoasă. Această instituţie are un web site zgomotos şi în culori oribile, care include şi imaginea, extrem de vulgară, a unei tinere goale stând întinsă într-o ceaşcă de ceai, plus că se fac puţine referiri la rolul lui ca adjuvant al iluminării şi armoniei sociale. Web site-ul prezintă până şi tabele cu cifre menite să demonstreze valoarea nutritivă a ceaiului, însă, după examinarea de o clipă a acestora, devine foarte clar că singurele substanţe cu adevărat nutritive provin din laptele pe care noi, englezii, îl punem în ceai.

Celălalt inamic al ceaiului este cafeaua, desigur. Aşa cum ceaiul a înlocuit berea în perioada Revoluţiei Industriale din Marea Britanic, cafeaua a luat locul alcoolului în Statele Unite, iar acum cultura cafelei,

de stil american, a lovit Europa. Cantităţile consumate sunt uriaşe, iar maniera în care se bea cafeaua este iureşul, în vreme ce pe continent cafeaua se bea în mod tradiţional din ceşcuţe, într-o cafenea, acum vedem toată lumea purtând în mână recipiente din carton conţinând latte. Cumpărăm cafeaua „ca să funcţionăm"; o bem din goana calului, în automobil, tren, la şedinţe, ba chiar, ceea ce e şi mai trist, în timp ce mergem pe stradă. Am fost invadaţi şi poluaţi de cafeaua fără haz. Cafeaua este pentru câştigători, pentru oamenii de succes, ignoranţi ai ceaiului, pentru cei care sar prânzul, pentru matinali, truditori erodaţi de sentimentul vinovăţiei, pentru obsedaţi ai banului si lunatici goi spiritual, mânaţi doar de dorinţa de a obţine un statut social. Este o forţă supărătoare. Ar trebui să ne opunem şi să îmbrăţişăm ceaiul, antica băutură a poeţilor, filozofilor şi gânditorilor.

Ora J aupd-amiaza PLIMBAREA

E o ruşine că un cuvânt nobil precum „pedestru" a ajuns să fie folosit în sens peiorativ. Prin „groaznic de pedestru" respingem o lucrare creatoare dacă vrem sa transmitem ideea că este oarecare, obişnuită, lipsită de spectaculos. Ca şi cum umila plimbare a devenit plicticoasă şi obositoare în comparaţie cu mijloacele de transport sclipitoare, mai rapide, precum trenul, avionul şi automobilul, însă în pieton, rătăcitor, plimbăreţ, în flâneur, se regăseşte sufletul leneşului. Pedes-trul este cea mai impresionantă şi mai impunătoare dintre fiinţe; el merge pe jos de plăcere, observă, dar nu se amestecă, nu se grăbeşte, este fericit în tovărăşia gândurilor lui, rătăceşte cu detaşare, înţelepciune şi fericire, ca un zeu. Este liber.

118

TOM

G KI N S ON

Majoritatea celor care păşesc pe străzile marilor noastre oraşe nu se bucură de mersul pe jos. Ei doar îşi folosesc picioarele ca să ajungă de la punctul A la punctul B. Din deplasarea lor, componenta plăcere lipseşte; e ceva ce trebuie făcut. Mersul lor are un scop bine definit: să se deplaseze de la staţia de metrou până la birou, de la autobuz la fabrică, de la magazinul de sandvişuri până la bancă. Călătoria în sine devine lipsită de importanţă, o risipă de vreme. Scopul primează, încorsetaţi în acest stil de mers, ni se pare greu să ne abandonăm momentului. Păşim cu hotărâre, cu capul plecat, privind asfaltul. Prin minte ne trec şiruri de nelinişti: lucruri de făcut, lucruri nerealizate, promisiuni nerespectate. Dacă ne vede cineva, înţelege imediat mesajul: ocupat, important, lucrări de încheiat, locuri ce trebuie vizitate.

Este îngrozitor de uşor să te laşi antrenat într-un asemenea stil de mers, care constituie norma în metropole. Plimbarea de plăcere tinde să devină ceva rezervat doar pentru weekend şi concediu. Cu toate acestea, depunând un mic efort de voinţă, nu va fi greu să ajungem într-o dispoziţie reflexivă chiar şi în agitaţia şi în vârtejul zilei de muncă.

Marele exemplu pe care îl am privitor această atitudine pe care vreau să o descriu este flâneur-u\ francez. Flâneur înseamnă plimbăreţ sau leneş şi, în secolul al XIX-lea a ajuns să descrie un fel elegant de rătăcitor nobil, care umbla fără ţintă prin magazinaşele pariziene, privind, aşteptând, omorându-şi timpul. Eroul model a fost Baudelaire, în calitate de antiburghez, care se eliberase de sclavia salarială şi avea toată libertatea să rătăcească pe străzi fără să se îndrepte către un anumit loc.

Ghidul leneşu, 119

Filozoful si gânditorul politic radical al secolului XX Walter Benjamin era extrem de atras de ideea flâ-Heur-ului. El a scris o operă numită Arcade, care este un compendiu alcătuit din mii de scurte reflecţii şi aforisme, unele proprii, unele citate din alţi autori. Este o operă clasică de flânerie; cititorul şi-1 poate lesne imagina pe Benjamin, cu carneţelul într-o mână şi pipa în cealaltă, notându-şi observaţii, gata să le dactilografieze când avea să ajungă acasă, în această operă se găseşte şi următoarea perlă a lui Benjamin:

„în 1839, se considera un semn de eleganţă să scoţi o ţestoasă la plimbare. Asta ne dă o idee despre ritmul flânerie-ei din arcade."

Cu ţestoasa în lesă! Ce minunat! Şi cu mult mai liniştitor decât câinele hiperactiv, care adulmecă orice, îi atârnă limba, pufneşte, urinează şi te trage în toate părţile. (Oare de ce au oamenii câini? Nu-i înţeleg.)

Ca şi lenea în sine, flânerie are un scop, care este paradoxal. Mersul alene îi poate părea o pierdere de vreme omului de afaceri, însă pentru spiritul creator reprezintă o activitate fertilă, pentru că atunci când păşeşte, flâtieur-ul gândeşte şi generează idei. Benjamin ne dă multe asemenea exemple. Chiar şi Beethoven, ne spune Benjamin prin intermediul unui citat dintr-un autor de dicţionare, Pierre Larousse, a scris muzică în gând în timp ce se plimba:

„în primii ani ai acestui secol, puteai vedea un bărbat plimbându-se în fiecare zi - indiferent de vreme, pe soare sau ninsoare, prin zona meterezelor din

Viena. Acesta era Beethoven care, în cursul acelor preumblări, îşi compunea în minte magnificele simfonii, după care le punea pe hârtie. Pentru el, lumea nu mai exista în acele momente; degeaba îl salutau cu respect trecătorii. El nu mai vedea nimic; mintea lui era altundeva."

Şi Victor Hugo a fost un mare rătăcitor: „Pentru el, dimineaţa era rezervată muncii sedentare, iar după-amiaza - chinurilor plimbării. Adora să călătorească la etajul omnibuzelor - acele «balcoane călătoare», cum le numea el - de unde putea examina în voie diferitele aspecte ale uriaşului oraş. Susţinea că hărmălaia asurzitoare a Parisului producea asupra lui acelaşi efect ca şi marea", scria biograful său, Edouard Drumont, în 1900.

Cred că putem găsi şi noi numeroase exemple. Tocmai m-am dus cu gândul la marele leneş Jim Morrison1, căruia îi plăcea să asculte zgomotul făcut de automobilele ce treceau prin faţa ferestrei casei lui din Los Angeles. Sigur, mai putem vorbi şi despre John Lennon, căruia, pe vremea când locuia în anii '70 la New York, îi plăcea să urmărească roţile învârtindu-se. Şi am înţeles că regizorul

Russ Meyer, autor al unor filme mari precum Sitper-vulyi şi Dincolo de Valea Ultm-vulpilor, îşi pregăteşte acţiunea şi replicile în timpul unor plimbări de câte două ore după masa de prânz.

Plimbarea fără ţintă prin oraş nu a fost doar un obicei al secolului al XIX-lea: când era copil, William Blake, vizionarul poet al oraşului, se plimba deseori

1 Jim Morrison (1943-1971), fondator şi solist al grupului rock The Doors, poet şi muzician de excepţie (n. tr.).

prin Londra preindustrială. Biograful lui, Peter Ackroyd, arată că Blake a trăit viziuni extraordinare în acele preumblări: a văzut un copac plin de îngeri la Peckham Rye; pe profetul Iezechiel sub un arbore de pe un câmp şi îngeri printre cosaşi. Când le povestea părinţilor despre asemenea vedenii, se alegea cu spinarea tăbăcită pentru că era considerat mincinos. Blake a demonstrat, în Ierusalim (1804), că pentru imaginaţie oraşul poate fi la fel de stimulativ ca şi peisajul rural:

„Iar câmpul de la Islington la Marybone, Până la Primrose Hill şi Saint Johns Wood era Cu stâlpi de aur presărat, ca un amvon. Un alt Ierusalim cu colonade se învedera."

Există plimbarea solitară, dar şi cea în compania cuiva. Mark Manning şi John Nicholson se pot considera flâtteur-i: ei îşi petrec zilele şi nopţile bătând străzile Londrei. Drept urmare, o plimbare - care altfel ar rămâne doar un exerciţiu fizic de rutină - în compania lor devine o călătorie fascinantă. Simplul drum, de exemplu, de la biroul meu din Clerkenwell prin Holborn până la Covent Garden, poate fi presărat cu aventuri pentru Manning. Evitând străzile principale, el te duce prin dreptul Muzeului Royal College of Surgeons cu fetuşi diformi în borcane cu formol, pe lângă Muzeul Şir John Sloane, unde este expusă pictura Evoluţia târfei, pe la The Old Curiosity Shop, şi statuile de pe Viaductul Holborn, reprezentând Comerţul şi Agricultura; te conduce prin tribunalele de la Lincoln's Inn, pe lângă maşinile luxoase ale avocaţilor. Londra este plină de istorie; vezi lucruri pe care nici nu le bănuiai, ţi se deschid ochii.

TOM

Mai sunt şi alţii care ridică standardul vagabondului. Scandalagiul ziarist britanic Jonathan Meades se vede drept un flâneur modern. „Oraşele noastre sunt doldora de lume care se grăbeşte", s-a plâns el recent într-un articol publicat în limes. „Trotuarele lor înguste nu sunt făcute pentru promenade în pas de melc; sunt pentru a ajunge de la punctul A la B, în loc să fie destinate recreării civice. Plimbarea de dragul plimbării poate fi descurajată şi de climă, dar şi de «etica» muncii. Săptămâna asta am dedicat câteva ore plimbării întrepătrunse cu accese

de delăsare f armenie, prin care am economisit energie. Lenea dublată de observaţie este recompensantă. Trebuie doar să umbli fără ţintă şi să vezi ce se întâmplă[...] Timpul, îndeosebi sub forma celor câtorva minute petrecute hoinărind, este un... vindecător.

în ţările mediteraneene nu există ceva care să semene cu atitudinea antimelc pe care o descrie Meades. Italienii au obiceiul yasseggiata, plimbarea. Şi într-ade-văr, unul dintre primele lucruri care îl şochează pe cel ce vizitează Italia este ritmul lent al plimbării. Duminică dimineaţa, după slujbă, vezi familii întregi, la braţ, mergând în ritmul ţestoasei pe străzile pietruite, vorbind despre mâncare, vinuri, familie şi filozofie.

„Passeggiata se face înainte şi după masa de seară", mi-a spus Cristina, prietena mea italiancă, atunci când am rugat-o să-mi prezinte obiceiul. „Există rute stabilite, care de obicei merg pe corso, adică strada mare din sat sau oraş. Atunci se văd oamenii satului între ei. Pentru tineri, este echivalentul mersului la bodegă; atunci îţi întâlneşti prietenii si cunoşti alţi oameni."

In Londra anilor '70, tinerii punk au reinventat pentru scurtă vreme promenada sau passeggiata. Ei îşi

petreceau ziua umblând încolo şi încoace pe King's Road, stând pe bănci, uitându-se la vitrine, pierzând vremea, expunându-şi hainele excentrice. Punkiştii au fost ultimii flâtieur-i.

însă rătăcind atât de evident, de dragul de a umbla fără ţintă, în oraşe precum Londra, devii o persoană care trezeşte suspiciuni. „Circulaţi, circulaţi", aşa li se adresează poliţiştii celor care cască gura. Acuzaţia de „vagabondaj deliberat" surprinde neîncrederea inerentă a reprezentanţilor autorităţii faţă de plimbăreţ; păi, cum ar putea ei să ştie că vagabondul nu are în minte vreo intenţie rea? Au ajuns cititori de gânduri? Se presupune că persoana care nu face nimic plă-nuieşte neapărat ceva antisocial, când, de fapt, ea nu face decât ceva nevinovat: se plimbă.

însă plimbarea fără scop reprezintă un act de revoltă. Este o declaraţie de război împotriva valorilor burgheze, împotriva vieţii axate pe un scop egoist, a faptului de a fi ocupat, a agitaţiei, salahoriei si necazurilor. Pentru spiritul creator, plimbarea se armonizează cu munca si joaca. Pentru Benjamin, „lenea flâneur-u\ ui este o demonstraţie împotriva diviziunii muncii".

Plimbarea făcută cum se cuvine este o stare mentală, dar si fizică. Cum anume să mergi? Unul dintre citatele lui Benjamin din Arcade accentuează cât de important este să rămâi cu ochii deschişi. „Să ieşi pe uşă ca şi cum abia ai fi sosit într-o altă ţară; să descoperi lumea în care deja trăieşti, să începi ziua ca şi cum abia ai fi coborât din vaporul de Singapore şi nu ai văzut niciodată preşul de la uşă sau oamenii care locuiesc la acelaşi etajf...]. Asta îţi dezvăluie umanitatea din faţa ochilor, care îţi rămăsese necunoscută până în acea clipă."

La Londra, marea perioadă a flânerie-ei a fost secolul al XVIII-lea. Atunci noţiunea de observator aparţinând claselor de sus a atins apogeul. Adevărat, o simplă examinare a titlurilor revistelor şi ziarelor care au apărut în acel secol literar ne convinge: Spectator, Observer, The Tatler (Flecarul), Wanderer (Rătăcitorul), Rambler (Plimbăreţul) si Adventurer, Arta preumblării prin oraş şi prezentarea celor văzute cu o detaşare jurnalistică ironică, în maniera lui Addison şi Steele, dar si a lui Johnson şi a altora, s-a născut în acei ani. Rătăcitorul prin oraşul secolului al XVIII-lea era mai cunoscător în ale lumii şi mai puţin deprimat decât omologul său parizian de un secol mai târziu, dar asta probabil pentru că societatea nu fusese distrusă de Revoluţia Industrială. Există o serie de ambiţioşi doctori Johnson şi azi, care trimit articole la Spectator, însă tonul este greu de imitat; în anii din urmă, poate că doar rubrica „Viaţa de văzută de jos" a leneşului din Soho, Jeffrey Bernard, s-a apropiat de flânerie-a autentică. El a deprins un fel nelinişte plictisită, care 1-a ajutat să facă o serie de observaţii - privind dispariţia tihnei, şmecheria neguţătorilor de la piaţă, inutilitatea „autoajutorării" - subiecte pe care alţii, prea ocupaţi, le-au ignorat.

La sfârşitul secolului al XVIII-lea si începutul celui de-al XIX-lea, epoca poeziei romantice, plimbările prin peisajul rural au ajuns la modă. Poeţii naturii Wordsworth si Coleridge au iubit plimbările. Au cutreierat toată coasta de nord din Devon şi Somerset în anii de după Revoluţia Franceză şi mai târziu au ajuns în districtul lacurilor. Pentru ei, plimbarea era o componentă crucială a actului creator; atunci gândeau, visau şi adunau imagini. Rătăcirile

prin peisajul rural erau miezul noii lor filozofii poetice, expusă în Balade lirice (1798): revenirea la natură şi simplitate. Iată ce spune Coleridge în a sa Biographia Literaria (1817):

„Preumblările mă duceau aproape în fiecare zi pe culmea Quantock şi printre alte spinări povârnite de dealuri. Cu pana şi carnetul de notiţe în mână, făceam studii, aşa cum le spun artiştii, şi deseori în modelam gândurile în versuri, având cuvintele şi imaginile limpezi în faţa simţurilor treze."

Adevărat, în timpul unei plimbări de-a lungul coastei din North Devon, la doar câţiva kilometri de locul în care mă aflu când scriu aceste rânduri, Coleridge s-a oprit la acum faimoasa Ash Farm, a luat opiu şi a conceput sau poate chiar a scris poemul Kubla Khan.

Aşa cum rătăcirile prin oraş pot fi considerate primejdioase, preumblările acestor poeţi erau privite cu suspiciune de autorităţile vremii, care presupuneau

că aceştia, cunoscuţi pentru părerile lor radicale, nu aveau gânduri bune şi „vagabondau în mod deliberat". Un spion trimis de Ministerul de Interne să le monitorizeze activităţile i-a văzut pe cei doi stând pe malul unui râu şi notându-şi câte ceva şi a presupus că plănuiau să aducă arme de la Bristol pentru a declanşa o insurecţie. Agentul guvernului, pe care Coleridge 1-a poreclit „curiosul spion" în Biographia Literaria, a descris perechea drept „un grup de englezi nemulţumiţi, puşi pe fapte rele" şi „o adunătură de democraţi violenţi".

Capitolul despre peregrinări n-ar fi complet fără a-i omagia pe detectivii particulari care au început să apară în secolul al XDC-lea. Iată un personaj interesant,

mai ales că el este în esenţă un leneş, aşa cum a scris şi Walter Benjamin în Arcade:

„Detectivul calcă pe urmele flâneur-ului. Acesta din urmă avea nevoie de o legitimare socială a obiceiului său. Detectivului îi convenea de minune să vadă indolenta prezentată ca faţadă plauzibilă, îndărătul căreia, în realitate, se ascundea atenţia avidă a unui observator care nu-1 scăpa nici o clipă din ochi pe răufăcătorul senin."

Adevărul observaţiei lui Benjamin este întruchipat de marele plimbăreţ literar pe nume Sherlock Holmes, care, conchidem noi, a devenit detectiv deoarece îi plăcea să cutreiere prin lumea lui fictivă; să privească, să gândească, să umble. Ca şi poetul, detectivul îşi face treaba plimbându-se sau stând nemişcat. El nu este victima societăţii; în schimb, o urmăreşte, rămâne în afara ei, se amuză, zâmbeşte în faţa năzbâtiilor ei. Aşa se face că Holmes îşi poate permite ceea ce nouă, hămesiţi după timp, ni se pare a fi luxul incredibil de a face lungi plimbări prin oraş; în Pacientul el îi spune lui Watson: „Ce-ai zice de o preumblare prin Londra?" Şi pleacă amândoi într-o plimbare de trei ore. Trei! Când aţi umblat ultima oară prin oraş vreme de trei ore singur sau în compania cuiva? Niciodată! Sunteţi prea ocupaţi! Aveţi multe de rezolvat!

Şi cine are vreme şi libertate în metropolele noastre? Poate doar cei fără locuinţă. Nu cumva unii dintre vagabonzii pe care îi deplângem sunt de fapt flâneur-i în adâncul sufletului? Să nu transformăm acest lucru în ceva romanţios, dar chiar şi azi există o părere greşită cu privire la vagabonzi. Guvernele

şi reformatorii sociali bine intenţionaţi, care au rubrici în ziarele liberale, cred că cei fără locuinţă, rătăcitorii, vagabonzii şi tot neamul lor trebuie ajutaţi să

se reintegreze m societate. Au nevoie de ajutor, aşa spune teoria, ca să părăsească strada şi să treacă la munca productivă. S-ar părea că asta e dorinţa lor cea mai fierbinte. Slujba le-ar rezolva toate problemele. Acestui tip de oameni băgăreţi nu le trece prin minte că, poate, cei fără locuinţă, vagabonzii au respins tocmai aceste valori. Ei nu vor o slujbă. Nu vor să devină oameni din clasa mijlocie, încărcaţi de datorii, apăsaţi de griji şi de şefi. Nu vor să aibă un program fix şi să-şi cheltuiască venitul de prisos în magazine universale şi parcuri tematice. Vagabondul din cântecul D. W. Washburn, înregistrat de grupul rock Monkees, spune că nu are slujbă, ci doar o sticlă de vin şi se simte bine. Nu vrea să fie tulburat de cei care-i vor binele.

Şi totuşi, vagabonzii nu sunt prea jos pe scara socială ca să scape de exploatarea economiei capitaliste. George Orwell, în Fără o leţcaie în Paris si Londra (1933), a examinat escrocheriile făcute pe seama vagabonzilor în anii '30 şi a dezvăluit că, potrivit exprimării lui William Cobbett, cei care trebuiau să-i hrănească pe săraci se hrăneau de fapt ei înşişi pe spinarea săracilor, în schimbul libertăţii, vagabonzii trebuia să îndure predici la Armata Salvării şi să suporte condiţii de cazare cumplite.

Vagabondul a fost îndeobşte atacat de legiuitori. Am găsit această perlă în manualul de istorie pentru şcolarii englezi: „în 1598, Parlamentul a acceptat o distincţie între «cerşetorii solizi» care puteau munci, dar refuzau, şi «săracii neputincioşi», care erau prea

bătrâni, prea tineri, invalizi sau bolnavi. Sub supravegherea judecătorului, fiecare parohie trebuia să accepte răspunderea pentru propriii săraci, cărora le era interzis să rătăcească fără ţintă. Cei incapabili să muncească primeau bani («ajutor pentru săraci») dintr-o taxă impusă tuturor locuitorilor acelei parohii, însă vagabonzii întregi la trup urmau să fie «despuiaţi de la brâu în sus şi biciuiţi în văzul tuturor până ce erau însângeraţi». Apoi aveau să fie trimişi înapoi în parohia în care se născuseră şi puşi să muncească într-o «casă de corecţie»."

Această atitudine faţă de vagabondaj a fost preluată cu entuziasm de Germania nazistă la mijlocul deceniului al patrulea al secolului XX. Lista de „elemente antisociale" întocmită de Poliţia Politică Bavareză în august 1936 cuprindea cerşetori, vagabonzi, ţigani şi haimanale. Astfel de căutători ai libertăţii puteau fi luaţi, în caz de necesitate, în „custodie de protecţie" (a se citi lagăre de concentrare), unde erau învăţaţi cu forţa valorile muncii grele şi disciplinei. Arbeit Macht Frei scria deasupra porţilor de la Auschwitz, adică „Munca ne face liberi".

Dacă tot scriu lăudând viaţa vagabonzilor, trebuie să citez acest cântec din Unditarul perfect de Izaak Walton, o capodoperă a literaturii lenevoase, publicată în 1653. în această carte, se consideră că fericirea pescarului este depăşită doar

de aceea a cerşetorului, a omului care bate drumurile în cursul verii. Ca si unditarul, el este sărac, dar liber:

„Luceşte soarele, cântaţi voi, cerşetori, Aveţi aici mâncare să ţină până-n zori. Ce sunete pe lume sunt oare mai plăcute

Gh!dul ienesu, 129

Decât acelea ce răsună din strune de-lăute? Mai mare veselie nu este, senţelege, Căci cerşetorul duce un trai demn de un rege! îmbucă, bea şi cântă şi doarme când doreşte, Şi umblă pe-unde-i vrerea şi-averi nu jinduieşte."

Viaţa cerşetorului este idealizată drept una liberă de muncă, de dorinţe, de sclavie consumeristă. Există un sâmbure de adevăr în această afirmaţie, şi este păcat că astăzi considerăm persoanele fără adăpost nişte victime care trebuie ajutate. Probabil că aşa stau lucrurile cu mulţi; dar este posibil ca alţii să fi ales acest mod de viaţă. Ei preferă să nu aibă un acoperiş deasupra capului, să rămână săraci şi liberi, decât să fie împovăraţi de ipoteci, să devină angajaţi şi sclavi.

Iată, într-o mare parte a Orientului, vagabonzii sunt mai curând veneraţi decât priviţi cu milă. Chinezii iubesc profund vagabonzii. Potrivit lui Lin Yutang, pierde-vară, şnapanii, cei puşi pe furtişaguri şi rătăcitorii liberi reprezintă un ideal în societatea chineză. El relatează istoria lui Mingliaotse, scrisă de T'u Lung la sfârşitul secolului al XVI-lea. Mingliaotse era un funcţionar care s-a hotărât într-o bună zi să renunţe la toate şi să devină un rătăcitor taoist, un domn al drumurilor care să caute hrană peregrinând: „O să-mi înalţ inima şi o să-mi eliberez spiritul călătorind prin Ţara Nepăsării." El a găsit mângâiere în călătorie, toţi cei cu care se întâlneşte se arată încântaţi de înţelepciunea lui şi scrie o poezie al cărei caracter seamănă uimitor cu versurile lui Wordsworth:

„De-a lungul râului păşesc Apa e clară, norii aur par.

130

TOM

G K I N S O N

Surprinşi, copoi lătrând pornesc Spre o livadă şi curând dispar."

în budism, cerşetorul, vagabondul şi haimanaua nu devin subiecte de reformă ori compătimire, ci, dimpotrivă, reprezintă idealuri de viaţă, de trăire pură a momentului, de preumblare fără destinaţie, de libertate fără nici o grijă lumească.

Şi în cultura hindusă îl găsim pe Sadhu, un bărbat între două vârste care, după ce şi-a îndeplinit obligaţiile faţă de lume sub forma serviciilor aduse patronului si familiei, decide să rătăcească purtând în mână un castron de cerşit,

îşi abandonează toate bunurile (imaginaţi-vă asta!) şi porneşte la drum. Este o figură sfântă, admirată.

Walt Whitman, marele poet peregrin american, a scris:

„Ce mult îl iubesc eu pe cel ce leneveşte! Dintre toate fiinţele umane, nimeni nu-1 egalează pe leneşul autentic, înnăscut, care nu se abate de la obiceiul său. Iar când zic leneş, mă refer la leneşul veritabil; nu la individul care este leneş când şi când - care azi munceşte douăsprezece sau paisprezece ore, iar mâine dormitează şi trândăveşte. Nu admit treaba făcută pe jumătate. Daţi-mi-1 pe acel fiu calm, consecvent şi filozof al indolenţeif...] el aparţine acelei vechi şi onorabile frăţii pe care o venerez mai mult decât pe carierist, pe dandy sau pe oracolul politic."

„Vechi şi onorabil", aceasta este cheia, încercaţi, începeţi simplu: deveniţi flâneurm ora dedicată mesei

de prânz. Tândăliţi. Zăboviţi. Plutiţi. Când veţi domoli ritmul, îngăduindu-vă să alunecaţi în derivă, veţi avea un sentiment extrem de plăcut de superioritate faţă de ceilalţi si veţi simţi că deţineţi controlul asupra propriului destin. Păşind în acest fel, refuzaţi să deveniţi o victimă a oraşului şi veţi reuşi să-1 înţelegeţi şi să-1 iubiţi. Sunteţi sfinţi, nu păcătoşi!

Ora 6 seara PRIMUL PAHAR

„E vremea? Toată lumea."

„Cocktailul simbolizează o stare de bine a spiritului, aşa că visaţi toate acele vise ce vă sunt aproape de inimă. Ele se pot adeveri şi în nici un alt moment nu vor părea mai aproape de realizare. Acesta este rostul orei cocktailului."

CAD, Ghidul dansatoarei trândave

în fiecare seară la ora 6, în căminele din Anglia se aude, rostită deseori pe un ton pompos-ironic de stăpânul casei, fraza: „Ei, soarele a trecut în curtea din spate, cred că ne putem îngădui un păhărel." Şi apoi

Ghidul leaeşul

apar ginul cu apă tonică şi o efervescenţă colectivă a spiritului, în casele care se respectă, este scos paharul pentru cocktailuri, urmat îndeaproape de înviorătoa-rea mărgărita, în casa noastră, ne mulţumim cu bere.

Oamenii simţiţi recomandă să nu beţi pe stomacul gol, însă după părerea mea, este cel mai bine aşa. Acel prim pahar al serii are o magie sublimă.

Cocktailul, berea sau vinul ajung direct în sistemul nervos, care nu este blocat de mâncare. Nimic nu se compară cu asta. Se marchează astfel încheierea zilei de muncă, momentul când laşi deoparte grijile lumeşti şi te dăruieşti bunei dispoziţii şi companiei. Atunci sufletul ni se deschide şi suntem cuprinşi de dorinţa de a conversa. Suntem eliberaţi. După ce am petrecut ziua trăind în trecut (regrete, rapoarte), ori în viitor (anxietăţi, prezentări în Powerpoint), primul pahar al zilei ne aduce în prezent, devenim budişti.

Primul păhărel are şi un efect restaurator asupra organismului. Descopăr că-mi pot petrece ziua plân-gându-mă de oboseală, moleşeală, lipsă de energie, dorinţă disperată de a dormi. Apoi, la 6, în bodegă sau acasă, cu o bere înspumată în faţă în locul ecranului de monitor, mă înviorez brusc. Energia se revarsă în trupul meu. Prind viaţă.

Şi, cu un pahar, sclavii salariali ai zilei se transformă în fiinţe umane gânditoare, surâzătoare, independente. Redevenim stăpâni peste soarta noastră. Se vede pe chipuri: faceţi o plimbare prin oraş la ora 6 seara. Şi priviţi prin ferestrele bodegilor şi barurilor - veţi vedea oameni zâmbind, discutând aprins. Poate se plâng de şefi şi de soartă, în general, dar asta pentru scurtă vreme după care revin la realităţile căminului, pătrund

într-o lume încântătoare ca o plutire, în care fiecare devine rege sau regină.

Deseori dorim să prelungim aceste momente. Stăm în bodegă şi bem, temători să ieşim în stradă şi să ne întoarcem acasă. Aşa se întâmplă că soţio-rul telefonează soţiei să se scuze pentru întârziere; ori soţioara îi telefonează soţului pe mobil ca să-1 întrebe pe unde este (sau invers). Acest fenomen se cunoaşte încă din epoca medievală, când consortul întârzia acasă după ce fusese la târg, bând banii pe care abia îi câştigase, aşa cum îl descrie Robert Burns în versurile de început ale poemului Tam O'Shanter (1790):

„Sunt zilele de târg pe ducă Şi care încotro apucă; îşi strânge tolbele tolbaşu' Şi cei setoşi beau aldămaşu'; Şi cât sorbim la halbe pline Şi ne-mbătăm şi ne e bine, Pas să ne dea prin gând atunci Că leghe scoţiene lungi Şi bălţi şi ape si pârleazuri Şi borti căscate prin zăplazuri Ne stau în cale pân-acasă Unde nevasta neguroasă, Bufnind, sprâncenele şi-adună Ca norii negri de furtuna Sau furia şi-o dădăceşte, C-altminten, măre, se răceşte."1

1 Antologie de poezie en$eza de la începMun până azi, voi. 2, trad. Dan Duţescu, Ed. Minerva, col. BFT, Bucureşti, 1981, pp. 76-77 (n. tr.).

Băutura modifică scurgerea timpului. Orele pe care le-am petrecut la birou, magazin sau fabrică abia s-au târât, au fost interminabile. Am crezut că ora 6 nu va mai sosi. Mama mi-a povestit o întâmplare din perioada cât a lucrat ca jurnalist pe Fleet Street, prin anii '70. Majoritatea colegilor ei erau mari băutori, iar aceea era o epocă întunecată, când bodegile stăteau închise de la 3 până la 5.30. Ea spunea că, începând de la ora 5, colegul ei Jack începea să arunce priviri la ceas, văicărindu-se la fiecare două minute: „Oare nu se mai deschid azi bodegile acelea?"

însă, odată intrat în bar, timpul zboară pur şi simplu. „Chiar atât e ceasul?" îi auzi pe mulţi. „Am promis că ajung acasă pe la 8." Ne propunem să plecăm de la bodegă la 7.30; brusc, s-a făcut 9, iar cina e în cuptor.

Ora 6 este momentul perfect pentru conversaţie, după ce am băut suficient pentru a ne injecta în creier un influx de energie care ne face ochii sclipitori, dar nu într-atât cât să ajungem la bâlbâială, ţipete, înjurături şi violenţă. Atunci ideile curg şi ne delectăm cu plăcerea pură a tovărăşiei. Este momentul potrivit pentru întâlnirea ideilor.

Acest fenomen al „înviorării" a fost remarcat de marele pictor şi prieten al doctorului Johnson, Joshua Reynolds, care a spus: „Sunt foarte bine dispus când mă scol dimineaţa.'La cină sunt extenuat; vinul mă aduce în aceeaşi stare ca atunci când m-am trezit; şi sunt convins că băutura cu moderaţie îi face pe oameni să discute mai cu folos."

Johnson nu 1-a aprobat în această privinţă; el socotea că alcoolul oferă doar iluzia că discuţia este mai legată. Pentru el, a bea însemna a uita. „Deseori mi 1-am dorit, şi deseori 1-am băut[...] ca să scap de mine,

să mă trimit altundeva. Vinul creează mare plăcere; si orice plăcere este bună în sine. Adevărat, dacă nu este contrabalansată de rău. Un om poate avea un motiv întemeiat să nu bea vin; iar asta ar fi ceva mai mult decât plăcere. Vinul îl face pe om să fie încântat de sine. N-aş spune că-1 face mai plăcut altora."

Spre sfârşitul secolului, la Paris, sentimentul orei 6 a devenit atât de răspândit, încât a căpătat un nume, L'Heure Verte, adică Ora Verde. Se numea astfel după culoarea absintului care se consuma la acea vreme. Pesemne că L'Heure Verte n-ar fi putut exista înainte de asta, fiindcă până atunci nimeni nu respectase asemenea ore. Unul dintre efectele Revoluţiei Industriale a fost standardizarea, ori urbanizarea, ori timpul de muncă. Odată cu acestea a apărut

şi fenomenul, încă necunoscut, al mulţimii de oameni osteniţi care se scurgeau pe porţile fabricilor şi birourilor şi se năpusteau spre baruri şi cafenele.

Absintul e o băutură alcoolică foarte tare, de culoare verde. Poate avea până la 60 sau 70 de grade. Francezii au căpătat obiceiul de a bea absint în proporţii uriaşe (în 1874 se consumau 700 000 de litri de absint pe an; în 1910, cifra crescuse la 36 milioane de litri), în Paris, la sfârşitul secolului al XlX-lea, pur şi simplu tout le monde stătea în cafenele de la colţ de stradă şi sorbea acea tărie. „Absintul luminează sufletul înnegrit de funingine", a scris poetul decadent Charles Cros.

Aflăm din relatări ale contemporanilor că Ora Verde dura cel puţin două ore, sau chiar toată seara, deşi sunt sigur că lăsa senzaţia că a trecut doar o oră. „Bolnăviciosul miros al absintului persistă apăsător în aer", scria un observator al vremii, H.P. Hugh.

Ghidul Jen P„. , 137

„Ora absintului" de pe bulevarde începe cam pe la 5.30 şi se încheie cu aproximaţie la 7.30." Atracţia absintului ne-a determinat pe mine şi pe câţiva prieteni să-1 importăm în Marea Britanic în 1999, promo-vându-1 cu lozinca: „Astă-seară petrecem ca si cum am fi în 1899".

Artistul Henri Toulouse-Lautrec a fost un recunoscut băutor de absint; avea chiar un baston special, în care încăpea o cantitate apreciabilă din această Zână Verde. „Spre sfârşitul zilei", povesteşte pictorul Gustave Moreau, „Henri apărea şchiopătând din atelierul de pe sinuoasa Rue Lepic[...] îi plăcea să iasă la asfinţit ca să etouffer un perroquet (în traducere: să sufoce un papagal - expresie folosită de artiştii din Montmartre, care însemna să bea un pahar de absint verde, cunoscut şi sub numele de perroquet.)

Toulouse-Lautrec se număra neîndoielnic printre cei care făceau toate eforturile ca să prelungească Ora Verde... „Pe colina Montmartre, ora asta nu sfârşeşte niciodată. Nu pentru că ar fi cumva căminul beţivilor; însă băutura opalină şi mortală durează mai mult decât oricare alta, iar scopul celor din Montmartre este de a o opri cât mai mult[...] ca să urmărească lumea trecând prin faţa lor. Petrecerea unei ore într-o bombă tipică a boemei înseamnă educaţie liberală. Nici vorbă de veselia deşănţată din Cartierul Latin, însă se constată încântarea sumbră a oamenilor de a zeflemisi moartea şi lipsa de bani." Orele verzi se transformau în zile şi nopţi verzi.

Şi Ernst Hemingway a fost un adept al absintului, întotdeauna mi-a plăcut următoarea notaţie din jurnalul său: „M-am făcut bine cu absint noaptea trecută. Am reuşit trucuri cu cuţitul." în romanul Pentru cine bat

clopotele (1940), eroul exilat descrie cum un pahar de lichid verde putea reînvia amintirile frumoase ale chefurilor de la începutul serii, pe bulevard:

„[...] o cană din licoarea aceea ţinea locul ziarelor de seară, al tuturor serilor petrecute odinioară prin cafenele, al tuturor castanilor de bună seamă înfloriţi în această lună, al cailor mari şi domoli de pe bulevardele mărginaşe, ţinea locul librăriilor, chioşcurilor şi galeriilor de artă, al Parcului Montsouris, al Stade Buffalo şi Butte Chaumont, al lui Guaranty Trust Company şi île de la Cite, al bătrânului Hotel Foyet şi locul răgazului de a citi şi a te odihni la vremea serii: locul tuturor lucrurilor ce-1 desfătaseră şi pe care le uitase, dar care îi reveneau în preajmă când gusta din acea alchimie opacă şi amară, în stare să amorţească limba, să aţâţe mintea, să încălzească stomacul si să răstoarne părerile."1

Poetul decadent englez Ernest Dowson era şi el amator de absint. Mereu lefter, priorităţile lui financiare îi sunt cunoscute oricărei persoane care şi-a petrecut tinereţea în căutarea uitării; el i-a scris într-o scrisoare unui prieten: „Strâng cureaua ca să-mi permit suficient tutun şi absint." Dowson a murit în 1900, la vârsta de treizeci şi doi de ani.

Absintul a fost băutura preferată de personaje precum Alfred Jarry, nebunaticul autor al satirei politice Uhu Rege (1896), care avea obiceiul să-şi vopsească părul în verde, etala un revolver si se temea de apă ca

1 Ernst Hemingway, Pentru ane bat clopotele, trad. Dumitru Mazilu, Ed. Minerva, col. BPT, Bucureşti, 1975, p. 80 (n. tr.).

de moarte. Alţi iubitori de absint au fost Oscar Wilde, Paul Verlaine şi Degas: un trio elegant de risipitori, a căror moştenire artistică dăinuie şi astăzi. Pentru ei consumul de absint era intim legat de un nou concept de artă ca forţă eliberatoare şi totodată un atac împotriva moralei burgheze.

După cum se ştie, consumul excesiv de absint are şi efecte negative cumplite. Acelaşi lucru s-a constatat la cocaină în zilele noastre. Iar iubitorii săi erau conştienţi de acest paradox: absintul te ucide, dar te şi ajută să trăieşti, însuşi lucrul care face ca viaţa să merite trăită îţi distruge încet sănătatea.

Absintul a fost interzis în 1914, după declanşarea unei panici morale, însă în următoarele decenii obiceiul Orei Verzi s-a transformat în ora de cocktailuri (şi vulgara ei surioară, aşa numita Oră Fericită).

în Cartea Tiki: Cultul artei ţ>oţ> polineziene în America anilor '50 (2000), antropologul Sven A. Kirsten ne dezvăluie modul în care iniţial California, apoi restul Americii au început să adopte stilurile primitive din Polinezia şi Hawaii, din Insula Paştelui şi insulele Mării Sudului, ca simboluri ale unui paradis terestru, fără muncă şi răspunderi, un antidot pentru cultura lumii occidentale civilizate. Prin anii '50, America intra într-o nouă perioadă de prosperitate materială, însă americanilor iubitori ai eticii muncii trebuia să li se spună cum să se bucure de

roadele trudei lor. Răspunsul venea din Tiki. Era vorba despre cocktailuri cu rom şi vacanţe exotice, împreună cu propria sa muzică - Exotica - şi o diversitate iconografică atrăgătoare.

„Spre sfârşitul anilor 1950, era absolut de rigueur să deţii în casă o piesă de artă tribală şocantă pentru a

rupe monotonia decorului din camera de zi", scrie jGrsten. Iar miezul acestei culturi era cocktailul, mai precis cel cu rom, servit într-o cupă sau un vas Tiki, pentru a fi împărţit de perechile care-şi lepădau hainele de serviciu şi îmbrăcau cămăşi hawaiene înflorate. Cel mai renumit cocktail era Zombie şi avem chiar o reţetă din 1960, ca să vă faceţi o idee:

1 uncie rom Jamaica
2 uncii rom auriu Barbados
l uncie rom portorican alb
l uncie brandy de caise
3/4 uncie nectar de papaya
3/4 uncie suc de ananas neîndulcit
sucul unui grepfrut mare
l linguriţă de zahăr fin granulat

într-adevăr, o poezie denotând fineţe. Kirsten reproduce şi următoarea inscripţie dintr-un bar hawaian care oferea clienţilor săi certificate speciale:

„Iubitorii de plajă din Marea Sudului salută prezenţa în rândul indolenţilor şi leneşilor a dlui/dnei

(a se completa numele persoanei) care a trăit sub Crucea Sudului pe o insulă para-disiacă a Pacificului - Tahiti; care a lenevit languros pe plajele sclipitoare, a respirat aroma îmbătătoare de rrangipani şi s-a lăsat delectat de mângâierea dulce a zefirului Mării Sudului; care a făcut o artă din răsfăţul luxos al delăsării şi trăirii fireşti a vieţii.

Confirmă: J. Combard, director general, data: l octombrie 1960."

Ghidul (en, 141

Următorul pas logic era ca din această vacanţă idilică să aduci acasă o părticică, iar Tiki a constituit modalitatea de a crea un paradis în curtea din spatele casei. Se cânta muzică uşor de ascultat, interpretata de unii ca Dean Martin, iar încăperile de la faţadă era transformate în săli de cocktail. Lucru destul de ciudat, Picasso a devenit o figură-cheie a lumii Tiki. El a apreciat mult

arta primitivă şi a contribuit cu o maximă, foarte iubită de fanaticii stilului Tiki: „Vai, bu-nul-gust! Ce oribil! Gustul este duşmanul creativităţii."

Primele reviste Playboy din anii '60 au îmbrăţişat această fantezie a culturii cocktailului. Acesta era asociat cu cămăşile hawaiene, pipele, plăcerea şi sexualitatea fără oprelişti. Revistele din acea vreme sunt pline de imagini ale patronului Hugh Hefner simţindu-se bine cu un pahar de cocktail în mână, având o liotă de frumuseţi împrejur, o pipă între dinţi şi un zâmbet până la urechi. Poate că era vorba de o fantezie, însă una măreaţă, şi trebuie să fi uşurat mult apăsarea care începea să devină o realitate în America de după război.

îmi imaginez că martiniul eficient a fost prima băutură a zilei la Playboy, în locul fanteziei cu rom a lumii Tiki. Aşa cum Parisul abia industrializat al sfârşitului de secol XIX avea nevoie de absint ca să se relaxeze, New Yorkul şi alte oraşe americane ale anilor '50 şi '60 s-a îndreptat către martini. Sticla triunghiulară de martini, cu măslina unică, a devenit simbolul secolului. „Când primul martini loveşte ficatul ca un glonţ de argint", scria un mucalit al vremii, „răsună un suspin de mulţumire ce se aude până la producătorii din Dubuque." Lumea martiniului aparţine erei pierdute a eleganţei, reprezentată de Dulcele miros

f succesului, Grand Hotel, Holly Golightly, Cary Grant sau Frank Sinatra.

Eu unul m-am mai calmat puţin şi mă aflu în strania situaţie de a fi renunţat la cocktail în favoarea berii, ga mai rău, mi-am comandat o instalaţie de fermentaţie la domiciliu. Asta face parte din încercarea mea de a trăi ca în epoca preindustrială. Cocktailul este un corolar al culturii muncii intense: salahoreala impune o băutură extremă ca să contracareze nenorocirea, într-o viaţă în care munca si joaca se întrepătrund, dând naştere traiului cu adevărat lenevos, probabil că se cere o băutură mai blândă. Presupun că, dacă am fi cu adevărat fericiţi, n-ar fi nevoie să bem deloc, însă pentru mine, viaţa fără băutură prezintă o perspectivă destul de sumbră.

în memorie. Devine o lectură mai curând hrănitoare decât o distracţie.

Vndiţarul desăvârşit dovedeşte ceva ce bănuiam de multă vreme: că pescuitul reprezintă o modalitate superbă de a nu face nimic. Legitimează lenea. Cu toate că nu sunt un mare pescar şi am mers la pescuit doar de câteva ori, întotdeauna am avut impresia că pescuitul este, far excellence, distracţia leneşului. Adevărat, porneşti cu un scop în minte (să prinzi ceva) şi, de acord, pescuitul la mulinetă presupune tot soiul de cârlige, gute şi momeli, plus ceva planificare ca să ajungi la locul în care vrei să-ţi încerci norocul, însă adevărata

esenţă a pescuitului, baza lui, este, bineînţeles, nemişcarea perfectă şi inactivitatea. Este vorba despre existenţă şi inexistenţă. Se recomandă filozofilor şi poeţilor. Reprezintă, în fapt, filozofie şi poezie.

Vndiţarul desăvârşit este scrisă sub formă de dialog între un pescar (pescator) şi un călător (viator). Pe parcursul cărţii, yescator îl duce pe viator la pescuit şi-1 învaţă filozofie, în fiecare seară, cei doi revin la berărie şi, după ce mănâncă ceea ce au prins peste zi, cântă un cântec spre lauda vieţii câmpeneşti sau a pescuitului. Iată un exemplu pe care merită să-1 învăţăm, ca să-1 cântăm tovarăşilor de navetă dimineaţa:

„Ca a bravului pescar Mai frumoasă viaţă nu-i Fără chinuri, are har, Şi-i iubită orişicui: Plăcerile alte Sunt deşarte. De aceea, numai ea Pravilă va sta

C-a noastră lucrare Nu naşte cercare Ci dulce-ncântare."

Pentru Walton, pescuitul la undiţă aduce armonie. El îmbină cu eleganţă două atitudini aparent contradictorii: a face şi a nu face. Walton aduce în discuţie o veche dilemă, care a fost dezbătută prima oară în epoca clasică, „dacă Acţiunea sau Contemplaţiuma este cea din care se întrupează fericirea omului pe acest pământ". Ei bine, argumentează Walton: „Aceste două se reunesc şi ţin pe drept cuvânt de prea lăudata, ingenioasa şi inofensiva Artă a Pescuitului." S-ar putea afirma că ar fi vorba mai mult de contemplaţie decât de acţiune, însă pescuitul are totuşi un scop, cu atât mai mult în secolul al XVII-lea, când oamenilor li se îngăduia să păstreze şi să mănânce peştele prins, în prezent, peştii trebuie aruncaţi înapoi în râu. La o adică, în 1653 existau mai mulţi peşti: populaţia britanică era de şase milioane, a zecea parte din cât este acum.

De asemenea, este adevărat că la data publicării Utilitarului desăvârşit, aproximativ 90% din populaţie locuia în cătune sau orăşele şi se ocupa cu agricultura sau meşteşugăritul. Insă Walton îşi dăduse seama că modul rustic de viaţă începea să fie ameninţat de noua etică urbană a muncii, promovată de puritanii puşi pe căpătuială, şi a considerat pescuitul drept un protest împotriva materialismului tot mai agresiv. Apărând pescuitul la undiţă în faţa „oamenilor serioşi şi gravi", care „îl dispreţuiesc", Walton scrie:

„Există mulţi oameni care sunt consideraţi serioşi şi gravi, pe care îi condamnăm şi-i compătimim;

oameni cu înfăţişare demnă de milă; oameni care vor bani, care îşi petrec timpul întâi de toate ca să îi dobândească, apoi să îi păstreze; oameni care sunt

condamnaţi să fie înavuţiţi şi se arată mereu nemulţumiţi sau ocupaţi. Pentru toate acestea, noi, undiţarii, îi compătimim pe săracii bogaţi..."

Orice leneş care ţine ochii deschişi este familiarizat cu „înfăţişarea demnă de milă" a acelor oameni permanent ocupaţi care-şi doresc bogăţia şi care, cu superioritate, se uită dispreţuitor la undiţari sau, aşa cum circulă expresia în prezent, „fluieră timpul". Eu aş spune că pescuitul devine cu atât mai plăcut cu cât este considerat ca o acţiune revoluţionară, un protest împotriva culturii consumeriste. Iată alte câteva versuri despre pescuit, tot din opera lui Walton:

„Vanâ-i viaţa omului; Căci durerea-i soarta lui, Tristeţea scurtei cărări, Chinuire doar şi muncă, Gologani şi îngrijări, Bani şi iar griji şi poruncă. Dară nouă nu ne pasă Dac-avem vreme frumoasă, Pe ploaie nu ne-om jeli Alunga-vom orice spaimă Şi, cântând, ne-om veseli Pescuind spre-a noastră faimă."

Probabil că nu avem în faţă cele mai reuşite versuri aşternute vreodată pe hârtie, însă ele au farmecul lor, după părerea mea şi, oricum, transmit mesajul

dorit, în lumea salahoriei, a îngrijorărilor şi problemelor financiare, pescuitul ne pune la dispoziţie o bine-venită oază de seninătate. Iar dacă acest lucru era adevărat în 1653, când cultura consumeristă se reducea la vânzarea şi cumpărarea la prima vedere, în comparaţie cu hipermarketul global ce a devenit lumea noastră, vă invit să vă gândiţi cât de valabil este acest lucru în prezent, însă cel mai important lucru este că până şi astăzi s-au păstrat numeroase locuri din peisajul rural ce pot fi încă savurate. Este absurd să ne plângem că ruralul a fost distrus de urbanizare: există încă milioane de hectare de maluri de râu neatinse, câmpii si păduri care aşteaptă doar să fie descoperite. Probabil că ele sunt mai puţin populate decât în urmă cu patru sute de ani, deoarece majoritatea oamenilor de la sate au migrat către oraşe. Esenţial pentru potenţialul liniştitor al pescuitului este faptul că acesta aduce omul în imediata apropiere a apei. Râurile sunt locuri ideale pentru a reflecta netulburaţi; Walton aminteşte de copiii lui Israel, care au ales malurile Babilonului ca să se aşeze şi să-şi aducă aminte de Sion1. „Atât râul, cât şi locuitorii elementului numit apă", afirmă el, „au fost create pentru a fi contemplate de înţelepţi şi pentru ca nebunii să treacă pe lângă ele fără a le băga în seamă."

Aşa se face că leneşii au fost atraşi de-a lungul istoriei de apă şi de râuri. Cartea clasică pentru copii Vântul prin sălcii (1908) de Kenneth Grahame - care a mai scris şi Epoca de Aur (1895) şi Zile de visare (1898) despre copilăria în peisajul idilic - începe cu Cârtiţa,

1 Psalmul 136: „La râul Babilonului, acolo am şezut şi am plâns, când ne-am adus aminte de Sion" (n. tr.).

care se hotărăşte să-şi abandoneze îndatoririle şi să plece pentru a se bucura de ziua frumoasă:

„Primăvara plutea în aerul de deasupra şi în pământul de dedesubt si în jurul său, pătrunzând până şi în întunecatul şi umilul ei bârlog cu spiritul ei de divină nemulţumire şi dor. Nu era deloc de mirare, aşadar, că ea si-a azvârlit mătura pe podea, exclamând «La naiba!» şi «Ducă-se!», dar şi «Să lăsăm curăţenia de primăvară!» şi a ţâşnit afară din casă, uitând chiar să se şi îmbrace."

Aşa începe ziua Cârtiţei, dar şi transformarea ei dintr-o creatură mică şi robită muncii într-o fiinţă vie, graţie sfaturilor date de Şobolan. „Asta a fost doar una dintre multele zile asemănătoare pentru Cârtiţa emancipată, fiecare dintre ele devenind tot mai lungă şi mai plină de interes, pe măsură ce vara cea rodnică se apropia. A învăţat să înoate si să vâslească şi a ajuns să simtă bucurie la vederea apei curgătoare..."

Descendentul spiritual al lui Şir Izaak Walton este Chris Yates, şi lui trebuie să-i mulţumesc pentru că m-a trimis în această plăcută călătorie spre sufletul pescuitului. L-am cunoscut pe Yates când i-am luat un interviu pentru Idler. Onorat în rândul pescarilor pentru că a prins un crap cu o greutate-record, el este un excentric care nu a îngăduit muncii sau aşteptărilor altora să stea în calea vieţii pe care vrea să o ducă: aceea de pescar.

El şi-a ales domiciliul în Wiltshire pentru apropierea de Avon, care este plin de peşte, si a publicat numeroase cărţi, toate scrise în pat sau pe malul râului. Totodată, editează revista Waterlog, o publicaţie pentru cei cu suflet de pescar. Intr-o zi de

toamnă, m-a dus la pescuit, străduindu-se să-mi dezvăluie plăcerile şi secretele lui. El era pescator, iar eu, viator. Primul mare eveniment a fost acela că, în cele sase ore de la prânz până în amurg, nu am prins nici unul nimic. „E plăcut să prinzi ceva", mi-a explicat maestrul, „dar nu aceasta este esenţa."

Care este însă esenţa? Ei bine, pescarul încearcă -cJeşi dacă te străduiesti prea mult pierzi esenţa - să existe. Yates vorbeşte de contopirea cu apa, de abandonarea în contemplarea lumii misterioase de sub luciu. „E ca un văl", zice el. „Ai vrea să-1 ridici, să iei legătura cu cealaltă dimensiune. Apa te poate hipnotiza şi linişti, inspira si îndemna la acţiune ca nimic altceva."

Ted Hughes surprinde minunat acest sentiment de deplină imersiune în poemul său Mergi la pescuit (1983), în care scrie despre contopirea cu apa, lăsân-du-ţi mintea să se dizolve şi uitând până şi limbajul.

Aşadar, când pescuieşti vreme îndelungată, intelectul se vaporizează; raţiunea şi chiar limba sunt abandonate, începi să curgi, să pluteşti. Şi atunci ne gândim la John Lennon şi la Tomorrow Never Knovvs (Mâine nu se ştie1), bine cunoscutul cântec de pescuit

1 „Nu mai gândi, pluteşte-n jos pe râu. Nimic nu moare. Şi las' orice idei golului prada, Strălucitoare.

Şi astfel vei vedea şi sensul dinăuntru Care-ţi va spune că dragostea e tot Şi ea e toată lumea, chiar ştiinţa, Că ignoranţa, ura pot plânge pe cei morţi, înseamnâ-a crede. Aşcultă-ţi culoarea viselor Căci ea nu dăinuieşte Sau joacă jocul existenţei pan' la cap La capătul începutului" (n. tr.).

al grupului Beatles, în care suntem sfătuiţi să nu gândim şi să ne lăsăm purtaţi în jos pe râu.

Pescuitul e o formă de meditaţie, o experienţă de ieşire din propriul corp, din propriile gânduri, însă mai curând ori mai târziu, pescarul trebuie să revină în lume. După cum spune Hughes, lumea se întoarce ca un spital alb, agitat, temător, fremătător, bolnav, steril, pândit de moarte, cu raţiunea ridicându-se fără speranţă împotriva suferinţei. Imaginea spitalului alb este ilustrativă pentru lumea în care trăim şi pentru strădania noastră de a o controla.

Pescarul beneficiază desigur, mai ales în prezent, când mai toţi trăim în metropole şi oraşe, de privilegiul de a scăpa de larma urbană şi de a se cufunda în natură, şi exact aici se află una dintre principalele atracţii, într-un roman clasic din 1911, Un pescar liber, William Câine descrie o zi în care nu prinde nici un peşte, însă întâlneşte multe alte creaturi. „Peste n-am prins, dar cu un lăstun mare, un ou de raţă, o găinuşă de apă şi un şobolan nu aş avea motive să mă plâng că nu am avut parte de distracţie."

Pescuitul este democratic. Oricine îl poate practica, devenind poet sau filozof. Cartea de pescuit a anilor '50 a fost un manual ilustrat cu titlul Domnul Crabtree merge la pescuit (1950), scris şi desenat de Bernard Venables. Apărut iniţial în serial în Daity Mirror, acesta a urmat în mare forma Undiţarului desăvârşit, fiind un dialog între un maestru, amabilul, paternul şi fumătorul de pipă domn Crabtree, şi un începător, Robert, fiul lui. Ca şi Undiţarul desăvârşit, pasajele de sfaturi practice se întrepătrund cu interludii reflexive. Prin pescuit, Venables încurajează oamenii simpli şi muncitori să simtă bucuria de a nu face nimic:

TOM

rîn Bedfordshire, Huntingdonshire, Suffolk şi Rutland puteţi merge cu undiţa, uitând de timp. în afara solitudinii somnolente în care eşti pierdut, ni-tnic nu pare real[...]. Pentru mine, deşi urmează activitatea de a simţi muşcătura şi de a «juca» peştele, totul e dominat de o lenevie care hipnotizează. Dimineaţa are o prospeţime atât de fragilă, încât pare total ruptă de realitatea obişnuită."

Pentru Venables, pescuitul la crap este cel mai lenevos, fiindcă presupune perioade foarte lungi de inactivitate, întrerupte de emoţii paroxistice atunci când pestele muşcă: „Cel care trage la crap trebuie să fie înarmat cu cea mai nemărginită dăruire. Trebuie să aştepte ore şi ore în care este încordat, dar inactiv, însă când explozia întrerupe veghea, ea poate fi atât de furtunoasă, încât mulţi pescari nu se ridică la înălţimea momentului." Acest mod de lucru - îndelungi perioade de lâncezeală urmate de o izbucnire frenetică de activitate - place leneşului. Orice, mai puţin plictiseala lucrului continuu şi susţinut. Această metodologie ne aminteşte de caracterizarea făcută de dr. Johnson modului de lucru al leneşului: „Deşi lent, el este totuşi alert şi poate fi stimulat la vigoare şi acţiune [...]. Mişcările unui leneş sunt rapide şi impetuoase." Aşadar, cred că nu surprinde pe nimeni faptul că Chris Yates este specialist în pescuitul la crap. Tot astfel, nu ne uimeşte defel că dr. Johnson ţinea la opera lui Izaak Walton.

Dar de ce ora 7 seara? Ei bine, motivul pentru care am plasat pescuitul la această oră este că amurgul se dovedeşte momentul cel mai potrivit pentru a prinde peşte: la acea oră el iese din ascunzişurile de sub apă în căutarea hranei. „Este ora la care totul capătă viaţă", spune Yates. „Atunci apar peştii cei mari." Or, aşa cum

Ghidul l,

spune William Câine în Pescarul liber. „Pe măsură ce lumina scade, activitatea devine mai febrilă."

Amurgul este în acelaşi timp o perioadă de magie deosebită: din incursiunea mea la pescuit împreună cu Yates, îmi aduc aminte că în amurg am început cu adevărat să mă „sting", după cum s-ar exprima Ted Hughes, când m-am contopit cu apa şi am încetat să mâ gândesc la alte lucruri. Lumina se diluează, alţi pescari pleacă acasă, iar apa şi restul devin una. Contururile îşi pierd claritatea, copacii devin o masă de umbre, luna poate apărea sau nu. Iată ce spune Câine despre amurg: „A trecut o oră încântătoare, în care soarele, strecurân-du-se cam fără convingere la culcare după aventurile lui printre nori, a aruncat umbre tot mai lungi pe sub copaci şi a inundat pantele înverzite cu o culoare sângerie, realizând miracole - şi totul pentru mine." îmi place încheierea „pentru mine", deoarece îmi amintesc limpede că în acele momente, stând pe

maluLrâului, aveam senzaţia că sunt foarte norocos şi că există multe lucruri care te pot încânta dacă faci efortul să ieşi şi să le găseşti.

Revenind la vitraliul de la Catedrala Winchester, sunt şocat de faptul că explicaţia „Studiu de linişte" exprimă paradoxul leneviei, ceea ce înseamnă că trebuie să te străduieşti mult ca să devii leneş. „A fi liniştit" -pentru cei învăţaţi cu zgomotul, agitaţia, vânzoleala, munca - nu este tocmai uşor. Trebuie să te pregăteşti serios, să exersezi, să gândeşti, să reflectezi, să cugeti. Şi chiar trebuie să cugeti în fiecare zi, dacă nu doreşti să fii prins curând în vârtejul îndatoririlor şi al obligaţiilor, al lui „trebuie" în locul lui al lui „vreau". Călătoria către lenevie durează o viaţă. Cel mai important lucru este că ştim cum se încheie voiajul printr-o lenevie totală, moartea.

Ora <S seara TUTUNUL

„Je ne veux pas travailler Je ne veux pas dejeuner Je veux seulement oublier Et puis je fume."1

Din Sympathique de Pink Martinis (cu scuzele de rigoare faţa de Apollinaire2)

La paisprezece ani, când m-am apucat de fumat, am simţit că trecusem printr-un soi de renaştere sau trezire. Descoperirea tutunului era ca aflarea unei porţi secrete,

1 „Nu vreau să muncesc
Nu vreau să dejunez
Vreau doar să uit,
Apoi să fumez."

2 Versurile cântecului Sympathique, lansat în 1997 de grupul Pink Martinis, sunt inspirate de o poezie a lui Apollinaire:
„Camera mea are forma unei c uşti
Soarele îşi strecoară braţele pe fereastră
Dar eu, vrând să fumez ca să realizez miraje,
îmi aprind la focul zilei
Ţigara
Nu vreau să muncesc
Vreau să fumez." (Casa)

Ghidul Jene

Ş u J

o intrare în sofisticata grădină a plăcerilor lumeşti si a trăirii individuale. Fumând, mă simţeam bine, păream grozav şi exprimam dorinţa mea de a mă răscula împotriva autorităţii, ca să-mi croiesc singur calea prin viaţă, în loc să urmez cu supuşenie drumurile aprobate în prealabil de părinţi şi profesori. A fuma însemna să fiu liber. Tot astfel am descoperit un prieten, unul foarte apropiat; poate pe viaţă. Dacă aş renunţa aş simţi o pierdere ireparabilă, îndoită de faptul că pentru restul vieţii n-aş rezista văzându-i pe alţii bucurându-se de tovărăşia acelui prieten dispărut.

însă noi mai ştim - şi cum am putea ocoli faptul acesta, pentru că apărătorii sănătăţii sunt foarte eficienţi - că fumatul este dăunător, şi astfel începe lupta de o viaţă între a zice „da" sau „nu". Când aveam paisprezece ani, am hotărât că voi renunţa la optsprezece ani. Când am împlinit optsprezece, am amânat pentru douăzeci si unu. Când am ajuns la douăzeci şi unu, eram convins că voi renunţa din proprie voinţă până la treizeci. Acum, sărit de treizeci de ani, sunt sigur că pe la patruzeci voi scăpa de acest viciu. Totuşi, deocamdată fumez. De fapt, fumez chiar în aceste momente, iar după ce voi termina fraza, o voi citi suflând fumul spre ecran.

Bătălia interioară pe care o declanşează fumatul -a renunţa sau a nu renunţa - este oglindită de lupta civică purtată încă de când tutunul a fost adus din Americi în Anglia de Şir Walter Raleigh, în secolul al XVI-lea. La numai câteva decenii după ce Raleigh ne-a făcut dependenţi de iarba liniştitoare, moraliştii au

început să spună „nu", în 1604, regele lacob I, auto-intitulându-se apărător al moralei publice, tipul de om căruia îi făcea plăcere să tortureze vrăjitoarele, a publicat o diatribă împotriva fumatului, intitulată O critică a tutunului - un exemplu rar de scriere ce poate ieşi din pana unui moralist. Datorată parţial urii personale faţă de moravurile libertine si farmecului firesc al lui Şir Walter, Critica sa este o dezlănţuire acerbă care introduce toate argumentele împotriva fumatului ce sunt utilizate şi de detractorii săi de astăzi: e dăunător, duhneşte, soţia îl detestă, e egoist, necivilizat şi încurajează lenevia.

în primul rând, regele lacob se aprinsese la ideea că noi, bine crescuţii britanici, ne coborâm într-atât încât să maimuţărim obiceiurile unor sălbatici neciopliţi. Pentru el, fumatul era un obicei primitiv: „Ce onoare ori politică ne poate împinge să imităm manierele barbare si animalice ale indienilor sălbatici, fără de Dumnezeu şi leneşi, îndeosebi când e vorba de un obicei atât de

respingător şi puturos? De ce nu i-am imita umblând despuiaţi ca ei? Preferând mărgelele de sticlă, penele şi alte zorzoane, aurului şi pietrelor preţioase, aşa cum facem noi? Da, de ce nu îl negăm pe Dumnezeu ca să-1 adorăm pe diavol, aşa cum fac ei?" El considera tutunul o revoltă împotriva aşa-ziselor valori ale civilizaţiei: buna cuviinţă, venerarea banilor şi prosternarea în faţa Dumnezeului creştin.

Un alt argument adus de regele lacob împotriva fumatului este unul folosit şi de adolescenţii care nu fumează: că adoptăm obiceiul deoarece credem că e şic. „Nu putem fi mulţumiţi decât dacă imităm tot ce fac semenii noştri", scrie suveranul, fapt care seamănă

cu ceea ce ne spun părinţii: „Dacă Johnny sare de pe un pod, faci si tu la fel?"

A fuma, spune lacob, înseamnă să fii iresponsabil, să nu-ţi respecţi îndatoririle faţă de „rege şi Common-wealth". în plus, le face rău femeilor: „Soţului ar trebui să îi fie ruşine pentru că prin fumat dăunează înfăţişării delicate, sănătoase şi curate a obrazului soţiei sale în asemenea măsură, încât ea va trebui să îşi pângărească răsuflarea, ori să trăiască într-un chin permanent din cauza duhorii." Eseul se încheie cu o concluzie care condamnă: „Un obicei urât pentru ochi, detestabil pentru nas, dăunător pentru creier, primejdios pentru plămâni, căci prin fumul puturos şi negru, el seamănă cu duhoarea oribilă şi întunecată a iadului fără de fund."

Inutil să mai spunem că acea critică a regelui lacob n-a avut absolut nici un efect asupra obiceiurilor oamenilor; de aceea, un an mai târziu, el a încercat un atac mai direct: impozitul. Importatorilor li s-a cerut să „tuşească de" (pardon, să scoată) sase şilingi şi opt pence pentru fiecare jumătate de kilogram de tutun adus în ţară. Acest foc încrucişat - combinând propaganda antifumat cu impozitul punitiv asupra fumătorilor - este o metodă folosită şi în prezent de guvernele ţărilor occidentale, în Marea Britanic s-a interzis orice reclamă la tutun, iar noi plătim trei lire şi jumătate pe pachet către Trezorerie, drept taxe. Avertismentele de sănătate publică pe care le vedem împodobind pachetul de ţigarete devin, an de an, tot mai înspăimântătoare şi mai autoritare. După ce au apelat la sugestii blânde precum „Tutunul dăunează grav sănătăţii" sau „Fumatul de către gravide poate dăuna fătului", care erau plasate discret pe pachet, acum s-a cerut companiilor producătoare să imprime

inscripţia fără nici un echivoc „FUMATUL UCIDE" cu litere de o şchioapă şi cu un caracter de literă cum nu se poate mai urât. Vor avea efect aceste măsuri? Mă îndoiesc, în realitate, este greu de conceput o invitaţie mai ademenitoare la fumat pentru puştii de paisprezece ani, care sunt convinşi că vor trăi o veşnicie.

De ce a „prins" fumatul atât de bine şi de ce în acest moment al istoriei? Pentru profesorul universitar francez Richard Klein, autorul volumului Ţigările sunt sublime (1993), există un răspuns simplu: tutunul a fost necesar pentru a ne calma, deoarece traversarea epocii medievale, cu certitudinile ei religioase, ne-a făcut să devenim anxioşi. „Introducerea tutunului în Europa în secolul al XVI-lea a coincis cu naşterea Epocii Anxietăţii, începutul conştiinţei moderne care a însoţit universalizarea cărţilor tipărite, descoperirea Lumii Noi, avântul metodelor raţionale, ştiinţifice, şi, în paralel, pierderea siguranţei teologice medievale." Exprimat altfel: Lui Dumnezeu i-a părut atât de rău pentru om, încât i-a dăruit tutunul.

Scriitorul victorian J.M. Barrie, autorul cărţilor cu Peter Pan, a adoptat o atitudine pozitivă, susţinând că declinul epocii elisabetane a reprezentat un fel de an zero pentru fumători. El a scris un imn închinat tutunului, numit Doamna mea Nicotină (1890), o biografie a fumatului, unde afirmă că acesta ne-a trezit, ajutân-du-ne să devenim măreţi, nobili şi înţelepţi:

„Epoca elisabetană ar putea fi considerată începutul erei fumatului. Nici o persoană lipsită de prejudecăţi, care s-a gândit cât de cât la acest subiect, nu poate pune la îndoială corectitudinea metodei de a împărţi istoria în două perioade - înainte şi după

fumat. Când Raleigh, în onoarea căruia Anglia s-ar fi cuvenit să-şi schimbe numele, a introdus tutunul în această ţară, a început glorioasa epocă elisabetană. Sunt conştient că acele persoane detestate care au primit numele de Cercetători Originali susţin în prezent că nu Raleigh a fost autorul acelui debut; dar nu-mi voi pleca urechea la asemenea vorbe. Ştiu, simt că prin introducerea tutunului, Anglia' s-a trezit dintr-un îndelungat somn. Brusc, a apărut un nou avânt. Gloria existenţei a devenit ceva demn de menţionat. Bărbaţii, care până atunci erau preocupaţi doar de lucruri mărunte legate de casă, şi-au pus pipele între dinţi şi au devenit filozofi. Poeţii şi dramaturgii au fumat până ce toate ideile ignobile au dispărut din conştiinţa lor, fiind înlocuite de gânduri înalte cum lumea nu mai cunoscuse până atunci. Oamenii de stat care fumau nu s-au mai lăsat pradă geloziei meschine, fiind de acord să acţioneze laolaltă pentru binele public. Atunci când au înfruntat duşmanii, soldaţii si marinarii au simţit că luptă pentru pipele lor. întreaga ţară a fost animată de ambiţia de a se ridica la înălţimea tutunului. Pe scurt, fiecare avea permanent în faţă un ideal măreţ."

Legătura dintre idealurile măreţe şi fumat este, susţin eu, aceeaşi ca şi aceea dintre idealurile măreţe şi arta de a nu face nimic. Fumatul înseamnă lene şi e greu să gândeşti măreţ când trudeşti şi eşti ocupat. Ca şi pescuitul, fumatul

transformă omul de rând în ceva mai eroic, chiar complet; face stăpân din şerb. „Pipa", scria William Makepeace Thackeray, „aduce înţelepciunea pe buzele filozofului şi închide gura proştilor; naşte un stil contemplativ, inteligent şi sincer de conversaţie."

160

T O M

Lin Yutang, filozoful oriental preferat de mine, a fost un susţinător al fumatului. De fapt, s-a dovedit de o iresponsabilitate eroică în aceasta privinţă şi ne spune că „Am inaugurat o revistă numită Analects fortnightly (Analecte bisâptămânale), în care am încercat constant să dărâm mitul privind periculozitatea fumatului." Yutang subscrie alături de Thackeray la beneficiile filozofice ale fumatului. Fumatul, scria el în 1938, aduce „o stare de bine spiritual, de percepţie imaginativă şi alertă, şi o energie deplină, vibrantă şi creatoare - o condiţie necesară pentru a găsi plăcerea discuţiei cu un prieten lângă foc sau pentru a crea o atmosferă caldă când citeşti o carte veche ori pentru a conferi o cadenţă perfectă a cuvintelor şi gândurilor în cazul unui scriitor."

Fumatul a avut mereu legătură cu lenea. Regele James i-a avertizat pe fumătorii înrăiţi că „toţi se vor simţi slăbiţi, cu spiritul amorţit şi, în cele din urmă, ca nişte zei leneşi şi adormiţi, vor termina în letargie." Numai că noi, „zeii leneşi şi adormiţi" vedem această infuzie de letargie drept ceva pozitiv, în Ţigaretele sunt sublime, Richard Klein îşi susţine punctul de vedere în termeni aproape poetici: „Momentul în care ia ţigareta permite omului să deschidă o paranteză în timpul experienţei comune, un spaţiu şi un timp de atenţie încordată care dă naştere unui sentiment de transcendenţă, evocat prin ritualul focului, al fumului, al jarului care leagă mâna, plămânii, respiraţia şi gura. Ea aduce un mic influx de infinit ce modifică oarecum perspectivele şi îngăduie, chiar dacă pentru scurtă vreme, o situare extatică în afara sinelui." Uff! Deci asta facem când luăm o pauză de ţigară, când stăm extaziaţi în faţa uşii biroului.

Ghidul Iene5u/ui 161

Ca şi pescuitul, fumatul armonizează activitatea şi inactivitatea. Când fumăm, nu facem nimic, ci doar fumăm. Suntem şi ocupaţi şi imobili. Acest paradox este exprimat în mod elocvent de Oscar Wilde în Importanţa de a fi onest (1899):

„DOAMNA BRACKNELL: [...] Fumezi? JACK: Mda, trebuie să recunosc că fumez. DOAMNA BRACKNELL: Mă bucur să aud asta. Un bărbat trebuie să aibă o ocupaţie."

Fumatul şi lenea merg mână în mână, în parte şi pentru că e aproape imposibil să faci o muncă fizică (deşi se poate concepe) în vreme ce fumezi. „Fumătorul de ţigarete trebuie să aibă în fiece clipă mâinile şi buzele libere; prin

urmare, el nu poate fi o persoană ambiţioasă sau un lucrător şi nici, cu foarte puţine excepţii, poet sau artist; i se interzice orice activitate, până şi inefabila plăcere de a face amor." Aşa scria Theodore de Banville, critic francez şi prieten al unor fumători precum Baudelaire şi Manet, în 1890.

Francezii sunt mai predispuşi la contemplări abstracte, de aceea nu mă surprinde că sunt extrem de buni la fumat. Orice şcolar cu pretenţii intelectuale păstrează cu sfinţenie în minte faimoasa fotografie a lui Albert Camus amintind de Bogart cu gulerul ridicat, o ţigară între buze şi o expresie de detaşare amuzată pe chip. Iar Jean Paul Sartre, tovarăşul său întru existenţialism, când i-a fost cerut în anii '40 de reporterul unei reviste să numească cele mai importante lucruri din viaţa lui, a răspuns: „Nu ştiu. Totul. Viaţa. Fumatul." Am putea spune chiar că fumatul pune de fapt laolaltă existenţa şi nimicul: în timp ce fumezi,

poţi practic exista pentru o clipă, dar fumatul este în acelaşi timp un nimic, ceva fără utilitate practică. Tot un francez a rostit următoarele: La cigarette: faire vivre tont en tuant: fumatul te face să te simţi viu în vreme ce te ucide.

în Franţa, iconografia fumatului este intim legată de ideile de libertate şi abandon. Acolo găseşti hârtie de ţigarete Le Zouave înfăţişând un soldat algerian; ai imaginea unei ţigănci pe Gauloises, un soi de Carmen a lui Bizet, adică o femeie primejdioasă, în afară de Camei, pachetele de ţigări americane şi britanice nu prezintă imagini. Ele se bazează pe inscripţii. (Şi aţi observat că numele e cu atât mai măreţ cu cât ţigările sunt mai ieftine? Camei sunt scumpe, Mayfair şi Superkings sunt ieftine.)

Fumatul ca expresie a voinţei de libertate a fost remarcat şi de Virginia Nicholson în studiul dedicat scriitorilor şi artiştilor britanici radicali de la începutul secolului XX, Printre boemi (2002):

„Fumatul a fost considerat de multă vreme de către boemi drept o activitate de primă importanţă, aproape o iniţiere poetică. Ca şi fumatul de marijuana de rnai târziu, a fost preamărit de contemporanii romantici ai lui Theophile Gautier în versuri şi ficţiune. Arthur Ransome a pus laolaltă conversaţia, băutul şi fumatul drept trei plăceri indispensabile ale vieţii - de care trebuie să te bucuri în compania a «cinci, şase prieteni»".

Aşadar, era normal ca fumatul să fie adoptat de femeile mai bărbătoase ale epocii, în pragul mişcării feministe:

„Dar femeile nu s-au arătat încântate pentru că li se refuzau astfel de plăceri; de aceea, refugiile masculine ale lui Ransome au fost curând invadate de

femei emancipate, etalându-şi ţigările. Romanciera contemporană Ethel Mannin îşi aminteşte cât de sfidător părea acel mod de comportament pe atunci: «Să fi fost 1916 sau 1917, în nici un caz mai târziu. Fata, al cărei nume mi-1 amintesc, Monica, mi-a oferit o ţigaretă turcească Reszke dintr-un pachet mic şi apoi amândouă ne-am aşezat ca două vicioase, cu ceştile de ceai si prăjiturelele, fumând în public.»"

Această dorinţă de independenţă a fost exploatată în anii '20 de producătorii de Lucky Strike, care si-au numit ţigările „torţe ale libertăţii" în efortul, reuşit de altfel, de a atrage femeile la fumat. Ideea a fost folosită din nou în anii '60 de Virginia Slims, cu lozinca You've come a long way, baby („Ai bătut cale lungă"). Fără îndoială că doamnele boeme s-au bucurat de aura de nepăsare şi delăsare pe care le-o conferea fumatul. Şi revenind în secolul al XIX-lea, Baudelaire a remarcat în Leş salons de 1848 aceeaşi atitudine la prostituatele din bordelurile pariziene: „Lungite, ele se etalează în atitudini disperate de plictis, într-o indolenţă de bar, cu un cinism masculin, fumând ţigarete ca să-şi omoare timpul cu resemnarea fatalismului oriental."

Fumatul este şocant, puturos, inutil, dăunător sănătăţii; nici nu ne miră că i se opun acei nefericiţi în fruntea cărora se află primarul New Yorkului, Bloomberg, care se simt apăsaţi de un sentiment de răspundere civică. (Tom, amicul meu newyorkez, mi-a spus că sunt atâţia oameni care fumează pe stradă,

încât trebuie să intri undeva ca să respiri aer curat.) Iar pentru Lin Yutang, chiar acest lucru este un avantaj al fumatului. El îi irită pe oamenii mari, buni, raţionali, corecţi, cumsecade şi de bun-simţ:

„Chiar dacă-mi plac persoanele rezonabile, detest fiinţele perfect raţionale. Mă tem şi mă simt nelalocul meu când intru într-o casă în care nu există scrumiere. S-ar putea ca încăperea să fie prea curată şi prea ordonată, pernele la locul lor, iar oamenii, corecţi şi lipsiţi de sentimente. Şi imediat sunt silit să adopt cel mai cuminte mod de comportare, sinonim cu cel mai inconfortabil mod de comportare."

Fumatul realizează ceea ce ar trebui să realizeze marea satiră: îi calmează pe cei nenorociţi şi îi nenoroceşte pe cei calmi. Cei buni detestă obiceiul - comentatorii liberali încă se întreabă de ce oamenii săraci îşi risipesc resursele financiare, şi aşa reduse, pe fumat, fără a înţelege că acesta le face de fapt viaţa suportabilă. Cei oprimaţi iubesc fumatul. Scriind despre dificultatea de a fi Fără o

letcaie în Paris şi Londra, George Orwell a spus: „Tutunul făcea totul suportabil." Iar în Oameni de duzină, Barbara Ehrenreich afirmă că fumatul le conferă o senzaţie trecătoare de autonomie chelneriţelor din restaurantele de mâna a doua: „Munca o faci pentru alţii; fumatul îl faci pentru tine. Nu înţeleg de ce cruciaţii campaniei antifumat nu au priceput elementul de autocompătimire sfidătoare care face ca obiceiul să fie atât de îndrăgit de victime - ca şi cum la locul de muncă din America singurele lucruri pe care oamenii le ştiu doar ale lor sunt tumorile pe care şi le bibilesc si momentele libere pe care le dedică alimentării acestora."

Iar acum să trecem la o întrebare importantă: cum se fumează? Adevăraţii leneşi ar trebui să-şi ruleze singuri ţigările? Sau să fumeze ţigarete gata făcute? Sau trabuc? Ori pipă? Să căutăm un sfat din partea unui poet:

„Sublim tabac! Marinărească trudă,
Ori tihna turcului, aroma-ţi crudă
Le însoţeşte, în harem, pe val,
Căci tu eşti opiului egal,
Magnific peste poate în Stambul,
Prin Ştrand sau Wapping, iar iubit destul,
Divin în narghilea, grozav în pipă,
De ambră-n aromatica risipă,
Mai orbitor ca orice vrăjitoare
Când eşti în straiele-ţi strălucitoare
Darămite-n pielea goală 'când te-aduc
Adoratorii tăi! Dă-mi un trabuc!"1

Aşa se exprimă Lord Byron (în Insula, 1823), care a preferat trabucul gol-goluţ în dauna delicatei şi îmbrăcatei pipe. însă astăzi necazul este că trabucul tinde să fie perceput mai curând ca un simbol al stării sociale decât ca instrument ce oferă plăcere. Trabucul te duce cu mintea la capitalistul bogat şi mulţumit de sine, nu la poet/filozof/călugăr. Aşa cum remarca Walt Whitman, trabucul „are la un capăt un jar ce scoate fum si o scânteie arogantă la celălalt".

Eu unul sunt adeptul ţigărilor rulate personal, un obicei pentru care sunt ironizat de fumătorii de ţigarete

1 Byron, Opere, voi. 2, trad. Aurel Covaci, Ed. Univers, Bucureşti, 1985, p. 398 (n. tr.).

gata făcute, care spun că ar trebui să fumez ceva „ca lumea" şi să mă scutesc de chinul de a le rula. Dar există şi ţigări prerulate, la îndemână. Pentru mine, însă, actul de a mi le pregăti constituie o parte a plăcerii, în timp ce le fac nu pot lucra, aşa că ţigara pregătită de mine prelungeşte plăcerea fumatului. Apoi, ele ţin mai mult şi se sting mai des. In plus, oferă un fum mai satisfăcător (mărcile cu conţinut redus de gudron sunt ipocrite; ori fumezi, ori nu). Avantajul definitiv al ţigării rulate este că revine mai ieftină decât cea gata pregătită.

înainte de anii '60, gânditorii şi scriitorii iubeau pipa. Utilizarea ei aproape că a dispărut, însă la cumpăna dintre secole se părea că toată lumea fuma doar pipă. în Doamna mea Nicotină de J.M. Barrie şi în mai toată opera lui Jerome K. Jerome, scriitorilor si amicilor acestora rareori le lipsea pipa din gură. Pe masa mea de lucru se află un exemplar din Pi f a şi punga de tutun: Cartea de poezie a turnătorului, publicată în 1894, care cuprinde o sută treizeci şi patru de poezii spre lauda fumatului.

„O, binecuvântata pipă, Ce-o ţin acum în mână-o clipă, O încântare-i rotunjitul tău căuş Neted şi negru, parcă dat cu tuş."

Ei, şi dumneavoastră, doar n-am susţinut că asta este poezie adevărată.

Trebuie să spun că aş recomanda pipa celui dornic să se iniţieze în lenevie. Dacă rezistă ironiilor şi do-jenilor celor iubiţi, atunci adoptarea ei poate fi un mod de a reveni la epoca dispărută a reflecţiei elegante. Pipele cer timp şi calm. Fumez şi eu din când în când

câte una. Prietena mea, Victoria, o detestă. Când am întrebat-o de ce - poate nu-i place mirosul - mi-a răspuns: „Nu. E vorba de atitudine." Presupun că nu suportă să mă vadă lenevind. A zis că am voie să pufăi din pipă, numai să nu mă vadă şi să nu-i trimit fotografii în care apar fumând pe domeniul public. Mare păcat, fiindcă aş fi vrut să fiu prezentat fumând pipă în fotografia mea de autor. Consider că pipa ar fi transmis dragostea faţă de lejeritate şi contemplaţie; cred însă că nu se cuvine să tulbur armonia casnică -un subiect care, întâmplător, apare destul de frecvent în antologia Pipa şi punga de tutun. Mulţi poeţi sunt frământaţi de vechea dilemă a fumătorului: ori trabucul, ori soţia - şi în general optează pentru trabuc, la fel ca Rudyard Kipling:

„Milioane de-alde Maggie gata-s să suporte jugul, O femeie-i tot femeie, dar trabucul scoate fumul."

Partea bună a fumatului de pipă este că nu trebuie să renunţi la ţigarete. Mallarme propunea „ţigarete vara, pipă iarna". Cred că idealul ar fi să ai de toate în casă: o pipă şi întreaga panoplie de produse pentru pipat: un cartuş de ţigarete; o uncie de tutun de rulat ţigări şi multă hârtie Rizla, plus un morman de trabucuri fine pentru ocazii deosebite. Am înţeles că în epoca victoriană, în casele mai înstărite, „masa de fumat" era un element obişnuit. Ea punea la dispoziţie tot soiul de sertare şi policioare pentru depozitarea diferitelor articole necesare fumătorului împătimit. Ştim, desigur, de existenţa redingotei de fumat

(smochingul): acel halat de zi care, presupun eu, avea rolul practic de a absorbi mirosul de fum, pentru ca

bărbatul să se poată retrage în încăperea unei doamne fără a-i jigni nasul delicat. Fesul, se spune, a fost inventat avându-se în vedere acelaşi scop. Serios, păcat că acea epocă de aur a apus.

Vor învinge moraliştii? Opozanţii tutunului sunt puritanii, controlorii, constructorii de baraje, oamenii băgăreţi - cei care, împotriva naturii, încearcă să redirecţioneze impulsurile oamenilor într-un sens contrar dorinţelor fireşti, chiar ale lui Dumnezeu, am putea spune. Fumătorii se lasă duşi de curent, însă ar putea muri de timpuriu.

Se afirmă că una dintre problemele fumatului este efectul nedorit produs asupra nefumătorilor. In epoca victoriană, când fumătorii erau mai degrabă toleraţi decât surghiuniţi în frig, locuinţele aveau fumoare, unde ei se puteau retrage pentru a-şi satisface viciul fără a-i deranja pe ceilalţi. Fumoarele ar trebui readuse în case şi în clădirile de birouri. S-ar cuveni să fie confortabile, ca nişte cluburi; să pună la dispoziţie cărţi şi ziare, devenind locuri pentru gândire, meditaţie şi digestie.

Ar trebui să ne cumpărăm fesuri şi smochinguri. Să ne rulăm singuri ţigările. Pe scurt: să sărbătorim fumatul şi să scăpăm de sentimentul de jenă care planează asupra noastră, în mod paradoxal, cred că dacă s-ar proceda astfel, am fuma mai puţin. Libertatea ar aduce cu sine şi responsabilitatea.

Ora 9 seara CASA LENEŞULUI

„Fără să te clinteşti din loc Poţi cunoaşte-ntreaga lume; Fără să priveşti pe fereastră Vezi drumul spre paradis."

Lao Tzu, Tao Te Ching (cea sec. al IV-lea î.Hr. >

„Şi vânt, şi ploi la geamuri par să bată, Iar cerul şi pământul se fac una. Dar loc nu vor găsi ca să- străbată Şi-atunci cu-atât mai dulce-n casă-i tihna." James Thompson, Castelul indolentei (1748)

Odată, la o discuţie, am făcut o glumă: „Statul în casă este noua modalitate de a ieşi." Lucram la ziarul Guardian si mă ocupam de un proiect special, creând un supliment numit Spaţiu, despre cămine şi interioare. Voiam să-i entuziasmez pe cei de la departamentul de publicitate şi am încercat asta cu ajutorul mottoului de mai sus pe care îl consideram extrem de spiritual.

Deşi cam trăsnită şi specioasă, exprimarea conţine un grăunte de adevăr. Ieşirea mereu în oraş poate fi apăsătoare. Intră în categoria muncă grea. încercarea de a fi la curent cu fiecare nou bar, club, film, spectacol sau grup muzical reprezintă o slujbă cu normă întreagă, iar asta îţi dă senzaţia că în alte locuri s-ar putea petrece lucruri mai interesante. Mergi la un bar la modă şi te simţi au courant vreme de câteva minute, după care afli că în cotloanele lui există o încăpere pentru VIP-uri; poate că acolo se întâmplă ce e mai important, te gândeşti. Iar dacă pătrunzi într-una dintre aceste încăperi, constaţi că oamenii interesanţi tocmai au plecat la un hotel. Ajungi la hotel şi te trezeşti vorbind de unul singur la un umeraş, pentru că personalitatea a plecat. Vorbeşti cu vedeta şi descoperi că e plicticoasă. Efortul psihic e mult prea mare. De aceea, hotărârea de a rămâne acasă constituie o mică victorie a sufletului, aşa cred. Asta înseamnă că, măcar pentru o seară, laşi deoparte lumea şi seducţiile ei. îţi zici: „Nu-mi pasă." O să-ţi creezi propriul paradis alcătuit din perne moi, televizor şi pizza, propriul castel al indolenţei.

Gândind simplu, desigur, şederea între patru pereţi este visul oricărui leneş, datorită efortului fizic

minim pe care îl presupune. Se evită astfel preocuparea plicticoasă şi costisitoare de a te pregăti, ieşirea din casă, drumul până nu ştiu unde, participarea la eveniment, apoi, când totul se încheie, deplasarea spre casă, şi mai plicticoasă şi mai scumpă. Deseori, distracţia e căutată din obligaţie, nefiind mereu propria opţiune. Planurile migăloase de distracţie, aşa cum pe drept cuvânt spunea dr. Johnson, rareori îţi oferă serile cele mai reuşite, care de obicei vin pe neaşteptate, când te laşi în voia sorţii, a aleatoriului si a haosului.

Dincolo de atracţiile evidente ale şederii acasă, există şi beneficii sociale şi spirituale pe care le prezintă acest fel de inacţiune, în primul rând, statul acasă reprezintă un atac la adresa culturii acţiunii, care ne asaltează. Dacă mergeţi prin oraş în cursul zilei, e imposibil să nu remarcaţi numărul de afişe si firme de magazine care ne îndeamnă să acţionăm. Mergi, mergi, mergi! MTV şi alte canale de televiziune prin satelit ne bombardează cu imagini înfăţişând oameni care plonjează din cer, săritori cu coarda, concursuri de skateboard, de snowboard, schiori pe apă, surfişti, bi-ciclisti căţărându-se pe munte, curse de maşini pe teren accidentat, iar mesajul este fără echivoc: „Ieşi din casă, fraiere! Uite ce grozav e! Nu mai sta între patru pereţi! Fă ceva! Orice! Nu te opri. Nu mai gândi. Dă-i drumul! Fă-o acum!"

Leneşul urmăreşte acest talmeş-balmeş sinistru de opţiuni de stiluri de viaţă si hotărăşte: „Nu, n-o face. Pur şi simplu, nu. Nu pleca - stai." în loc să iasă, decide să rămână, să existe. Leneşul are un suflet căruia îi trebuie contemplaţie şi, în locul concediilor active de divertisment şi al nopţilor tematice petrecute în oraş, visează să stea într-o colibă de pe un deal din

China, să-si lase bărbuţă şi să poarte un zâmbet fericit pe buze, meditând la frumuseţea naturii şi la neghiobia omului, într-adevăr, mulţi dintre cei mai înţelepţi gânditori ne sfătuiesc să stăm acasă.

Versurile de la începutul capitolului sunt extrase din filozofia chineză clasică, Tao Te Ching. Scrise în secolul al IV-lea î.Hr., paternitatea lor este nesigură, dar mulţi savanţi le atribuie unui scriitor pe nume Lao Tzu. Tao Te Ching este textul principal din curentul de gândire chinez cunoscut sub numele de taoism. Plin de paradoxuri, tema sa principală este wu vcei - filozofia inacţiunii. Chinezii bătrâni şi surâzători ţineau la imaginea râului care, în drumul său dinspre munţi spre mare, alege calea minimei rezistenţe şi astfel creează meandre unice prin frumuseţe. Wu wei ne îndeamnă să mergem ca râul în viaţa de zi cu zi; să ne abandonăm sorţii şi să plutim la vale blând, cu detaşare, uimire perpetuă şi înţelepciune. Cred că aforismul „Lucrurile bune li se întâmplă celor ce aşteaptă" ar fi cea mai bună caracterizare. Taoiştii consideră că există o forţă nevăzută care stăpâneşte evenimentele, iar calea cea mai înţeleaptă este să cedăm în faţa ei şi să renunţăm la vanitatea noastră:

„Fa doar ce nu presupune nici o acţiune, iar ordinea se va înstăpâni."

Fiind mereu ocupaţi, sâcâindu-i pe alţii, făcând câte ceva, ne irosim energia, ca şi cum am încerca să vâslim împotriva curentului. Asta înseamnă icnete, gâfâieli si sudoare, şi prea puţină deplasare. Politic vorbind, taoismul predică o înţelepciune similară. Oamenii fac

prea multe eforturi, ni se spune. Politicienii ar trebui să nu se mai amestece şi să-i lase pe oameni să-şi trăiască viaţa în linişte:

„Fiindcă cei învestiţi cu autoritate iubesc prea mult acţiunea, popoarele sunt greu de guvernat."

Teoria mea este că lumea se împarte în două: leneşi şi antilenesi. Pe aceştia din urmă îi botez acum „pisălogi". Ei sunt oameni pe care pur şi simplu nu-i lasă inima să nu se amestece în viaţa altora. Le lipseşte imaginaţia, cred în

munca îndârjită, în exploatare şi ipocrizie, şi devin politicieni, birocraţi şi îmbuibaţi perfecţi. Vor ca mereu să se întâmple câte ceva, dar nu le pasă ce anume, îşi impun părerile prin forţa legii, coerciţie şi cu ajutorul presei si-şi justifică acţiunile spunând că au creat slujbe ori au redus costurile, au sporit cheltuielile sau au realizat profituri pentru acţionari. „Trebuie făcut ceva!" - aceasta e lozinca lor. Şi trec la treabă, ridicând zgârie-nori, centre sociale, baraje şi autostrăzi, dar le şi place să se vâre în planurile altora - refuzând să aprobe planurile cuiva de a lărgi ferestrele unui hambar cu câţiva centimetri, de exemplu. Mai grav este că „pisălogii", nemulţumiţi de faptul că fac ei înşişi lucruri, încearcă să ne oblige şi pe noi, leneşii, să procedăm la fel. Cel mai convingător exemplu din istoria recentă este reprezentat de încercările guvernului britanic de a sili şomerii fericiţi să-şi ia slujbe cu program normal, fără sens şi înjositoare. „Statul modern", scria C.S. Lewis în 1958, „nu există ca să ne protejeze drepturile, ci ca să ne facă bine sau să ne facă buni - în orice caz, ca să ne facă ceva sau să ne determine să facem ceva." în loc să găsească

lucruri de făcut" pentru oameni, n-ar fi mai de bun-simţ să ne ajute să nu facem nimic? în presă, pisălogii pun la dispoziţia bieţilor oameni nenumărate sfaturi pe care nu le-a cerut nimeni.

Nenorocirea este că oamenii care fac, pisălogii, reuşesc să strice tot. Blaise Pascal, marele filozof şi matematician francez cunoscut îndeosebi pentru lucrarea intitulată atât de modest Cugetări, dar care a inventat şi transportul public, a reflectat asupra acestui subiect. Cugetările (1670) au fost scrise în apărarea creştinismului ca singura religie adevărată şi, drept urmare, deranjează sensibilităţile pluraliste de astăzi. Cu toate acestea, în ele găsim gânduri atât de profunde, încât merită să aruncăm o privire asupra lor. Iată cum îi caracterizează Pascal pe pisălogi:

„Când, din întâmplare, am început sa iau seama la diferitele frământări ale oamenilor, la pericolele şi ostenelile cărora trebuie să le facă faţă la Curte, sau în război, care stârnesc atâtea certuri, patimi, lovituri îndrăzneţe şi de atâtea ori necurate etc., am constatat că toată nenorocirea li se trage numai din faptul că nu ştiu să stea liniştiţi într-o cameră. Dacă unui om, având din ce să trăiască, i-ar face plăcere să stea la casa lui, nu si-ar mai părăsi-o ca să pornească pe mare sau la asediul vreunei fortăreţe. Nu s-ar plăti atât de mult pentru o funcţie în armată dacă n-am găsi de nesuportat să nu ne mişcăm din oraş, după cum

conversaţiile şi distracţia jocului nu au căutare decât pentru că nu ne face plăcere să stăm acasă."1

1 Blaise Pascal, Cugetări (texte alese), trad. loan Alexandru Badea, Ed. Univers, Bucureşti, 1978, p. 48-49 (n. tr.).

Ghidul lenp 17r

Hitler, Stalin, Mao, Idi Amin, Mussolini: înainte de toate, aceştia au fost pur şi simplu birocraţi înguşti la minte. Ei au profitat de temerile popoarelor pe care le conduceau pentru a le promite o eficienţă perfectă, care i-a liniştit şi înşelat pe oamenii slabi. „S-ar părea că majoritatea necazurilor lumii sunt provocate de oameni care sunt prea ocupaţi", a scris Evelyn Waugh. „Dacă politicienii şi oamenii de ştiinţă ar fi mai leneşi, am fi cu mult mai fericiţi."

Cei care-şi iau zile libere, care fac un pas înapoi ca să admire lumea, cei leneşi, cei ce nu se lasă pisă-logiţi, scriitorii, poeţii şi muzicienii realizează mult mai multe pentru a face ca viaţa să merite a fi trăită, producând cultură, însă nu se prea amestecă în felul în care se desfăşoară lucrurile, în gestionarea infrastructurii, în birocraţia spitalicească sau sistemul de învăţământ, în consiliul local sau circa financiară. Şi asta deoarece consideră că astfel de lucruri sunt extrem de plicticoase, în loc să încerce să schimbe modul în care trăiesc oamenii, ei se concentrează asupra transformării propriei vieţi. Aş spune că, dacă n-ar exista celibatul, abstinenţa şi, în general, lipsa oricărei distracţii, călugării ar avea o viaţă plăcută. Ei s-au retras din lume şi s-au dedicat rugăciunilor şi studiului. Atenţie, mă refer la călugării care gândesc şi au tot timpul la dispoziţie, care sunt scutiţi de imperativul de a face bani şi de a ţine pasul cu moda, ceea ce reprezintă un efort cumplit, cei care au creat marea artă a lumii în Evul Mediu.

Acasă, poţi fi liber şi nestăpânit, în Ce este anapoda pe lume, G.K. Chesterton a atacat ideea potrivit căreia căminul acţionează ca o constrângere. El susţinea altceva: „Căminul este singurul loc în care domneşte

libertatea. Ba nu, este singurul loc în care domneşte anarhia. Este singurul loc de pe pământ unde omul poate modifica totul peste noapte, poate face o experienţă sau trăi o fantezie[. . .]. Acolo, omul îşi poate permite să poarte halat şi papuci, dar sunt sigur că aşa ceva nu i s-ar îngădui la Savoy."

Cea mai impresionantă operă literară scrisă vreodată în favoarea şederii acasă este în răspăr, de J.K. Huysmans, publicată în 1884. Huysmans a fost un scriitor decadent de la sfârşitul secolului al XlX-lea care avea o slujbă pe timp de zi- a lucrat treizeci de ani ca funcţionar la Ministerul de Interne. Noaptea, însă, îşi lăsa imaginaţia să zburde liberă şi astfel a creat una dintre cele mai fascinante opere ale epocii. In răspăr constituie un studiu al unui dandy pe nume Des Esseintes. După ce a epuizat plăcerile oferite de oraş şi nu a reuşit să descopere sensul vieţii în sexul deşănţat şi în nopţile pierdute, el hotărăşte să se retragă într-un conac aflat pe un deal si să-şi creeze propria realitate artificială, un paradis de culori, mirosuri şi frumuseţe, totul comandat printr-o mulţime de dispozitive mecanice ingenioase. Este motivat de lenevia trupească şi snobismul minţii. Nu vrea să se obosească deloc; nu vrea să mai convieţuiască cu oamenii pe care îi consideră vulgari fără putinţă de scăpare. A te deranja singur, consideră Des Esseintes, este vulgar. Cu resursele sale interne şi cu ajutorul cărţilor, nici nu este nevoie să se deplaseze, „să acţioneze":

„Călătoria era pentru el inutilă şi imaginaţia îi părea în stare să înlocuiască din plin vulgara realitate afaptelorf...]. Negreşit că te-ai putea deda, de pildă, unor lungi explorări stând la colţul sobei, ajutând la

nevoie închipuirea îndărătnica sau lentă prin lectura sugestivă a unei opere în care se narează despre îndepărtate călătorii."1

Des Esseintes nu suportă materialismul lumii si filistinismul pe care îl percepe la fiinţele care-1 înconjoară:

„Presimţea o neghiobie atât de incorigibilă, o asemenea repulsie faţă de ideile lui, un atare dispreţ pentru literatură, pentru artă, pentru tot ce el adora, implantate, ancorate în capetele acestea înguste de neguţători preocupaţi numai de pungăşiile lor şi accesibili numai distracţiei vulgare a spiritelor mediocre - politica - încât se întorcea acasă turbat şi se încuia cu cărţile sale."2

Huysmans intenţionase să scrie despre un personaj care „a descoperit în artificialitate ceva specific pentru dezgustul stârnit de problemele vieţii şi de manierele americane ale vremii sale. Mi 1-am imaginat găsindu-şi drumul în zbor către ţara viselor, căutân-du-si refugiul în iluzii extravagante, trăind singur şi izolat, departe de lumea contemporană, într-o atmosferă care sugerează epoci mai prietenoase şi medii mai puţin odioase."

Aşadar, scăpat de toţi activii pisălogi, personajul lui Huysmans începe să-şi construiască propria lume minunată. Ajutat de câţiva servitori buimaci, el îşi foloseşte averea considerabilă şi imaginaţia ca să

1 Joris-Karl Huysmans, în răspăr, trad. Georgeta Horodinca, Ed. Minerva, col. BPT, Bucureşti, 1974, p. 24-24 (n. tr.).

2 Ibid. p. 29 (n. tr.).

construiască o realitate absurd de extravagantă. Primul pas este să doarmă în cursul zilei şi să devină activ noaptea:

„El dorea culori a căror expresie să iasă în evidenţă la lumina artificială a lămpilor; puţin îi păsa dacă la lumina zilei erau insipide şi reci, deoarece el nu trăia de fapt decât noaptea, gândind că numai în vecinătatea umbrelor te simţeai mai acasă, mai singur; ele stimulau mintea care numai atunci devenea cu adevărat scânteietoare; simţea o plăcere deosebită să stea într-o cameră luminată din plin, care să fie singura trează, singura de veghe, în mijlocul caselor întunecate şi adormite, un fel de plăcere în care intra poate şi un strop de vanitate, o satisfacţie cu totul aparte, încercată doar de acei muncitori care continuă să lucreze târziu şi, în momentul când ridică perdelele ferestrelor, zăresc în jurul lor totul stins, totul mut, totul mort."1

Probabil cea mai cunoscută dintre inovaţiile lui Des Esseintes este ţestoasa de aur. El se gândeşte că ar fi plăcut să aibă în camera de zi un ornament care să se mişte, de aceea doreşte ca o ţestoasă să aibă carapacea placată cu aur şi încrustată cu pietre preţioase. Un alt capriciu este invenţia pe care o numeşte „orga de gură", o maşinărie complicată care oferă picături de diverse lichioruri din numeroase robinete, ideea fiind amestecarea lor pe cerul gurii pentru a se crea o simfonie de arome. El mai comandă cele mai pretenţioase, delicate şi fragile flori de seră ca să-si decoreze casa.

1 Ibid. p. 15 (n. tr.).

Există şi o agreabilă undă de umor negru ce mai taie din elanul descrierilor minuţioase ale experimentelor făcute de personaj: ţestoasa moare, observă el într-o seară si, după descrierea în detaliu a orgii pentru gură, Des Esseintes constată că nu are chef să aştepte până ce se va încheia întreaga procedură şi atunci se serveşte cu o înghiţitură de „whisky de Irlanda", după care se aşază. Şi nu mai e nevoie s-o spunem dar, şi florile se vestejesc de asemenea.

în cele din urmă, Des Esseintes este învins de pi-sălogi. Stilul său de viaţă îl face să se îmbolnăvească, iar doctorii spun că trebuie să se întoarcă la Paris, să iasă în oraş, să se distreze şi să stea de vorbă cu lumea, în caz contrar, soarta lui va fi „nebunie urmată în scurtă vreme de o tuberculoză". Nemulţumit, Des Esseintes cedează în faţa acestor sfaturi: „Oare nu se surghiunise el însuşi din

societate? Cunoştea el un singur om care să fi încercat, ca el, să ducă o viaţă retrasă, o viaţă de contemplaţie, care să se închidă în visul său? Cunoştea el oare un om capabil să aprecieze gingăşia unei fraze, subtilitatea unei picturi, chintesenţa unei idei, un om al cărui spirit să fie destul de cizelat ca să-1 înţeleagă pe Mallarme si să-i placă Verlaine?1"

S-a putea ca proiectul lui Des Esseintes să fi eşuat, dar asta nu înseamnă că nu trebuie să ne inspirăm din încercarea lui eroică de a-si înălţa sufletul prin mobilarea interiorului, în prezent, problema este că moda pentru interioare a devenit o asemenea industrie, o preocupare atât de răspândită, încât a căzut pradă aceloraşi anxietăţi ca orice alt aspect al vieţii, adică: Nu-i aşa că sunt cel mai tare, că sunt bogat? Ne slujim

1 Ibid. p. 244 (n. tr.).

de îmbrăcăminte şi de decorarea casei ca să ne etalăm puterea şi averea. Acestei puteri i se conferă un asemenea statut înalt, încât exercită asupra noastră aceeaşi forţă pe care o exercitau altădată virtuţi precum ;bun-gust" sau „rafinament" sau „curăţenie." „E tare!" am putea spune despre locuinţa unui prieten burlac, la fel cum, în urmă cu o sută de ani, am fi zis pe un ton aprobator: „E foarte curată."

Revistele pentru interioare şi programele TV care prezintă viaţa de un idilism imposibil au şi ele un rol în această conspiraţie de a ne face să ne simţim mărunţi. „Realizaţi aspectul" este propunerea pe care o folosesc revistele atunci când prezintă o serie de produse similare cu cele văzute în camera de zi a unei celebrităţi. Asta este o pură fantezie: casa nu este idilică, obiectul nu ne va ajuta să „căpătăm aspectul" şi nici nu ne va aduce vreo satisfacţie de durată în afară de emoţia resimţită la cumpărare, ca să nu mai vorbim de munca enormă pe care o presupune realizarea respectivului aspect, în plus, obiectele sunt enumerate în speranţa că producătorii vor cumpăra spaţiu publicitar în revistă, sporindu-i astfel profiturile, iar ea se bazează pe nesiguranţa noastră pentru a ne determina să cumpărăm lucruri. Asemenea programe ne fac să ne simţim prost: în desenul animat The Simysons, Marge citeşte o revistă numită Case mai bune, cu subtitlul „Decât ale voastre". După mine, scopul interiorului trebuie să fie acela de a ne ajuta să evadăm din lumea exterioară, nu să o aducem pe aceasta în căminul nostru, cam în acelaşi mod în care leneşul scapă de ea retrăgându-se în propria sa lume interioară. Unde credeţi? în mintea sa; si în pat.

Acest ideal de interior alternativ se regăseşte în scrierile chinezeşti si în stilul de viaţă al boemilor care-şi iau libertăţi fără constrângeri, al scriitorilor, artiştilor şi intelectualilor englezi şi nu numai de la începutul secolului XX, pe care i-am întâlnit deja. Idealul boem-chinez îmbină simplitatea şi armonia cu natura. Acest lucru prezintă avantajul că face accesibil interiorul individual. „Ne vom construi casele[...] atât de simple şi de elementare, încât ele se vor potrivi în locurile izolate dintre dealurif...] fără a deranja armonia peisajului ori cântecul păsărilor" - iată visul scriitorului preboem Edward Carpenter în 1889.

într-un roman al de acum uitatei Ethel Mannin, eroul priveşte cu plăcere în jurul casei lui modeste: „îi place încăperea goală, cu fereastra înaltă şi pereţii de culoare deschisă, rafturile de cărţi şi divanul cu pătura în dungi albastre şi galbene, ţesută de mână, scaunul vechi din lemn de stejar cu şezutul din pai şi masa de un albastru-pal, covoraşul din pai[...]. Asta reduce la simplitate meseria de a trăi."

Simplu înseamnă mai puţină muncă şi mai puţine cumpărături. Estetul Cecil Beaton a lansat îndemnul de a fugi de modă şi de a îmbrăţişa stilul personal atunci când este vorba despre decoraţiunile interioare:

„în ultimă instanţă, doar gustul individual poate crea un stil sau o modă, întrucât nu este preocupat să meargă pe urmele altora. Prin urmare, indiferent ce alege individul conform gustului său, în materie de scară sau de vreun coş împletit, totul trebuie să se bazeze pe alegerea personală, din nevoia spirituală care afirmă şi conferă valoare acelei scări sau acelui coş. Frumuseţea acestor lucruri se transmite

cumva prin personalitatea celui care alege. La urma urmelor, prin selecţia pe care o facem ne trădăm eul, iar individualistul ne poate face să vedem obiectele alegerii lui cu alţi ochi - cu ai lui, adică."

Sau, după cum a declarat Quentin Crisp revistei]VyW£înl981:

„Moda nu trebuie să decidă cine eşti. Stilul decide cine eşti şi capacitatea ta de a continua astfel."

Dacă vrei sâ-ţi creezi un apartament confortabil, personalizează-1. O locuinţă orbitoare, declarativă, plină cu cele mai noi lucruri, îi va face pe alţii să se simtă jenaţi. „Adeziunea slugarnică la dictatele modei reprezintă metoda degeneratului de a-şi afirma respectul de sine", au scris recent editorii revistei Chap>. Pentru leneş, este esenţial să nu comită acel păcat burghez de „a se strădui prea tare". Idealul dumneavoastră nu trebuie să fie un chin. Iată cum descrie Beaton casa Doreliei John, soţia pictorului Augustus John:

„N-a existat nici cea mai mică intenţie de a decora casa. Culorile au crescut de bună-voie alături. Nimic nu este ascuns; recunoşti o onestitate a vieţii care transpare din fiece detaliu - servanta uriaşă cu ceştile albe şi albastre, borcanele de ceapă murată, firele de lână, pervazurile ferestrelor pline cu ghivece de geranium şi cactuşi, în vreme ce, aproape de geamuri, piţigoii se leagănă pe o coajă de ananas atârnată într-un copac. Bustul lui Modigliani are un ghiveci cu un cactus pe cap. în colţul holului de la intrare, cutii cu mere şi crose de crochet sunt

Ghidul Jene?u

lu,

183

azvârlite de-a valma, alcătuind un tablou de viaţa încărcat de simţire şi complet lipsit de pretenţii."

în cartea sa Arta de a trăi, scriitorul chinez Li Liwen (avem nevoie de mai multe cărţi cu un asemenea titlu: viaţa e o artă, nu ceva ce încropeşti în jurul slujbei) susţinea că, atunci când vine vorba despre construirea unei case, bunăstarea nu poate fi înlocuită de imaginaţie:

.,Luxul şi opulenţa trebuie evitate în arhitectură. Asta pentru că nu numai oamenii de rând, ci şi regii şi funcţionarii superiori, se cuvine să aprecieze virtutea simplităţii. Lucrul cel mai important la o casă de locuit nu este splendoarea, ci rafinamentul; nu decoraţiunile complicate, ci noutatea şi eleganţa. Oamenilor le place să-şi etaleze splendoarea bogată nu pentru că ţin la ea, ci pentru că le lipseşte originalitatea şi, în afara străduniei de a etala, nu se pricep deloc să inventeze altceva. De aceea se văd siliţi'să se mulţumească doar cu strălucirea."

„Simpla strălucire" este caracteristica pisălogului. Am convingerea că am vizitat cu toţii case în care s-a depus un efort uriaş ca să se ţină pasul cu presiunea exercitată de modă. Lucrări de artă scumpe, împrăştiate pretutindeni, canapele ca la carte, şi totuşi se simte o atmosferă apăsătoare care vă face să plecaţi la cinci minute după sosire. Poate în mod surprinzător, nu-mi place dezordinea, în parte, pentru că sunt prin natura mea o persoană dezordonată şi de aceea reacţionez excesiv în faţa dezordinii altora, dar si pentru că, în calitate de leneş, dezordinea sfârşeşte

184

T O M

G K I N S O N

prin a-ţi fura timpul. Lăsăm lucrurile să degenereze în haos deoarece nu ne deranjăm să facem curăţenie, apoi risipim ore în şir încercând să ne găsim şosetele sau cuţitul potrivit, deoarece totul e pretutindeni, în mod paradoxal, dacă vrei să fii cu adevărat leneş, trebuie să dovedeşti si eficienţă.

în ultima vreme, Hugh Hefner a făcut mai multe decât oricine pentru promovarea ideii de a sta acasă, în anii '60, revista Playboy publica articole superbe, care cuprindeau planurile caselor unor burlaci. Patul era punctul central, fireşte; avea încorporate un sistem audio, un televizor şi un bar, era probabil circular şi pe el stătea întinsă o blană de leopard. Fantezia Playboy atrage majoritatea bărbaţilor: emancipare sexuală, eliberare de ataşamentul sentimental, băutură şi lux.

în mod similar, cândva am făcut o pasiune pentru tronul confortului american, şezlongul La-Z-Boy. îmi plăceau grosolănia lui, care sacrifica stilul în favoarea confortului, dimensiunile lui uriaşe şi mecanismele complexe, modul în care se putea transforma din fotoliu în şezlong, apoi în pat, cuprinzându-te mereu în îmbrăţişarea lui strivitoare. El reprezintă un soi de /« râs far pentru fiecare, un exemplu de maşinărie uriaşă şi masivă făcută de om, în scopul totalei relaxări. Cu toate acestea, la preţul de o mie de lire, nu am avut niciodată bani suficienţi ca să investesc într-un asemenea obiect şi a trebuit să mă mulţumesc cu un fotoliu modest şi un scăunel pentru picioare.

Astfel, idealul Playboy a rămas o fantezie pentru mine, dar încă mă întreb: dacă reuşeşti să îl realizezi — să spunem că eşti fiul unui dictator - atunci ce se întâmplă? Unde se sfârşeşte fantezia? Te îneci într-un

munte de cocaină, ca Scarface, în vreme ce citadela ta este atacată din toate părţile?

Cu toate acestea, casa de fantezie Playboy a fost o sursă extraordinară de stimulare a acelui curent modern lăudabil, casa retro. Trăirea în trecut este o modalitate eficientă de a te retrage din vulgaritatea prezentului. Am observat această trăsătură la artişti. Prietenului meu, John Moore, muzician, cândva component al unei trupe foarte zgomotoase, The Jesus and Mary Chain, îi place acum să asculte acasă postul de radio Classic FM. „Dorim să pretindem că epoca modernă nu există si că trăim în anii '20", spune el. Respectul faţă de o epocă trecută nu înseamnă în mod necesar o simplă nostalgie şi escapism; poate reprezenta şi o respingere conştientă a valorilor consumerismului şi senzaţia că devii o victimă a căutării permanente a „ultimelor noutăţi". Orice epocă este bună; eu unul prefer secolul al XVIII-lea. Mai am un prieten a cărui casă este un monument închinat anilor '60: scaune portocalii din plastic, afişe cu The Monkees, un tonomat si teancuri de discuri pe viteza 45, toate cumpărate la mâna a doua. Sfat pentru leneşi: faceţi-vă cumpărăturile în târguri, în magazine de mâna a doua, la licitaţii si de pe internet. Veţi cheltui mai puţin, veţi crea mai mult si veţi

trăi mai regeşte decât orice broker spilcuit care azvârle trei mii de lire pe o canapea din piele.

Trebuie să-i admirăm pe cei care tind către o viaţă mai bună şi reuşesc s-o realizeze cu fonduri mici. în vremurile moderne, cei care au impresionat cel mai mult prin retragerea lor au fost membrii grupului punk anarhist CRASS, ale căror muzică şi versuri politice, anticapitaliste, au înviorat începutul deceniului opt,

altfel foarte deprimant. Influenţa lor a fost uriaşă şi a inspirat o generaţie întreagă de tineri nemulţumiţi să se îmbrace doar în negru şi să decoreze cu înscrisuri anarhiste staţiile de autobuz, însă ei au practicat ceea ce propovăduiau, înfiinţând o comună deschisă, de gen hippy, în Essex, la marginea Londrei, unde cultivau legume, făceau artă şi hoinăreau. M-am dus o dată în vizită acolo şi am descoperit un mic paradis: o grădină plină de magazii de unelte, ateliere şi flori, o parcelă cu legume si un interior care era un amestec între Barbara Hepworth1 şi călătorul New Age. Trăind dintr-un venit foarte mic, fondatorul Penny Rimbaud, care se afla pe acoperiş şi punea o izolaţie, mi-a întărit convingerea că lipsa de bani nu trebuie să fie o barieră în calea celui ce doreşte să-şi creeze propriul paradis. Asta m-a făcut să cred că adevărata lene înseamnă răspundere totală şi că libertatea rezultă din independenţa deplină. De aceea am cumpărat Manualul complet „Fă totul singur" publicat de Reader's Digest.

Aşa am fost inspirat să-mi creez o bodegă în casă. Pentru mine, plăcerea de a sta acasă se învârte în jurul ideii de a bea şi a discuta. De aceea, am luat bucătăria auxiliară, deloc impresionantă, din ferma închiriată de noi în Devon şi am instalat o ţintă pentru săgeţi şi două scaune vechi de sufragerie, care m-au costat şapte lire fiecare la un magazin de vechituri. Am mai adăugat o stampă înfăţişând câini jucând biliard, lumini delicate, un trunchi vechi de copac, un joc de shove-ha'penny2, stampe de Hogarth, o seceră veche pe

1 Sculptonţă abstractă din Marea Britanic (1903-1975), care îmbină în arta ei forme geometrice derivate din natură (n. tr.).

2 Joc ce constă în aruncarea unor monede spre o ţintă (n. tr.).

care am găsit-o pe un morman de gunoi şi ilustrate cu oameni din Cornwall mâncând plăcinte de dimensiuni uriaşe. Toate astea le-am găsit aruncate sau mi-

au fost donate de prieteni. Bodega se cheamă Omul Verde, iar amicul meu Pete Loveday i-a pictat firma. Prin ferestrele pe ale căror cercevele se văd urmele lăsate de vreme, poţi admira apusul soarelui pe mare şi, fără să mişti un deget, poţi cunoaşte întreaga lume.

Ora 10 seara BODEGA

„Tu, Muza mea, bun whisky scoţian, De-mi legeni mersul pe tăpşan, Ori, auriu, bogat, mă ameţeşti avan, Spre-al tău avânt, Inspiră-mă, până n-adorm, taman Ca numele să-ţi cânt."

Robert Burns, Băutura scoţianului, 1786

Bodega, taverna, berăria, hanul, crâşma, vinăria -acolo facem uitate încercările zilei de muncă, alun-gându-le cu bere şi discuţii. Sau chiar doar cu bere. Ţin minte că, înainte de a avea copii, îmi părea rău de tipii singuratici pe care-i vezi câteodată în bodegi. La orele

cele mai ciudate ale zilei, ei stau acolo singuri, cu o halbă şi un ziar sau doar cu halba. Apoi, într-o zi, curând după naşterea celui de-al doilea copil al nostru, făceam cumpărăturile de Crăciun. Eram singur; ne înţelesesem ca soţia mea Victoria să se ocupe de copii în timp ce eu trebuia să rezolv nişte probleme importante. Era ora 3 după-amiază. Cum mergeam pe strada principală, am trecut prin dreptul unei bodegi. „Hm", mi-am zis, „pică bine. Mersul la cumpărături va fi mai plăcut după o bere." Aşa că am intrat, m-am aşezat şi am savurat luxul de a bea într-o solitudine paşnică vreme de douăzeci de minute. M-am văzut cu ochii altuia şi mi-am dat seama că devenisem exact tipul de bărbat trist pe care obişnuiam să-1 căinez odinioară: băutorul solitar. Şi atunci am înţeles ce făceau toţi acei bărbaţi. Nu numai că fugeau de neveste; acele interludii solitare într-o bodegă erau modul lor de a-şi crea puţin timp pentru sine, timp pentru reflecţie şi linişte, departe de muncă şi de casă. Mersul la bodegă e o cale a face o pauză.

„Imediat ce intru pe uşa unei taverne, uit de griji şi mă eliberez de îndatoriri", scria dr. Johnson. „După ce mă aşez, proprietarul apare curtenitor, iar chelnerii răspund cu supuşenie la cererile mele, dornici să-mi afle şi să-mi îndeplinească dorinţelef...]. Dogmatizez şi sunt contrazis, iar în acest conflict de păreri şi sentimente descopăr delicii[...]. Nimic inventat de om nu produce atâta fericire ca o tavernă bună sau un han de soi." Aceste plăceri cântăresc mult. După cum spune alt iubitor al bodegii, G.K. Chesterton, în Ce este anapoda pe lume: „Ţin minte că o încăpere gemând de socialişti a râs pur şi simplu când am spus că în poezie nu există două cuvinte mai nobile decât Public House."

Bodega face un mic stăpân din orice om. în cursul zilei, se întâmplă să fii călcat în picioare si abuzat de şef, de colaboratori sau de familie, însă în bodegă, încrederea de sine se reface. Devii omnipotent, omniscient, o figură puternică. Ai păreri şi găseşti răspunsuri. Bodega este locul în care ne discutăm visurile şi necazurile, viziunile şi planurile. Tot acolo devenim experţi în toate, îndreptăm lumea. Prietenul meu Nick Lezard vorbeşte despre Diploma Berii: când ai una în mână, îţi poţi permite să discuţi despre orice subiect, pe larg şi cu autoritate supremă. Acolo avem idei. De fapt, sunt convins că am conceput revista Idler într-o bodegă. Tot acolo i-am cunoscut pe prietenii cu care mai târziu am înfiinţat o companie importatoare de absint. Absintul a fost un subiect de conversaţie transpus în cele din urmă în realitate. La bodegă punem la cale revoluţii, facem planuri, învăţăm noi trucuri. Este o casă conspirativă pentru proscrişi. Ea oferă libertatea de exprimare şi chiar de a face comerţ: departe de ochii vigilenţi ai autorităţilor, hoţii vând bunuri de furat, se încheie afaceri neoficiale, se cumpără şi vând droguri, iar economia scutită de taxe şi impozite, bazată pe tranzacţii în numerar, este astfel susţinută.

Neoficial, bodega s-a născut din obiceiul medieval potrivit căruia oamenii deschideau uşa casei unor călători osteniţi şi le ofereau bere, şuncă şi un pat peste noapte. Ştim din opera lui Izaak Walton că o berărie bună din secolul al XVII-lea îşi făcea singură berea, îţi gătea peştele propriu, oferea cearşafuri mirosind a le-vănţică şi, de cele mai multe ori, îţi punea la dispoziţie o fată atrăgătoare care cânta melodii populare deocheate. De atunci încoace, esenţa bodegii a constat

în caracterul său public; e democratică, oricine poate intra, este clubul exclusivist al omului simplu, în Naşterea clasei muncitoare din Anglia, E.P. Thompson arată cum bodega secolelor al XVIII-lea şi al XIX-lea a devenit locul întrunirilor publice şi al adunării elementelor radicale, aşa cum se afirmă într-un ziar Leeds Mercury din 1802:

„Se întâlnesc noaptea în taverne şi bodegi. Aproape fiecare stradă dintr-o oraş mare are un senat care se potriveşte acestei descrieri; iar privilegiul de a purta discuţii despre treburile naţiunii la o cană de bere este de multă vreme reclamat de britanicii liberi şi recunoscut de toţi guvernanţii."

Pe măsură ce Revoluţia Industrială a schimbat obiceiurile de muncă ale oamenilor şi a încercat, în realitate, să-i facă sclavi, bodega a devenit locul în care se întruneau lucrătorii nemulţumiţi. Thompson observă că societăţile secrete au fost silite să se mute dintr-o bodegă în alta:

„în 1795, la Dragonul Verde din Cripplegate s-a creat o societate de dezbateri şi apoi ea s-a mutat succesiv în Finsbury Square, Fetter Lane, la Armele scoţiene" din Little Britam, în alte două localuri similare din Moorfields şi, în sfârşit, în 1798, în Hoxton, «departe de ochii poliţiei»."

Chefurile si manifestările de libertate, numărul mare de oameni ce se puteau strânge acolo, potenţialul de dezbateri radicale - pe scurt, amestecul volatil de hedonism şi revoltă a constituit mereu o sursă

de îngrijorare pentru conducătorii noştri, care preferă ordinea şi sobrietatea şi ar dori ca toată lumea să se retragă la culcare, preferabil înainte de miezul nopţii. Ţhompson scrie despre „înclinaţia naturală a autorităţilor de a considera tavernele, târgurile şi orice mari aglomeraţii drept o problemă - surse de lene, încăierări, răzvrătiri şi contagiune". El citează un comentariu dezaprobator despre oamenii simpli, făcut în 1757 de un membru al clasei nobiliare care se plânge de „revolta lor deschisă faţă de orice disciplină, atât religioasă, cât şi civilă, dispreţul lor faţă de ordine, ameninţarea la adresa justiţiei şi riscul de izbucnire a unor răscoale iscate de motive neînsemnate".

Libertatea şi distracţia, spune Ţhompson, nu erau considerate virtuţi umane de noii şi puternicii me-todişti, care se aflau „în stare de război civil cu berăria şi cu cei care umpleau redutele satanei", în-tr-adevăr, la sfârşitul secolului al XlX-lea s-a înregistrat dezvoltarea Mişcării Temperanţei. Privită cu ochii omului modern, această campanie de trezire a lucrătorilor şi, prin aceasta, de împiedicare a „dezlănţuirii de revolte", pare comică şi absurdă, însă Mişcarea a exercitat o influenţă considerabilă la vremea respectivă, chiar dacă majoritatea celor care au semnat jurământul de abstinenţă pe fondul mahmurelii de luni au păcătuit din nou marţi. Mişcarea Temperanţei poate fi considerată încă o încercare de a elimina lenea, o altă armă în lupta de a crea o forţă de muncă disciplinată pentru fabrici; nu poţi lucra cât eşti beat, iar mahmureala împiedică activitatea eficientă, nu?

Frecventarea bodegilor şi consumul de bere au devenit o formă de protest împotriva noii etici a muncii,

pe cale de a se naşte, şi este fascinant să remarcăm numărul de mărci de bere care poartă până şi astăzi nume războinice. Distileria Rebellion (Rebeliune)

din Marlow produce Mutiny (Revoltă) şi Smuggler (Contrabandistul); Distileria Freedom (Libertate) produce Liberty Ale (Berea Libertăţii). Mai avem mărcile The Leveller (Demolatorul), Kett's Rebellion (Revolta lui Kett) şi Comish Rebellion (Răscoala celor din Cornwall), precum şi beri numite după mari revoluţionari precum Şam Adams, Tom Pâine şi John Hampden. Păcat că ceea ce noi, britanicii, numim „bere adevărată" evocă imaginea unor bărboşi sociabili îmbătându-se în crâşme provinciale, deoarece există o profunzime şi o tradiţie a consumului de bere ce lipseşte din această imagine şi este absentă totodată din „vărul" ei mai tânăr, numit lager (bere slabă).

Această cultură independentă a bodegii n-a fost atacată doar de metodisti, ci şi de tendinţele centralizatoare ale Revoluţiei Industriale, în secolul al XLX-lea, berăriile „libere" erau deseori preluate de monopolurile de distilerii în plină dezvoltare, care au creat conceptul de berărie închisă. Bodegile au început să dispară. William Cobbett, în Călătorii rurale (1830), se plânge de lipsa localurilor în Cotswolds:

„Am întrebat doi bărbaţi care lucrau într-un hambar câtă vreme trecuse de când bodega de acolo fusese închisă. Mi-au spus că de aproape şaisprezece ani. Unul dintre ei, care avea în jur de cincizeci de ani, îşi amintea de trei bodegi."

S-a introdus taxa pe vânzarea de bere, trans-formându-i în infractori pe cei care ţineau bodegi

neoficiale şi punând capăt preparării berii în casă în cantităţi mari. Pentru Cobbett, închiderea atâtor bodegi era un semn clar de mizerie şi decădere provocate de industrializare. Bodegile acţionau cândva ca locuri de întâlnire a oamenilor dintr-o comunitate, având o sală mare în faţă, unde oamenii ale căror case erau probabil prea modeste ca să primească multă lume puteau discuta nestingheriţi, beau pe săturate si se distrau, înţelegem deci că Revoluţia Industrială a alungat distracţia din viaţa oamenilor.

William Hogarth, marele ilustrator al secolului al XVIII-lea, a observat un declin similar al berăriilor; el era îngrozit de avântul ginului pe la mijlocul secolului, lucru care, după părerea lui, eroda cultura Veselei Anglii, în 1751, Hogarth a realizat două stampe ca să ilustreze acea opinie. Gin Lane (Uliţa ginului) este o scenă de depravare totală. Mai toţi am văzut probabil această stampă - iar dacă da, nu vom uita niciodată imaginea mamei cu chipul vlăguit de gin care îşi lasă copilul să cadă peste balustrada scării, în Gin Lane, singura îndeletnicire înfloritoare este cea de cămătar. Strada berii, însă, prezintă o imagine total diferită. Plăcerile senzuale, vulgare, merg mână în mână cu ştiinţa de carte. Stampa înfăţişează câţiva oameni dolofani; unul ţine într-o mână o pipă şi o halbă de bere în cealaltă. Altul are o halbă înspumată într-o mână, iar cu

cealaltă pipăie sânul amantei. Doi pescari citesc ceva care are menirea să-i facă mai buni, iar prăvălia cămătarul e închisă. Sub imagine se pot citi următoarele versuri, scrise de prietenul lui Hogarth, profesorul de limbi clasice James Townley, de la Christ's Hospital:

Ghidul leneş ,, i iqs

„Insulei noastre berea-i e mândrie, în trupuri ea ne dă tărie Şi poate orişicând să fie Al inimii izvor de bucurie.

Truda şi arta ce se nasc din ea Sporesc mereu, pe zi ce trece, Te bem, balsam, iar apa de cişmea Francezii să şi-o toarne-n burtă, rece.

Geniu al sănătăţii, gustul tău grozav îl afli doară în pocal de zei Pe orice-nglez tu îl vei face brav, Cu libertate şi iubire."

Treizeci de ani mai târziu, Robert Burns s-a simţit îndemnat să scrie Băutura scoţianului, un poem spre lauda berii şi a rolului ei de a uni comunitatea:

A crâşmelor eşti viaţa toată.
De n-ai fi tu, adio bâlci şi roată.
Pan' şi-adunările de sfinţi
De tine inspirate,
Când, pe circari ei îi privesc cuminţi,
Sunt îndoit mai animate.

Şi William Cobbett a fost un mare iubitor al berii. El socotea că trei lucruri sunt esenţiale pentru a duce o viaţă fericită: pâinea, berea şi şunca. Berea, spunea el, „recuperează apa pierdută prin sudoare": după o zi grea pe câmp, berea înlocuia sudoarea pierdută prin muncă. Inspirat de Cobbett, beau si eu trei sau patru halbe de bere în fiecare seară şi mănânc şuncă la dejun

şi; vă asigur, dă roade. Niciodată nu m-am simţit mai bine. Şi e un obicei care costă doar douăsprezece lire şi jumătate pe săptămână, adică preţul unei lăzi de bere şi al unei jumătăţi de kilogram de şuncă.

Cultura bodegii, deja erodată de distileriile mari şi de indignaţii metodişti şi capitalişti, s-a văzut subminată în continuare de noile legi emise de Parlament, prin care s-a limitat libertatea cârciumarilor de a servi alcool la orice oră, după bunul lor plac. încă de la sfârşitul secolului al XIX-lea, sub pretextul îngrijorării faţă de nivelul sporit al ameţelii bahice, guvernele au căutat să controleze obiceiurile noastre de a consuma alcool. Prima încercare de acest fel a apărut în

1872 sub forma aşa-nu-mitei Legi a băuturilor spirtoase. Ea a introdus restricţii privind orele de funcţionare a bodegilor şi conceptul de ebrietate drept infracţiune şi a determinat 800 000 de persoane să semneze pentru abrogarea ei.

Povestea s-a repetat în cazul celorlalte naţiuni industrializate. Mişcarea de Temperanţă din Statele Unite, sprijinită de grupuri religioase şi de afaceri, a apărut oficial în 1826 şi, de-a lungul deceniilor, a ajuns să influenţeze politica federală privind controlul asupra alcoolului care a culminat, desigur, cu Prohibiţia, care a ţinut din 1920 până în 1933.

Istoria legilor de licenţiere a băuturilor alcoolice poate fi considerată o istorie a războiului civil din Marea Britanie, între forţele hărniciei şi cele ale lenei. Ebrietatea excesivă şi mahmureala afectează programele stricte de muncă introduse de Revoluţia Industrială. Chiar şi în prezent, truda are superioritate faţă de lene: legile de licenţiere din Marea Britanie obligă bodegile să închidă la ora 11 în cursul săptămânii de lucru şi sâmbăta, şi la 10.30 seara duminica. Acest

lucru întăreşte senzaţia de tristeţe duminicală, cunoscută tuturor şcolarilor şi angajaţilor; duminica trebuie să ne culcăm devreme, ca să dormim mai bine pentru ca luni dimineaţă să ne slujim patronii.

Primul război mondial a stimulat autorităţile să facă eforturi pentru a ţine sub control obiceiurile noastre bahice. Iată un scurt istoric al legilor licenţierii realizat de Campania pentru Bere Adevărată, care doreşte abolirea lor:

„în octombrie 1914, ora închiderii localurilor la Londra a devenit 11, în loc de 12.30. în 1915, orele de funcţionare au fost reduse de la 16-17 (19,5 ore la Londra) la 5,5 ore, iar ora de închidere a fost stabilită la 9-9.30 seara, în 1916, prin intermediul Comisiei Centrale de Control (Traficul de Alcool), guvernul a preluat cele patru distilerii din Carlisle, precum şi 235 din zonele Carlisle, Gretna şi Annan. în anul următor, în cartierul Enfield Lock din Londra existau temeri că eficienţa fabricilor de muniţii era periclitată de starea de ebrietate a muncitorilor."

în aproape tot secolul trecut, această mare plăcere, petrecerea întregii după-amiezi într-o bodegă, nu a fost permisă. Acesta a fost motivul apariţiei unui număr tot mai mare de cluburi private. Bodegilor li se permite acum din nou să deschidă după-amiaza, dar acest lucru nu este suficient. N-ar trebui ca asemenea ore să fie stabilite de proprietar? închiderea la ora 11 seara provoacă nenumărate probleme sociale. Când bodegile se închid la aceeaşi oră, asistăm la situaţia, nemaiîntâlnită în altă ţară din lume, în care milioane de cheflii se revarsă pe străzi în aceeaşi clipă, afumaţi

şi dornici să continue, frustraţi că au fost siliţi să nu mai bea, motiv pentru care încep să se încaiere, ţipă şi provoacă daune ca să-si cheltuiască surplusul de energie. Dacă li s-ar îngădui să rămână în bodegi încă o oră, două, şi-ar face drum spre casă pe rând, liniştiţi şi paşnici. Nimănui nu-i place să se plimbe printr-un oraş britanic la ora 11.15 într-o noapte de sâmbătă -e ceva de groază. Iar Marea Britanie este una dintre puţinele ţări în care există legi atât de stricte în domeniu. De ce? ne întrebăm. Manifestăm oare ură de sine, teamă de răspundere, un anumit infantilism, ba chiar o dorinţă masochistă de a ni se spune ce să facem?

Un alt atac împotriva culturii bodegii a apărut în ultima vreme sub forma barurilor elegante. Când aveam spre treizeci de ani, m-am lăsat sedus pentru scurtă vreme de barul metropolitan, la modă, după care mi-am dat seama că el era duşmanul distracţiei. Dacă bodega există pentru demodata halbă de bere, pentru discuţii, foc în cămin, căldură, lambriuri şi intimitate, barurile sunt pentru fiţe şi sunt destinate societăţii la modă, unde trebuie să plăteşti şapte lire şi jumătate pentru un gin tonic. Moda a preluat cultura băutului si a transformat barul într-un loc ce trebuie mai curând văzut, decât unul în care să stai şi să gândeşti, în realitate, în mai toate aceste locuri ţi-e aproape imposibil să conversezi ori să gândeşti, deoarece muzica tehno este la un volum care-ţi perforează timpanele. Ceea ce din afară pare „special" este de fapt o adunătură de oameni pe jumătate ameţiţi, singuratici şi care încearcă să se facă auziţi în hărmălaia generală. Tot strigând, răguşeşti, iar conversaţia, chinuită, este presărată cu lungi perioade în care te holbezi la alţi clienţi, pur şi simplu pentru că te saturi să răcneşti.

Mi s-a spus cândva că motivul pentru care se preferă volumul mare al muzicii este profitul: „Dacă nu discuţi, bei", aşa sună teoria. Comerţul a ucis bodega. Iată ce spune Chesterton în Ce. este anapoda în lume: „Fireşte, am sacrifica toate firele, roţile, sistemele, specialităţile, ştiinţa fizicii şi finanţele pentru o jumătate de oră de fericire pe care o putem trăi cu amicii noştri într-o tavernă de rând."

Până şi în orăşelele provinciale din Anglia bodegile modeste au abandonat intimitatea în favoarea barului stilat: zincul a înlocuit lemnul; confortul a fost sacrificat în favoarea imaginii; adio lumânări şi lampadare. Centrul oraşelor oferă baruri tematice pentru consumatorul nestatornic sub douăzeci şi cinci de ani, iar aceste localuri adoptă stilul la modă în Londra, căruia celebrităţile îi fac reclamă în revistele de largă circulaţie.

Să mai adăugăm că bodega urbană a fost subminată nemilos de sala de gimnastică. După muncă, în loc să meargă aţă la bodegă, tot mai mulţi lunatici care detestă plăcerile vieţii par să fie atraşi de sala de gimnastică, unde, în locul

halbei înspumate cu bere aurie sau brună şi al companiei dornice de conversaţie, aleargă de unii singuri pe benzi de exerciţiu, timp în care privesc programele MTV pe ecrane uriaşe, ca să uite de chinurile fizice. Dacă ţii cu orice preţ să faci exerciţiu fizic, de ce nu găseşti o bodegă situată la doi kilometri de birou sau de casă? în acest fel, vei merge pe jos patru kilometri în fiecare zi, plus că te vei distra.

Mi-am adus vechiul pick-up marca Dansette la Omul Verde, bodega de acasă, si în după-amiezile însorite ascult Noel Coward şi grupul The Ink Spots. Consider că acest gen de muzică se potriveşte foarte

bine cu o ţigară şi bere. De asemenea, cum nu vând tărie, nu am nevoie de licenţă, astfel că pot închide când vreau şi nu mă tem de perceptori. Numai că pe stradă s-a făcut ora 11 noaptea. Clopoţelul blestemat sună, sfâsiindu-ne pacea, iar cârciumarul spune: „De la această oră nu se mai bea." Sângele ne fierbe, cunoscutul resentiment englezesc faţă de cei care ne spun ce trebuie să facem a fost zgândărit. Este vremea să ne revoltăm.

Ora // seara REVOLTA

„La naiba cu regele, la naiba cu guvernul, la naiba cu judecătorii!" (Scandări ale răsculaţilor din Londra anilor 1760)

„Maggie, Maggie, Maggie! Du-te! Du-te! Du-te!"

(Scandări ale demonstranţilor din Londra anilor 1980)

Revolta este o armă, dar de un alt tip decât cel folosit de autorităţi, rege şi stat, de pisălogi şi de cei care sunt împotriva lenei, în mod paradoxal, leneşii sunt predispuşi la revolte. Conducătorii noştri fac neîncetat

eforturi uriaşe să creeze birocraţii oprimante şi măcinătoare de nervi, care ne sufocă de plictiseală. Pe de altă parte, pentru leneş modus operandi presupune atitudinea calmă, discuţia şi gândirea luni în şir, apoi acţiunea impetuoasă, cu o hărnicie „rapidă şi violentă", cu o vizibilă răbufnire de patimă, o „răscoală". Planurile se întocmesc în bodegă, apoi, după câteva luni, sunt atacate

clădiri, se colonizează Trafalgar Square, se ocupă vreo universitate. Ca spectacol pur, revolta este extrem de eficientă. lisus a fost un răsculat: el a răsturnat mesele zarafilor, creând un precedent pentru milioane de vizionari idealişti.

Byron ilustrează perfect paradoxul poetului revoltat, al leneşului răzvrătit, al revoluţionarului calm. în ceea ce priveşte diploma de leneş, îi este acordată pentru prima sa culegere de poeme, publicată în 1807, când avea doar nouăsprezece ani şi studia la Trinity College, Cambridge, intitulată Ceasuri de trândăvie. Byron era aristocrat, membru al clasei înstărite. Insă independenţa financiară i-a oferit detaşarea necesară pentru a vedea mai limpede nedreptăţile comise de noua clasă mijlocie, comparativ cu cei care alergau de colo-colo, ca să facă bani. In orice caz, potrivit criticului Mathew Arnold, el a fost revoltat de „filistinismul britanic" şi înfuriat de acceptarea de către clasa din care făcea parte a economiei comerciale. Iată ce scrie Arnold: „Falsitatea, cinismul, insolenţa, reaua guvernare, oprimarea, cu rezultatul lor inerent, mizeria creată de acea stare de lucruri, 1-au făcut pe Byron să devină un combatant şi un revoltat neîmblânzit." Byron s-a exprimat astfel: „Mi-am simplificat politica mtr-o detestare completă a tuturor guvernelor existente. Daţi-mi o republică. Timpul regilor a trecut: se

va varsă sângele ca apa, iar lacrimile precum ceaţa, însă popoarele vor câştiga în cele din urmă. Nu voi trăi să văd asta, dar aşa simt că va fi."

Gândirea politică 1-a îndemnat pe Byron să sprijine una dintre cele mai cunoscute şi mai puţin înţelese grupări radicale ale Revoluţiei Industriale: ludiţii. Conduşi de legendarul Rege Ludd, aceştia au început să se strecoare noaptea în fabrici şi să distrugă maşinile. Loveau chiar în miezul chestiunii. Maşina le distrugea calitatea vieţii, ameninţa să-i tragă în jos, transfor-mându-i din oameni în roboţi. Ludiţii au desfăşurat o campanie planificată de distrugeri între 1811 şi 1813. Poate erau în stare de ebrietate, dar nu am ştiinţă de asta, şi, de fapt, nu are nici o importanţă.

Ei bine, Byron, ca membru al aristocraţiei, avea dreptul să ia cuvântul în Camera Lorzilor şi şi-a folosit puterea pentru a deveni glasul răsculaţilor. Reacţia guvernului la această agitaţie a fost adoptarea în 1812 a Legii privind distrugerea maşinilor, care făcea din astfel de activităţi o infracţiune capitală. Byron a fost unul dintre puţinii care au ridicat glasul în Parlament împotriva acestei legi sălbatice şi birocratice, argumentând că astfel de măsuri disperate sunt luate doar de oameni disperaţi. „Perseverenţa acestor oameni nenorociţi în asemenea acţiuni", a tunat el, „tinde a f i o dovadă că doar lipsurile cumplite au silit o masă mare de oameni, cândva harnici si cinstiţi, să comită excese atât de primejdioase pentru ei înşişi, pentru familiile lor şi pentru comunitate."

Cuvintele lui Byron n-au avut nici un efect: în 1812, drept exemplu şocant de lipsă de milă a justiţiei şi a puterii celor ce militau împotriva lenei, douăzeci şi şapte de bărbaţi au fost judecaţi şi executaţi pentru

distrugerea de maşini, dintre care unul în vârstă de doar doisprezece ani. Oricine a avut vreo legătură cu distrugerea maşinilor a stat foarte cuminte în cursul deceniilor ce au urmat, în 1816, Byron a compus Cântec pentru lufiiti într-o scrisoare către un prieten. De obicei, poezia nu se studiază la şcoală si de aceea o voi reda aici:

„Aşa cum flăcăii de peste-ocean
I-au dat libertăţii de sânge tribut,
Noi luptând vom muri
Sau liberi mereu vom trăi
Şi jos cu toţi regii-n-afară de Ludd!
Când sabia-i va lua suveicii locul Şi când tiranul va fi detronat, Peste trupu-i căzut Vom azvârli giulgiu ţesut, Vopsindu-1 cu sângele lui blestemat!
Cu toate că-n vene îi curge-un noroi Mai negru ca inima-i va fi un şuvoi De rouă, din care
Pomul sădit de Ludd va da-n floare Printr-al Libertăţii puternic altoi!"1

Ludiţii protestaseră împotriva caracterului sclavagist al noii etici a muncii, crimă pentru care statul i-a condamnat la moarte. Pentru mine, libertatea si lenea sunt practic sinonime. Leneşul este un gânditor şi un visător şi vrea cu ardoare să rămână independent. Ar

1 Byron, Ofere, voi. l, trad. Petre Solomon, Ed. Univers, Bucureşti, 1985, p. 208-209 (n. tr.).

prefera să nu se răscoale, dar când îşi vede atacat dreptul la lenevie, se poate ridica la acţiune.

în insulele britanice există o îndelungată tradiţie a răscoalelor. Britanicii sunt un popor răzvrătit. Măsura acestui adevăr mi-a fost expusă prima oară de istoricul John Nicholson care, în anii '70, a publicat un pamflet intitulat Abecedarul violentei la englezi, enumerând toate răscoalele şi revoltele încă din anul 1485. Iată ce scrie el în introducere:

„Tendinţa autogratulatoare a englezilor privind presupusa lor moderaţie consideră grevele, demonstraţiile, răscoalele, insurecţiile, rebeliunile şi asasinatele drept abateri de la normă. Prezentul abecedar dovedeşte contrariul. Ideea unei naţiuni paşnice, alcătuite din gentlemani moderni, este o eroare născută din deformarea istoriei."

încă din 1485, „nici nu trecea bine un an, că autorităţile se confruntau cu alţi rebeli sau nemulţumiţi si răspundeau prin utilizarea forţei". Vă voi oferi un scurt extras ca să dovedesc acest lucru:

1649 Revolte ale săpătorilor împotriva statului

1650 Mesia gol intră călare în Bristol

Răscoala săpătorilor din Wellingborough

1651 O sectă a puritanilor1 organizează o lovi

tură împotriva fabricanţilor de cuie din

Birmingham

1 în original: Oamenii monarhiei a cincea: secta militantă de puritani, care identificau a cincea monarhie cu domnia milenară a lui Hristos şi credeau că trebuie să instaureze această monarhie prin forţă (n. tr.).

1652-53 Oamenii celei de-a cincea monarhii controlează Parlamentul Sfinţilor, dizolvat de Cromwell

1655 Răscoala lui Penruddock (monarhiştii împotriva lui Cromwell)

1659 Răscoală la Enfield, oameni simpli împotriva soldaţilor

în Naşterea clasei muncitoare engleze, E.P. Thompson ne oferă o listă de insurecţii de la sfârşitul secolului al XVIII-lea si începutul celui de-al XIX-lea:

„Secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea sunt marcate de răscoale declanşate de preţul pâinii, de barierele instalate si de taxele de intrare în oraşe, de accize, greve, noi maşini, îngrădiri, grupuri de presă şi nenumărate alte nemulţumiri. Acţiunea directă în cazul unor nemulţumiri merge mână în mână cu marile revolte politice ale «mulţimii» - agitaţia lui Wilkes din 1760 şi 1770, răscoalele Cordon (1780), atacarea regelui pe străzile Londrei (1796 şi 1820), revoltele de la Bristol (1831) şi răscoalele Bull Ring din Bristol (1839). Pe de altă parte, ea se confundă cu forme organizate de acţiuni ilegale susţinute sau cvasiinsurecţii - ludismul (1811-13), tulburările din estul Angliei (1816), ultima revoltă a lucrătorilor (1830), revoltele Rebecca1 (1839 şi 1842) şi revoltele Plug2 (1842)."

* Revoltele au fost declanşate împotriva taxelor de acces pe drumuri şi au fost conduse de un anume Twm Carnabwth, care, pentru a nu B recunoscut, purta haine femeieşti, împrumutate de la o anume Rebecca (n. tr.).

2 Greve în zonele miniere din Midlands, care s-au extins şi la ţesă-toriile din Lancashire si Yorkshire, în cadrul cărora greviştii au scos robinetele (engl. plug) de la cazanele cu abur care acţionau maşinile (n. tr.).

Toate aceste tulburări sociale, greve şi revolte pot fi considerate drept un strigăt de disperare împotriva noii dogme a muncii, ultimele spasme ale unei naţiuni cândva independente, înainte de a se lăsa pradă sclaviei industrializării.

în propaganda oficială, astfel de eforturi nobile sunt reformulate în termeni negativi, iar nemulţumirile, respinse, în relatările despre revoltele Wilkes, vedem cum autorităţile promuncă au încercat să denigreze asemenea manifestări, descriindu-le drept opera „unei mulţimi de leneşi şi cerşetori, în stare de ebrietate şi fără stăpân, pusă în mişcare doar de cuvântul Wilkes". Aşadar, cine a fost acest Wilkes, care a avut atâta putere să stârnească masele?

John Wilkes a fost un individ neobişnuit, un produs tipic al secolului al XVIII-lea. După ce şi-a petrecut zece ani din tinereţe distrându-se la Londra şi făcând parte din faimosul Hellfire Club, s-a plictisit să tot caute plăceri şi a devenit un politician radical. Şi a avut un succes extraordinar, în 1757 a devenit membru al Parlamentului pentru Aylesbuiy. Una dintre primele sale acţiuni ca parlamentar a fost să-1 critice pe regele George al III-lea pentru că numise ca prim-mi-nistru un amic, contele de Bute. Atacurile împotriva administraţiei au dus la acţionarea sa în judecată pentru calomnie. Acuzarea s-a bazat pe următorul pasaj vizionar, publicat în ziarul său radical, North Briton:

„Guvernul a răspândit sământa discordiei în ţară, iar eu fac profeţia că ea nu se va stinge niciodată, decât prin dispariţia forţei care o susţine. O naţiune de bun-simţ cum este cea britanică îşi dă seama că, în situaţia în care oamenii sunt oprimaţi, spiritul

concordiei înseamnă o supunere oarbă în faţa jignirilor, şi că spiritul libertăţii ar trebui în asemenea situaţii să se nască, şi sunt convins că acest lucru se va întâmpla, proporţional cu apăsarea nemulţumirilor pe care o simt oamenii."

Deşi acuzarea nu a avut sorţi de izbândă, iar Wilkes a rămas în libertate, cazul 1-a transformat într-un erou şi i-a atras simpatia publicului, care 1-a considerat un apărător al libertăţii, în 1768, a fost arestat, iar la porţile închisorii unde era ţinut s-a strâns o mulţime de 10 000 de oameni, care au scandat: „Wilkes şi Libertatea!" „Fără libertate. Fără rege." Trupele au deschis focul şi au ucis şapte persoane. Masacrul a dus la izbucnirea altor revolte în Londra. Istoricul cu vederi de stânga din secolul XX George Rude susţine în studiul său, Wilkes si libertatea (1962), că, departe de a fi o mulţime alcătuită din pleava societăţii şi vagabonzi, demonstranţii erau meşteşugari educaţi, care:

„au demonstrat în St George's Fields, în Hyde Park Corner, la Mansion House, în Piaţa Parlamentului şi la Palatul St. James; au strigat sau au scris «Wilkes şi Libertatea» pe străzile din City, Westminster şi Southwark; au aruncat cu pietre în autorităţi când s-a încercat arderea exemplarelor din numărul 45 din North Briton; au spart ferestrele Casei lorzilor Bute şi Egremont şi au văcsuit cizmele ambasadorului Austriei; care au defilat cu pancarte înfăţişând o cizmă şi o fustă pe străzile din City şi au ars efigiile lorzilor Sandwich şi Barrington în faţa Turnului Londrei. Acestea sunt elemente pe care contemporanii şi istoricii de mai târziu - din indolenţă, din

prejudecăţi ori din lipsa unor cunoştinţe sigure -le-au numit «gloată».

O formă de protest mai puţin solicitantă şi împovărătoare este greva, refuzul de a efectua orice fel de muncă utilă până când nu se ajunge la o rezolvare a nemulţumirilor şi la o înţelegere. Cel care a născocit ideea grevei a fost sigur un leneş genial: ce poate fi mai supărător pentru conducătorii noştri decât să ne oprim? Fără muncă, fără trudă utilă, clasa muncitoare trândăveşte, stând şi nefăcând nimic toată ziua, gândind: stăpânii noştri nu pot suporta aşa ceva. în prima revoluţie rusă din 1905, combinaţia de revolte şi greve a dat naştere unei fervori revoluţionare pe care Lenin, unul dintre arhitecţii ei centrali, o descrie în termeni emoţionali, după cum urmează:

„25 ianuarie 1905: Sângele curge în multe părţi ale capitalei. Lucrătorii de la Kolpino se ridică la luptă. Proletariatul se înarmează pe sine, dar şi poporul. Există zvonuri că muncitorii au cucerit Arsenalul Sestoreţk. Muncitorii îşi iau revolvere, îşi transformă uneltele în arme, procură bombe pentru lupta disperată ca să-şi câştige libertatea. Greva generală cuprinde şi provincia. La Moscova, 10 000 de oameni au încetat deja munca. O altă grevă generală se organizează mâine în Moscova. La Riga a izbucnit o revoltă. Lucrătorii din Lodz demonstrează, se pregăteşte o răscoală şi la Varşovia, iar la Helsingfors se desfăşoară demonstraţii ale proletariatului. La Baku, Odessa, Kiev, Harkov, Kovno şi Vilnius, în rândul muncitorilor cresc nemulţumirile, iar greva se întinde. La Sevastopol, depozitele şi arsenalele Departamentului Marinei sunt

în flăcări. La Reval şi Saratov sunt greve. La Radom a avut loc o confruntare armată între muncitori şi rezervişti şi trupe."

Lenin n-a fost nicidecum un leneş ca spirit; rece si calculat, el a fost un birocrat. Şi trebuie spus că atunci când voinţei de a organiza revolte i se alătură lideri revoluţionari lipsiţi de umor precum Lenin sau Cromwell, intrăm într-o altă stare de lucruri - înlocuirea unui regim despotic, care cel puţin purta semnul răului în frunte, cu o birocraţie uriaşă ce comite fapte îngrozitoare, în vreme ce susţine că ţinta sa e binele public. Un regat, un stat socialist: leneşului îi repugnă amândouă. Deşi, dacă ar avea de ales, ar prefera să trăiască sub domnia unui rege precum Carol al II-lea, care era corupt, însă iubea distracţiile şi a redeschis teatrele, decât în republica pioasă si sumbră a unui Cromwell, care detesta distracţiile.

înlocuirea unei vechi ordini cu alta pare să dea naştere aceloraşi probleme, adică sentimentului de neputinţă al oamenilor, în Rusia, autoritatea ţarilor, ereditară, a devenit autoritatea intelectuală a unor gânditori burghezi ca Engels, Marx şi, desigur, Lenin, care credeau cu fermitate că ţărănimea şi clasa muncitoare trebuia luminate de clasele mijlocii, educate. Marxiştii credeau în muncă, în nobleţea ei.

în Occident, cel puţin, inamicul de astăzi nu este atât guvernul, cât o nouă autoritate: capitalismul consumerist. Cândva, bogaţii erau din rândul aristocraţiei, moştenitorii unor războinici. Apoi a venit rândul industriaşilor secolului al XLX-lea. Acum, directorii şi consiliile de administraţie sunt cei care exploatează lumea spre a scoate profituri. Aşa cum afirmă un desen

animat din seria Private Eye, îmbuibaţii obişnuiau să ne trimită în fabrici ca să le sporim milioanele, iar acum ne trimit la centrele comerciale. De aceea vedem manifestându-se tendinţa de revoltă la sediile unor companii şi răscoale în Seattle împotriva Organizaţiei Mondiale a Comerţului, reprimate cu brutalitate de poliţie. Marele business rapace şi guvernul eficient sunt inamici formidabili ai visătorilor şi ai apărătorilor libertăţii.

Dar, cu toate că este neîndoielnic plăcut şi reprezintă o expresie a spiritului de libertate, merită să organizezi revolte? Analizând repetatele eşecuri ale revoluţiilor, revoltelor şi răscoalelor din ultima mie de ani pentru a instaura legi mai umane sau guverne mai puţin băgăcioase, s-ar putea conchide cu tristeţe că locurile potrivite pentru a produce o transformare sunt şinele şi mediul imediat al individului. Adevărat, revolta poate aduce câteodată o mică modificare a politicii, ca atunci când aşa-numitele revolte contra taxei pentru dreptul de vot din Marea Britanie au dus la abolirea taxei şi înlocuirea ei cu taxa municipală, însă mult prea adesea lucrurile tind să revină la normal: sâcâitorii se instalează în şa, iar cei care întorc hârtiile ne pun la treabă.

Poate că singurul lucru sănătos ar fi crearea propriului paradis. Grupul punk CRASS, de pildă, despre care am vorbit în capitolul „Casa leneşului", nu a putut răsturna suveranul, deşi a reprezentat glasul eficient a mii de oameni cu vederi anti-Thatcher; însă în cadrul comunităţii lor de la ţară, care prosperă şi azi,

membrii grupului au reuşit să devină propriii lor stăpâni. Penny Rimbaud (pe numele său adevărat Jeremy Ratter) a oferit un exemplu inspirator pentru alţii, prin

viata sa şi refuzul de a deveni un simplu consumator. Rimbaud este un fel de William Cobbett modem şi tare mult aş vrea ca el să scrie Ghidul CRASS al economiei casnice, un manual practic de viaţă în afara marelui curent modern.

Răspunsul ar putea fi anarhia, nu socialismul. Poetul, anarhistul, căutătorul de libertate, revoltatul, leneşul, trebuie să-1 aprobe pe D.H. Lawrence care, în poemul O revoluţie sănătoasă, ne cere tuturor să fim aristocraţi, să ne creăm propriul paradis, să distrugem munca si să facem o revoluţie aşa, pentru a ne distra.

jliiezul nopţii LUNA SI STELELE

„Hartley a căzut si s-a lovit - 1-am surprins plângând şi ţipând - am alergat afara cu el în braţe. Ochii i-au fost surprinşi de lună - a încetat imediat să plângă - iar ochii lui şi lacrimile din ei, cum mai străluceau în lumina lunii!''

Samuel Taylor Colendge despre fiul său, 1798

„Şi oriunde m-aş duce, voi găsi Soarele, luna şi stelele; acolo voi găsi visuri şi semne şi voi conversa cu zeii!"

Epictet, Zicerile de aur ale lui Efictet

Luna şi stelele sunt mângâieri constante ale vieţii leneşului. Mult prea adesea lipsiţi de un cer nocturn limpede din cauza barierei alcătuite de emanaţiile urbane, cei mai mulţi dintre noi avem şansa de a-1 admira cu adevărat doar atunci când reuşim să „furăm" un sfârşit de săptămână la ţară. Desigur, când avem vizitatori în Devon, claritatea şi splendoarea stelelor sunt deseori remarcate. Contemplarea lor pare să ne reconecteze la mirarea copilărească resimţită în faţa

misterelor universu- -N,

lui. Ele sunt realmente de pe alt tărâm şi astfel ne îndepărtează de lume şi grijile ei, ne înalţă de pe pământ. Mi-a plăcut relatarea lui Coleridge, îndeosebi pentru că atunci când am citit-o prima oară, fiul meu Arthur, care avea doi ani, a fost la fel de fascinat de lună. Şi, în-tr-adevăr, unul dintre primele cuvinte rostite de el a fost „luna"; imediat ce ieşeam afară, ridica mâna spre cer, apoi mă privea. De fapt, când plânge noaptea, îl scot afară să privească luna, iar asta de obicei îl linişteşte. Privitul stelelor ne deschide mintea către o altă realitate, o lume misterioasă şi eternă, dincolo de orice zbatere materialistă, în ciuda încercărilor făcute de raţionalişti de a spune că stelele sunt doar constelaţii situate la ani-lumină depărtare, încă le admirăm şi ne lăsăm copleşiţi de misterele lor. Acolo trăiesc zeii; tot de acolo vin şi OZN-urile. în 1993, când am lansat revista Idler, a început să mă intereseze cultura OZN. Pe vremea aceea, ideea că undeva departe exista ceva şi că se plănuia o vizită pătrunsese în conştiinţa publică. Doi profesori din SUA, dr. John Mack şi dr. David Jacobs, făcuseră cercetări privind relatările aşa-zişilor „răpiţi", americani care descriau că fuseseră transportaţi pe nave extraterestre spre a fi examinaţi. Influenţa extraterestră pătrunsese chiar şi în modă: Anarchic Adjustment, producător de planşe skateboard, a utilizat intens iconografia extraterestră, iar mai apoi imaginea „cenuşiului", extraterestrul arhetipal cu ochi

Ghidul leneşuju]

mari şi faţa migdalată, a devenit un motiv obişnuit pentru tricouri, ecusoane şi afişe.

Această creştere a interesului faţă de extraterestri şi OZN-uri mi-a sugerat un fel de imbold spiritual, o dorinţă de a crede în existenţa unei alte dimensiuni. OZN-ul a pus la dispoziţie o modalitate convenabilă de a trăi, întrucât în lumea noastră raţională şi mecanicistă, e mai uşor să crezi în OZN-uri decât în Dumnezeu. „Conform teoriei, OZN-urile sunt create de indivizi ca noi, care au evoluat pe altă planetă şi deţin o tehnologie mai avansată'', a remarcat cândva regretatul Terence McKenna. „Nu ne solicită credulitatea aşa cum ar face-o ideea unui contact cu lumea de dincolo sau cu un univers paralel care neagă noţiunile noastre despre realitate." OZN-ul a armonizat ştiinţa cu Dumnezeu şi chiar ne-a promis mântuirea. Pentru dr. Mack, acesta reprezintă speranţa: „Vedeţi lumea şi universul din altă perspectivă. Când trăiţi o legătură cu o asemenea sursă, dezechilibrul dintre lumi devine de nesuportat[...]. Am putea să dăm frâu liber facultăţilor şi energiilor umane ce sunt necesare pentru a rezolva principalele probleme globale, instituţionale şi personale care afectează în prezent umanitatea."

Omul vrea să zboare, să vadă zei, să devină el însuşi unul. Aselenizările realizate de NAŞA au fost, desigur, cele mai spectaculoase demonstraţii ale

acestui imbold, în ciuda ştiinţei clinice şi a caracterului practic al zborurilor spre Lună, uimirea, misterul şi magia lor nu au fost ucise. Spaţiul este arena pentru bătălia de milenii dintre materialişti şi mistici. Acest conflict e descris în filmul lui Steven Spielberg, întâlnire de gradul trei. La baza intrigii se află discrepanţa dintre mirarea incredulă şi inocentă a vizionarului nebun,

interpretat de Richard Dreyfuss, şi reacţia sinistră, mi-litaristă, hiperorganizată a autorităţilor faţă de apariţia extraterestrului. Nu putem uita militarii cu feţe anonime, îmbrăcaţi în costume portocalii, care dau buzna în nava spaţială de parcă ar avea de îndeplinit o sarcină plicticoasă, când de fapt trăiesc experienţa cea mai copleşitoare a vieţii, şi nici contrastul lor cu silueta jalnică a lui Dreyfuss, care se ascunde după o stâncă. Aceşti doi poli - uimirea şi seriozitatea, copilul şi adultul - se combină în figura ambiguă a lui Francois Truffaut, omul de ştiinţă solicitat de autorităţi, dar care are sigur îndoieli privind modul lor steril de abordare a acelei vizite.

In urmă cu câţiva ani am aflat despre o organizaţie cu sediul la Londra - Asociaţia Astronauţilor Autonomi (AAA). Membrii ei, marxişti, futurişti şi revoluţionari ce trăiesc din ajutorul de şomaj, au creat ceea ce se numeşte un plan cincinal pentru a ajunge în spaţiu. Ideea lor radicală privind călătoria spaţială, combinată cu ostilitatea faţă de instituţii oficiale precum NAŞA, a fost subversivă si originală. Pentru cei de la AAA, călătoria în spaţiu este sinonimă cu eliberarea de forţa gravitaţională, de gravitate, seriozitate si de apăsarea care ne ţine de obicei legaţi de podea. Răsculându-se împotriva obişnuitei dojeni părinteşti adresate copilului visător - „Stai cu picioarele pe pământ!" - ei şi-au întors privirile spre cer şi au visat să zboare. Au crezut că deplasarea prin spaţiu se poate realiza stând acasă, în faţa focului, slujindu-te de imaginaţie pentru a pătrunde pe tărâmuri necunoscute.

în esenţă, misiunea AAA a fost aceea de a coborî ideea de călătorie spaţială la nivelul omului simplu, de a o democratiza, recuperând-o de la experţii cu aer

savant, care ne lasă cu gura căscată prin ştiinţa lor. Pentru ei, spaţiul a reprezentat idealul libertăţii. Deşi s-au opus ideii că s-ar mulţumi doar să creeze metafore, pentru mine insistenţa lor că deplasarea prin spaţiu este accesibilă chiar şi amărâţilor fără slujbă era o modalitate de a pleda în favoarea acestei

posibilităţi. Mesajul lor era ceva de genul: „Nu vă simţiţi constrânşi şi prinşi în cuşcă". Poate vi s-a spus că sunteţi nişte muritori ţintuiţi de pământ, însă în realitate puteţi face orice doriţi. Realizând această legătură între stele şi libertate, AAA acţiona în cadrul unei tradiţii îndelungate. Robert Burns, de exemplu, face conexiunea între cele două în poemul său Libertatea: O viziune (1794). Poetul stă afară în miez de noapte şi are o viziune în care apare un menestrel:

„Stau lângă turnul în ruină Cu ierbi crescute printre dale Şi buha, către luna plină, Tăcerea sfâşie cu jale.

Nici pic de vânt în noaptea lină, Pe cer iţeau ici-colo stele. Urla doar vulpea pe colină Stârnind ecouri în vâlcele.

Prin aluniş mergea zorit Pârâul pe sub ziduri sparte, Gonind spre repedele Nith, Cel care vine de departe.

în miez de noapte, licăr, şoapte, Şuier şi freamăt drăcesc;

TOM W

G K I N S O

Parcă sub stele, zâne şi iele, Bune şi rele foiesc...

Atunci, sub raza lunii, iată, Văzut - şi m-am cutremurat -O 'naltă stafie-mbrăcată Ca menestrelii de-altădat'.

Privirea sa neînfricată Au cine poate sta s-o-nfrunte? Şi sfântul nume Libertate îi lumina înalta frunte."1

Libertatea există undeva, licărind aproape vizibilă, numai că nu poate fi atinsă, în poemul lui Burns, Libertatea este prezentată ca prezenţă spectrală, iluminată doar de lună, apărând ca un ideal la ceasul vrăjitoarelor, la miezul nopţii, când „lumea reală" a zilei se retrage. Stelele exercită un mister chinuitor. Şi ţineţi seama că ele, stelele, sunt gratis, că nu costă nimic pentru a fi privite şi pot fi văzute de oricine, de oriunde. Ele strălucesc uneori şi deasupra oraşelor, astfel încât cerul nopţii a constituit o sursă importantă de inspiraţie pentru tânărul Coleridge care, pe vremea când era închis în Şcoala Charterhouse din Londra, obişnuia să urce noaptea pe acoperiş:

„Crescusem doar

în marele oraş, în triste interioare, pline de

umbre grele,

l Robert Bums, Cele mai frumoase poezii, trad. Mihnea Gheorghiu, Ed. Tineretului, Bucureşti, 1960 (n. tr.).

Unde ceva frumos nu mai vedeam 'n-afar' de cer şi stele."

(îngheţ la miez de noapte, 1798)

Contemplarea cerului ne duce, fără cuvinte şi limbaj, către alt loc, unul magic, în sensul misterios, incognoscibil şi încărcat de uimire, iar cuprinderea imaginii ne poate oferi un val de plăcere pe care mi-e imposibil s-o descriu. De aceea, voi lăsa asta pe seama americanului infinit de înţelept şi leneş care s-a numit Walt Whitman:

„în ceasurile cele mai lucide apare o lumină, un gând ce se ridică independent, detaşat de orice altceva, calm precum stelele, strălucind etern. Acesta este gândul identităţii - a ta pentru tine, indiferent cine ai fi, a mea pentru mine. Miracol al miracolelor, imposibil de definit, cel mai spiritual şi mai confuz dintre visurile pământene, şi totuşi cel mai concret, şi singura poarta către toate lucrurile, în asemenea ceasuri de dăruire, în mijlocul minunilor importante ale cerului şi pământului (importante doar pentru că Eu mă aflu în miezul lor), credinţele, convenţiile dispar şi devin insignifiante în faţa acestei idei. Sub luminozitatea viziunii adevărate, doar ea se înstăpâneşte, capătă valoare. La fel ca piticul ascuns din poveste, odată eliberată şi asumată, ea cuprinde întregul pământ şi se înalţă spre acoperişul cerului." (Căi democratice, 1871)

Ne simţim neînsemnaţi sub stele şi totuşi, paradoxal, ne simţim mai aproape de noi înşine. Suntem ceea ce suntem.

220

TOM

G K I N S O N

în limbajul nostru, stelele sunt pretutindeni. Ne denumim până şi celebrităţile astfel, ceea ce, în mod simbolic, le înalţă la nivelul zeilor. Şi, iată, cultura celebrităţilor de astăzi are ceva în comun cu cultura de-istă din Roma antică. Romanii îşi venerau zeii, dar le plăcea să scrie si să discute despre defectele şi scandalurile lor. Zeii erau deasupra muritorilor de rând, dar totodată erau sclavi ai instinctelor josnice. Ce diferenţă faţă de unicul Dumnezeu creştin, care e fără de prihană, în asemenea măsură încât ne face să ne simţim tot timpul vinovaţi. Nici nu e de mirare că ne place să citim în ziare şi reviste despre divorţurile şi problemele cu droguri din lumea vedetelor: le invidiem, dar dorim să vedem propriile noastre slăbiciuni reflectate în purtarea lor. La începutul secolului XX şi până atunci, acest rol era jucat de aristocraţi; ei păreau a fi deasupra muritorilor obişnuiţi, iar faptele lor, relele purtări, amorurile şi falimentele erau prezentate în rubricile de bârfe ale ziarelor şi revistelor, întrebarea rămâne: ce fel de creatură este omul? E nobil şi zeiesc, ori o fiară sclavă a dorinţelor sale?

însă stelele-celebrităţi, deşi satisfac probabil dorinţa de mituri moderne şi de poveşti captivante, nu sunt înlocuitori ai diamantelor sclipitoare ce apar în fiecare noapte, pretutindeni, care i-au inspirat pe filozofi şi poeţi să viseze o lume mai bună pe pământ. Epictet, care ne-a furnizat epigrama de la începutul capitolului, a fost un filozof din şcoala stoicilor, un sclav ce a devenit liber şi ale cărui viziuni 1-au îndemnat să lupte pentru drepturile omului simplu. De aceea, în anul 89 d.Hr., el a fost surghiunit din Roma de împăratul Domiţian.

Cu toate acestea, cercetarea cerului cu ochii este considerată o pierdere de vreme de către conducătorii

noştri cu gândire practică, însăşi limba face o virtute din şederea cu picioarele pe pământ, criticându-i pe cei cu aspiraţii înalte. Rău: cu capul în nori, utopic, a pierde contactul, a nu trăi pe lumea asta, idealist, lunatic, aerian, pierdut în spaţiu, dus cu gândul, zănatic, de pe altă planetă. Bun: cu picioarele pe pământ, ancorat, serios, înfipt în realitate, cu capul plecat, de pe lumea asta.

Trebuie să-i apărăm pe admiratorii stelelor, şi asta a făcut Oscar Wilde în Evantaiul doamnei Win-dermere (1893), printr-o bine cunoscută replică: „Trăim cu toţii în noroi, dar unii dintre noi privim spre stele." Prin aceasta, el a răsturnat cu eleganţă prejudecata modernă conform căreia pământul este bun - sigur şi sănătos - şi că privitul stelelor este o neghiobie, o risipă de timp, o preocupare demnă doar de lunatici.

La o adică, este ciudat că luna a fost asociată cu nebunia, mai ales dacă ne gândim la filozofia chineză, unde ea este considerată o forţă a binelui. Iată o epigramă de la mijlocul secolului al XVII-lea, scrisă de Chang Ch'ao:

„Ascultarea unei lecţii budiste sub razele lunii face ca omul să fie mai detaşat; discuţia despre mânuirea armelor sub clar de lună trezeşte curajul; analiza poeziei în lumina lunii face savoarea mai încântătoare în singurătate; iar privirea femeilor frumoase sub strălucirea lunii face pasiunile mai profunde."

Se spune că luna plină reprezintă un moment prielnic pentru a da o petrecere, iar înnoptatul sub

stele rămâne o plăcere. O vacanţă cu cortul reprezintă modalitatea de a ne reconecta la eurile noastre primitive; ne place asta pentru că aduce la lumină o amintire latentă a modului în care am trăit cândva. Pentru cel care îi prinde

gustul, viaţa de rătăcire prin natură este frumoasă. Nouă, celor de aici, nimic nu ne place mai mult decât să stăm în jurul unui foc de tabără.

Ora l dimineaţa SEX SI LENE

Potrivit actorului David Garrick, atunci când dr. Johnson a fost întrebat care erau cele mai mari plăceri ale vieţii, el „a răspuns că iubitul şi băutul. Şi de aceea s-a mirat că nu există mai mulţi băutori, fiindcă toţi pot bea, dar nu toţi pot face amor."

De la Burns la Byron si de la boemi la hippy, istoria vieţii scandaloase şi nepăsătoare, dar şi a căutării libertăţii, a fost legată de obţinerea libertăţilor sexuale. Nu este întâmplător că mulţi radicali remarcabili au fost şi pornografi, însă, ca una dintre marile plăceri lenevoase, sexul pare învăluit într-o mulţime de probleme şi anxietăţi.

Plăcerile sexului au fost atacate mereu de pudi-bonzii şi birocraţii care conduc ţări şi mari instituţii.

Plăcerea solitară a fost o victimă des atacată. Alături de alte forme de sex nereproducător, precum homosexualitatea sau sado-masochismul, secolul al XIX-lea a asistat la un atac concertat din partea preoţilor, educatorilor, doctorilor şi oamenilor de ştiinţă la adresa masturbării. „Cu cât ajunge mai curând la tihna degradată, cu atât mai bine pentru el şi pentru lumea care scapă de el", aşa scria în 1868 Maudsley, fondatorul spitalului de boli nervoase care îi poartă numele, despre onanist.

Vă imaginaţi uriaşa povară a sentimentului de vinovăţie pe care fiecare o ducea ca urmare a acelei campanii moraliste împotriva păcatului onaniei. Iată un extras dintr-un jurnal din care se revarsă vinovăţia; el aparţine unei persoane oneste din epoca victoriană şi a fost scris în 1850:

„15 martie: Dumnezeu m-a eliberat de cel mai mare păcat şi de masacrarea permanentă a gândurilor mele.

21 martie: N-am fost tulburată de marele meu duşman. 7 iunie: Daca n-ar fi această chinuitoare moarte morala, acest eşec al tuturor încercărilor de vindecare! Cred că niciodată nu am fost atât de păcătoasă ca săptămâna trecută.

17 iunie: După o noapte de nesomn, bolnavă fizic şi psihic si doborâtă, o sclavă - fericită să plec din Atena. Nu am altă dorinţă decât să dorm.

18 iunie: N-am nici o dorinţă, nici un duşman, n-am tânjit decât după somn. Duşmanul mi-e prea pu

ternic, am încercat totul. Totul, totul e zadarnic.

21 iunie: Duşmanul m-a lăsat şi m-am simţit liberă. 24 iunie: Am rămas liberă.

Ghidul leneşului 225

29 iunie: Patru zile nesfârşite de sclavie.

30 iunie: Nu pot scrie scrisori, nu pot face nimic.

l iulie: Am rămas în pat şi m-am rugat Domnului să mă mântuiască."

(S-ar putea să vă surprindă, dar posesoarea acestui libido impresionant nu este altcineva decât Florence Nightingale1.)

Masturbarea în rândul femeilor din epoca victoriană i-a făcut pe moralişti contemporani sâ-şi frângă mâinile de durere, pentru că ei asociau viciul cu lenea (diavolul dă de lucru mâinilor leneşe, cred eu). Iată un extras dintr-un ghid medical al vremii:

„Simptomele care ne permit să recunoaştem ori să respectăm acest păcat sunt următoarele: o stare generală de lingoare, slăbiciune şi pierdere în greutate; absenţa prospeţimii şi frumuseţii, a coloraţiei tenului, a roşului de pe buze şi a albului dinţilor, care sunt înlocuite de o fizionomie palidă, slabă, umflată, lipsită de fermitate, livid: cearcăne, ochi adânciţi, lipsiţi de strălucire şi vioiciune; o expresie de tristeţe, tuse uscată, oboseală la cele mai mici eforturi, înfăţişare ce trădează o ftizie incipientă."

La originea opoziţiei faţă de sexul „inutil" se afla noua abordare practică a vieţii, care considera sexul bun doar pentru producerea de copii. Plăcerea de dragul plăcerii era interzisă. Confreria medicală a sărit

1 Florence Nightingale (1820-1910), soră medicala care a făcut din îngrijirea bolnavilor de către femei o profesiune, înfiinţând Şcoala de Surori Medicale din Londra, în 1856 (n. tr.).

226

TOM

G K I N S O N

în ajutor cu o gamă largă de instrumente oribile, menite să împiedice masturbarea la fete şi băieţi. Cataloagele vremii ofereau o întreagă panoplie de centuri din oţel dotate cu ţepi, la care doar părinţii aveau cheia, în acelaşi timp, sporturile precum tenisul erau promovate drept activităţi sănătoase pentru tinerele doamne şi un mijloc de a se feri de seducţiile autoerotice.

în Occidentul de azi, ne place să ne felicităm pentru atitudinea mai deschisă faţă de sex. Suntem liberi şi degajaţi în această privinţă, ori aşa ne place să credem. Dar sexul, ca multe alte plăceri, s-a trezit încorsetat de etica strădaniei. A devenit muncă grea; ceva în care trebuie să obţinem performanţe;

un sport competitiv, în 1995, jurnalista Susanne Moore a expus acest lucru în Idler. în articolul ei, Chinurile dragostei, ea a amintit de o prietenă de şcoală, Janice, care a învăţat-o câteva trucuri sexuale:

„Janice încerca să mă convingă de faptul că sexul era o activitate în care trebuie să munceşti, să exersezi, să elaborezi tehnici: un adevărat efort ca să devii mai performant. Nu mi-a plăcut niciodată sportul. Eram leneşă. Nu mă agitatam[...]. Cosmoyolitan şi multe alte reviste destinate femeilor[...] sunt pline de liste nesfârşite cuprinzând calităţile care îi fac pe oameni buni la pat, liste de activităţi pe care trebuie să le explorăm, să le experimentăm."

Tot acest efort e o risipă. Sexul devine ceva ce trebuie învăţat. Revistele ne dau teme de casă. Iar dacă nu le facem, căpătăm note proaste, iar atunci ne simţim inutili şi vinovaţi. Stele ale muzicii pop care sunt moarte după fitness, precum Gen Halliwell, contribuie

la acest fel de suferinţă, la fel ca Madonna care, aşa cum spune Moore, „este desigur o dovadă vie că te poţi strădui prea mult. Ea a făcut sexul la fel de sexy ca gimnastica aerobică şi, aidoma lecţiilor de step, ceva ce trebuie inclus într-un program care este şi aşa foarte încărcat."

Am impresia că situaţia este gravă în SUA, unde sexul a fost ridicat la o poziţie intermediară între religie şi sport. Muncă intensă şi sex sănătos: aceştia sunt pilonii economiei americane. Şi vă rog să ne scutiţi de exerciţiile de sex tantric, lipsit de umor, folosite de Sting. Moore face un apel patetic pentru ca munca grea să fie eliminată din sex. Rămâne însă întrebarea: ce este sexul leneş? Cu ce vom înlocui idealul modern de amor atletic? Ei bine, Suzanne ne dă un răspuns:

„Cinstită să fiu, n-am înţeles niciodată de ce e rău să stai pe spate şi să te gândeşti la Anglia[...]. Când sexul devine o asemenea corvoadă, o trudă a dragostei, daţi-mi voie să vă spun că este datoria voastră revoluţionară să telefonaţi şi să anunţaţi că sunteţi bolnav."

A, să stai întins şi să fii folosit şi abuzat! Asta e dorinţa secretă a leneşului sexual. Pentru leneşi, sexul trebuie să fie dezordonat, ameţit, vulgar, lenevos. Trebuie să fie pervers, destrăbălat şi lubric, murdar până acolo încât celor doi să le fie ruşine să se privească a doua zi dimineaţă.

Sexul leneş trebuie să mai fie şi apatic. Pe bărbaţi îi caracterizează dorinţa de a trece direct la treabă atunci când e vorba de relaţii sexuale, iar femeile se plâng că bărbaţii vor doar să termine cât mai repede.

în cazul meu, însă, am un vag sentiment de dezamăgire când mângâierile se termină şi începe actul final. Asta înseamnă că elementul mecanicist preia conducerea, adică partea utilă, cea din care rezultă de fapt copiii. O parte din mine ar prefera să se joace cu amanta zile în şir sub un lotus sau pe un morman enorm de perne din catifea, fumând, bând şi râzând.

Lumea critică sexul în stare de ebrietate, dar din experienţa mea pare mai plăcut decât treaz. Băutura şi drogurile alungă anxietatea şi vinovăţia legate de performanţe şi de ideea că ai un corp nu tocmai frumos, dar si, hm, anumite inhibiţii. Nu - amânarea, nu realizările atletice pe care ţi le şi poţi admira, asta este cheia. Şi aceasta e totodată forţa motrice a frumoaselor poeme despre sex/iubire Cântarea Cântărilor şi Rubayatele lui Omar Khayyam, din secolul al Xll-lea. Din fericire, ambele au fost compuse înainte de naşterea organizaţiei Alcoolicii Anonimi, şi ambele sărbătoresc sexul drept o experienţă ameţită, înceţoşată, senzuală, de preferat sub cerul liber, înconjurat de parfumurile ameţitoare ale viţei-de-vie si rodiilor. Iată câteva versuri din Cartea Cântărilor (7:9-14):

„9. în finic eu m-aş sui - ziceam - şi de-ale lui crengi m-aş apuca, sânii tăi mi-ar fi drept struguri, suflul gurii tale ca miros de mere.

10. Sărutarea ta mai dulce-ar fi ca vinul, ce-ar curge
din belşug spre-al tău iubit, ale lui buze-nflăcărate
potolind.

11. Eu sunt a lui, a celui drag. El dorul meu îl poartă.

12. Hai, iubitul meu, la câmp, hai la ţară să petrecem!

13. Mâine hai la vie să vedem dacă a dat viţa-de-vie,
merii de-au înmugurit, de-s aproape de-nflorit. Şi
acolo îţi voi da dezmierdările mele.

14. Mandragorele miresme varsă şi la noi acasă sunt
multe fructe vechi şi noi pe care, iubitul meu,
pentru tine le-am păstrat."

Rubayatele lui Omar Khayyam constituie o pledoarie similară: caută plăcerea şi trăieşte clipa. Să cucerim paradisul acum, ni se spune, de ce să mai aşteptăm?

„Pentru a gloriei acestei lumi
Suspină unii, alţii pentru rai,
Ia doar ce poţi, mai mult nu poţi sâ-ndrumi,
Ci lasă zarva, piară cu-al ei grai!

Iubito, cupa să alunge astăzi Orice regret trecut şi temeri viitoare, Căci mâine, treaz, mă tem c-aş lâncezi, în ziua cea de ieri, bătrân ce moare."

Se poate afirma că Omar Khayyam este primul poet care a preamărit sexul, drogurile şi rock'n'roll-ul. Doar că el numeşte trinitatea sfântă a senzualului altfel: „fete, vin şi muzică". El îşi invită iubita să „înceteze vorbăria", ceea ce-mi aduce aminte de următoarele versuri de dragoste scrise de poetul-rocker contemporan Zodiac Mindwarp:

„Vorbeşti prea mult Nu vreau să te ascult Mai bună-i o plimbare La mine-n buzunare."

Deşi un ideal lăudabil, libertatea sexuală totală se dovedeşte mai greu de pus în practică. Senzaţia de vină tinde să apară. Gelozia îşi iţeşte faţa urâtă. Iar bărbaţii promiscui trebuie să se confrunte cu furia generală a femeilor (care ar putea fi acuzate de ipocrizie, pentru că, la urma urmelor, ele s-au culcat cu asemenea bărbaţi). Soţiile şi prietenele nu sunt dispuse la relaţii deschise, şi rareori se întâmplă ca un bărbat să rămână nepăsător la faptul că prietena sau soţia lui îşi împarte graţiile cu alţii. Şi se mai pune o problemă: ce se întâmplă dacă îmbrăţişezi libertatea sexuală, dar descoperi că ea nu vrea să te accepte? Asta ar fi o lovitură nu tocmai uşoară. Sigur, dragostea liberă are un preţ cam piperat.

Şi atunci, cum ne putem bucura de sex fără efort şi fără sentimente de vinovăţie? Civilizaţia modernă, încă de la inventarea ei de către greci cu cinci sute de ani înainte de Iisus, a apelat mereu la cei doi P: prostituţia şi pornografia. Pornografia este caracterizată uneori drept un simptom al unei societăţi degenerate, dar oricine cunoaşte cât de cât amforele sau statuile greceşti ori templele hinduse ştie că aşa-zisele acte sexuale nefireşti, orgiile şi diversele tipuri de relaţii complexe au fost reprezentate vreme de milenii în artă pentru plăcerea şi inspiraţia privitorului de oriunde. Dorinţa de a contempla imagini de amor este înnăscută în psihicul omului - probabil mai mult în cel al bărbatului.

Poate că pornografia deţine răspunsul. Ea prezintă avantajul că nu implică pe nimeni altul şi nici nu oferă posibilitatea de apreciere a performanţelor. Porno-ul alungă anxietatea sâcâitoare ce uneori strică legăturile amoroase. Celeilalte persoane îi place? Fac ce trebuie? Cui îi pasă?

Misiunea lui Hugh Hefner de la Playboy a fost aceea de a scuti masturbarea de sentimentul de vinovăţie. Geniul lui a fost acela de a lega această misiune de căutarea stilului de viaţă boem şi de a asocia sexul cu mobilitatea socială. Privind astăzi numere din anii '60 ale revistei, mi se pare extraordinar cât de avangardist, logic şi radical era mare parte din conţinutul revistelor. Hemer i-a publicat pe Ray Bradbury, Jack Kerouac, Truman Capote,

Henry Miller, Vladimir Nabokov, Kenneth Tynan şi Philip Roth. El i-a promovat pe Lenny Bruce, si Woody Allen şi a prezentat interviuri lungi cu Malcolm X, Martin Luther King Jr, Bob Dylan şi Fidel Castro. Au fost sărbătoriri ale scenei jazzului, ale drogurilor si ale împreunării lor. Un articol tipic, intitulat Sex, extaz şi droguri psihedelice, a examinat „deliciile şi pericolele erotismului indus sau stimulat chimic".

Partea slabă a stilului de viaţă promovat de Playboy era că părea să necesite un venit enorm. Deşi Hemer a insistat că „obiectele şi jucăriile erau doar accesorii pentru lucrul cel mai important: o explorare romantică, optimistă a tuturor posibilităţilor pe care le oferă viaţa", revista a manifestat tendinţa de a-1 face pe omul de rând să se simtă nefericit de soarta lui. însă, în ciuda acestui lucru, oricine putea găsi o încurajare în abordarea proaspătă şi veselă a vieţii pe care o sugera Playboy.

O altă soluţie la problema sexului scutit de vinovăţie a fost în mod tradiţional tagma prostituatelor, curtezanelor şi concubinelor. Majoritatea tăticilor au simţit transformarea prietenei lor din amantă în mamă, ca şi efectul moleşitor pe care solicitările copiilor îl au asupra libidoului soţiei. Dintr-o dată, tânărul tată se

trezeşte că duce o viaţă de călugăr, la care se adaugă îndatoririle apăsătoare de îngrijire a copiilor. Soţia îşi are copiii ei; bărbatul şi-a îndeplinit funcţia, iar acum ea nu mai pare să manifeste interes faţă de sexul fără finalitate. Şi atunci, ce poate face bărbatul? N-ar vrea să aibă o aventură (prea mare deranjul), dar vrea sex. Mi-aş dori să fi trăit la Paris în secolul al XLX-lea, când vizitele la bordelurile de lux, populate de curtezane liberale, profesioniste în arta iubirii, erau acceptate de cultura vremii. După mine, bordelurile pariziene sunt amuzante, pline de râsete şi plăceri. Singurele asemenea instituţii existente astăzi în Marea Britanic se dau drept saloane de masaj şi arată întotdeauna groaznic de jigărite şi respingătoare. Am înţeles, de asemenea, că obiceiul de a-ţi lua o amantă încă supravieţuieşte în Franţa. Din nefericire, fiind cinstit din fire, mi-ar fi foarte greu să trăiesc cu sentimentul de vină şi de înşelăciune. Uneori mi-aş dori să fiu puţin altfel.

Pesemne că răspunsul pentru cei cu predispoziţii similare este festivalul. Multe culturi respectă tradiţia unei bacanale anuale, în cursul căreia toate regulile normale sunt abolite. O astfel de sărbătoare, Carnavalul Diavolului, se desfăşoară anual în regiunea Quebrada de Humahuaca din Argentina şi, potrivit unei relatări

din ziarul La Nâcion, vreme de două săptămâni, iubirea liberă este la ordinea zilei:

„Potrivit credinţei populare, o dată pe an trebuie să domnească haosul - mai precis, în perioada carnavalului - pentru ca locuitorii cerului şi a iadului să rămână în armonie cu universul. La carnaval, diavolul se ridică din străfundurile pământului şi permite tuturor să facă ce doresc. Dar asta numai vreme

** P U I it î fcJJ

de două săptămâni[...]. Băutura şi sărbătoarea ţin de dimineaţă până noaptea. Legăturile maritale sunt uitate şi, timp de câteva zile, bărbaţii şi femeile devin liberi şi libere, «în timpul carnavalului, diavolul vine pe pământ şi nimeni nu poate protesta», se spune în vreme ce se flutură rămurele de busuioc, floarea tradiţională a carnavalului."

Ce idee splendidă! S-ar spune că acest obicei există şi în Marea Britanic şi aiurea, doar că în mod neoficial. Am auzit deseori exprimarea „festivalurile nu contează" drept scuză pentru aventuri extraconjugale în timpul vreunei deplasări de trei zile. Cu toate acestea, am senzaţia că, dacă aş veni acasă după o destrăbălare de trei zile, fluturând o rămurică de busuioc în faţa prietenei mele drept explicaţie, n-aş fi iertat nicicând.

Ultima mare problemă cu sexul este că însuşi lucrul despre care credem că ne va elibera poate sfârşi prin a ne face sclavi, la fel ca alte plăceri leneşe, precum băutura şi drogurile. Seduşi de deliciile lor putem deveni dependenţi. Poezia Cântec din 1783, scrisă de William Blake, ilustrează tocmai un asemenea avertisment:

„Pe-un câmp şi alt am hoinărit,
Gustând a verii trudă,
Iubirii Prinţ eu 1-am zărit
Pe raz' de soare cum tot zburdă.
Crini pentru păr mi-a căutat Şi roze pentru fruntea mea Şi prin grădini el m-a purtat Cu vise de-aur mă momea.

Pe-aripe stropi de apă s-au prelins, Diana mi-a dat glas furiei, Da'n plasă de mătase el m-a prins Şi m-a închis 'năuntrul coliviei.

îi place să m-asculte-n cânt Se joacă-ncet, mereu râzând, C-acum aripele-mi de aur sunt Iar libertatea, doar un gând."

Blake ne previne în legătură cu groaznicul şi nedreptul paradox potrivit căruia înseşi plăcerile pe care le urmărim pentru a ne exprima dorinţa de libertate -droguri, sex, alcool - sunt cele care pot deveni dependenţă şi, prin urmare, ne întemniţează.

Răspunsul ar fi de găsit în moderaţie, atât în vicii, cât si în virtuţi. E posibil să fim moderat de credincioşi, moderat de cuminţi? N-am avea dreptul să fim neascultători din când în când? Mi se pare de bun-simţ să mai eliberăm ocazional diavolul din cuşcă, altfel ar putea ieşi singur când ne aşteptăm mai puţin.

Ora 2 dimineaţa ARTA CONVERSAŢIEI

Un veritable attti est le plus grandde tous Ies biens. * La Rochefoucauld, Maxime, 1665

„îmi plac corespondenţa, schimbul de idei viva voce la o sticlă de vin, zgomotul şi agitaţia."

Joshua Reynolds (1723-92)

Leneşul apreciază plăcerile pământeşti. Nu sunt pentru el stricta negare de sine a călugărului ori abstinenţa de la alcool, mersul la sala de gimnastică - obiceiuri ce ţin de rutină ale omului aşa-zis de succes

1 Un prieten adevărat este cel mai bun dintre lucrurile bune (n. tr.).

al secolului XXI. Discuţiile, schimbul de idei si de poveşti cu prietenii, vechi si noi, acestea constituie sângele dătător de viaţă al trândavului. El ţine la companie, îi place să converseze si să fie băgat în seamă, îi place să stea la o masă si să se agate atât de bine de clipă, încât pierde sentimentul scurgerii timpului. Brusc, cineva îi va spune: „S-a făcut ora 21" Timpul zboară, însă cât de diferit se scurge el când ne aflăm la locul de muncă! Cele mai supărătoare sunt acele ore nesfârşite între 2 şi 6 după-amiaza. Acelea sunt ceasurile morţii, care se târâie ca melcul. Când am lucrat într-un magazin, acea perioadă a zilei devenea o adevărată tortură. Când se isprăveau şi puteam face numerarul şi încuia, mergeam la bodegă şi patru sau cinci ore treceau ca tot atâtea clipe. Apoi bodega se închidea şi tot însetat rămâneam.

Iubesc secolul al XVIII-lea pentru că atunci, mai mult decât oricând, conversaţia a fost ridicată la rangul de artă de Joseph Addison, Richard Steele, dr. Johnson, Richard Savage, Oliver Goldsmith, Reynolds, Boswell si mulţi alţii. A fost era cluburilor şi a cafenelei. Viaţa lui SamuelJohnson de Boswell este, în primul rând, o sărbătorire a bucuriilor conversaţiei. Hogarth a luat cluburile peste picior în articolul intitulat ironic Conversaţia modernă în miez de noapte, care descrie o

scenă de depravare, beţie şi lubricitate. Cei care participau la acea „conversaţie" erau, în realitate, un grup de oameni care vărsau, se bălăbăneau pe picioare, făceau scandal sau stăteau ca ţintuiţi.

Se pare că astăzi am pierdut această artă. Rareori remarcăm „elocvenţa în conversaţie" a cuiva (aşa cum a afirmat De Quincey despre legendarul trântor Walking Stewart). Acum lăudăm energia şi realizările

cuiva şi ne concentrăm mai mult asupra rezultatului final decât asupra procesului. (David Beckham, fără să se remarce prin darul conversaţiei, a ajuns erou global.) Şi, atunci, înapoi la treabă!

Acesta nu este un fenomen tipic al secolului XXI. Lin Yutang a deplâns moartea artei conversaţiei încă din anii '30. Pentru el, viteza sporită a vieţii moderne eroda timpul liber necesar conversaţiei adevărate, încălzirea centrală a devenit unul dintre vinovaţi:

„Cred că nefericita transformare a casei într-un apartament fără un şemineu în care să se facă focul a declanşat distrugerea artei conversaţiei, iar apariţia automobilului a desăvârşit procesul. Tem-poul este total anapoda, deoarece conversaţia există doar într-o societate pătrunsa de spiritul tihnei, cu lejeritatea, umorul şi aprecierea nuanţelor de fineţe. Pentru că există o distincţie vădită între discuţie şi conversaţia ca atare. Această deosebire se face în limba chineză, unde există shuohua (vorbire) şi t'anhua (conversaţie), ceea ce presupune că a doua este mai diversă şi mai relaxată, iar subiectele, mai banale şi mai puţin legate de afaceri."

Apropo, ca şi conversaţia, focul de buşteni este o plăcere a leneşului. Gândiţi-vă doar la pregătiri, la contemplare, la restul deliciilor. A sta în faţa focului înseamnă a lenevi. Aşa cum s-a remarcat mereu, rolul său ca punct central al camerei de zi a fost preluat de televizor, care, deşi distractiv şi sclipitor din când în când, nu are menirea de a stimula discuţiile lenevoase. Cheia, zice Yutang, este starea de relaxare:

„Ne putem angaja într-o conversaţie adevărată abia când întâlnim prieteni apropiaţi şi suntem pregătiţi să ne descărcăm inima unii în faţa celorlalţi. Unul şi-a pus picioarele pe o măsuţă, altul stă pe pervaz, iar altul s-a aşezat pe podea, beneficiind de o pernă pe care a şterpelit-o de pe canapea, lăsând dezgolită o treime din ea."

Schimbul reprezintă sufletul conversaţiei: schimbul de idei, de evenimente amuzante şi de relatări. Iată cum a descris în 1790 un prieten stilul de viaţă al revoluţionarului din secolul al XVIII-lea Tom Pâine:

„Viaţa domnului Pâine la Londra a însemnat o rundă liniştită de tihnă filozofică şi distracţie[...] în acea perioadă citea foarte puţin, după masa de prânz trăgea un pui de somn, iar seara juca şah, domino sau dame, dar niciodată cărţi, participa la recitări, muzică etc., ori îşi petrecea timpul conversând: când era vorba de conversaţie, se dovedea întotdeauna clar, informat şi amuzant. Uneori, vizitam prieteni plini de spiritf...] deseori luând masa la White Bear, Piccadilly, cu amicul său Stewart şi alţi călători isteţi din Franţa şi din alte părţi ale Europei ori din America. Iar când rămâneam singuri, stăteam până foarte târziu, iar de multe ori ne apuca dimineaţa destăinuindu-ne tot felul de intimităţi."

Aceste schimburi, această perioadă de peregrinări, discuţiile si lecturile, au condus la publicarea în 1792 a marii sale lucrări pe tema libertăţii, Drepturile omului. în realitate, cartea seamănă cu o conversaţie: este o

replică spirituală la atacul lui Edmund Burke împotriva principiilor Revoluţiei Franceze.

Pe lângă faptul că dă naştere ideilor, conversaţia creează cadrul pentru exprimarea acestora, şi de aceea există o istorie îndelungată a conversaţiei ca formă literară. Marile eseuri ale lui Oscar Wilde asupra artei si anarhiei, Sufletul omului în socialism şi Criticul ca artist, sunt scrise sub formă de dialog ca şi Dialogurile lui Platon. în revista Idler, noi numim interviurile conversaţii, iar ele capătă forma unor discuţii lungi, în care se spun vrute si nevrute. Două motive au dus la această opţiune: când citesc interviurile din ziare si reviste, eu sar întotdeauna la pasajele în care subiectul vorbeşte cu adevărat; în al doilea rând, acele interviuri convenţionale sunt o păcăleală, pentru că încearcă deseori o analiză psihologică freudiană obiectivă pe baza unei discuţii de o oră. (Detalii precum „a mai luat o înghiţitură de Meursault" au cumva rolul de a dezvălui profunzimile caracterului celui intervievat.)

Pentru mine, important este ce are de spus persoana. Caracterul, trecutul, ideile, modul de abordare a vieţii: aceste elemente transpar în conversaţie, în cuvintele ei.

Iar o conversaţie trebuie să se poarte noaptea. „Vo-taţi-1 pe Hodgkinson, votaţi-i pe conservatori, votaţi culcatul devreme", m-a ironizat prietenul meu Jim Moore într-o seară, când 1-am anunţat la ora 10.30 că aveam de gând să merg la culcare. Dr. Johnson îi considera atât de supărători pe cei care se culcau devreme, încât s-a exprimat astfel: „Cine doarme înainte de miezul nopţii este un ticălos." Caleştile trebuie să plece cel mai târziu la ora 2 dimineaţa, iar cei ce vor să mai rămână sunt liberi să o facă. Pentru că noaptea, eliberaţi

de grijile zilei, vinul şi discuţia încep să curgă. De aici şi îndelungata practică englezească de a face o chestiune de onoare din consumul vârtos de băuturi şi şederea până foarte târziu. „Băutul a fost o practică universală", a scris în secolul al Xll-lea istoricul William of Malmesbury despre obiceiurile oamenilor simpli de pe vremea cuceririi normande, „ocupaţie cu care îşi treceau nopţi întregi, dar şi zile[...]. Erau obişnuiţi să mănânce până când simţeau că nu mai pot şi beau până li se făcea rău." Iată cum descrie Robert Burns acest obicei în poemul său Willie Brewed:

„Al lunii corn spre mine cată Clipind alene de pe cer, Lumina-i drum spre caş' mi-arată, Dar n-am să plec, mai bine pier.

Căci primul care merge-acasă E-un laş, mişel şi-ncornorat Iar cel ce va cădea sub masă E-al nostru rege-ncoronat."

Primul care se duce la culcare este un laş, iar cel care cade jos de beat este rege! Splendide sentimente. Practica persistă si azi în Scoţia, o spun cu uşurare, şi ţin minte multe seri fericite petrecute pe îndepărtata Insulă Eigg, unde puneam pe masă două lăzi de bere, cleşti de crab pe care îi sfărâmam şi-i mâncăm şi conversaţia se prelungea până în zori, iar unii dintre participanţi trăgeau câte un pui de somn cu capul pe masă, după care se trezeau şi continuau să bea şi să stea de vorbă. Mă mai gândesc şi la lăudabilul obicei irlandez de a aduce o sticlă de whisky la masa de

seară, şi nimeni nu are voie să se ducă la culcare decât după ce se goleşte sticla. „Sigur, noaptea reprezintă momentul cel mai propice pentru discuţii, deoarece în cursul zilei acestora le lipseşte farmecul", scrie Lin Yutang.

Ce înseamnă o conversaţie bună? în nici un caz să-ţi etalezi calităţile sau să ţipi mai abitir decât alţii. Unii vorbesc, dar nu-i ascultă pe ceilalţi. Unii ascultă şi nu vorbesc. Ambele categorii sunt iritante. Marele maestru în conversaţie ştie să le facă pe amândouă în aceeaşi măsură. Adevărat, dacă vorbeşti fără să-i asculţi pe ceilalţi, devii, conform exprimării prietenului meu Marcel Theroux, „un tonomat de monologuri", aşteptând doar câte o sugestie pentru cuvântări pregătite dinainte.

Ideile care apar într-o conversaţie sunt înfrumuseţate, îmbunătăţite, contrazise sau făcute ţăndări de participanţi. Unii pot spune anecdote în sprijinul sau în defavoarea vreunei noţiuni. Ideile cuiva sunt dezvoltate, modificate. Ele sunt scoase din depozitul muzeului, şterse de praf si expuse. Iar adevărata lor valoare abia atunci se descoperă: diamantul se dovedeşte a fi un ciob de sticlă, iar o piatră prăfuită, o fosilă rară.

Conversaţia bună reprezintă un semn al generozităţii spiritului. Am cunoscut scriitori care refuză să vorbească, de exemplu, despre vreo lucrare încă neterminată. Cu un aer pompos, ei îşi scuză acest spirit meschin spunând ceva de genul: „Dacă vorbesc despre lucrare, aş putea să chem ghinionul" sau „Dacă discut despre vreo intenţie, s-ar putea să nu mai reuşesc s-o pun pe hârtie" - ceea mă face să cred că, dacă s-ar evapora în cazul în care sunt exprimate, acele idei sunt cam fragile. Mai există şi teama că cineva din

grup ar putea fura gândurile sau ideile pentru a scrie el însuşi un roman: asta e o prezumţie arogantă. Johnson, după cum ştim, nu avea asemenea prejudecăţi. El nu stătea într-un colţ, clocind idei în tăcere, gândindu-se: „Le păstrez doar pentru mine." Le rostea, le întorcea pe toate tetele, dogmatiza, îşi dădea aere şi le apăra până la primele ore din zi. Dragostea lui faţă de tovărăşia oamenilor reprezenta şi o teamă de solitudine; detesta să plece acasă, unde ar f trebuit să rămână singur cu propriii demoni. Această teamă 1-a făcut să modereze antidotul lui Robert Burton contra melancoliei, transformându-1 din „Să nu fii singur; să nu fii leneş" în „Atunci când eşti singur, nu fi leneş, iar când eşti leneş, nu fi singur."

Pentru Johnson, o conversaţie reuşită unea învăţătura cu experienţa. Walter Jackson Bate, biograful lui, spune că „Johnson aprecia activitatea minţii, un exerciţiu constant al imaginaţiei în punerea în aplicare a cunoaşterii, slujindu-se în acelaşi timp de familiaritatea cu «lumea vie», şi credea că aceste calităţi se formau cel mai bine într-o conversaţie în care oferi şi primeşti."

Cu toate acestea, Johnson se dovedea un adversar de temut în orice conversaţie. Unii dintre prietenii lui se temeau să scoată vreun cuvânt de faţă cu el. Adevărat, se plângeau că el nu tolera să fie contrazis. „Imposibil să spui ceva contrar", a remarcat reverendul John Taylor. „Se face că nu te aude şi, având glas mai puternic decât tine, sigur te copleşeşte." Această brutalitate în discuţie este considerată totuşi de G.K. Chesterton un semn de spirit democratic esenţial, „însuşi faptul că se certa cu alţii stă dovadă că acestora li se îngăduia să se certe cu el. Brutalitatea lui verbală

se baza pe ideea confruntării între egali, ca la fotbal. Este foarte adevărat că urla şi bătea cu pumnul în masă, pentru că era un om modest. Se temea sincer să nu fie copleşit sau ignorat." în Ce este anapoda pe lume, Chesterton compară demagogia lui Johnson cu fineţea rafinată a lui Addison, fondatorul

revistelor The Tatler (Flecarul) şi Spectator, despre care spune că „era politicos cu toată lumea, dar superior tuturor[...]. Un superior curtenitor, dar detestat."

în Banchetul lui Platon, Socrate vorbeşte toată noaptea, până când îi adoarme pe toţi, cu excepţia lui Aristofan şi Agathon. Gânditorul din secolul al XVII-lea La Rochefoucault, autorul Maximelor, o scurtă colecţie de reflecţii privind caracterul uman, şi-a elaborat ideile şi aforismele frecventând multe saloane, îndeosebi pe cele ale gazdei literare Madame de Sabie. Ideile au fost rezultatul gândirii colective, nu al reflecţiei solitare. Saloanele au elaborat linii directoare privind eticheta conversaţiei şi interziceau discuţiile pe teme religioase ori politice, întrucât acestea duceau în mod inevitabil la strigăte, impoliteţe şi lipsă de armonie.

în aceste Maxime găsim avertismentul lui La Rochefoucault către vorbitorii egocentrici:

„Una dintre pricinile pentru care găsim atât de puţini oameni chibzuiţi si plăcuţi în conversaţie este acela că nu există nimeni care să nu se gândească mai mult la ceea ce vrea el să spună decât să răspundă precis la ce i se spune. Cei mai capabili şi cei mai amabili se mulţumesc doar să afişeze o mină atentă, în vreme ce în ochii şi în mintea lor se citesc o indiferenţă faţă de ceea ce li se spune şi o anumită grabă de a se întoarce la ceea ce vor să spună ei, când de

fapt ar trebui să vadă că este greşit să încerci să placi altora sau să-i convingi, căutând atât de stăruitor să-ţi placi ţie însuţi, şi că a asculta cum se cuvine şi a răspunde bine este una dintre cele mai depline desăvârşiri la care poţi ajunge în conversaţie."1

Din acest motiv, cred eu, jurnaliştii devin interlocutori buni. Asta pentru că (în general) ei manifestă curiozitate faţă de lume şi faţă de alţi oameni şi de ideile lor. Ei vor să afle; nu consideră că deţin toate răspunsurile, în primul rând, caracterul lor curios i-a făcut devină jurnalişti. Un jurnalist nu este un profesionist sau un expert, ci un amator, un rătăcitor, un căutător şi nu trebuie să etaleze aroganţa expertului.

Conversaţia este o activitate intermediară; se desfăşoară când treburile importante ale zilei au fost rezolvate. Vedem asta ca o recompensă după muncă; în realitate, însă, ea conduce la o activitate mai bună şi mai intensă, aşa cum se întâmplă ca în cadrul conversaţiilor să fie concepute şi elaborate visurile şi ideile noastre. Venim cu ideile; prietenii le moderează şi le dezvoltă. Când e vorba de a crea idei, scriau muzicienii Bill Drummond şi Jimmy Cauty în Manual (1990),

marea lor operă despre creativitate, se ştie prea puţin că un geniu îţi este tovarăşul cel mai de nădejde.

Din păcate, dragostea leneşului faţă de conversaţie este demonizată de societatea care apreciază acţiunea mai presus de orice. „Nu vorbi despre asta - fă-o!" este mantra modernă. La care eu răspund: N-o face, mai bine vorbeşte. Dacă lucrul despre care se

1 La Rochefoucault, Maxime şi reflecţii, trad. Aurel Tita, Ed. Minerva, col. BPT, Bucureşti, 1972, p. 39 (n. tr.).

discută merită făcut, atunci îl vei face la vremea cuvenită, însă discuţia este partea cea mai plăcută, fiindcă e vorba de emoţia de a plănui şi de a concepe stratageme. Discuţia, acea parte dinainte de impactul realităţii, înainte de a înţelege că trebuie să existe si puţină muncă pentru a realiza acel lucru, când posibilităţile sunt nenumărate, iar visurile noastre de viitor încă nu au fost aiurite de cerinţele practice - această parte ne face să ne simţim cu adevărat liberi.

Ora J dimineaţa ORA PETRECERILOR

„Dar iapa stă-ndoită foarte; Tom o întâmpină să-1 poarte Şi ea înspre lumini cutează: Alei! Dar ce li-i dat să vază! Danţau năluci şi cotoroanţe Nu vr-un cadril ca-n cele Frânte, Ci horă, giga, joc sprinţar Ce le punea-n călcâie jar."1

Robert Burns, Tam O'Shanter, 1790

„Nu ne dăm bătuţi, prieteni - vom învinge această revărsare."

Joe Strummer, la festivalul de la Glastonbury, 1997, când a început să plouă

Puneţi laolaltă droguri bune, oameni buni şi muzică bună şi veţi realiza o combinaţie magică. La ora 3 dimineaţa, trecem dincolo de cuvinte.

* Robert Burns, Antologie de poezie engleză de la începuturi până azi, voi. 2, trad. Dan Duţescu, Ed. Minerva, col. BPT, Bucureşti, 1981, p. 80 (n. tr.).

Am trăit prima experienţă pur hedonistă, de felul sugerat mai devreme, la începutul anilor '90, când regretatul mare jurnalist Gavin Hills m-a iniţiat în extaz şi halucinaţii. Ce revelaţie! La douăzeci şi doi de ani, considerasem că zilele de petreceri erau de domeniul trecutului, însă se părea că adevăratele nopţi de distracţie în oraş abia acum mi se ofereau. Una dintre cele mai mari plăceri era modul în care această formă de petrecere părea să prelungească noaptea, să dilate acel moment de la ora 3 dimineaţa. Unul dintre marile hituri ale zilei era cântecul de dans 3 a. m. Etemal, al grupului KLF. Recent, i-am telefonat lui Bill Drummond şi 1-am întrebat ce idee stătuse la baza cântecului:

„Ora 3 dimineaţa este acel punct al zilei când răspunderile şi realităţile zilei precedente au dispărut, iar răspunderile şi realităţile zilei ce urmează încă nu au sosit. Melodia 3 a. m. Eterna! a nimerit exact acel punct, pentru că la acea oră ai impresia că totul va dura o veşnicie. Era o idee pe care mi-o notasem pe un petic de hârtie - 3 a.m. Eternal. Apoi am descoperit cuvântul spaniol madrugada, care înseamnă «timp intermediar». La ora 2 vrei să fi plecat deja

acasă; la 4, se răceşte totul. Dar ora 3 are ceva magic. Intelectul raţional se topeşte, iar tu trăieşti momentul. Uşile percepţiei îţi sunt deschise. Se întâmplă o mulţime de lucruri. Ca în Tam O'Shanter."

Asta înseamnă „să ieşi": să te afli departe de lumea de zi cu zi, ternă, fără viaţă şi să te găseşti într-o altă lume, plină de surprize, căldură, magie şi posibilităţi. Tam O'Shanter, scrisă de Robert Burns în 1790, vorbeşte despre un fermier care, beat, se întoarce de la târg noaptea târziu. Burns s-a inspirat dintr-o poveste pe care o auzise pe când muncea ca funcţionar normal în Ayr. Iată cum prezintă el legenda:

„Era ora farmecelor, între noapte şi dimineaţă... Când a ajuns la poarta Kirkyard, a rămas surprins şi amuzat să vadă, printre arcadele unei ferestre gotice, care se află şi azi acolo, un dans al vrăjitoarelor în jurul stăpânului lor bătrân şi mânjit de funingine, care nu mai contenea să cânte din cimpoi. Oprindu-şi calul ca să se uite mai bine la ele, ţăranul a putut recunoaşte chipurile multor femei pe care le ştia de prin vecini."

Esenţial în acea experienţă rave din anii '90 a fost, desigur, extazul creat de droguri şi, citind Confesiunile unui opioman englez de Thomas De Quincey, am fost şocat de numeroase paralele dintre acea trăire a mea şi modul în care De Quincey descrie opiul. Una dintre asemănări este modalitatea în care drogul te duce pe un alt plan, unde poţi rămâne câteva ore. Acest lucru contrastează cu plăcerea mai puţin stabilă a consumului de alcool:

„Plăcerea oferită de vin creste mereu şi duce către o criza, după care scade; aceea produsă de opiu, după ce este generată, rămâne vreme de opt până la zece ore: primul, ca să împrumutăm un termen tehnic din medicină, este un caz de plăcere acută, iar al doilea, de plăcere cronică; primul este ca o flacără, al doilea, o iluminare continuă şi prietenoasă."

O iluminare continuă, aşa ar putea fi descrisă experienţa extatică. Remanenta aceasta permite lungi perioade de dans cu senzaţia unei transe; este

încurajat comportamentul repetitiv, ne aflăm în moment, nu mai există planificare şi memorie, ci simpla bucurie de a exista. Aceasta este, sau era, atracţia exercitată de ecstasy, iar pentru cineva ca mine, care considerase că la douăzeci şi doi de ani sosise vremea să „mă apuc de treabă", să strâng din dinţi, să-mi fac o carieră, însufleţirea adusă de ecstasy, de muzică şi de dans noaptea întreagă era profund eliberatoare. Iată cum descrie această senzaţie chimistul Alexander Shulgin:

„Mă simt perfect curat pe dinăuntru şi nu există decât o euforie pură. Nu m-am simţit niciodată atât de bine, şi nici n-am crezut că aşa ceva este posibil. Curăţenia, claritatea şi uimitoarea senzaţie de forţă interioară au continuat pe durata întregii zile si a serii, şi chiar a doua zi."

Dacă se amestecă această forţă interioară cu muzică, se obţine hedonism, dar pentru generaţia mea, hedonismul acelor ani nu era un simplu escapism: ne dădea o imagine a ceea ce ar putea fi lucrurile, oferin-du-ne o intuiţie a unei stări primitive, eliberate de

ostilitate si dorinţă şi pline de bucuria de a trăi şi de a ne pierde eul în cel colectiv. De Quincey a spus acelaşi lucru despre opiu, care, după părerea lui: „Oferă pur şi simplu acea căldură vitală care este aprobată de judecată şi care va însoţi mereu o constituţie corporală de o sănătate antediluviană şi pri-mară[...] o revenire sănătoasă la acea stare pe care mintea o atinge prin eliminarea oricărei nemulţumiri profunde care a tulburat şi a intrat în conflict cu impulsurile inimii, la origini dreaptă şi bună[...]. Opi-omanul[...] simte că partea divină a naturii sale este de cea mai mare importanţă."

Cei leneşi din fire cred, bineînţeles, că asemenea stări de îmbătare reprezintă o necesitate umană practicată de toate culturile din lume. Ei se folosesc de asemenea argumente pentru a-şi apăra obiceiurile. Adevărat, s-a susţinut deseori că dansul în timp ce nu mai eşti tu însuţi la minte te poate ridica la înălţimea experienţei spirituale. „Un rabin pe care 1-am intervievat a spus că şansele tinerilor de a trăi o experienţă mistică sunt drogurile precum LSD, ecstasy şi dansul", a remarcat regretatul gânditor Nicholas Saunders, autorul cărţii E de la Ecstasy (1993), când i-am luat un interviu în 1995. El a mai spus că un călugăr Zen îl văzuse pe Dumnezeu când era în transă, „în primul rând, nu putea suporta muzica, apoi a adăugat: «Aceasta este meditaţia. Aceşti oameni trăiesc totalmente în clipa prezentă. Au întrerupt orice dialog interior.»"

Desigur, muzica este esenţială în cadrul experienţei de la 3 dimineaţa. Ea este cea mai misterioasă dintre toate artele. Puterea ei de a produce transformări este cel puţin miraculoasă. Ea îţi poate modifica dispoziţia de la nenorocire la bucurie în câteva secunde. Te poate

ţine în transă ore întregi. Ajută corpul să realizeze acte de dexteritate fizică de neimaginat.

Dansul este unic între formele de artă prin faptul că nu lasă urme; se face din pura lui plăcere; este inutil şi lipsit de egoism până la sublim. Nu-1 poţi semna sau vinde. Coleridge spunea că principalele trei forme de artă sunt arhitectura, gătitul şi vestimentaţia. Eu cred însă că prima este dansul. La urma urmelor, poţi dansa gol puşcă şi poţi trăi într-o peşteră, iar când fructele atârnă pe ramuri în jurul tău, nu prea ai nevoie să găteşti.

De Quincey nu a fost un dansator, în schimb a scris despre experienţa minunată de a asculta muzică în stare bahică; în cazul lui, era vorba despre opera de sâmbăta seară, după ce luase opiu. „Corurile erau divin de ascultat, iar când Grassinif...] îşi descărca sufletul pătimaş în rolul Andromacăi la mormântul lui Hector etc., mă întrebam dacă vreun turc, dintre toţi cei care au ajuns în paradisul opiomanilor, poate simţi măcar jumătate din plăcerea pe care am avut-o eu." De Quincey se alătura şi „săracilor" la petrecerile lor de sâmbătă noapte, după care pornea alene pe străzile lăturalnice ale Londrei, spre casă.

Autorităţile încearcă uneori să ne îngrădească dreptul de a face petreceri. Sexul, drogurile şi rock'n'roll-ul îi înspăimântă pe conducătorii noştri, în Marea Britanie, anii '90 au fost marcaţi de strădaniile birocraţilor de a impune legi împotriva fenomenului rave şi a petrecerilor, în mod elocvent, aceste încercări au încetat când si-au dat seama că această cultură de club devenea o industrie uriaşă care atrăgea turişti, aducând profituri celor bogaţi, întreaga scenă a devenit tot mai burgheză.

în cele din urmă, s-a ajuns la un compromis general: petrecerea continuă.

în Evul Mediu, Biserica a înţeles că petrecerile reprezentau o nevoie umană şi de aceea le-a îngăduit în cadrul diverselor sărbători anuale. Tradiţia persistă în celebrări precum Festivalul Muzical Glastonbury ce se ţine anual, de la care m-am

întors acum trei zile şi după care sunt încă în convalescenţă. Glastonbury este un fenomen copleşitor: 150 000 de oameni se adună pe o suprafaţă de patru sute de acri timp de trei zile sau mai mult, ca să asculte muzică, să stea de vorbă, să danseze şi să consume droguri. Este, în esenţă, acel moment de ora 3 dimineaţa prelungit timp de şaptezeci şi două de ore: fără realităţi, doar distracţie. Spectacolul oferit de atâţia oameni care se distrează este mişcător şi înălţător. Cei care îl resping drept simplu hedonism înţeleg prea puţin nevoia profund umană pe care el o satisface. Glastonbury înseamnă oameni care discută si dansează, eliberaţi de presiunile lumii comerciale. Necesităţile vieţii se obţin uşor, astfel că fiecare fibră a fiinţei este dăruită bucuriei. Reprezintă o întoarcere tranzitorie la o stare primitivă: fără competiţie, fără efort susţinut. Poţi discuta şi umbla de colo-colo fără să faci nimic timp de trei zile, ceea ce este un adevărat lux. Punctul culminant al festivalului din 2003 a fost focul de tabără în memoria lui Joe Strummer, organizat de Lucinda, văduva lui, şi de prietenii ei. Este vorba despre un foc menţinut mereu viu, un cerc de buturugi pe care se aşază oamenii, o piatră pe care cineva stă în picioare şi un sistem de sunet care difuzează muzică reggae - o oază de siguranţă, distracţie şi evadare. A oferit tuturor o idee despre felul în care ar trebui şi ar putea să fie.

într-un eseu din 1953, filozoful Theodor Adorno a spus că distracţia este programată în noi. Este un instinct pe care ar trebui să-1 materializăm, nu să-1 reprimăm:

„Când satisfacerea dorinţelor instinctuale este negată sau amânată, ele sunt rareori ţinute sub control, fiind mereu gata să izbucnească dacă li se oferă şansa. Această tendinţă de a exploda este accentuată de caracterul problematic al raţiunii care recomandă amânarea impulsului de împlinire a dorinţelor în vederea satisfacerii lor ulterioare complete şi permanente."

Cu alte cuvinte, veţi avea destule prilejuri să vă simţiţi nenorociţi, aşa că distraţi-vă acum. Campaniile „Spuneţi nu", care neagă viaţa şi ne domină prin ameninţarea cu punerea la colţ, campaniile împotriva drogurilor care oferă plăcere, promovate de guvernele american şi britanic, sunt sortite eşecului, pentru că există destui oameni care spun „da". Suntem o rasă uimitor de pozitivă. Potrivit expresiei lansate de Liam Gallagher, solistul vocal al grupului Oasis, suntem „nebuni după asta". Suntem dotaţi cu un muşchi căutător de plăceri, care trebuie pus la treabă.

Din nefericire, hedonismul este atât de plăcut, încât creează dependenţă, iar destrăbălările prea frecvente pot aduce daune grave sănătăţii. După ce am petrecut pe săturate înainte si după ce împlinirea vârstei de treizeci de ani, m-am temut serios că aş putea deveni alcoolic. Am constatat însă că circumstanţele s-au schimbat pe măsură ce am înaintat în ani, că acum petrec mult mai puţin - nu din proprie voinţă,

ci pur si simplu pentru că aşa au evoluat lucrurile. (Iar dacă a existat ceva care să mă împiedice să beau prea mult, aceasta a fost teama să nu devin membru al asociaţiei Alcoolicii Anonimi, fiind condamnat să nu mai beau deloc si să fac parte dintr-un „program".) Sigur, când în viaţa ta apar copiii, puţini oameni au energia necesară pentru a fi ameţiţi tot timpul. Trezirea la 6.30 dimineaţa şi în cursul nopţii este suficient de epuizantă, aşa că nu mai simţi nevoia să te supui rigorilor unei vieţi grele. Mai trag din când în când câte un chef, dar mult mai rar decât înainte, poate de trei, patru ori pe an. încerc să-mi impun şi o perioadă de recuperare: mult somn pentru a-mi readuce mintea şi trupul la o stare de confort. Iar asta pare suficient pentru a-mi satisface dorinţa de căutare a uitării.

Viaţa petrecută numai la petreceri poate face ca timpul de trezie să pară lipsit de culoare şi conduce la fenomenul nesănătos al aşteptării sfârşitului de săptămână, după ce te simţi deprimat şi neputincios timp de cinci zile la rând. Adevăratul leneş vrea să ducă o viaţă frumoasă tot timpul, nu doar sâmbăta seară, iar adevărata lecţie de hedonism este că trebuie să încercăm să ne bucurăm de toate momentele, nu doar de acelea în care suntem ameţiţi. Timpul trebuie savurat, nu suportat. Versul lui William Blake „Drumul excesului duce la palatul înţelepciunii" este folosit deseori de risipitori ca să-şi justifice purtarea. Numai că ei rămân blocaţi pe acel drum şi nu mai ajung la palatul făgăduit.

Mai cred că o viaţă dusă doar în petreceri poate deveni o corvoadă. Efortul mintal şi fizic pe care îl presupune ieşirea în oraş atât de des te epuizează, începi să te gândeşti că ţi se simte lipsa, şi participi la toate

Ghldul le»eşu; 255

evenimentele mondene care ţi se oferă cu speranţa că unul dintre ele va intra în legendă, în acest caz, participarea la petreceri este un chin - mai curând obicei decât plăcere.

Ora 3 dimineaţa nu înseamnă doar haz. Aceasta este şi ora când, dacă doresc, apar şi demonii. Nu am trăit prea multe nopţi întunecate ale sufletului, dar când mi s-a întâmplat, a fost îngrozitor, îmi aduc aminte foarte limpede de o noapte. Ora 3 părea să devină o eternitate, „într-o noapte cu adevărat întunecată a sufletului este permanent ora 3 dimineaţa", a scris F. Scott Fitzgerald în Esquire, în 1936. Iar acea noapte a fost neobişnuit de lungă şi de înspăimântătoare. Fantasme şi arătări oribile, rânjitoare, îmi dansau prin minte, făcându-mă să transpir şi să stau în capul oaselor, îngrozit. Barierele din mintea mea se topiseră, ororile invadându-mă. Din fericire, momentele mele plăcute de

ora 3 au cântărit mai mult decât cele rele, dar nimeni nu a zis că drumul spre lene avea să fie lesnicios.

Iar când petrecerea se termină, plecăm acasă. Asta a fost cealaltă mare plăcere a anilor de rave - sesiunea de răcorire şi calm din casa cuiva, unde stăteam aşteptând răsăritul soarelui, uitându-ne la televizor, bând o bere de noapte-bună, flecârind sau privind în gol. O meritam după epuizarea din precedentele opt ore. Prietenul meu James numea asta „recompensă". Iar dacă neclintirea acelui moment are ceva deosebit, ceva apropiat de meditaţie, care este o altă formă de lene, atunci ne vom ocupa şi de ea.

Ora 4 aimineaţa MEDITAŢIA

Numquam se minus otiosum esse, quam cum
otiosus,
nec minus solum, quam cum solus esset.1
Cicero (106-43 î.Hr.), De offidis

„Toată ziua fără nici un plan Şi rămân în repaus." Wang Wei (698-759), Răspuns lui Chang Vin

Nu există formă mai adevărată de lene decât meditaţia. Atunci, a nu face absolut nimic ore în şir se ridică la nivelul căutării spirituale.

Meditaţia este o cale de a te conecta la o dimensiune interioară, la un spirit, un suflet, un fel de esenţă, care este în mare măsură ignorată de supramintea raţională. Submintea este ceea ce căutăm atunci când medităm, acea parte a sinelui nostru care se situează

1 Niciodată nu eşti mai leneş decât atunci când eşti leneş pe deplin; Şi nici mai singur decât atunci când eşti absolut singur (n. tr.).

dincolo de intelect, de emoţii şi de fizic, încercăm să ne opunem cedării în faţa deşeurilor mentale, a grijilor lumeşti, a anxietăţilor de tot felul. Ideea este că prin hrănirea sinelui în acest mod, ne constituim rezerve de putere care ne vor ajuta să facem faţă problemelor şi luptei cu viaţa. Când spiritul ne este sărăcit, iar sufletul subnutrit, ticăloşii ne pot face una cu pământul.

Tatăl meu practică meditaţia cu un grup ce se numeşte Brahma Kumaris şi de douăzeci de ani se scoală la ora 4 dimineaţa, ca să nu facă nimic vreme de o oră înainte de începerea zilei. L-am întrebat recent de ce ora 4 este considerată cea mai propice pentru a lăsa sufletul să rătăcească prin cosmos:

„S-ar putea ca o asemenea oră să însemne un coşmar pentru unii, dar dacă te culci la vreme şi ai dormit suficient, poate fi ora cea mai potrivită din zi ca să te încarci cu energia pozitivă a gândurilor, în realitate, nici măcar nu este vorba de energia gândirii, ci mai curând de o stare de pace si, odată cu ea, o senzaţie de bine şi sentimente bune faţă de alţii[...]. Când te hrăneşti bine la

acea oră, poţi spune că ai luat un dejun spiritual. Vei rămâne binevoitor şi probabil

mai puţin nesuferit pe durata întregii zile. Ciudat, dar dă roade. Este vorba în parte despre ritmul individual, despre o programare a minţii în acel fel, în vreme ce neuronii sunt odihniţi şi înainte ca hormonii dorinţelor să înceapă să circule - înainte de a te apuca de treburile zilei."

Musulmanii sunt legaţi de o rutină la fel de strictă. Drept parte a rugăciunii de dimineaţă, care se desfăşoară înaintea zorilor, ei trebuie să rostească de două ori sintagma „Rugăciunea e mai bună decât somnul", poate pentru că fiinţa ta ar prefera să se strecoare înapoi în pat, astfel că este necesar ceva care să o convingă de contrariul. Argumentul pentru o trezire atât de timpurie este că ajută la plasarea într-o dispoziţie religioasă pentru întreaga zi. „Sărbătoreşte mereu laudele aduse Domnului, înainte de răsăritul soarelui şi înainte de apusul lui; sărbătoreşte-le şi în orele nopţii şi în vremea zilei: numai aşa spiritul ţi se va bucura", spune Coranul.

Din păcate, pentru mine somnul este preferat rugii. Obiceiurile tatălui meu sunt prea stricte; trezirea la ora 4 ar fi un adevărat iad pentru mine. Şi aşa în majoritatea dimineţilor sunt trezit înainte de ora 7 de agitaţia stridentă a copiilor, şi aproape că mă arăt îmbufnat când ei sar pe mine. Chemarea tatălui meu impune alt program: în Centrul în care unde locuieşte, la intervale regulate se difuzează discret muzică pe toate coridoarele şi holurile vreme de cinci minute, la fiecare câteva ore, timp în care toată lumea trebuie să înceteze orice activitate şi să reflecteze. Totul e bine şi frumos, dar sugerează prea multă oficialitate şi disciplină pentru un leneş, care preferă să trăiască momentul atunci când i se oferă.

Mă pronunţ în favoarea unei abordări mai lejere. Pentru mine, meditaţia se poate face în momentele cele mai ciudate. Pot medita (şi deseori aşa se întâmplă) când privesc fără ţintă pe fereastra unui tren, obicei care rămâne una dintre plăcerile cu adevărat le-nevoase. Dar nu e întotdeauna uşor. Acum oamenii îşi desfăşoară activitatea şi în tren, aşa că eşti silit să auzi fără să vrei jargonul plicticos şi să suporţi importanţa lor de sine. Zilele trecute a trebuit să ascult o tânără doamnă întrebându-şi şeful dacă meritele pentru un anumit

proiect puteau contribui la trecerea ei de la treapta de „cercetător" la cea de „cercetător senior", pentru că, după cum se exprimase ea: „Am muncit mai mult la acest proiect decât celelalte fete." în cursul aceleiaşi călătorii, 1-am ascultat pe un individ nesuferit care şi-a apelat toţi amicii şi le-a povestit cât de bine se descurcase la interviu. A folosit o expresie pe care o aud mereu în afacerile cele mai plicticoase, „de-a dreptul interesant". Ţi-e greu să te strecori în ţara nimănui când hormonii îţi circulă ca nebunii din cauza furiei stârnite de utilizatorii de telefoane mobile. Gândul de a le azvârli mobilele pe geam sigur îţi tulbură căutarea calmului interior.

însă dacă încerci, poţi profita de acele momente pierdute din viaţa de zi cu zi - aşteptând în staţia de autobuz, stând într-o cafenea când îţi întârzie un prieten sau când este blocat într-un ambuteiaj - ca să meditezi. Nu este uşor să aluneci în nirvana cât stai pe peronul subteran, lipsit de aer, al unui metrou, însă se poate. Asta nu depăşeşte domeniul imaginaţiei. Şi, cu cât exersezi mai des transformarea acelor momente supărător de pustii într-o încântătoare inactivitate reflexivă, cu atât mai uşor vei atinge acea stare. Nu spun

că am prins mişcarea: departe de asta. încă mai recurg la bătutul nervos din picior, la înjurături printre dinţi, la ridicarea ochilor spre cer si la oftaturi când sunt reţinut pe loc din deplasare, în tinereţe, îmi aduc aminte că, de frustrare, apăsam pe butonul de oprire al autobuzului. Asta se întâmpla de obicei când eram deja în întârziere, în adâncul fiinţei mele, ştiam că vina pentru întârziere îmi aparţinea, însă bunuri publice precum staţiile şi băncile sufereau forţa dezlănţuită a furiei mele. Purtarea leneşului este haotică. El încearcă să scape de programe, teorii, practici spirituale oficiale, ordine şi disciplină. Rutina, la fel ca sistemele rigide de gândire, îl întărâtă. Librăriile sunt pline de cărţi de autoajutorare, care promit că teoriile expuse vor ajuta la îndeplinirea tuturor dorinţelor dumneavoastră lumeşti şi spirituale. Mai bine în slujbă, în relaţii, în familie; schimbaţi-vă viaţa în şapte zile. însă problema referitoare la stilurile alternative de viaţă este că ele oferă un grup alternativ de reguli stricte. Un „ism" este înlocuit cu altul. Scena spiritului oferă o uimitoare paletă de lideri alternativi, de exemplu, cărora oamenii slabi de înger îşi încredinţează viaţa şi banii. Dacă aruncaţi o privire prin revistele de stiluri de viaţă alternative, opţiunile sunt la fel de ameţitoare. Mii de suplimente de vitamine, tot soiul de guru care recomandă stiluri de viaţă, metode de meditaţie, terapii de dans extatic, investiţii etice, povesti mistice, ateliere de bătut darabana, tămăduitori, căi spirituale, tehnici de dezvoltare personală, specialişti în hipnoză şi şcoli de vară care vă ajută să vă

redescoperiţi - toate se întrec să capteze atenţia căutătorului singuratic al adevărului. Toate pretind să ofere răspunsuri la problemele dumneavoastră, toate costă şi, până la ultima, vă

încurajează să abandonaţi un set de reguli în favoarea altuia, când soluţia ar fi de fapt abandonarea ideii de a urma aceste teorii. Regulile sunt o pacoste. Mereu le uit, apoi am un sentiment de vinovăţie. Slavă Cerului că nu sunt musulman!

Dorinţa leneşului este să trăiască fără reguli, sau potrivit unora care au fost inventate de el însuşi. El vrea să-şi dezvolte forţa interioară pentru a avea putere asupra lui însuşi. El refuză să delege acea putere către orice autoritate, indiferent cât de inofensivă ar fi părea să fie aceasta. Şi, cu cât există mai puţine reguli, cu atât scade posibilitatea încălcării lor tot timpul şi, prin urmare, se reduce risipa de energie pe care o presupune sentimentul de vinovăţie. Potrivit lui Thoreau, este uşor să devii „propriul stăpân de sclavi". Creăm reguli de comportament pentru noi înşine, apoi ne simţim prost când nu reuşim să ne ridicăm la înălţimea lor.

Dificultatea este unul dintre miturile care îi împiedică pe oameni să mediteze. Acest mit convine numeroaselor şcoli de meditaţie, interesul lor fiind acela de a o prezenta drept ceva ce trebuie predat de experţi, adică trebuie plătit. Masa aiuritoare de tehnici de meditaţie instalează alte bariere între oamenii obişnuiţi şi arta reflecţiei. Paradoxal, a nu face nimic devine un chin.

Dacă ne-am da seama că meditaţia înseamnă pur şi simplu să priveşti în gol, atunci ea ar fi mult mai accesibilă multor oameni. E uşor. N-aveţi nevoie decât de o fereastră, îmi aduc aminte că eram la şcoală şi reuşeam să stau douăzeci de minute uitându-mă pe fereastră. Aceasta este meditaţia, deşi profesorii mei o numeau visare cu ochii deschişi. Ferestrele nu costă si

le găsiţi pretutindeni, în trenuri, în autobuze, iar majoritatea caselor au cu nemiluita. Citiţi o poezie, luaţi un scaun şi aşezaţi-vă lângă fereastră. Doar de atât e nevoie.

Cealaltă cheie este să trăiţi clipa. M-a impresionat foarte mult Gavin Hills în cursul unei vacanţe. Hills era un amestec de cinism şi inocenţă, însă eu nu-i văzusem pe deplin latura inocentă, într-o zi ne plimbam pe Insula Eigg. Aveam împrejur numai stânci, pământ sterp şi ceaţă. Brusc, Gavin s-a aşezat pe o piatră si a spus: „O să meditez puţin." A rămas tăcut timp de zece minute. Prinsese

momentul; nu trebuia să aibă formaţie de profesor ca să descopere câteva momente de linişte. Cealaltă formă de meditaţie era să ajungă dimineaţa acasă după o şedinţă de rave, să ia LSD şi să privească în tavan ore în şir.

Cui nu-i surâde ideea trezirii la 4 dimineaţa ca să mediteze poate să rămână treaz până la aceeaşi oră. „Ca să te scoli târziu înseamnă uneori să stai treaz până târziu", sună o zicală. Iar cultura chill out poate încuraja meditaţia. Fenomenul s-a născut când cei care organizau câte un rave şi-au dat seama că ar fi o idee bună să asigure încăperi unde amatorii de cluburi, obosiţi de dans, puteau să stea să asculte muzică ambientală, făcând astfel o pauză după transa frenetică prin care au trecut. Pe vremea aceea, îi vedeai pe raveri plăcut ameţiţi, discutând ori pur şi simplu privind în gol, ori stând tăcuţi, cu ochii închişi. Cultura chill out s-a dezvoltat şi chiar a dat naştere propriei muzici, îmi amintesc momentele de fericire sublimă când stăteam întins pe pat şi ascultam grozavul album din 1990 al grupului KLF, care se numea chiar Chill Out, şi a rămas cel mai bun de acest gen. Era în acelaşi timp relaxant, inspirator şi imaginativ. Curând, sălile care

difuzau asemenea muzică au ajuns mai mari chiar decât cele de dans din multe cluburi. Acum există si un festival anual dedicat contemplaţiei, cu muzică bună, într-un ambient plăcut, denumit The Big Chill.

Unul dintre aspectele cele mai deosebite ale experienţei pe care o constituie Festivalul Glastonbury este migraţia de la ora 4 dimineaţa către cercul de piatră, aflat pe un câmp de unde se vede tot ansamblul. Noaptea oferă o privelişte spectaculoasă şi acolo se simte un spirit de bună dispoziţie şi plăcere colectivă. Vezi mulţi oameni pierduţi în trăirea clipei, privind cerul sau scena de mai jos, meditând, existând, pur şi simplu, bucurându-se de răsăritul soarelui.

Alte forme de meditaţie la îndemână includ plimbarea pe dealuri, şederea lângă foc, ascultarea muzicii cu ochii închişi, pescuitul, fumatul şi chiar „conducerea îndelungaţi pe autostradă" - potrivit scriitorului Will Seif. Poţi medita şi în avion; de fapt, acestea sunt locurile ideale pentru contemplarea misterelor nesfârşite ale universului, pentru că eşti literalmente cu capul în nori.

Iar taoismul ne învaţă că este înţelept să fii ocupat nefăcând nimic:

„Cine practică inacţiunea Este ocupat să nu facă nimic." Lao Tzu

C//TS J dimineaţa SOMNUL

„îi auzim mereu pe oameni referindu-se la «somnul pierdut» ca la o calamitate. Mai bine ar numi asta pierdere de vreme, vitalitate şi oportunităţi."

Thomas Edison, Oamenii tac ceea ce vor (1921)

Alături de Benjamin Franklin, celălalt inamic american al lenei a fost Thomas Edison, inventatorul. Născut în 1847, a început să muncească la treisprezece ani vânzând dulciuri şi reviste călătorilor în tren şi petre-cându-şi

restul timpului citind cărţi de popularizare a ştiinţei. Dragostea lui pentru bani, maşini si muncă îndârjită a creat dinamicul, bogatul şi productivul

promotor al industriei numit Edison. Diferitele invenţii pe care le scotea ca pe bandă datorită caracterului său hiperactiv i-au adus poziţia de cofondator al Companiei Edison General Electric, care există şi azi sub numele de General Electric.

Mari leneşi ai timpului precum Oscar Wilde şi Paul Lafargue visau că tehnologia va elibera omul de corvezi, în Sufletul omului în socialism, Wilde scria: „Maşinile trebuie să lucreze pentru noi în minele de cărbuni şi să facă toate serviciile de igienă, să fie fo-chişti pe navele cu aburi, să cureţe străzile, să ducă mesaje în zilele ploioase şi să facă tot ce este plicticos şi supărător." Iar Lafargue, în Dreptul de a fi leneş, scria că „Maşina este salvatorul umanităţii, zeul care va mântui omul de sordidae artes şi de închirierea forţei de muncă, zeul care îi va aduce tihnă şi libertate." Pe de altă parte, Edison considera tehnologia un instrument de creştere a productivităţii şi eficienţei. El a fo-losit-o pentru a transforma oamenii în sclavi. Faptul că este portretizat ca un mare om, un model suprem al hărniciei americane, ne spune multe despre decăderea civilizaţiei occidentale în drumul ei de la artă şi viaţă la muncă şi moarte.

Somnul, credea Edison, este o pierdere de vreme, neproductiv şi inutil:

„Majoritatea oamenilor mănâncă cu 100% mai mult decât ar trebui, dorm cu 100% mai mult decât ar fi cazul, pentru că aşa le place. Acel 100% suplimentar îi face nesănătosi şi ineficienţi. Persoana care doarme opt-zece ore pe noapte nu e niciodată adormită complet şi nici pe deplin trează - ea somnolează în diferite grade pe toată durata zilei."

Asta este o prostie, evident. Dacă aş dormi mai puţin de opt ore pe zi - iar eu aş prefera zece - n-aş fi în stare de nimic. Nepreţuitele mele ore de somn s-au redus de când am copii, care mă trezesc la 6 sau 7, iar deseori şi în cursul nopţii. Dacă nu dorm suficient, mi-e greu să fac mare lucru. Devin nervos, certăreţ, iraţional. Administrez pedepse crude pentru obrăznicii minore. Trântesc uşi. Detest să fac până şi mici activităţi casnice, cum ar fi spălatul vaselor. După o noapte de somn ca lumea, mă simt alt om. Sunt bine dispus, iertător şi săritor. Şi

mai eficient, în trei, patru ore, pot face treaba care altfel mi-ar lua o zi întreagă, şi-mi rămâne astfel mai mult timp să lenevesc.

însăşi ideea de a mai reduce din orele de somn e un blestem pe capul leneşului, pentru care dormitul este una dintre plăcerile esenţiale ale vieţii. Somnul devine o amânare delicioasă, o delăsare, o renunţare, o Mare Dezertare (ca să împrumut o expresie a scriitorului Mathew De Abaitua). Atunci ne abandonăm mintea raţională şi ne încredinţăm unei forţe superioare. Edison a promovat conceptul de „Muncă mai multă, somn mai puţin". Crezul leneşului este „Mai puţină muncă, mai mult somn".

Filozofia antisomn 1-a îndemnat pe Edison să inventeze marele duşman al leneviei: becul cu incandescenţă. Acest soare artificial a fost creat ca să nu mai suferim de neplăcerile nopţii, care nu ajută cu nimic munca intensă. După apariţia becului, Edison a permis muncitorilor să lucreze şi noaptea. Tot becul a creat schimburile, iar profeţia lui Blake din Cele patru Zoa (1797-1804) s-a adeverit. Becul a reuşit

„să ameţească tineri de curaj şi să lege de chinurile Zilei şi nopţii miriadele Eternităţii, ca ele să poată pili Şi lustrui alama şi fierul oră de oră, cu migăloasă trudă."

încă suntem legaţi de truda zilnică, în Hoţii de somn, Stanley Coren descrie efectul becului asupra tiparelor noastre de somn:

„în cadrul unui studiu desfăşurat în laboratorul nostru am evaluat timpul cât doarme în medie un adult în prezent, şi am constatat că acesta se situa cu puţin sub şapte ore şi jumătate pe zi. Un studiu similar a fost efectuat şi în 1910. Data prezintă importanţă, deoarece în 1913 s-a introdus becul modern cu filament incandescent de tungsten[...]. Privind în perspectivă inversă la şabloanele de somn obişnuite în era dinaintea becului, observăm că, în medie, o persoană dormea nouă ore pe noaptef...]. Cu alte cuvinte, Edison poate susţine că a adăugat mai bine de cinci sute de ore de trezie la fiecare an pe care îl trăim."

Invenţia becului a fost una dintre marile victorii simbolice în bătălia dintre hărnicie şi lene. Nimeni nu mai avea scuze pentru trândăveală! Atacul împotriva somnului a fost preluat recent de companiile producătoare de medicamente, care-şi vând sinistrele pastile şi siropuri, într-un film documentar de televiziune realizat recent pe tema narcolepsiei apar interviuri cu oameni de ştiinţă care afirmă că au descoperit în creier o substanţă chimică, numită orexină, care ne ţine în stare de veghe, iar revista alternativă americană Utne a anunţat că firmele de medicamente speră să

recolteze această substanţă şi să o folosească pentru a face bani serioşi din patima noastră de a munci, creând medicamente care să îmbunătăţească atenţia şi vioiciunea:

„Medicamentele pentru anumite suferinţe îşi găsesc pieţe tot mai extinse. Provigil, un tratament pentru narcolepsie - o tulburare a somnului - atrage atenţia ca un ajutor posibil pentru a spori starea de veghe a persoanelor sănătoasef...]. (Criticul industriei de medicamente Pat Mooney afirmă:) «Medicamentele care modifică dispoziţia şi care alungă stările de nemulţumire ar putea fi administrate lucrătorilor»."

Această evoluţie a fost anticipată de dr. Michael Smith, care a scris în Idler în 1995: „Pot paria fără teama de a greşi că «medicamentele hipnotice minune» vor avea mai curând rolul de a reduce, decât de a facilita, nevoia noastră de somn şi bucuria pe care ne-o aduce acesta." în metroul londonez am văzut reclame pentru băuturile si tabletele energizante care pretind că asigură starea de veghe a consumatorilor. O asemenea reclamă sună astfel: „Epuizat? Nu este cazul." Ea susţine că o astfel de „oboseală zilnică" poate fi „combătută" luând mici capsule care conţin diverse vitamine. Nu am văzut însă la metrou reclame de genul: „Obosiţi? Dormiţi mai mult", fiindcă nimeni nu şi-a imaginat cum să facă bani în acest fel. Produsele energizante sunt o idee isteaţă, pentru că suntem cu toţii privaţi de somn. Dar cui îi serveşte această stare de veghe? Angajatorilor noştri. Luaţi pastila asta, ne îndeamnă reclama, şi vă vom ajuta să deveniţi mai competitiv, mai alert, mai capabil să trudiţi pentru şefi,

mai puţin expus la pierderea slujbei. Pe de altă parte, medicamentele care produc somnul, precum Valium si Temazepam, mult iubite de narcomani ca modalitate de a ajunge pe pământ după o noapte de stimulente, încep să fie stigmatizate. Anticipez o Bravă lume nouă1 de roboţi activaţi, lucrând non-stop, străduin-du-se să fie cât mai eficienţi şi mai productivi.

înţelepţii, pe de altă parte, au lăudat mereu somnul, această „stingere" fizică misterioasă, şi prieten al celor nenorociţi. Dr. Johnson, un mare amator de somn, îl considera marele nivelator. Dacă vă simţiţi demoralizaţi, sugera el, imaginaţi-vă toţi oamenii mari ai vremii noastre ghemuindu-se în pat, aşteptând să ajungă în ţara lui Moş Ene:

„Toată invidia va dispărea dacă s-ar şti pretutindeni că nimeni nu merită invidiat, pentru că nimeni n-ar fi ros de invidie dacă ar fi mulţumit de sine. Avem motive să bănuim că distincţiile omenirii au mai mult luciu decât valoare când

descoperim că toţi acceptă să fie obosiţi aidoma de plăceri si de griji; că şi puternicii şi cei slabi, şi cei cu faimă şi cei umili au o dorinţă în comun şi imploră natura să le întindă mâna cu nectarul uitării."

Marele eseist al Renaşterii, Montaigne, iubea somnul; îl nemulţumea însă faptul că atunci când dormea nu era conştient de plăcerile pe care acesta i le oferea. De aceea dăduse poruncă unui servitor să-1 trezească la miez de noapte ca să savureze senzaţia de

* Roman distopic de Aldous Huxley (1932), descriind o societate dezumanizată, dominata de tehnologie (n. tr.).

somnolenţă, apoi să se bucure de plăcerea de a adormi la loc. Somnul este o întrerupere a trudei, o eliberare de răspundere. Ghemuiţi sub plapumă, amânăm îndatoriri şi ne abandonăm unei forţe mai puternice. Somnul domoleşte grijile - o funcţie celebrată de următorul sonet al poetului elisabetan Samuel Daniel:

„Tu, dulce somn, tu, fiu al nopţii blânde,
Frate cu moartea, ce-n beznă te-ai născut,
Durerea ia-mi, lumina iar aprinde,
Căci pe-ntuneric grijile-au crescut.
Şi lasă-mi ziua timp ca să jelesc
Ruina tinereţii fără cuget,
Să plângă ochii în azur ceresc,
De chin uitat, în noapte, fără sunet.
Fugiţi, voi, vise, imagini de dorinţe,
Ce-mi modelaţi pasiunile de mâine,
Iar soarele vă ţină mai cuminţi
Să nu sporiţi durerile din mine.
Căci vreau să dorm, îmbrăţişat de nori
Dispreţ de sine să nu simt în zori."

Dumnezeu ştie de ce - oamenii de ştiinţă încă se scarpină în cap a nedumerire - dar somnul poate rezolva toate problemele. Când suntem obosiţi şi doborâţi, grijile şi îndatoririle par insurmontabile. A doua zi dimineaţă, lucrurile arată mai bine. Iată părerea lui John Steinbeck: „Este o experienţă obişnuită ca o problemă considerată dificilă seara să se rezolve de la sine a doua zi, după ce comisia somnului a lucrat la ea." Albert Einstein, ale cărui realizări le depăşesc pe acelea ale lui Edison, se asigura de zece ore de somn pe noapte.

In Să numărăm oi: Ştiinţa şi plăcerile somnului şi viselor, carte publicată în 2002, Paul Martin face o pledoarie convingătoare în favoarea somnului îndestulător. „Puritanii şi indivizii terni de pe această lume, care resping somnul şi se arată bolnavi după muncă, vor să ne facă să credem că prin dormit se risipeşte timpul preţios care ar trebui petrecut într-o activitate utilă", se plânge Martin. El afirmă că Edison a fost de fapt un ipocrit pentru că, deşi nu dormea mult noaptea, trăgea câte un pui de somn în cursul zilei. Aceste reprize de somn, susţine Martin, au dus la naşterea multora dintre ideile lui. Probabil că în etapa aceea somnolentă dintre veghe şi somn, cunoscută sub numele de stare hipnagogică, ne vin cele mai multe idei. Prin urmare, somnul este util din punct de vedere creator. Martin prezintă de asemenea numeroasele studii care au dovedit beneficiile somnului de scurtă şi lungă durată asupra sănătăţii şi fericirii noastre, subliniind faptul că dezastre majore precum cel de la Cernobîl, dar şi altele, mai mărunte, precum cele de tren şi automobil, au fost provocate de lipsa de somn. Goana după profit duce la lipsa de somn, iar aceasta din urmă, la moarte.

Să numărăm oi este o lectură reconfortantă: se pare că în prezent nouă, leneşilor, ni se spune că obiceiurile noastre îndărătnice legate de somn sunt normale şi sănătoase. Lenevind, noi nu cerem decât să trăim într-un mod mai vechi, mai natural şi primitiv. Somnul nu este pentru nevolnici, ci pentru specia mai puternică, a celor mari, a deţinătorilor cheii fericirii - leneşii.

Martin enumera următorii mari gânditori cărora le plăcea să doarmă şi să scrie în pat: Cicero, Horaţiu,

, Jonathan Swift, Rousseau, Voltaire, Anthony Trollope, Mark Twain, Robert Louis Stevenson, Proust, Colette şi Winston Churchill. Cred că nu greşesc spunând că fiecare dintre cei de pe listă a lăsat lumea mai bună decât a găsit-o.

Oamenii care nu dorm mult îşi folosesc dinamismul pentru a face paradă de meritele lor, însă pot provoca multe pagube. Ei încearcă să-i facă pe alţii să se simtă inferiori. Doamna Thatcher susţinea că dormea doar patru sau cinci ore pe noapte. S-a slujit de acest lucru ca să se prezinte drept foarte harnică şi să-i facă pe alţii să se simtă vinovaţi, însă, privarea permanentă de somn de care a suferit a contribuit probabil la promovarea unor politici dezastruoase, îmi imaginez că se găsea într-o stare de ameţeală când a conceput ideea taxei pe serviciile comunitare. Dacă nu dormi, te enervezi, devii iritabil, dai dovadă de prostie si-ţi verşi amarul pe cei din jur.

Am căzut o dată în capcana sacrificării somnului ca să muncesc. Pentru a mă încadra în termenul stabilit pentru un număr de început al revistei Idler, am

sfârşit, nu numai eu, ci şi alţii, prin a lucra treizeci şi şase de ore continuu. Deşi m-am bucurat puţin de acea faptă de eroism şi suferinţă după ce am terminat, a fost totuşi o prostie monumentală să ne supunem la aşa ceva. în cursul ultimelor optsprezece ore de efort susţinut am lucrat la aproximativ o zecime din viteza normală. Ar fi fost mai folositor să dormim nouă ore, apoi să ne reluăm treaba. Pe de altă parte, cui îi păsa dacă depăşeam termenul cu o zi? O asemenea pedeapsă sado-masochistă, născută dintr-un amestec de vinovăţie si importanţă de sine, trebuie eliminată din viaţa noastră.

La oamenii care susţin că nu dorm se constată ceva neplăcut de brutal şi apăsător. Dorinţa lor de a-şi ţine viaţa sub un control total îi face temători în faţa uitării. Se tem de somn. Somnul este pentru cei slabi. Un personaj din romanul lui Jonathan Coe, Casa somnului (1998), se exprimă astfel:

„îţi imaginezi ce trebuie să fi însemnat pentru o femeie de talia doamnei Thatcher, cu fibra ei morală, să se complacă zilnic în postura aceea de supuşenie abjectă? Cu creierul debilitat, cu muşchii inerţi şi fără vlagă? Trebui să fi fost insuportabil."

Somnul în sine poate fi considerat un act radical, ceva pentru care trebuie să lupţi într-o lume în care munca este privilegiată. John Lennon a fost un mare apărător al somnului, în cântecul I'm Only Sleeying el îi pune la punct pe sâcâitorii care îl numesc leneş pentru că doarme prea mult şi spune că sunt neghiobi fiindcă se agită fără mult folos. Ce poate fi mai puţin dăunător pentru lume decât să dormi? De ce ţin oamenii să ne trezească? De ce nu ne dau pace? John Lennon este dovada că un stil de viaţă în care somnul îşi are locul cuvenit poate produce artă. Dacă ar fi să naufragiaţi pe o insulă pustie, aţi prefera să fiţi cu Thomas Edison sau cu John Lennon? Cu Thatcher sau cu Einstein? Cine oferă cel mai mult şi produce cele mai puţine daune pe lume, iubitorii de somn, ori cei care-1 neagă şi sunt tehui de cap?

în anii '60 şi '70, predomina părerea că toate treburile casei vor fi făcute de roboţi care vor purta papion, oferindu-ne libertatea să dormităm, ca în filmul clasic al lui Woody Allen, Adormitul. Realitatea este însă

că tehnologia s-a dovedit un adevărat dezastru când a fost vorba să ne scape de asemenea poveri. Aparatele care ne scutesc de muncă nu au rezolvat nimic, într-un text de bază al său, Spre lauda lenei, Bertrand Russell ne dă exemplul unei fabrici de bolduri. Acolo, muncitorii lucrează opt ore pe zi,

producând astfel suficiente bolduri pentru a satisface nevoile mondiale. Apoi apare progresul tehnologic:

„Cineva face o invenţie prin care acelaşi număr de oameni poate produce de două ori mai multe bolduri: acestea au ajuns deja atât de ieftine, încât cu greu se vor cumpăra mai multe dacă preţul scade, într-o lume cu bun-simţ, cel care se ocupă de fabricarea boldurilor ar reduce programul de muncă la patru ore, iar totul s-ar desfăşura ca înainte. Insă în lumea reală, o asemenea idee ar fi socotită demoralizantă. Oamenii lucrează tot opt ore, există prea multe bolduri, unii patroni dau faliment, iar jumătate dintre cei care le produc sunt concediaţi."

Ziua de muncă de patru ore ar fi o modalitate de un bun-simţ remarcabil pentru a ne duce viaţa. Ne-ar oferi mai mult timp pentru somn, întrucât orele suplimentare de muncă ne mănâncă din timpul dedicat dormitului. Dar ca să meargă lucrurile la birou, lucrăm până târziu, sărim peste masa de prânz şi poate mai muncim şi acasă. După o noapte prelungită, după patru ore de somn, ne târâm până la birou, stăm acolo ca îndobitociţi toată ziua şi spunem numai prostii la şedinţe. Ar fi mult mai bine să recuperăm somnul pierdut şi să mergem la birou după prânz. Dar acest lucru nu este acceptat în cultura noastră. Doamne fereşte

să ne distrăm în cursul săptămânii, nu în timpul alocat de lege pentru asta!

îi implor pe oamenii de ştiinţă să ne sară în ajutor şi să nu mai inventeze dispozitive care promit mult şi nu oferă nimic, îi implor pe angajatori să-şi lase oamenii să doarmă. Şi îi implor pe toţi cititorii să-i acorde sfântului somn respectul cuvenit şi să se supună puterii lui.

Ora 6 dimineaţa ÎN CONCEDIU

„Cred că dacă aş avea două, trei zile tihnite dăruite gândirii, aş răsturna totul[...]. Ar trebui să mă duc într-o zi la birou şi să-i zbor creierii şefului meu. Ăsta ar fi primul pas."

Henry Miller (1891-1980)

„Rostogoleşte-te dimineaţa din pat Cu un zâmbet şi-un 'neaţa distrat Şi surâzând să ieşi din casă Aşa se-ncepe-o zi frumoasă Cu soarele şi cocoşul odat7 Scoală-te, cucurigând, din pat. Deloc n-ar greşi nici un sfânt Dacă s-ar trezi cu un cânt."

Cântecul de trezire al lui Butlin, din anii '50, difuzat în fiecare dimineaţă la ora 7.30.

în 1936, Marea Britanic a trăit o revoluţie în ceea ce priveşte concediile. Pentru prima oară de la apariţia clasei muncitoare, după nenumărate întruniri ale comisiilor, studii şi regrete de neînchipuit, guvernul

a introdus cu precauţie o lege care obliga patronii să le asigure angajaţilor o săptămână de concediu plătit pe an. Pesemne că, procedând astfel, legiuitorii s-au simţit măreţi, foarte darnici şi buni la suflet. Billy Butlin, antreprenorul „distracţiei", care făcuse lobby pentru ca guvernul să ofere concedii plătite, s-a văzut în situaţia de a trage foloase din noul drept câştigat de muncitori: în 1936 a inaugurat prima sa tabără la Skegness. în 1945, de concedii beneficiau aproximativ cincisprezece milioane de britanici. Dacă se compară această cifră cu cei 8 000 de oameni care, după cum se estimează, aveau concedii în secolul al XVIII-lea, avem o idee despre extinderea masivă a conceptului de concediu ca obiectiv colectiv organizat, şi despre comercializarea tipului liber.

Proaspăt câştigatul concediu anual era justificat în termeni practici de comisia guvernamentală. Avea să îmbunătăţească eficienţa: „După părerea noastră, nu se poate nega faptul că un concediu anual contribuie într-o măsură considerabilă la fericirea, sănătatea şi eficienţa lucrătorilor."

Era totuşi esenţial ca aceste concedii să fie ocupate cu diverse activităţi. Ele nu erau destinate pierderii de timp, pentru că, aşa cum am văzut, lenea naşte

destrăbălare. Dacă stau în bodegi vreme de o săptămână, oamenii simpli vor deveni rebeli. Lucru ciudat, astfel concediul a avut multe în comun cu primele perioade libere din secolul al XVIII-lea prin faptul că nu era un „concediu de dragul concediului", ci, măcar teoretic, avea un scop practic, în secolul al XVIII-lea, ora-şul-staţiune Bath a fost condus de un anume Richard Nash, un Billy Butlin al acelor vremuri, care, în calitate de Maestru de Ceremonii, îi primea pe binecuvântaţii sorţii pentru o săptămână sau două de distracţii sănătoase. Nash le oferea o diversitate de distracţii elegante precum baluri, biblioteci publice, băi, orchestre, prelegeri, dans şi plimbări călare. Bogătaşii vremii luau o pauză, nu de la muncă, ci de la lene. „Jumătate dintre noi venim aici să ne lecuim vătămările trupeşti provocate de lene; restul, să-şi lecuiască bolile mentale provocate de lene şi inactivitate, ce se numeşte ennui (fr. plictis)", scria renumita autoare de scrisori Elizabeth Montagu în 1749. Astfel s-a născut concediul activ, care a supravieţuit până astăzi, singura diferenţă fiind că, după cincizeci de săptămâni de muncă, trebuie să îndurăm încă două de trudă.

Billy Butlin a fost omul care s-a îngrijit ca salahorii secolului XX să aibă o ocupaţie, să fie sănătoşi şi eficienţi chiar şi în concediu. Se crease astfel o

generaţie de muncitori care se învăţaseră atât de bine să lucreze permanent şi să li se controleze timpul, încât nici nu mai ştiau să se distreze singuri, lăsându-i de aceea pe alţii să se ocupe şi de asta. O zi la o tabără Butlin era un vârtej de activităţi non-stop pe care un ţăran din secolul al XVII-lea le-ar fi socotit absurde. După trezirea de la ora 7.30 dimineaţa, oamenii erau supuşi unui program ameţitor: „Băi, popice, biliard, tenis de masă,

grădinărit, dans, plimbări cu barca, tenis, crichet, concerte, concursuri de frumuseţe, pregătire fizică, vizite la bâlciuri, aruncarea greutăţii, călărie, excursii şi teatru." Odihna era scoasă din program, aşa cum a descoperit scriitorul satiric american Art Buchwald în 1957, după o vizită la asemenea tabără. La ora 5.30 după-amiază, după o zi de astfel de distracţii, el notează:

„Am decis sa ne aşezăm pe o bancă să ne odihnim înainte de cină. Un angajat îmbrăcat cu o haină roşie s-a apropiat de noi cu o expresie de îngrijorare pe chip: «Ce-aţi păţit, nu vă distraţi?»"

Reflecţia, leneveala, pauza de gândire - asemenea ocupaţii nu erau admise în lumea lui Butlin. Distracţia non-stop era la ordinea zilei, cu scopul de a readuce masele la locurile de muncă în stare de fericire. Copiii făceau parte din Clubul Beaver (Castorul), unde se preda următorul cod moral:

B înseamnă: Bun cu animalele să fii.

E înseamnă: Eşti întotdeauna gata să-i ajuţi pe alţii.

A înseamnă: Ai datoria să fii curat şi ordonat.

V înseamnă: Victorie prin fair play.

E înseamnă: Energic în muncă şi joacă.

R înseamnă: Respect faţă de părinţi şi bătrâni.

Concediul Butlin a fost succesorul firesc al excursiei la mare în vacanţa bancară. Aceste vacanţe au fost introduse în 1871. înainte de Revoluţia Industrială, zilele de odihnă fuseseră ţinute sub control de Biserică şi erau legate de sărbătorirea diferiţilor sfinţi. „Secolul de muncă îndârjită" erodase aceste sărbători, iar acum,

la începutul anilor 1870, statul a decis, în mărinimia lui, să intervină şi să asigure câteva zile libere nelegate de sărbătorile religioase. Ideea unei zile libere, în măsura în care era petrecută în mod util, a fost apărată de o comisie, deoarece:

„îngăduie multor lucrători să viziteze din când în când expoziţii naţionale, pentru ca în acest fel să aibă nu numai o imagine mai cuprinzătoare a măreţiei comerciale a ţării lor, ci şi a rolului important pe care sunt chemaţi sa îl joace ei înşişi în promovarea acestei măreţii."

„Lucrătorii", după cum credeau autorităţile, vor idi mai fericiţi şi mai liniştiţi în fabrici dacă ştiu că stfel contribuie la „măreţia comercială". Faptul că această măreţie înseamnă bogăţia imensă a unei clase conducătoare redusă numeric era ascuns umililor lucrători. Marile companii se slujesc de aceleaşi tactici în prezent: sunteţi încurajaţi să faceţi parte dintr-o „echipă" care munceşte pentru lucruri măreţe.

Vacanţa bancară a fost aceea care a dat naştere fenomenului englez numit „zile libere petrecute la mare" şi descris după cum urmează de un contemporan:

„O masă mişcătoare, confuză, alcătuită din şarete, automobile, căruţe şi căleşti; cai, ponei, câini, măgari şi băieţi; bărbaţi, femei, copii si doici; toţi, cu mic, cu mare - bebeluşi şi cădite de baie[...] băieţei cu lopăţele; doici cu sugari; bunici cu andrele; tinere doamne cu romane; tineri domni cu versuri de Byron, bastoane şi monocluri; bărbaţi mai vârstnici cu ziare, bastoane şi ochelari."

Ghidul),

281

Din pasajul acesta deducem un aer de snobism. Oamenii cultivaţi şi sensibili ai vremii se retrăgeau în faţa spectacolului maselor ieşite la distracţie, al funcţionarilor şi lucrătorilor din fabrici adunaţi pe malurile râurilor şi pe litoral în număr mare, bucurându-se de sentimentul rar de a-şi fi propriii stăpâni. Jerome K. Jerome îi numea pe toţi aceştia „Harry şi Hariete". Iar scriitorul realist George Gissing, scria îngrozit în 1892:

„Azi e zi de sărbătoare bancară, iar străzile sunt supraaglomerate de mulţime. Niciodată nu mi-a fost mai limpede vulgaritatea oamenilor decât la vreme de vacanţă. Ideea lor de vacanţă este să dea năvală cu toţii într-un loc şi aşa plin, precum Crystal Palace, să stea acolo, să bea şi să se poarte prosteşte. Chinuiţi de toate astea, copiii sunt târâţi pretutindeni şi ţipă din rărunchi, apoi sunt bătuţi pentru că ţipă."

Gissing continuă şi susţine ideea unei zile de muncă mai scurte; cu alte cuvinte, o calitate mai bună a vieţii în tot cursul anului:

„Ideea aceasta de a rezerva câte o zi pentru marile sărbători publice este absurdă. Ea nu aduce altceva decât rău. Noi dorim o reducere generală a programului de muncă în tot anul, astfel încât, de pildă, orice activitate să

înceteze la ora 4 după-amiază. Apoi, oamenii se vor obişnui cu ideea orelor de odihnă şi vor învăţa să le utilizeze cu bun-simţ. Desigur, acest lucru este imposibil atâta vreme cât muncim de dragul de a munci. Toată activitatea din lume - aceea necesară cu adevărat pentru asigurarea sănătăţii, confortului şi chiar luxului oamenilor - s-ar putea realiza

în trei sau patru ore pe zi. Se munceşte atât de mult pentru că se doreşte acumularea de bani. Fiecare om trebuie să lupte cu semenul său ca să-şi asigure traiul, iar băcanul care-şi ţine magazinul deschis jumătate de oră după miezul nopţii are un avantaj faţă de cel care închide la ora 12 noaptea. Munca în sine nu are nici un rost: este doar un mijloc; însă, în prezent, noi facem din ea un scop, iar trei sferturi dintre noi nu pot înţelege altceva."

Care dintre pasaje pare să susţină, nu mai multă bogăţie pe lume, ci mai multă sărăcie? Dacă ne-am mulţumi cu mai puţin, nu înseamnă oare că ar trebui să muncim mai puţin, fiindcă am avea nevoie de mai puţini bani?

Concediile din ziua de azi suferă în continuare de efectul Butlin: sunt supraorganizate şi păcătuieşti dacă nu te distrezi, în Idler, am publicat cândva un articol scris de jurnalista Fiona Russell Powell despre vacanţele-pa-chet, sub un titlu foarte elocvent: Suferinţele mele în concediile ieftine ale altora. Aşteptăm în aeroporturi într-o aglomeraţie de nedescris, ne rătăcim încercând să găsim vila de vacanţă, cheltuim o avere pentru închirierea de maşini, ne pierdem paşapoartele şi ni se fură bagajele, ne dăm seama abia în ultima zi că la mănăstirea locală vinul se vinde fantastic de ieftin. Două săptămâni nu înseamnă nimic; abia începem să ne familiarizăm cu peisajul altei ţări si trebuie să ne întoarcem acasă. Apoi există vlăstarele absurde ale lui Butlin, concediul activ, care încurajează diferite distracţii precum săriturile cu paraşuta, saltul cu coarda elastică şi navigaţia pe râuri repezi, toate menite să te împiedice să te mai gândeşti cât de mult ai vrea să-i zbori creierii şefului.

Ghidul

încă primim jalnic de puţin când este vorba despre concedii, în ultimii şaptezeci de ani, concediul plătit de o săptămână a ajuns la patru săptămâni în

Marea Britanic şi, din câte înţeleg, la două săptămâni amărâte în Statele Unite. (Şi nici măcar minivacanţa asta de toată mila nu e luată de lucrătorii ambiţioşi.) Asta se cheamă civilizaţie? Două săptămâni la soare reprezintă o răsplată sărăcăcioasă după cincizeci de săptămâni de salahorie. Disproporţia este imensă, în societăţile antice, existau mult mai multe zile de odihnă:

„în Egiptul antic, superstiţiile interziceau munca în aproape o cincime din zilele anului, în Atena clasică existau cincizeci sau şaizeci de zile de sărbătoare pe an, iar în Tarent, în perioada sa de glorie, zilele de sărbătoare le depăşeau numeric pe cele de muncă, în vechiul calendar roman erau o sută opt zile în care, din raţiuni religioase, din punct de vedere legal se interzicea desfăşurarea de activităţi juridice sau publice, iar în calendarul iulian, numărul de asemenea sărbători era şi mai mare."

Aşa scrie J.A.R. Pimlott în cartea sa Concediul englezului (1947). Mi se pare incredibil că, în ciuda tuturor bogăţiilor şi maşinăriilor de care dispunem am reuşit doar să reducem timpul dedicat odihnei în comparaţie cu cel dinainte de 1800. S-ar putea spune că avem libere sfârşiturile de săptămână, dar acestea sunt rezervate pentru alt gen de activitate - cumpărăturile. Atunci jucăm un alt rol ce ne-a fost atribuit: acela de consumator. Supermarketul, departe de a fi ieftin, rapid şi convenabil, este scump, înghiţitor de timp şi o mare durere de cap. Ce s-a întâmplat? Nu mai vrem

să hoinărim si să vizităm magazinele din apropierea casei pe îndelete?

La un moment dat, munca şi joaca se îmbinau mai bine. Ideea unui concediu ca refugiu din iadul muncii este o idee relativ recentă. Concediul s-a născut tocmai când nu era nevoie de el, când noţiunea de slujbă îşi câştigase un loc în realitate şi când lumea muncii devenise atât de respingătoare, încât trebuia cu orice chip să ni se dea concedii ca să nu o luăm razna, înainte de a avea atâtea slujbe, nu era nevoie de concedii organizate, întrucât existau suficiente zile de sărbătoare, ale sfinţilor şi de târg. Iar odihna se împletea cu munca; de exemplu, îngrijirea copiilor şi hrănirea porcilor sau a găinilor se pot îmbina. Iată ce spune E.P. TTiompson în Obiceiuri comune:

„Cuvântul «odihnă» este, desigur, anacronic în sine. în societatea rurală, unde a persistat economia gospodărească, şi în zonele întinse ocupate de industria producătoare, organizarea muncii era atât de variată şi de neregulata, încât am greşi făcând o distincţie clară între «muncă» şi «odihnă». Pe de o parte, evenimentele sociale se combinau cu munca - cu vânzarea, cu tunderea oilor si strânsul recoltei, procurarea şi transportul materialelor de lucru, şi aşa mai

departe, pe durata întregului an. Pe de altă parte, se investea un capital emoţional enorm, nu cu bucăţica, într-o succesiune de seri de sâmbătă şi dimineţi de duminică, ci prin sărbători speciale şi ocazii festive. Multe săptămâni de muncă grea şi mâncare pe sponci erau compensate de aşteptarea (sau amintirea) acestor evenimente, când înfloreau toate tipurile de relaţii sociale, iar greutăţile vieţii erau date uitării. Pentru tineri, ciclul sexual al anului declanşa aceste sărbători."

Ghidul len

i, i

285

Avântul concediului a fost văzut cu ochi suspici-oşi de autorităţi, care s-au temut mereu că plebea va „risipi" timpul de odihnă bând, în loc să-şi ascută mintea sau să se lase pătrunsă de propagandă. Sărbătorile bancare ale sfârşitului de secol XIX şi concediile plătite ale secolului XX s-au deosebit într-o privinţă importantă de zilele de sărbătoare şi ale sfinţilor din epoca preindustrială - acestea erau controlate de sus. în cazul în care guvernul dădea o legislaţie a timpului liber, atunci proletarii deveneau mai puţin ameninţători faţă de ordinea socială. Cromwell a interzis distracţiile; prima acţiune a lui Carol al II-lea după Restauraţie a fost reintroducerea zilelor de sărbătoare anulate de republicanul bine intenţionat. Daniel Defoe a numărat 6 325 de stâlpi de armindeni înălţaţi în primii cinci ani de după Restauraţie. Acest dar, mai mult timp liber, a constituit o acţiune liberală din partea monarhului libertin, dacă ne gândim că sărbătorile, şi îndeosebi cele născocite, sau create ca l Mai, sunt deja considerate seminţe de discordie socială.

„Ziua internaţională a muncii şi ziua americană a muncii: o SĂRBĂTOARE care exprimă emanciparea clasei muncitoare faţă de SĂRBĂTOAREA care laudă lanţurile muncii" este un pamflet socialist american publicat în jur de 1913, în care se compară ziua de l Mai, firească şi creată de oameni, cu Ziua Muncii, sanctificată oficial în SUA şi decretată de guvern în 1883. în stilul vizionar caracteristic scrierilor socialiste ale acelei perioade, autorul interpretează Ziua Muncii drept o pătrăţică de zahăr oferit de autorităţi, cu scopul de a face mai uşor de înghiţit amara pilulă capitalistă. Pe de altă parte, ziua de l Mai este o sărbătoare autentică, globală a libertăţii, l Mai există

286

TOM

C K l N S O N

„pentru a demonstra lumii că[...] muncitorii sunt cu toţii membri ai aceleiaşi clase, proletariatul - clasa fără proprietăţi, care câştigă doar un salariuf...] ca sfidare a clasei capitaliste[...] Când poliţia şi cazacii din diferite ţări apar pe scenă de l Mai, scopul lor este de a lovi cu bâte, de a schilodi, aresta şi ucide oamenii muncii; pentru că poliţia si cazacii recunosc că l Mai este ziua de repetiţie pentru revoluţia socială."

Dacă ne gândim bine, puţine s-au schimbat de atunci încoace: protestele împotriva capitalismului globalizat au loc de l Mai în întreaga lume şi sunt întâmpinate cu forţa. Autorul, Boris Reinstein, scrie că, prin contrast, Ziua Muncii este doar un soi de îndulcitor pentru muncitori:

„Ziua Muncii din America a fost doar un «dar» pe care muncitorii 1-au primit de la stăpânii lor[...]. Când se aşază pe corpul adormit al unei persoane şi îi suge sângele, vampirul îi face vânt victimei cu aripile, ca să potolească durerea şi să o împiedice să se trezească. Tot astfel a fost creată şi Ziua Muncii de agenţii politici ai capitaliştilor americani, ca să adoarmă gigantul adormit, clasa muncitoare americană, în vreme ce capitaliştii îi sug sângele[...] în ziua în care lanţurile sclaviei salariale vor fi, figurativ vorbind, îndepărtate de pe braţele sale, ea va deveni erou; stăpânii săi, capitaliştii, stau cu falsă umilinţă în faţa ei; purtătorii lor de cuvânt din presă, din amvon şi de la tribunele politice o vor copleşi cu laudele; iar Prostul Mo-dern[...] îşi umflă .pieptul şi plesneşte de mândrie, însă zilele batjocurii şi ale Paradisului Proştilor odată sfârşite, stăpânii - care până atunci s-au mulţumit să

zâmbească şiret - izbucnesc într-un râs sardonic -deşi neauzit de sclav - şi îi prind lanţurile la loc, iar el aude din nou pocnetul biciului Foamei şi Scla-viei[...] Ziua de l Mai pune în mişcare forţele pentru proclamarea iminentă a Independenţei Muncii! Este mesagerul Revoluţiei Sociale!"

Acea Revoluţie Socială nu a avut loc, iar acum americanii muncesc 2 000 de ore pe an, ceea ce, după calculele mele, înseamnă cam nouă ore pe zi. în Americanul suprasolicitat, Juliet Schor susţine că americanii muncesc cu o lună mai mult pe an decât o făceau cu treizeci de ani în urmă.

O problemă, care se află la originea meschinăriei noastre faţă de noi înşine atunci când e vorba să ne luăm liber, este vinovăţia, descrisă de Nietzsche în Genealogia moralei (1887), ca sentiment de datorie (în engleză, cuvântul vinovăţie - guilt, are aceeaşi rădăcină ca guilder - membru al unei ghilde şi gold - aur. Ne simţim vinovaţi că ne luăm zile de odihnă, de parcă nu ne-am face datoria faţă de organismul social. Şi concediile trebuie să aibă o valoare de folosinţă; nu e suficient să le luăm doar de florile mărului. „Chiar am nevoie de un concediu", zicem noi, iar sugestia este că trebuie să ne odihnim puţin ca să ne întoarcem la sala-horie cu o vigoare reînnoită, în 1882, Nietzsche condamna această autoflagelare în Ştiinţa voioasă:

„Există ceva provenind de la indienii americani, ceva din ferocitatea tipică sângelui indian, în patima americană pentru aur; iar graba disperată cu care ei muncesc - un viciu distinctiv al lumii noi - a început deja să infesteze vechea Europă cu sălbăticia ei,

288

TOM

GKIN S ON

răspândind o lipsă de spiritualitate care copleşeşte totul. Chiar şi acum omului îi este ruşine să se odihnească, iar reflecţia prelungită îl face să aibă remuşcări. Omul a ajuns să gândească ţinând ornicul în mână, chiar în vreme ce mănâncă de prânz şi citeşte în acelaşi timp ultimele ştiri de la bursă; trăieşte ca şi cum «i-ar scăpa ceva». «Mai bine fă orice decât să nu faci nimic»: acest principiu este doar o frânghie care slujeşte la strangularea culturii şi a bu-nului-gust. Aşa cum toate formele pier văzând cu ochii din graba lucrătorilor, la fel pier perceperea formei în sine, epoca şi gustul în stare să priceapă melodia. Dovada stă în cererea universală de claritate în acele situaţii în care fiinţele umane doresc să fie cinstite una faţă de alta - în legăturile lor cu prietenii, femeile, rudele, copiii, educatorii, elevii, liderii şi prinţii: nimeni nu mai are timpul şi energia necesară pentru ceremonii, pentru a fi îndatoritor în mod direct, pentru sare şi piper în conversaţie şi pentru nici un otium (timp liber). Traiul în goana constantă după câştig sileşte oamenii să-şi consume resursele spirituale până la epuizare într-o prefăcătorie permanentă şi într-un efort de anticipare a acţiunilor întreprinse de alţii. Virtutea a ajuns să consiste în a face ceva în mai puţin timp decât altcineva. Ceasurile în care onestitatea este îngăduită au devenit tot mai rare, iar când acestea sosesc, omul este obosit şi nu numai că vrea «să-şi dea frâu liber sentimentelor», ci doreşte de fapt ca ele să se prelungească pe cât posibil. Aşa scriu acum oamenii scrisori, iar stilul lor va trăda mereu adevăratul «semn al timpurilor»."

Dacă sociabilitatea şi artele mai oferă vreo încântare, este vorba despre deliciul pe care sclavii noştri,

GHi d u l le

He;

289

osteniţi de munca lor, şi-1 inventează singuri. Cât de nepăsători au devenit oamenii educaţi - dar şi cei needucaţi - în legătură cu «bucuria»! Cât de suspici-

oşi se arată faţă de orice bucurie! Tot mai mult, munca strânge de partea sa toate conştiinţele sănătoase; dorinţa de a te bucura se numeşte deja «nevoie de recuperare» şi începe să se simtă ruşinata de ea însăşi. «Fiecare îşi datorează asta pentru propria sănătate» -asta spun oamenii când sunt surprinşi într-o plimbare la ţară. Vom ajunge curând în situaţia în care oamenii nu vom mai ceda dorinţei de vita contemplativa (adică să facem o plimbare cu prietenii şi să schimbăm idei) fără să ne dispreţuim sau să ne simţim vinovaţi."

Avertismentul lui Nietzsche este acesta: dacă am reuşi să alungăm sentimentul de vinovăţie pentru că ne distrăm, atunci cultura în care obişnuim să ne luăm timp liber doar când ni se îngăduie de o forţă din afară sau de un autocontrolor interior ar putea fi distrusă, întâmplător, cuvântul tihnă fteisure) provine în engleză din latinul licere, care înseamnă „a i se permite". Am încredinţat altora răspunderea pentru timpul nostru liber şi doar noi suntem vinovaţi de asta.

Putem aştepta ajutor din partea sindicatelor pentru a ne crea o viaţă mai bună? Nu. Ele nu fac decât să complice situaţia. Ele cred în vechiul mit conform căruia „Timpul înseamnă bani". Campania lor sub stindardul „O zi cinstită de muncă pentru o plată cinstită pe zi" nu face decât să-i ţină pe lucrători în frâu, limitându-le orizontul la creşteri neînsemnate ale salariilor sau la îmbunătăţiri minore ale condiţiilor de muncă. Asta nu este libertate, ci doar puţină poleială pe gratiile coliviei. Mişcarea sindicală a făcut mult

bine în ultimii două sute de ani - abolirea exploatării copiilor a fost o idee bună (deşi acum am si eu copii şi mă simt înclinat să susţin situaţia anterioară), la fel ca scurtarea treptată a zilei de muncă. Deşi s-a inventat noţiunea de ore suplimentare, care încurajează revenirea la ziua de muncă de unsprezece ore, atunci când încercăm să ne asigurăm un câştig decent. îmi aduc aminte că, pe vremea când munceam la mutări, m-am arătat încântat că am avut o zi de muncă de unsprezece ore, ceea ce însemna că aveam să fiu plătit cu 8 x 3 = 24 de lire, plus 3 x 4,50, adică 37,50 lire în total, însă pierdusem unsprezece ore din viaţă. Cu toate acestea, se perpetuează un sistem de exploatare şi alienare faţă de rezultatele muncii.

Desigur, noi, leneşii, ar trebui să pornim o campanie pentru un concediu mai lung. Slujbele ar fi mai suportabile dacă s-ar lucra trei, patru zile pe săptămână, şi trei, patru ore pe zi. Legislaţia din Franţa, emisă de guvernul socialist la sfârşitul anilor '90, care limita săptămâna de muncă la treizeci şi cinci de ore, a dus la o prelungire a weekendului şi la excursii la mare. Se pare că

productivitatea nu a avut de suferit. Au fost create noi slujbe. Numai că săptămâna de muncă de treizeci si cinci de ore a fost abolită de guvernul de extremă dreaptă în 2002. Iar asta demonstrează problemele legate de soluţiile legislative: ele pot fi anulate cu prea mare uşurinţă de o nouă administraţie. Pe de altă parte, iniţiativele sprijinite de guvern, oricât de binevoitoare ar fi, constituie o altă formă de control social. Ele elimină spontaneitatea din festivitate.

O soluţie ar fi ideea organizării vieţii în afara perioadelor aglomerate. Asta înseamnă că ne-am putea lua concediu în septembrie, am lucra la ore neobişnuite,

29!

am face deplasări în cursul săptămânii, am sta acasă vinerea şi sâmbăta. Deşi aş propune mersul în pas cu vremea în alte domenii ale vieţii, când se pune problema călătoriilor şi a concediilor, sunteţi recompensat dacă mergeţi împotriva curentului. Călătoria cu autobuzul la ora 11 dimineaţa este extrem de plăcută. Dacă evitaţi deplasările când masele mari de oameni se află în mişcare, veţi realiza un grad satisfăcător de control asupra vieţii dumneavoastră. Asta înseamnă, desigur, să lucraţi pe cont propriu, o hotărâre rareori regretată de foştii sclavi salariali.

Charles Handy, mare specialist în management şi amic al leneşilor, a inventat ideea de fragmentare. Asta îi oferă un concediu foarte lung în fiecare an. I-am luat un interviu în 1993 şi mi-a explicat modul în care îşi împarte el timpul: „Am ajuns la concluzia că am nevoie de 100 de zile pe an ca să câştig o sumă mare de bani. Fac asta susţinând diferite seminarii. Mai am nevoie de 100 de zile pentru scris şi lecturi şi aproximativ 50 de zile pentru campanii şi alte activităţi, în felul acesta, rămân 115 zile pe care le pot folosi cum doresc. Divizând timpul în acest fel, putem avea 90 de zile în care să nu facem nimic - doar să mâncăm, să bem si să descoperim Italia în Toscana."

In O istorie intimă a umanităţii (1994), Theodore Zeldin recomandă revenirea la anul de concediu acordat profesorilor:

„Weekendul este doar jumătate din sabat. Dumnezeu le-a poruncit evreilor să-şi ia câte o vacanţă sabatică (de un an) la fiecare şapte ani, în care să nu mai lucreze pământul, să anuleze datoriile şi să-şi elibereze sclavii. Anul sabatic ar putea deveni un drept uman

necesar în secolul XXI[...]. Acum, când speranţa de viaţă s-a dublat, nu se mai poate considera că existenţa ne oferă o singură şansă, într-o anumită profesiune[...]. Anul sabatic are viitor, oferind posibilitatea de schimbare a direcţiei ori, pur şi simplu, dând prilej oamenilor ocupaţi să facă tot ce nu au avut timp să realizeze - de pildă, să gândească sau facă o plimbare lungă."

Vechiul an sabatic ebraic 1-a inspirat pe jurnalistul William Benbow, din secolul al XlX-lea, să propună Marele Concediu Naţional. Patru săptămâni pe an, la rând, în cursul verii - aceasta a fost ideea lui:

„în fiecare al şaptelea an, numit Anul Eliberării, la evrei se organiza un festival continuu. Atenţie, o sărbătoare de un an! Ce fericiţi trebuie să fi fost oamenii, ce provizii bogate aveau, ca să înceteze orice muncă manuală şi să-şi cultive mintea pe durata unui an întreg! Noi, englezii, suntem la mare strâmtoare dacă, într-un secol al civilizaţiei şi abundenţei, nu ne putem bucura de un concediu de o lună, încetând orice muncă pe durata scurtă a patru săptămâni!"

Benbow scria asta în 1832, când clasa muncitoare, abia apărută, trudea între zece şi douăsprezece ore pe zi, având doar o zi liberă pe săptămână şi câteva zile de sărbătoare la Crăciun şi Paşti, fără nici o vacanţă în cursul anului. Nici nu este de mirare că Marele Concediu Naţional nu s-a aplicat, pentru că acest lucru i-ar fi deschis ochii proletariatului şi ar fi dus la mai multe răscoale şi tulburări decât existau deja.

Marele Concediu Naţional ar fi provocat şi tipul de supraaglomerare a staţiunilor de odihnă cu care

ne confruntăm azi. O stratagemă bună pentru cei care vor să ducă o viaţa de leneş ar fi să se stabilească într-o zonă cu staţiuni şi să-şi organizeze activitatea într-un mod flexibil. Atunci ar putea să prindă momentul potrivit pentru a merge la plajă miercuri, nu în weekend, când îşi dau coate cu toată lumea. Ieri, de exemplu, a fost soare, aşa că ne-am dus în apropiere de Castelul Watermouth, un parc tematic excentric din North Devon, care nu are nici o temă. Nu este nevoie să mă duc acolo în zilele de sărbători bancare, când locul este invadat de vizitatori, în plus, cum locuiesc în Devon, nu simt dorinţa să-mi iau concediu. Lucrez dimineaţa şi am concediu în fiecare după-amiază. Excursii, da, weekenduri lungi şi minivacanţe ca să-mi văd prietenii sau să particip la vreo nuntă, da; dar ideea de a petrece două săptămâni la soare în fiecare an mă atrage mai puţin. Cheltuielile şi deranjul nu se justifică.

O soluţie radicală este abandonarea cu totul a ideii de concediu, scăpând astfel de dualitatea trudă ca la galere-dorinţa de a trăi liber. Când duci o viaţă de leneş, nu există muncă de care să fugi. Iar dacă munca e o distracţie pentru tine, la ce bun să te refugiezi? Actorul Keith Allen a exprimat această idee într-un interviu pentru Idler. El a spus: „Concediul nu înseamnă nimic pentru mine, fiindcă mă socotesc în concediu tot timpul." Tot astfel, când comicul, scriitorul şi omul de radio Arthur Smith a fost întrebat „îţi iei concediu?", a răspuns: „Viaţa

mea e un concediu permanent." Asta mi se pare soluţia cea mai înţeleaptă. Până şi Billy Butlin făcea recomandări similare. „Secretul succesului în viaţă este să te bucuri de munca ta[...]. Ai încredere şi porneşte de unul singur, muncind pentru

tine însuţi cât mai de timpuriu." Ceea ce îmi aduce aminte de Henry Miller şi de intenţia lui de a-i zbura şefului său creierii.

Aşadar, sărbătorile au fost la origini zile ale sfinţilor, când ţăranii şi nobilimea deopotrivă trândăveau câteva zile. Nu se punea problema deplasărilor lungi, astfel că oamenii îşi găseau singuri distracţiile. Existau multe asemenea sărbători. Apoi, au devenit ceva sănătos şi benefic, pline de activităţi, dar destinate doar câtorva. După aceea au devenit ceva sănătos si benefic care era aprobat şi controlat de stat, la dispoziţia maselor. Au devenit laice şi, din zile sfinte, au devenit concedii. Iar acestea au început să ceară mai mult efort si să ofere mai puţină distracţie decât zilele sfinte, în consecinţă, cred că ar merita să pornim o campanie în favoarea mai multor vacanţe bancare. Ar trebui să aflăm când se desfăşurau vechile sărbători bisericeşti şi să convingem puterea să ne mai dea o zi liberă. La o adică, ar fi de preferat să lăsăm deoparte campaniile şi să ne luăm ziua liberă oricum - transformând-o în zi de vacanţă bancară neoficială sau ziua leneşului.

Din nefericire, concediile moderne sunt chinuitoare prin munca pe care o presupun. Prietena mea Victoria a spus că, decât să ardem sute sau mii de lire pe un concediu, mai bine angajăm o bucătăreasă, o femeie la curăţenie şi o doică timp de două săptămâni şi stăm acasă, trăind într-un lux deplin. Nu e de mirare că adevăratul leneş se înfioară când aude de concediu, pentru că acesta nu este altceva decât frate bun cu munca.

(Jr a 7 dimineaţa UN VIS CU OCHII DESCHIŞI

„Vai, tată! Ci spune-mi, ce căutăm noi oare în astă ţară de necredinţă şi oroare? Mai bine-am merge pe-al viselor tărâm Lumină de luceafăr să ne luăm de drum."

William Blake, Tărâmul viselor, 1801

Visător cu normă întreagă!

David St Hubbins1, în This is Spinal Ţap (Aceasta este o funcţie rahidiană), când a fost întrebat ce ar vrea să fie dacă nu ar fi vedetă pop

Cât de mult îşi doresc visarea cei cu suflete de leneşi! Şi cât de cruzi sunt birocraţii, educatorii şi cămătarii, care ne spun că viziunile şi fanteziile reprezintă

o pierdere de vreme! Tot ei susţin că suntem cu capul în nori, ne zic să terminăm cu aiurelile, să nu mai privim în gol pe fereastră. Când le expunem prietenilor

1 Personaj dintr-un film intitulat This is Spinal Ţap (1984), solist vocal al trupei rock Spinal Ţap. Personajul a fost interpretat de actorul Michael McKean (n. tr.).

planurile noastre extravagante, ei ne dau replici descu-rajante de genul „Continuă să visezi" sau „Poate în visurile tale". Visurile şi lenea merg mână în mână şi sunt respinse drept „născociri ale unui creier leneş", aşa cum cumpătatul şi seriosul Mercutio îi spune visătorului Romeo în Romeo şijulieta - fără sens, frivole, ridicole şi meritând a fi ignorate. Visătorii „sunt plecaţi printre zâne". Lor li se spune să înceapă a trăi „în lumea reală".

Ne-am putea întreba: ce este această „lume reală"? înseamnă oare trudă în fiecare zi ca să producem obiecte inutile care îi fac pe alţii mai săraci şi mai puţin fericiţi? înseamnă politică de cabinet, poliţe de asigurare, planuri de pensie, ţinte de eficienţă, prezentări în Powerpoint, colectare de taxe, debitare directă şi lins în fund în cadrul corporaţiei? „Lumea reală" este lipsită de haz, cumpătată, punctuală? Cine ar putea spune dacă nu cumva toate acestea constituie de fapt lumea falsă, lumea creată de noi ca să uităm de cea reală, cea pe care o purtăm în capetele noastre? La urma urmelor, ambele lumi sunt produse ale imaginaţiei şi limbii. Nu înţeleg de ce una merită privilegii în dauna celeilalte.

Marea găselniţă, ba chiar datoria oricărui leneş care se respectă, este să îmbine aceste lumi, să armonizeze

lumea visării cu cea a vieţii de zi cu zi. Ar fi ridicol să ne prefacem că fiscul, notele de plată pentru energia electrică, magazinele, ipotecile şi scutecele nu există. Dimpotrivă. Deseori încerc să le evit, însă nu ai cum scăpa de ele. Maldărul de facturi, datorii şi mirosuri de pe podea nu se rezolvă de la sine.

Ne amintim bine cunoscuta istorie a dr. Johnson, care a demonstrat realitatea dură a materiei, aşa cum povesteşte Boswell:

„Stăteam de vorbă de oarece vreme despre sofisticăria ingenioasă pe care episcopul de Berkeley o utiliza ca să dovedească non-existenţa materiei şi să demonstreze că orice lucru din univers există doar la nivel ideatic. Am remarcat că, deşi ne-am convins că doctrina nu e adevărată, ştim că este imposibil de respins. Nu voi uita sprinteneala cu care Johnson mi-a răspuns, lovind puternic cu piciorul o piatră mare, până când a clintit-o din loc: «Eu o resping în felul acesta!»"

Cei care dau cu piciorul în pietre au dreptate, desigur. Dar riscăm la fel de mult dacă respingem sau ignorăm lumea viselor, pentru că şi ele există. Prin vise - sau visuri - am în vedere trei fenomene înrudite:

Unu: viziunile şi poveştile stranii pe care le trăim în timp ce dormim.

Doi: rătăcirile mentale semiconştiente, denumite şi visare cu ochii deschişi.

Trei: viziunile despre o lume mai bună, aşa cum sugerează expresia „urmează-ţi visurile". Uneori sunt cunoscute şi sub numele de „planuri nebuneşti".

în călătoria către traiul fructuos cu propria lume a visurilor, primul pas este să ignorăm primul tip: visele.

Ţara visurilor este ciberspaţiul original, realitatea virtuală spirituală constituită din noi înşine. Visurile ne duc în alte lumi - realităţi alternative care ne ajută sa înţelegem viaţa de fiecare zi. Visurile reprezintă legătura cu subconştientul nostru. Trebuie tezaurizate. Nu este extraordinar că o activitate care ocupă atât de mult din viaţa noastră este frecvent surghiunită pe tărâmuri lipsite de importanţă? Visurile formează baza, se află în centrul fiinţei noastre. Să le dăm ascultare. Visurile fac lumea să se învârtească. Visele nocturne ne umplu subconştientul cu reflexii ciudate ale zilei, în vis, spiritul nostru cutreieră neîngrădit; putem zbura, cânta, ne pricepem la diverse lucruri (vise în care sunt sclipitor pe skateboard, de exemplu), avem întâlniri erotice cu celebrităţi (eu o visez pe Madonna; adică o visam mai demult), chipurile oamenilor se schimbă când le privim, un prieten se contopeşte cu altul, ca într-o pictură suprarealistă. Lucrurile nu sunt ceea ce par. „S-a întâmplat în casa mea, dar nu era casa mea." Realitatea, logica şi raţiunii zboară pe fereastră. Iar această suspendare a regulilor pedestre, lipsa totală a autocenzurii, poate fi o inspiraţie uriaşă pentru spiritul creator. Cei înţelepţi ştiu asta. Simone de Beauvoir, de exemplu, scria:

„Când mă duc la culcare, anticipez cu plăcere aventurile mele nocturne; şi îmi iau rămas-bun de la ele dimineaţa cu regretf...]. Iată una dintre plăcerile mele cele mai mari. Iubesc caracterul lor neaşteptat şi, mai presus de toate, gratuitatea lor[...]. De aceea, dimineaţa încerc să le adun laolaltă, să le reformulez din crâmpeiele care încă îmi plutesc pe sub pleoape, licărind, dar stingându-se cu repeziciune."

299

Pentru regizorul suprarealist Luis Bunuel, visele au fost momentele înălţătoare ale vieţii sale:

„Dacă mi-ar spune cineva că aş mai avea de trăit douăzeci de ani şi m-ar întreba cum aş dori să mi-i petrec, i-aş răspunde: «Dă-mi două ore pe zi de activitate şi le rezerv pe celelalte douăzeci şi două viselor. Cu condiţia să mi le pot aminti». Iubesc visele, chiar când sunt coşmaruri, ceea ce se întâmplă foarte des."

Cele două ore pe zi erau probabil cele în care Bunuel si-ar transforma viziunile în artă. Robert Louis Stevenson s-a slujit de vise ca să creeze acţiuni şi personaje pentru povestirile sale. Micile creaturi cărora le spunea Brownies îi spuneau poveşti. Iată ce relata el: „Aceşti Brownies fac jumătate din munca mea cât dorm buştean." Brownies seamănă puţin cu „spiriduşii vorbitori din ciberspaţiu" citaţi de Terence McKenna ca unul dintre elementele-cheie ale experienţei provocate de drogul numit DMT: creaturi răutăcioase, netrebnice, care oferă adevărul.

Există multe exemple privind forţa creatoare a viselor: ideea poemului Kubla Khatt i-a venit lui Coleridge într-un vis, la fel ca şi melodia de la Yesterday, visată de Paul McCartney. Ideea romanului Frankensîein i-a apărut lui Mary Shelley într-un vis cu ochii deschişi; Einstein a afirmat că o soluţie în teoria relativităţii i s-a revelat într-un vis; Descartes a avut un vis care 1-a pus pe drumul corect pentru închegarea întregului său sistem filozofic (el a zis că a fost „cel mai important lucru" din viaţă). Mendeleev a visat tabelul periodic după ce a adormit la masa de lucru.

300

TOM

GKI

S ON

J.K. Rowling privea pe fereastra unui vagon de tren când în minte i-au apărut ideea, acţiunea şi personajele pentru ciclul Harry Potter.

Un exemplu remarcabil privind felul în care lumea viselor pătrunde în universul nostru este seria de poveşti cu Alice, scrisă de Lewis Carroll spre sfârşitul secolului al XlX-lea. Acolo avem o capodoperă a imaginaţiei în care lumea de zi cu zi este răsturnată şi întoarsă pe dos. în cazul cărţilor cu Alice, ideea era aceea de a arăta cât de absurdă apare unui copil lumea adulţilor, cât de încărcată de o logică absurdă şi de reguli fără sens. Marii noştri poeţi au fost cei care au doborât barierele dintre vis şi viaţă; o definiţie a poeziei ar putea fi „locul în care visele întâlnesc realitatea". Iar când ascultăm o trupă mare cântând, ne simţim cuprinşi de bucuria experienţei în care lumea viselor unei alte persoane pătrunde în lumea reală.

Arta de a trăi presupune îmbinarea viselor cu realitatea. Pentru mine, acesta este adevăratul spirit al anarhiei; una se hrăneşte din cealaltă într-un cerc fericit al propriei noastre creaţii. Trebuie să existe un dialog între cele două lumi, o armonie. Separarea lor în domenii antagonice ale experienţei umane, în modalităţi de viaţă ce se exclud una pe alta, este o tragedie şi se reflectă în „disocierile de sensibilitate" din alte aspecte ale vieţii. Căsătorii fericite se destramă. Munca şi viaţa au divorţat, la fel arta şi ştiinţa. Oamenii se despart de gândurile lor; specialiştii au trecut la cârmă.

In lumea antiviselor, experţii carierişti au cucerit lumi mărunte si i-au exclus pe alţii din ele dacă nu au plătit. Lumea minţii este stăpânită de psihanalişti, lumea guvernării de partide politice, lumea alimentelor de supermarketuri şi de promotorii lor, bucătarii-şefi

celebri. O singură lume s-a spart în milioane de lumi mici, fiecare concurând cu celelalte. Asta duce la o senzaţie de neputinţă şi prostie. Urmăm regulile stabilite de alţii şi cerem ajutorul altora. Suntem neajutoraţi şj-j plătim pe alţii ca să ne sfătuiască, însă „visarea este gratis", după cum a spus Debbie Harry. Nimeni nu a reuşit să scoată bani din vise, decât dacă includem onorariile plătite lui Sigmund Freud şi discipolilor lui. Nu există aparate de visat şi nici fabrici care să producă maşini de vise. Poate că tocmai pentru că ne vin gratis le apreciem atât de puţin. Ne interesează mai curând noile mărci de automobile decât conţinutul propriei noastre minţi.

Şi iubirea e un soi de vis, o imaginare a unei stări viitoare de perfecţiune. Când suntem îndrăgostiţi, proiectăm asupra obiectului iubirii speranţele noastre pentru o viaţă de vis. Credem că celălalt ne va ajuta să ne materializăm visul. Coleridge a descris acest sentiment ca „un nesaţ instinctiv după o fericire necunoscută". Cine a fost îndrăgostit, chiar trecător, cunoaşte efectul înălţător şi copleşitor pe care îl are sentimentul asupra spiritului: ne aruncă într-un fel de visare cu ochii deschişi, pe un tărâm încântător. Este de asemenea o stare în care putem intra sau din care (de obicei) ne putem retrage. Când suntem îndrăgostiţi, putem cu uşurinţă uita de sentiment vreme de câteva ceasuri. Apoi îl rechemăm, îl aducem în inimi, îl lăsăm să crească, să curgă, bucurându-ne de prezenţa lui. în

acest sens, este ca un vis în care sentimentul capătă o stare mai curând temporară decât permanentă. Putem alege să-1 trăim, îl invocăm şi ne scăldăm în el, apoi îl lăsăm deoparte şi mergem să ne plătim facturile. Relaţiile se destramă pentru că nici o latură a

iubirii - fericirea viitoare sau tărâmul inexistent al visurilor - nu pare să se materializeze pe termen lung. poate că, dacă am înţelege că iubirea e un vis, ne-am putea bucura de ea, ne-am asuma-o fără a-i îngădui ca mai întâi să ne înrobească, apoi să ne dezamăgească.

Deosebit de relevantă pentru leneşul care caută material brut de creaţie din care să-şi făurească lucrarea este starea hipnagogică, lumea crepusculară dintre somn şi veghe, când visătorul este conştient că visează şi poate chiar să aibă control asupra direcţiei şi conţinutului viziunilor.

Coleridge a simţit o fascinaţie faţă de Reveriile sale şi a fost primul poet care le-a dat o identitate distinctă faţă de visele normale, în aceste reverii, a scris el în Carnete m jurul anului 1811, mintea porunceşte fantasmelor somnului. „Imaginaţia, adevărata Creatoare lăuntrică, apărută instantaneu din haos sau din frânturile Memoriei, alcătuieşte o formă potrivită." Cu alte cuvinte, un fel de regizor al sufletului prinde contur şi începe să îndrume cursul viziunilor. Coleridge scria că avem nevoie de un fel de teorie pentru această stare de visare activă, pentru a „explica şi clasifica aceste senzaţii stranii, Analogul material organic (idei, materiale, după cum se exprimă cartezienii) al Spaimei, Speranţei, Furiei, Ruşinii şi, cea mai puternică dintre toate, Remuşcarea... Soluţia acestei probleme ar arunca multe îndoieli asupra dogmei actuale, care susţine că Formele şi Sentimentele Somnului sunt întotdeauna reflexii şi Ecouri ale gândurilor şi experienţelor noastre din perioada de veghe."

Starea hipnagogică descrisă de Coleridge este numită în mod obişnuit „visare lucidă". Un vis lucid, scrie Paul Martin în Să numărăm oi, „este un fel special de vis în

care persoana este pe deplin conştientă că visează[...]. Visele acestea sunt mai vii şi mai uşor de reţinut decât cele obişnuite[...]. Visele lucide seamănă mai mult cu realizarea fanteziilor şi dorinţelor noastre."

Primul pas în încurajarea visării lucide este acelaşi ca pasul de început în lungul drum către lene: azvârliţi ceasul deşteptător. Aveţi nevoie de somn din

belşug, apoi vă veţi trezi firesc. Martin ne sfătuieşte: „Antrenaţi-vă să vă gândiţi la ce aţi visat imediat ce vă treziţi dimineaţa, înainte ca amintirea lor să se evapore, fiind înlocuite de gânduri de trezie." învăţaţi să recunoaşteţi momentele în care visaţi. Şi, când sunteţi treji, întrebaţi-vă dacă visaţi. Acest obicei vă va ajuta să vă agăţaţi de vise. Visarea lucidă este „o modalitate pusă gratis la dispoziţia dumneavoastră ca să vă simţiţi bine şi să vă îmbunătăţiţi calitatea vieţii. Visătorul lucid consecvent poate avea experienţe încântătoare în stare de veghe, ceea ce îl va ajuta să aibă o stare de bine toată ziua."

Şi, într-adevăr, funcţionează.

Visele în stare de trezie, visele lucide şi cu ochii deschişi, nu sunt numai o sursă de plăceri, dar pot căpăta şi o utilitate practică, ajutându-ne să creăm viziuni ale vieţii noastre ideale. După ce viziunea e creată, viaţa o va urma. Fiţi curajoşi, leneşilor! Greutatea este că ne lăsăm prinşi într-o dublă strânsoare: muncim atât de intens, încât nu ne îngăduim timp suficient pentru a visa şi, prin urmare, continuăm să muncim din greu pentru că nu am avut timp să visăm o alternativă. Dacă sunteţi concediat sau disponibilizat, vă sugerez să-i mulţumiţi lui Dumnezeu. Cât am trăit din ajutor de şomaj am conceput ideea revistei Idler. Ca beneficiar al acestui serviciu social, am petrecut lungi

perioade întins în pat, apoi în cadă. însă aceste extrem de bogate (deşi, recunosc, minate de vinovăţie) perioade hipnagogice mi-au oferit elementele necesare ca să creez o viaţă de muncă pentru mine, de care m-am bucurat pe deplin. Mai târziu am început să stau întins în pat, imaginându-mi viaţa ideală. Era cam aşa: viaţa pe Insula Eigg (o insulă din largul coastelor Scoţiei şi cel mai frumos loc din lume); lecturi şi scris dimineaţa, tăiat de buşteni după-amiază, după un pui de somn, petrecerea serii bând ceva în Dean Street, Soho. Fireşte, asta-i imposibil. Şi totuşi, cele şapte luni cât am scris această carte, am trăit într-un loc frumos, am lucrat în fiecare dimineaţă, am petrecut fiecare după-amiază în grădină sau pe stânci ori în magazie, şi mi-am trăit serile mâncând, bând şi conversând, în esenţă, visul meu s-a adeverit, chiar dacă detaliile s-au schimbat întrucâtva.

Urmaţi-vă visurile: acest sfat se repetă atât de des, încât a devenit un clişeu. Dar merită să reflectaţi o clipă la el. Mult prea des, societatea noastră consu-meristă pune semnul egal între urmărirea visurilor şi câştigul financiar ori faima, sau ambele. Mitul este: bani, egal libertate. Visul revistelor Hello! şi OK! este bogăţia şi faima. Suntem făcuţi să credem, sau ne lăsăm prostiţi să credem că banii şi renumele ne vor aduce libertatea şi independenţa după care tânjim.

Suntem, din fire, creaturi cu voinţă puternică; orice om care are copii ştie că micuţii au un caracter imperios. Nu vor să li se spună ce să facă. De aceea am inventat o serie de trucuri - pedepse, ameninţări, mită, favoruri, interdicţii la televizor, la ciocolată - menite să-i modeleze după vrerea noastră. „Trebuie să li se înfrângă voinţa uneori", mi-aduc aminte că era sfatul

Ghidul len,

predicatorului metodist John Wesley. în acelaşi fel, noi, adulţii, am creat o sumedenie de tehnici pentru a ne oprima propria voinţă şi a o face supusă. Bogăţia şi faima par visuri atât de îndepărtate, încât suntem gata să renunţăm la ele cu desăvârşire, fără a face măcar o încercare de a aduce mici îmbunătăţiri vieţii noastre. Singurul efort necesar pentru a fi leneşi este să jucăm la loto săptămânal. Nu, visurile nu au legătură cu banii. Ele ne reprezintă şi se referă la calitatea vieţii şi a imaginaţiei. Poate că motivul pentru care ne vine greu să acceptăm acest lucru este teama - ne temem de visurile noastre şi astfel deliberat, le evităm.

Un alt exemplu jalnic de folosire anapoda a cuvântului „vis" este acapararea lui de propaganda publicitară şi a marketingului modern, în perioada de explozie a internetului, am rămas şocat de absurditatea cu care companii abia înfiinţate, precum boo.com, vorbeau despre ele însele în termeni aproape vizionari: Avem un vis, spuneau ele. Personalul nostru împărtăşeşte visul. Toată lumea munceşte intens pentru a face ca visul să devină realitate. Dar care era acel vis, mă rog? Să vândă cantităţi cât mai mari de îmbrăcăminte sport tinerilor Europei. Acesta nu e un vis, ci doar o viziune a unor profituri mari.

Visele adevărate înseamnă să vedeţi ceea ce altora le scapă. Dacă sunteţi cu capul în nori, vedeţi lumea mai limpede. Poate că de aceea atâţia poeţi şi vizionari au murit de tineri sau au băut mult - e dureros când vezi adevărul de aproape. Poate deveni insuportabil. Reacţia poetului este creaţia; el aduce bucurie lumii şi îşi prezintă viziunea în faţa celor dispuşi să asculte, aşa cum a procedat Blake în Cele patru

uimitor de precisa lui profeţie a răului pe care îl vor aduce Angliei Revoluţia Industrială şi promotorii ei:

„Iar ei schimbat-au arta vieţii în arte ale morţii

Clepsidra o au condamnat că lucrătura-i simplă
Era ca truda plugarului şi a roţii de apă
Ce ridică apă în butoaie în foc făcute
Pentru că lucrătura ei era ca aceea a păstorului
Şi-n locul lor au inventat roţi fără roţi
Să ameţească tineri de curaj şi să lege de chinurile
Zilei si nopţii miriadele Eternităţii, ca ele să poată pili
Şi lustrui alama şi fierul oră de oră, cu migăloasă trudă,
Ca să nu ştie că şi-ar putea trece ziua înţelept
Iar din chinurile muncii să-şi scoată abia pâinea
Şi, ignoranţi, văzând o părticică, să creadă că-i întregul
Şi s-o numească Adevăr, orbi la legile simple ale vieţii."

Sau, aşa cum a scris Cicero în De Offtdis: „Trebuie să considerăm josnică si vătămătoare dorinţa celui ce-şi vinde munca şi hărnicia, pentru că acela care îşi oferă munca pe bani se vinde pe sine şi se aşază în rând cu sclavii." Sau, aşa cum spune Charles Handy: „întotdeauna mi s-a părut bizar că trebuie să facem coadă ca să ne vindem timpul altuia. E o formă de sclavie voluntară. Socotim că e grozav, dar e o nebunie." Este aceeaşi idee pe care Paul La-fargue, Bertrand Russell, Nietzsche şi sute de alţi scriitori şi gânditori au exprimat-o în ultimele două mii de ani. La fel gândesc şi eu şi, probabil, dumneavoastră.

Eu am un vis. Se cheamă iubire, anarhie, libertate. Se cheamă a fi leneş.

LECTURI RECOMANDATE

O listă de cărţi şi articole la care s-a făcut
referire în text, care au fost consultate
sau care prezintă un interes conex:

Ackroyd, Peter, Blake (London: Minerva, 1996).

Adams, Jad, Madder Music, Stronger Wine: The Life ofErnest

Dowson, Poet and Decadent (London: I.B. Tauris, 2000). Arnold, Matthew, „Introduction", in Poetry of Byron, Ed.

Matthew Arnold (London: Macmillan, 1881). Baker, Phil, The Dedalus Book ofAbsinthe (Sawtry: Dedalus,

2001). Barrie, J. M., My Lady Nicotine (London: Hodder & Stoughton,

1901). Bate, Walter Jackson, Samuel Johnson (London: Hogarth,

1984). Baudrillard, Jean, America, trans. Chris Turner (London:

Verso, 1988). Benbow, William, „The Grand Naţional Holiday and Congress of the Productive Classes" (London: Naţional Union of

the Working Class, 1832). Benjamin, Walter, The Arcades Project, trans. Howard Eiland

and Kevin McLaughlin (Cambridge, Mass., and London:

Belknap Press, 2002).

Bernard, Jeffrey, „In Conversation with ...", Idler 8 (1995). Blake, William, The Poetical Works of William Blake, ed. John

Sampson (London: Oxford University Press, 1914). Boswell, James, The Life of Samuel Johnson (London: Dent,
1946).

Botton, Alain de, How Proust Can Change Your Life (London:
Picador, 1997). Brown, Pete, Mân Walks into a Pub: A Sociable History ofBeer
(London: Macmillan, 2003). Burns, Robert, Antologie de poezie engleză de la începuturi până
azi, voi. 2, Ed. Minerva, Bucureşti, 1981. Burns, Robert, Cele mai frumoase poezii, Ed. Tineretului,
Bucureşti, 1960. Butlin, Billy, with Paul Dacre, The Billy Butlin Story: „A Show-
man to the End" (London: Robson, 1982). Byron, George Cordon, Opere, voi. 2, Ed. Univers, Bucureşti,
1985.
Câine, William, An Angler at Large (London: Kegan Paul, 1911). Carroll, Lewis, Atice în Tara Minunilor, Ed. Corint Junior,
Bucureşti, 2006. Carroll, Lewis, Alice în Tara Oglinzilor, Ed. Regis, Bucureşti, 2002. Cauty Jimmy, and Bill Drummond, The Manual: How to Have
a Number One the Easy Way (London: Ellipsis, 1998). Chesterton, G.K., „The Ideal of a Leisure State", Illustrated
London News, 21 March 1925. Chesterton, G.K., „On Lying in Bed", in Tremendous Trifles
(London: Methuen, 1909). Chesterton, G.K., What's Wrong with the World (London: Cas-
sell, 1910). Cobbett, William, Cottage Economy (London: Peter Davies,
1926).
Cobbett, William, Rural Rides (London: Penguin, 2001). Coe, Jonathan, Casa somnului, Ed. Polirom, Bucureşti, 2001. Coleridge, S.T., Biograf hui iMerana (London: Dent, 1939). Coren, Stanley, Sleep Thieves: An Eye-opening Exploration into
the Science andMysteries of Sleep (London and New York:
Free Press, 1996).
De Abaitua, Matthew, „The Big Quit", Idler 27 (1997). De Quincey, Thomas, Confesiunile unui opioman englez, Ed.
pentru Literatura Universală, Bucureşti, 1969. Doyle, Şir Arthur Conan, Aventurile lui Sherlock Holmes, Ed.

Corint, Bucureşti, 2006. Ehrenreich, Barbara, Nickel and Dimed: On (Not) Getting By
in America (New York: Metropolitan Books, 2001).

Ghidul

lesuj

u ;

309

Engels, Friedrich, The Condition of the Working Class in England
(London: Penguin, 1987). Frisbie, Robert Dean, The Book ofPuka-Puka (Hawaii: Book-
lines Ltd, 1987). George, Charles H. (ed.), Revolution: Five Centuries of Europe.
in Conflict (New York: Dell, 1962). Glenn, Josh, „Cocktail Revolution", Idler 6 (1994). Glenn, Josh, „The Sweetest Hangover", Idler 16 (1996). Glenn, Josh, „Idle Idol: Henry Miller", Idler 19 (1997). Goncearov, I.A., Oblomov, Ed. RAO, Bucureşti, 1995. Grahame, Kenneth, Vântul prin sălcii, Ed. Corint, Bucureşti,
2002. Handy, Charles, The Empty Raincoat: Making Sense of the
Future (London: Hutchinson, 1994).
Handy, Charles, „In Conversation with ...", Idler 3 (1993). Hemingway, Ernest, Pentru cine bat clopotele, Ed. Minerva,
Bucureşti, 1975. Hibbert, Christopher, The Personal History ofSamuelJohnson
(London: Pimlico, 1998). Hirst, Damien, and Gordon Burn, On the Way to Work
(London: Faber & Faber, 2001). Hobsbawm, Eric, Industry and Emţrire: f rom 1750 to the Present
Day (London: Penguin, 1999). Hodgkinson, Tom, and Matthew De Abaitua (eds.), The
Idler's Companion: An Anthology ofLazy Literature (London:
4th Estate, 1996). Holmes, Richard, Coleridge: Darker Reflections (London:
Harper-Collins, 1998). Holmes, Richard, Drjohnson and Mr Savage (London: Hod-
der & Stoughton, 1993).
Holmes, Richard, Coleridge: Early Visions (London: Harper-Collins, 1998).
Hughes, Ted, River (London: Faber & Faber, 1983). Hutchinson, Robert J. (ed.), The Book ofVices: A Collection of
Classic Immoral Tales (New York: Riverhead Books,
1995).

Huysmans, J.-K., în răspăr, Ed. Minerva, Bucureşti, 1974. Huysmans, J.-K., With the Fhw (London: Hesperus Press,
2003).

T O IW

OD

N S ON

Jayanti, B. K., God's Healing Power: How Meditation Can Help
Transform Your Life (New York: Penguin, 2002). Jerome, Jerome K., Gândurile trândave ale unui pierde-vară,
Ed. Litera Internaţional, Chişinău, 2002. Jerome, Jerome K., Trei într-o barcă, Ed. Leda, Bucureşti,
2004. Johnson, Samuel, Rasselas, Poems and Selected Prose, ed. Betrand
H. Bronson (New York and Toronto: Rinehart & Co.,
1958). Johnson, Samuel, The Works: A New Edition in Twelve Volumes
(London: F.C. &J. Rivington, 1823). Karmel, Miriam, „Drugs for AII Reasons", Utne magazine,
July/Aug 2003. Keats, John, Cele mai frumoase poezii, Ed. Tineretului,
Bucureşti, 1969. Keats, Letters, ed. Robert Gittings (Oxford: Oxford Uni-
versity Press, 1970). King James I, A Counterblaste to Tobacco (London: Rodale
Press, 1954). Kirsten, Sven A., The Book ofTiki: The Cult ofPolynesian Pop
in Fifties America (London: Taschen, 2000). Klein, Richard, Cigarettes are Sublime (London: Picador, 1995). Knight, Joseph (ed.), Pipe andPouch: A Smoker's Own Book
ofPoetry (Boston, Mass.: J. Knight Co., 1895). Krausnick, Helmut, and Martin Broszat, Anatomy ofthe SS
State, trans. Dorothy Long and Marian Jackson (St Albans:
Paladin, 1970). Lafargue, Paul, The Right to be Lazy, and Other Works, trans.
Charles H. Kerr (Charles H. Kerr & Co., 1907). La Rochefoucauld, Franţois, duc de, Maxime şi reflecţii, Ed.
Minerva, Bucureşti, 1972. Larrissy, Edward, Rereading Literature: William Blake (Oxford:
Blackwell, 1985). Lawrence, D. H., Selected Poems, ed. Keith Sagar (London:
Penguin, 1972). eadbetter, Charles, Uf the Down Escalator: Why the Global
Pessimists are Wrong (London: Penguin, 2003).

Goff, Jacques, Omul medieval, Ed. Polirom, Bucureşti,
2002.

Ghidul Ie

311

Loesser, Frank, (libretto) How to Succeed in Business without
Really Trying (London: Frank Music Co., 1965). Manning, Mark, Collatera! Damage: The Zodiac Mindwarp
American Tour Dtaries (London: Creation, 2002). Manning, Mark, Fucked by Rock: The Unspeakable Confesstons
of Zodiac Mindwarp (London: Creation, 2001). Marvell, Andrew, The Complete Poems, ed. Elizabeth Story
Donno (London: Penguin, 1972). Martin, Paul, Counting Sheep: The Science and Pteasures of
Sleep and Dreams (London: Flamingo, 2003). Meades, Jonathan, „No self-respecting loiterer possesses any
intent whatsoever, indeed loitering's very essence resi-
des in its passivity", The Times, 7 September 2002. Melville, Herman, Benito Cereno, Ed. Minerva, Bucureşti, 1967. McKenna, Terence, „In Conversation with ...", Idler l (1993). Miller, Henry, Tropicul Cancerului, Ed. EST, Bucureşti, 1997. Montaigne, Michel de, Eseuri, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1971. Moore, Suzanne, „Labour of Love", Idler 9 (1995). More, Thomas, Utopia, Ed. Best Publishing, Bucureşti, 2001. Nicholson, John, „Primer of English Violence", Idler 25 (1999). Nicholson, Virginia, Among the Bohemians: Experiments in
Living 1900-1939 (London: Viking, 2002). Nietzsche, Friedrich, Ştiinţa voioasă, Genealogia moralei,
Amurgul idolilor, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1994. Orwell, George, Down and Oui in Paris and London (London:
Penguin, 2003). Osborne, Andrew, „Work is three times as deadly as war,
says UN", Guardian, 2 May 2002.
Pâine, Thomas, The Rights of Mân (London: Dent, 1915). Paquot, Thierry, The An of the Siesta, trans. Ken Hollings
(New York: Marion Boyars, 2003).
Pascal, Blaise, Cugetări (texte alese), Ed. Univers, Bucureşti, 1978. Pearsall, Ronald, The Worm in the Bud: The World of Victorian
Sexuality (London: Pelican, 1971). Pimlott, J.A.R., The Englishman's Holiday: A Social History
(London: Faber & Faber, 1947). Playboy Enterprises Inc., The Playboy Book (London:
Mitchell Beazley, 1994). Porter, Roy, Flesh in the Age ofReason (London: Allen Lane,

Powell, Fiona Russell, „My Misery in Other People's Cheap
Holidays", Idler 24 (1998).
Reid, Douglas, Thank God It's Monday", Idler 31 (2002). Reid, Douglas, „Weddings, Weekdays, Work and Leisure in
Urban England 1791-1911: The Decline of Saint Monday
Revisited", Fast and Present 153 (1996). Reinstein, Boris, „International May Day and American Labor
Day: A HOLIDAY Expressing Working Class Emanci-
pation Versus A HOLIDAY Exalting Labor's Chains"
(New York: Naţional Executive Committee, Socialist
Labor Party, 1913). Rimbaud, Penny, Shibboleth: My Revoltittg Life (Oakland,
Calif.: AK Press, 1999). Rogers, Cameron, The Magnificent Idler: The Story ofWalt
Whitman (London: Heinemann, 1926). Russell, Bertrand, In Praise of Idleness and Other Essays
(London: Routledge, 2004). Russell, Bertrand et al, Why Work? Arguments for the Leisure So-
dety, ed. Vemon Richards (London: Freedom Press, 1983). Sartre, Jean-Paul, Greaţa, Ed. Univers, Bucureşti, 1990. Saunders, Nicholas, Ecstasy Reconsidered (London: N. Saun-
ders, 1997). Saunders, Nicholas, E for Ecstasy, ed. Liz Heron (London: N.
Saunders, 1993).
Saunders, Nicholas, „In Conversation with ...", Idler 9 (1995). Schlosser, Eric, Fast-FoodNation: What the Ail-Atnerican Meal
is Doing to the World (London, Penguin, 2002). Schor, Juliet B., The Overveorked American: The Unexpected
Decline of Leisure (New York: Basic Books, 1991). Seif, Will, „In Conversation with ...", Idler 2 (1993). Shulgin, Alexander, and Ann Shulgin, PJHKAL: A Chemical
Love Story (Berkeley, Calif.: Transform Press, 1991). Smith, Arthur, „Questionnaire", Idler 32 (2003). Strathern, Paul, Mendeleyev's Dream: The Quest for the Ele-
ments (London: Penguin, 2001). Stevenson, Robert Louis, „An Apology for Idlers" and „Or-

dered South", in Virginibus Puerisque and Other Papers
(London: Kegan Paul, 1881).

Theroux, Louis, „Bed Lieutenant", Idler 7 (1994). Thomas,
Keith (ed.), The Oxford Book ofWork (Oxford: Oxford
University Press, 1999).
Thompson, E.P., Customs in Common (London: Penguin, 1993). Thompson, E.P., The Making of the English Working Class
(London: Penguin, 1991). Todd, Olivier, Albert Camus: A Life, trans. Benjamin Ivry
(London: Chatto & Windus, 1997). Tomalin, Claire, Samuel Pepys: The Unequalled Seif (London:
Viking, 2002). Trocchi, Alexander, Cain's Book (New York: Grove Press,
1960). Twain, Mark, Aventurile lui Tom Sawyer, Ed. Ion Creangă,
Bucureşti, 1988. Tzu, Lao, Tao Te Ching: The Richard Wilhelm Edition, trans.
Richard Wilhelm (London: Penguin Arkana, 1988). Tzu, Chuang, Chuang Tzu: Taoist Philosopher and Chinese
Mystic, trans. H.A. Giles (London: Allen & Unwin, 1961). Uglow, Jenny, Hogarth: A Life and World (London: Faber &
Faber, 1998). Uglow, Jenny, The Lunar Men: a Story ofScience, Art, Invention
andPassion (London: Faber & Faber, 2003). Venables, Bernard, Mr Crabtree Goes Fishing (London: Map
Marketing Ltd, 2000).
Walton, Isaak, The Compleat Attgler (London: Penguin, 1985). Walton, Stuart, Out Of It: A Cultural History of Intoxication
(London: Penguin, 2002). Waterhouse, Keith, The Theory and Practice of Lunch (London:
Michael Joseph, 1986). Whitman, Walt, Fire de iarbă, Ed. Pandora-M, Bucureşti,
2002.
Whitman, Walt, Democratic Vistas and Other Papers (Amsterdam: Fredonia Books, 2002). Wilde, Oscar, Plays, Prose Writing and Poems (London: Dent,
1955).
Wilson, Colin, The Outsider (London-. Gollancz, 1990). Wordsworth, William, and S.T. Coleridge, Lyrical Ballads
(London: D. Nutt, 1891). Yates, Chris, The Secret Carp (Ludlow: Merlin Unwin, 1992).

TOM

G K

S O N

Yutang, Lin, The Itnportance ofLiving (London: Heinemann,
1938). Zeldin, Theodore, An Intimate History ofHutnanity (London:
Vintage, 1998). Zeldin, Theodore, Conversation (London: Harvill, 1999).
O listă de website-uri utile:
www.abebooks.co.uk
Cărţi minunate la mâna a doua, la preţuri mici. www. anxietyculture .corn
Strălucită critică a capitalismului liberal semnată de Brian
Dean. www.babyshambles.com
Pentru o perspectivă asupra ideilor gândirii poetu-
lui/rockerului/căutătorului de libertate Peter Doherty. www.bartleby.com
Site de referinţe utile. www.camra.org.cuk
Căminul Campaniei pentru Berea Adevărată, www.frugal. org.uk
Cheltuiţi mai puţin, munciţi mai puţin. www.hermenaut.com
Rezumate filozofice întocmite de Josh Glenn. www.idler.co.uk
Website-ul revistei Idler. www.luxuriamusic.com
Pentru iubitorii de muzică odihnitoare. www.slowfood.com
Website al mişcării Mâncaţi încet, cuprinde inspiratorul
său manifest. www.spiralseed.co.uk
Cum să cultivaţi legume şi să vă bucuraţi de ele. wwAV.whywork.org
Căminul mişcării Alternative Creatoare al Sclaviei
Salariale (CLAWS), un ghid practic pentru o viaţă liberă.

MULŢUMIRI

Rămân profund îndatorat lui Simon Proser, care mi-a sugerat să scriu ceva de acest gen, apoi a comandat cartea şi a redactat-o. Mulţumiri lui Cat Ledger, agenta mea, şi celor de la Penguin, în special pentru Juliette Mitchell, Anna Ridley, James Plummer si meticuloasa Emma Horton, pentru cele două corectoare care m-au scutit de zeci de greşeli jenante. Mulţumiri lui Steve Marking, designerul cărţii, lui Roderick Mills pentru ilustraţii şi Belindei Lawley pentru fotografia de autor. Cât priveşte conţinutul, trebuie să menţionez atâtea persoane, încât abia dacă mai pot crede că am scris eu această carte. Cele mai călduroase mulţumiri le adresez istoricului John Nicholson, care m-a iniţiat în istoria radicală a Angliei mi-a pus la dispoziţie diverse materiale utile. De asemenea, în ordine aleatorie, mulţumesc tuturor persoanelor care m-am sprijinit mai mult sau mai puţin direct, prin conversaţii, în scris sau sugerându-mi idei: Penny Rimbaud, Matt Ffytche, Mathew De Abaitua, Damien şi Maia, Billy Childish, James Parker, Marcel Theroux, mama, tata, Neil Boorman, John Moore, Bill

Drummond, Mark Manning, Louis Theroux, Fiona Russell Powell, Chris Yates, John Cooper Clarke, Pete Loveday, John Huli, Jason Skeet, Ian Aitch, David Brook, Simon Jameson, Will Hogan, Tom Shone, Josh Glenn, Greg Rowland, Will Seif, John Michell, Charles Handy, Nick Lezard, Tony White, Arthur Smith, Keith Allen, Alan Porter, Sally Agarwall, Jock Scott, cititorii revistei Idler... şi multor altora.

La Idler, rămân mereu recunoscător partenerului şi prietenului meu Gavin Pretor-Pinney şi colaboratorilor Dan Kieran şi Clare Pollard, iar dintre cei de acasă, le adresez mulţumiri lui Claire Jordan şi, în încheiere, Victoriei Huli.

CUPRINS

Prefaţă 7
Ora 8 dimineaţa: Greu mai e să te trezeşti 9
Ora 9 dimineaţa: Trudă 24
Ora 10 dimineaţa: Tolăneala 42
Ora 11 dimineaţa: Chiulul 52
La amiază: Mahmureala 65
Ora 1 după-amiaza: Moartea prânzului 73
Ora Z după-amiaza: Despre boală 84
Ora 3 după-amiaza: Un pui de somn 96
Ora 4 după-amiaza: Ora ceaiului 106
Ora 5 după-amiaza: Plimbarea 118
Ora 6 seara: Primul pahar 133
Ora 7 seara: Despre pescuit 144
Ora 8 seara: Tutunul 155
Ora 9 seara: Casa leneşului 170
Ora 10 seara: Bodega 189
Ora 11 seara: Revolta 202
Miezul nopţii: Luna şi stelele 214
Ora 1 dimineaţa: Sex şi lene 224
Ora 2 dimineaţa: Arta conversaţiei 236
Ora 3 dimineaţa: Ora petrecerilor 247
Ora 4 dimineaţa: Meditaţia 257
Ora 5 dimineaţa: Somnul 265
Ora 6 dimineaţa: în concediu 277
Ora 7 dimineaţa: Un vis cu ochii deschişi 296
Lecturi recomandate 308
O listă de website-un 315
Mulţumiri 316

JOHN NAISH GHIDUL IPOHONDRULUI
o boală pentru orice simptom, o suferinţă pentru orice ocazie
l IK3HONDKUIUÎ

JOHN NAISH scrie articole pe teme medicale si se ocupă de tot ce tine de sănătate - stil de viată, gimnastică de întreţinere, psihologie, boli profesionale si politică. A reuşit astfel să colecţioneze o mulţime de poveşti bizare, înspăimântătoare şi scandaloase. Cele mai ciudate boli, cele mai stranii

moduri de a o termina cu viata - toate gj

* sunt cuprinse în acest tezaur de fapte medicale aparent suprarealiste.

Cinele romantice provoacă intoxicaţii cu plumb, înălţimea poate produce deces prematur. Şi faptul de a fi scund e ucigător.

Dacă nimic nu vă sperie, atunci ce părere aveţi despre som-nambulismul sexual, ficatul jucătorului de golf, fractura penisului sau sindromul restaurantului chinezesc7

J i.ROME CLEMENT
FEMEILE ŞI DRAGOSTEA
dialoguri despre iubire
Ce aşteaptă femeile de la dragoste?
Ce reprezintă pentru ele sentimentul
de iubire?
Disociază ele dragostea de sex?
Cum trăiesc absenţa fiinţei iubite?
Cred în dragostea la prima vedere?
In iubirea eternă?
Cum îi percep pe bărbaţi: prieteni
sau duşmani?

JEROME CLEMENT, preşedintele postului de televiziune ARTE, a purtat mai multe dialoguri despre dragoste cu femei celebre: scriitoare (Irene Fram, Ehsabeth Badmter, Edmonde Charles-Roux, Frangoise Giroud, Catherine Clement, Catherine Millet, Dommique Rolin, Alice Ferney, Camille Laurens, Emmanuele Bernheim), artişti plastici (Lydie Arickx, Annette Messager), dansatoare (Kanne Saporta), regizoare (Catherine Breillat), actriţe (Genevieve Page) sau medici ginecologi (Anne de Kervasdoue).